

BESCHR
VAN
's-HER-BO

Een nieuwe ende vermeerderde

BESCHRYVINGE VAN DE MEYERYE VAN s'HERTOGEN-BOSSCHE,

Behelsende alle de Baronijen, Heerlijckheden, Steden, Casteelen, Vlecken, Dorpen, Gehuchten.

Mitsgaders

Alle de Canonisijen, Commanderijn, Abdijen, ende de andere Cloosters van verscheyde Ordens, ende geslachten daer in ghelegen, der selver Regeeringhe met den aencleven van dien.

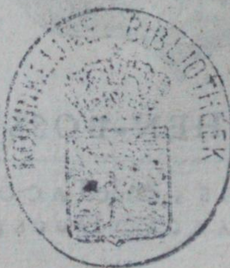
Door

IACOB van OUDENHOVEN.

s'HERTOGHEN-BOSSCHE,

Gedruckt by IAN SCHEFFERS, ende IACOMINA van OUDENHOVEN, Weduwe van ISAAC van DOCKUM, Anno 1670.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

Den Edel-geboren, Hoogh-geleerden
Heere

ROELANT van KINSCHOT

Raet ordinaris, in den souverainen Raede, ende
Leenhove van Brabant.

T Is u Ed: buyten twijfel noch indachtich, hoe dat ick, nu ontrent een jaer geleden, de eere gehadt hebbe, van alhier tot Haerlem (daer u Ed: sich eenighe weecken ophielt, ter occasie van desselfs Soontjen, dat doen-maels van de steen geluckelijck aldaer wierde gesneden) met u Ed: by wijlen te confereren, over de gelegentheyt, oorspronck, ende outheden van onse Batavische Landen, bysonderlijck wie daer van d'eerste, en outste inwoonderen waren geweest. Myn gedachten dies aengaende (die ick hope met Godts hulpe, in een bysonder tractaet nader te syner tydt te bewijsen) waren, gelyck u Ed: weet, dat dese Landen eerst bewoont syn geweest van de Cimbers, welc-ke door die groote, en extraordinare Zeevloet, genaemt de Cym-bersche diluvie, die alle de Landen hier rontomme, wijt en sijt, onder water sette, tot verre in't Landt van Luyck, Brabant, en Gelderlandt toe, daer af vermoedelyck noch teeckenen, en over-blijfselen syn, die hooghe Santberghen, en Duynen, die vele in die gewesten, insonderheyt in de Meyerije van s'Hertogen-Bosch gevonden worden, behalven andere preuven, en bewijsen daer toe dienende, genootsaeckt syn geworden, haer wooninghen te verlaten, en andere Landen, hoogher en drogher op te soecken; End' hebben alsoo plaets gemaeckt voor de gevluchte, of verdre-ven Bataviers, die, na dat de Zee door verloop van tijt wederom was ingekrompen, sich in dese gewesten van de Cimbers verla-ten, hebben ter neer geset, en haer wooninghe aldaer gestabilieert.

U Ed:

U Ed: toonde by die occasie seer te sijn geoeffent in de kennisse van oude Historien, en Antiquiteyten onses Landts, en wiert ick niet weynich versterckt in die voorsz. gedachten, siende dat u Ed: met my van 't selve gevoelen daer in was. De ondervindinghe, mijn Heer, die ick en doen, en op andere tijden meermael, van u Ed: geleertheydt, en vrientschap my waerts gehadt hebbe, is eene van de redenen, waerom ick u Ed: naeme, op 't voorhooft van dit werck stelle, en aen de selve opdraghe dese Beschrijvingh der Meyerije van s'Hertoghen-Bosch. Daer by komende dat u Ed: syt sittende in 't opperhof van de justitie van Brabant, waer van gelyck dese Stadt s'Hertoghen-Bosch de voornaemste, en eenighste Hooft-Stadt, alsoo oock haer Meyerije, 't principaelste, en wytste uytgestreckte Landtschap is, daer onder gehorende. Synde u Ed: daerenboven noch afkomstich, soo van s' Vaders, als s'Moeders syde, uyt oude Adelycke Brabantsche familien, gelyck ick in de Registers van de Edele Vasallen, van den Hertoghe van Brabant, inde Trophees van Butkens, al voor den jaere 1300, ende ten tyde van Hertogh Ian de 2, en vervolghens vinde, Peter van Kinschot van Turnhout, ende Ian van Kinschot van Turnhout; In Grammaye, en in de Annotiaten van Hoybergius, op de beschrijvinghe van 't Clooster Corsendonck door Latomum, Ian van Kinschot van Turnhout, Abt van Tungerloo, gestorven in den jaere 1479. In fastis Academicis van Loven, en oock in de voorsz. Annotatien, Gaspar van Kinschot van Turnhout, die in den jaere 1488. twee d'eerste beursen heeft gefundeert, tot het Collegie van St. Ivo, of der Iuristen tot Loven. In de voorsz. Annotatien, alwaer ick de familie van Kinschot vinde genumereert onder de seer oude Adelycke geslachten van Craenhem, van Immerseel, van Lier, van Ranst, van Mechelen, van Berchem, van Hasselt, Clockman, en Hoens, alle uyt of ontrent de Stadt Turnhout gesproten. Ick vinde in 't Tractaet van Loyens van de Cancellarye van Brabandt, ende nde Præfatie van Perezius voor syn Erotemata, Francois van Kinschot, Tresorier Generael van de Nederlanden.

Inde

In de Præfatie van Valerius Andreas voor ſyn Bibliotheca Belgica, Francois van Kinſchot, Præfect van de Stadt, en Provincie van Mechelen, die k verſtaen hebbe, dat voor eenighe jaren is ghemaeckt tot Graef van S. Pieters Iette; ende meer andere, waer van Valerius Andreæ voorſz. in ſyn Bibliotheca Belgica mentie is makende, gelyck oock te ſien is in het Elogie van Henrick van Kinſchot, vermaert door ſyn beroemde tractaten, en door de twiſtſchriften, tuſſchen de Spaenſche, en Franſſe, om 't recht van devolutie, even als of aen ſyn authoriteyt, gheheel Neerlandt voor d'een, of d'ander was hanghende, te vinden by Valerius Andreæ voorſz. die oock de voorſz. tractaten dediceert, aen Pieter Rooſe, Preſident vanden Raedt van Staten van Spanjen, ende Nederlant, wiens Moeder aldaer wert geſeght van u Ed: naem, en maeghſchap te ſyn; gelyck oock Hieronymus van Gaule, Raet inden ſecreten Rade, en Cancellier van Gelderlandt, mede blyckende aldaer. Van s'Moeders ſyde is u Ed: geſproten uyt de familie van Zweerts, in Brabandt bekent voor een van de ſeven oude, ende Adelijcke geſlachten van Bruſſel, aen 't welcke vele treflycke Huyſen haer 't allen tyden hebben vereert gehouden, haer te konnen vaſt maken: hebbende ick voor vele jaren ſeer wel gekent, de Heer David Zweerts de Weert, u Ed: out Oom, en een van de eerſte, en voornaemſte Regentē van s' Hertogen-Boſch. Oock is my daer toe ſeer wel bewuſt, dat alle vier u Ed: Groot-Vaders, en Over-Groot-Vaders, ten tyden van de troublen, uyt Brabandt, om de Religie wille, en de inquiſitie der Spaenjaerden in deſe Provincie ſyn geweken, alwaer ſy alle vier, d'eene oock als Præſident, en Stadthouder van de Leenen, nevens andere digniteyten, deſelve plaetſe hebben bekleet, die u Ed: tegenwoordich ſyt bekledende, ghelyck ſy oock honorable Ampten aen d'andere ſyden hadden verlaten. Ende hoewel u Ed: Heer Vader heeft geſeten in 't Hof van Hollant, ende beyde ſyne Broeders, als in Hollant gheboren, Hollandtſche Charges hebben bedient, ſoo is nochtans Brabandt van oudts haer Vaderlandt. Sulcks dat ick niet en wete, aen wien ick met meerder recht, dan

aen

aen u Ed: de tegenwoordighe Beschrijvinghe van de Meyerije van s'Herroghen-Bosch, soo een voornaem gedeelte van Brabant, soude konnen opofferen: Myn versoeck is dat u Ed: door syn geleerde kennisse deselve bescherme teghen den laster der onkundige. En dat u Ed: afkomste, en Auctoriteyt haer diene tot een schilt teghen de nydigheydt der afgunstighe. In welck vertrouwen ick my schrijve

Edelgeb: Hooch-gheleerde Heer

V: E: ootmoodigen Dienaer.

I: van OUDENHOVEN.

BESCHRYVINGHE
van de Meyerije van
s'HERTOGEN-BOSSCHE.
'T 1. Hooft-stuck.

I. De verdeelinghe van 't platte Landt in Brabandt.
II. Naem ende Naem-redenen van de Meyerije.
III. Syn groote ende grensen.
IV. Is de Stadt s'Hertoghen-Bossche geannexeert.
V. Van oudts seer verdorven, maer nu heerlyck bewoont.

I. IN Brabandt is het platte Landt onder de vier Hooft-Steden /
te weten / Loven / Bruessel / Antwerpen / ende s'Hertoghen-Bos-
sche / verdeelt / hebbende yder Hooft-Stadt sijn vierdendeel. Sie
daer van Ludovicus Guicciardinus, in Descriptione Brabantiæ.
Ioannes Bapt. Grammaye, in sijn Antiquitates Ducatus Braban-
tiæ, in quibus Lovanij, Bruxellæ, Antverpiæ, Sylvæ-Ducis,
aliorumque Opidorum, Municipiorum, Cœnobiorum, &c. Initia,
incrementa, opera, aliaque tractantur, pluraque Bruxellæ anno 1606. & 1610. separa-
tim edita.
Ons voornemen en is niet om van alle vierdendeelen van het platte Landt van
Brabandt te handelen / ende aen te wijsen / welck vierdendeel yder Hooft-Stadt on-
der sich heeft / selfs oock niet te handelen van dat vierdendeel / daer de Stadt van
den Bosch de Hooft-Stadt van is / maer alleen te handelen van de Meyerije van
den Bossche.
II. De Meyerije van den Bossche is eenen seer grooten streeck Landts / die de
naem draecht van Meyerije / ende heeft dien naem met veel andere Landen in Bra-
bant gemeen / want daer vintmen de Meyerijen van Heverle / van Herent / van Lib-
beke / van Leeuwen / van Halen / van Gelen / van Cumptich / van Gestageropont /
van Incourt / van Jandrain / van Orp le Grand / van Hanuyt / van Vilvoorden / van
Merchtenen / van Campenhout / van Assche / &c.
Den naem Meyerije brengen eenigen van het Latijnsche woordt Major, grooter /
ende dat / om dat de Meyerije ordinare wel soo groote districten zijn / als veel an-
dere Territoria. Doch waerschijnlijcker komt den naem Meyerije van Meyer, om
dat het sijnen Meyer, of Hoogh-Officier heeft / ende stelt Kilianus in sijnen Dictio-
nario Meyer voor Prætor major, of Hoogh-Schouteth / ende Meyerije voor Præ-
tura, & Territorium, Schouthepdt / ende voor de Landen in het gebiet van een-
ghe Stadt geleghen / gelijck Pomponius 't woort Territorium neemt / als Ambro-
sius Calepinus in verb. Territorium dat aenteeckent. Ende soodanich is oock de
Meyerije van den Bossche.

III. De Meyerye van den Bossche is seer groot/wel 15. uren gaens langh/ te weten / alsmen die op neemt van de Maes by Os / in 't Quartier van Maeslandt / ende brenght tot het uyterste van Lommel / in 't Quartier van Kempenlandt. Is oock niet veel minder breedt als thien uren gaents/ de breede gereeckent van de uyterste van de Meyerije in den Peel / in 't Quartier van Peelandt/ tot het uyterste van 't Quartier van Oosterwijck aen de zyde van 't Quartier van Antwerpen/ofte van de Baronye van Breda/ daer de Meyerije aen grenst/ ende alderbreetste is.

De Grensen ende Scheytpalen loopen soo hoeckig in ende uyt / dat die niet bequamelijck en konnen gedesigneert worden dan op de particuliere Caerte by Chorographia,of veel eer in loco,ende ter plaetse van hare schepdinghe.

IV. De Meyerije hoort onder den Bossche / ende is van oudts daer aen van de Hertoghen geannexeert geweest / als blijckt uyt den Brief van Hertoghe Wenzeslaus ende Hertoginne Ioanna , van den 9. September / anno 1360. als volghen sal in 't 7. Hooft-Stuck no. 2. int lest.

V. Dese Meyerije heeft by den Oorlogh veel moeten uytstaen / ende bysonder van de Geldersche Oorloghen / dat eenen verwoeste ende Lantbederbenden Oorlogh was/ die eenighe eeuwen gheduert heeft/ als dat blijckt uyt de beschrijvinghe der selver Oorloghen in de beschrijvinghe der Stadt van den Bossche. Want dewijle de Meyerije paelt aen Gelderlandt / soo heeft die oock den eersten ende meesten aenstoot geleden / ende alsoo het eenen hoeck Landts is wijt ende woest / daer niet veel Steden / maer veel Dorpen zijn / bestaende meest uyt rouwe ende woeste heyden/ zijnde het Landt vol struyvelen/ haghen ende hegghen/ rechte schuylnesten voor de Soldaten / soo zijn die daer op oock stout geweest/ ende geloove inde Meyerije weynighe plaetse te zyn / soo daer noch eenighe syn / die in den Gelderschen Oorlogh soo niet afgebrandt / altijdts niet meermaels uytgeplondert gheweest en zyn. In den laetsten troubel ende Nederlantschen Oorlogh en zyn sy oock niet vry geweest. Voor het verdingh ende het geven van de Contributien / waren sy prijs voor de Soldaten van de Staten / die branden ende plonderden de Dorpen daer sy meester worden / namen het Volck ghevanghen ende rantsoenden de selve seer swaer. Doen sy naer langhe sollicitatien ende aenhouden ten Hove eyndelyck consent vercreghen hadden om in verdingh te komen / ende aen des Staten zijde contributie te geven / waren sy wel vry om te woonen / maer niet vry voor de Stroopers / ende als de militie van de Spaengiaerts ten grooten deelen muytineerden/wierden sy gedreyght afgebrant te sullen worden/of moesten dat met swaer gelt boven haer vermoghen afkoopen / ende aen de muytineerders contentement geven. Sy hadden dagh ende nacht te verwachten sware partijen/ende daer van groote uyt teeringhen/ende worden oock wel met gelt uytgekocht/ ende om hier in eenighe verschooninghe te hebben/ gaven sy groote schenckagien aen die 't Commando hadden. Sy moesten verwachten de doortochten van groote partijen/ ende selfs oock der Heyr-Leghers/ die daer oock dickmaels quamen neder te liggen / ende voor eenighen tydt te verblyven / ende moesten de Ingesetenen al evenwel opbrenghen hare contributien ende sware schattinghen / ende dat al in die schrale ende magere Meyerije / soo dat het wonder is / dat hier noch Menschen zyn blyven woonen/ ende een grooter wonder / dat sy haer Huysen van tydt tot tydt noch hebben verbetert / ende haer Dorpen vergroot / die veel soo Volckryck zyn / dat op eenighe der selver voor de Reformatie drie en vier duysent Communicanten geweest

weeſt zijn / gelijck Grammaye in ſijn Taxandria, ende Wichmans in ſijn Brab. Mariana, ende meer andere dat aenteeckenen. Ende ſijn de Dorpen in de Meyerije veel ſoo groot / datter diergelijcke ſoo veele in ſoo een kleyn diſtrict weynich gevonden worden in de overighe Spaenſche Nederlanden.

'T 2. Hooft-ſtuck.

I. Den ouden grondt was hier in voor tyden ſeer vruchtbaer.
II. De grondt is hier verandert ende verſlimt.
III. 't Landt beſtaet hier uyt hooghe Duynen, woeſte Heyden, groote Moeren, ende ſchrale ende magere Landeryen.
IV. De oirſaecke van deſe groote veranderinge van den gront.
V. Waer mede dat de Inwoonders hier haer meeſt geneeren.

I. EErtijdts was hier eenen goeden ende eenen vetten grondt / het welck blijckt uyt de ſware ende groote Boomen / die in voortijden hier gewaſſen zijn / ende diemen hier noch onder de aerde vindt ligghen.

'T blijckt oock uyt den ouden grondt ſelver / die enckel Leem is / die hier veel wort opgegraven om de wanden van de Huyſen daer mede te Leemen / ende om ſteen te backen / want de nieuwe grondt en geeft ſoo veel vette aerde niet / datmen daer eenen ſteen op de meeſte plaetſen ſoude konnen backen. Daer toe dient haer de oude grondt / diemen door de Leemputten uytgraeft / ende wel diep onder de aerde leydt. Deſe nutticheydt / of dit profijt / hebben de Inwoonders noch van haren ouden grondt / verder niet.

II. De nieuwe grondt is gantſch ſchrael ende magher / die oock ſoodanighe vruchten niet en geeft / als de oude grondt wel plachte te geven. Grammaye in ſijn Taxandria, Tit. Pelandia, verhaelt hebbende datter ſeer veel Boomen in de Landen tuſſchen de Maſe ende Schelde in den grondt ligghen / voecht daer by: Inter has cum omnis generis ſunt, tum illorum maximè quæ coniferæ ſunt, maximum eſt miraculum, propterea quod & plurimæ, & longiſſimæ alta ſub homo jacent, nullæ tamen hac noſtra ætate in totis illis campis creſcere videantur. Onder welcke dewijle van alderley ſoorte zijn / ende voornamentlijck meeſt Dennen-Boomen / is het meeſt te verwonderen / dat die hier ſoo veel ende ſeer langhe wel diep onder de aerde ligghen / ende datmen die daer by onſen tijdt niet meer en ſiet waſſen. Soomen dat ſach / dat waer noch een grooter wonder / want den nieuwen mageren grondt en kan die niet voeden. Maer ſoo den ouden grondt noch boven lagh / die ſoude die ſoorte van Boomen noch ſoo wel connen voeden als hy eertijdts gedaen heeft.

III. De Meyerije van den Boſſche beſtaet nu uyt hooghe Duynen / woeſte Heyden / groote Moeren / ende ſchrale ende magere Landerijen / ende dorre ſant-berghen / ende lijckt oock meer ten opſien van deſe ſijne woeſtheydt een Woeſtijne ofte Wilderniſſe / als een landt van Menſchen bewoont / ende machmen van de ſelve wel segghen / dat Titus Livius ſchrijft van Macedonien: Frigida hæc omnis, duraque cultu & aſpera plaga eſt. Al dit geweeſt is kout / ſtrengh ende

vars om te bewoonen. Dese Duynen die zijn voor de Landen seer schadelijck/ want door den wint verstijft het gulle sandt / ende bedeckt het bygeleghen goet Landt / ende maeckt dat gantsch onvruchtbaer.

Om dat voor te komen / sijn de Ingesetenen genootsaeckt / wijde slooten daer teghens te graven / ofte hooghe graften daer teghens op te werpen/ om daer door het overwepen van het sandt te verhinderen / ende om de Duynen met Bont of Bunt te beplanten / ende het afstijven van het sandt daer mede voor te komen. In voeghen dat de Inwoonders van de Duynen hier niet anders als moeyten arbeyt/ ende schade hebben / ende zijn voor het overstuyven van het sandt bevreest/ gelijck men in de leeghe Landen vervaert is/ voor het doorbreecken der Dijcken/ ende het inbreecken der Wateren.

De Woeste Heyden sijn mede wel schrael ende magher / maer geven noch eenighe nutticheydt voor de Inwoonders / sy weyden daer op hare Schapen / ende halen hare Bijen daer mede haer voetsel / de Vlagghen die sy daer van halen ghebruycken sy ten deele tot haren brandt / ende ten deelen om haer magher landt daer mede bet te maecken/ als het tot assen verbrandt/ of tot messe verrot is/ waer van hier naer breeder.

De Moeren geven goeden brandt / ende het houdt/ dat daer in gevonden wort/ klieven sy/ende brauden dat in plaetsche van Kerssen/ daer het seer bequaem toe is.

De Landen sijn hier seer magher / ende moeten met messe of missen goet gemaeckt worden / sullen sy vruchten voort brenghen/soo dat daer van komt het out spreeck-woordt : Die niet en mest, die mist.

IV. De oorsaecke van de groote veranderinghe van den grondt in dese Landen is/om datmen in plaets van den ouden vetten Leemighen grondt/ nu de Duynen/ de Heyde / de Moeren / ende de magere ende schralen grondt heeft/ ende dat houden wy te wesen een vrucht van de Cimbersche Diluvie / die hier mede sijn werckinghe gehadt heeft/ waer door dat dese groote veranderinghe van den grondt hier gevallen is. Door dese Diluvie zijn de Zee-Duynen in Zeelandt ende Vrieslandt omgespoelt / ende heeft de Zee sijnen vryen loop gekreghen door dese Landen tot daer de Landen soo hoogh in haren grondt rijsen / dat de Zee-wateren daer teghens gestut wierden.

Dat de Zee hier eertijdts haeren vryen loop gehadt heeft/dat blijckt/om datmen voor desen noch tot Tungren / in het landt van Luyck / de groote Ringhen aen de borst-weeringhe van de Stadt ghesien heeft / daermen de Schepen aen plagh te meeren / als Hubertus Thomas , dat schrijft in sijn Commentario de Tungris & Eburonibus , ende wort daer in gevolght van Petrus Nannius , Professor tot Loven in Collegio Trilingui Buslidiano , in sijn Miscellaneis , ende van Ioannes Geropius Becanus , de Orig. Antverp. ende van anderen meer. Grammaye, lib. cit. schrijft: Mons ibidem non magnus ostenditur , qui quod olim fuerit velis pervius, cum scilicet Oceanus Tungros allueret , velificatus appellatur. Men toont daer eenen kleynen bergh / den Zeyl-bergh genoemt / om datmen met zeylen daer over voer/ als de Zee noch tot Tungeren liep. Symon Pelgromius in sijn beschrijvinghe van den oorspronck ende opkomen van de Stadt van den Bossche / maeckt oock gewagh van het bouwen van de Ortensche Kerck / dat de eerste Parochie Kerck van den Bossche geweest is / ende schrijft : Quod ex voto longe antea à nobili viro sive Satrapa , tempestate maris errabundo , ubi primum appulisset conditum esse reperio, cum tunc maria eo usque excrevisse appareat , quemadmodum ex loci vocabulo Oort-Duynen intelli-

intelligere datur : Oort-Duynen quasi Dunarum finis , loca enim quæ in tumulos & dorsa elevantur tota ex arenis conflata , similia apud Batavos & Flandros Oceani vomitu ejecta, Dunę appellantur. Vinde die langh te vooren (te weten/ eer de Stadt van den Bosch gebouwt was) uyt beloofsten van een Edelman / of Drost/ dwalende by onweder op Zee/ daer hy eerst soude Landen/ gebouwt te zijn / want dat de Zee doen daer haeren loop hadde/ wijst 't woort Oort-Duynen / de naem van de plaets uyt; want Oort-Duynen is soo veel als het eint ofte 't eynde van de Duynen/ soodanige plaetsen die haer tot berghen ende heuvelen verheffen / gelijck de Zee diergelijcken in Batavia ende Vlaenderen opwerpt/ noemtmen Duynen. Dat Oortduynen oock het eynde van de Duynen is/ die daer ontrent veel ligghen/ dat is daer oock by den Ingesetenen wel bekent / ende van Oort-Duynen nederwaerts af en ligghen oock geen Duynen meer / maer is leegh Landt / dat meest met de Dijcken voor het inloopen der Wateren moet bevrijdt worden.

Augustinus Wichmans in Brabantia Mariana, lib. 2. Cap. 29. schrijft van de Stadt Lier / ende van des selfs naem / dat in de verdeelinghe van 't Rijck des Keysers Lotharij anno 870. tusschen de gebroeders Carolus Calvus , Coninck van Vranckrijck/ ende Ludovicus, Coningh van Duytschlandt de Stadt Lier genoemt wierde Ledi , ende Mechelen/ daer by gelegen/ Malina. Nu Ledi, of Ledo, en Malina , als Molanus dat aenteeckent in Natal. SS. Belgii op den eersten dagh van Julius/ worden by de ouden genomen voor het vloeyen ende ebben der Zee/ ut in appendice ad tom. 3. Augustini in l. 1. de Mirab S. Scripturæ, & alibi. In het leven van S. Bonifacius , Aertsch-Bisschop van Mentz / uytgegeven by Henrick Canisius, staet : propter immensas ledonis ac Malinæ irruptiones , quæ diverso inter se ordine , maris æstu oceanique recursu, sed & aquarum diminutione infusioneque commoventur, &c. Om de groote invallen van Ledo , of Malina, die teghens malcanderen door de vloeden ende ebben der Zee / ende het afnemen ende het wassen van het water/ bewooghen worden/ &c. Dat Malina ende Lier / of Ledo haren namen van het vloeden der Zee gekreghen hebben / bevintmen oock in de Historien van de SS. Rumoldus ende Gummarus voor drie hondert jaren metter handt gheschreven. Daer uyt datmen wel kan afnemen / dat de Zee in dese Landen haren vryen loop gehadt heeft.

Ludovicus Guicciardinus in Descriptione Belgicæ , sive inferioris Germaniæ , in Descript. oppidi Tungrensis, verwerpt het gevoelen van Hubertus Thomas, van dat de Zee tot Tongren sijnen loop soude gehadt hebben als ongefundeert ende buyten waerheydt / ende schrijft : Hubertus Thomas , cujus ego , ut hominis eruditi, honorificam alibi facio mentionem , Tungrorum muros vetustissimis temporibus Oceani fluctibus verberatos fuisse contendit , idque conjecturis quibusdam & argumentis , nulla omnino veritate , ne specie quidem veri nixis , sic ut prodat (quod bona hominis gratia dixerim) parum se attendisse opidi situm , & quam illud à mari abjunctum, imo quam non potuerit unquam istud , citra reliqui tractus totius inundatione eo pertingere , nam à septemtrione quidem , si attendamus , Gelria , ditio Transisulania, Frisia, tot fluminibus aliisque obstaculis præpeditæ , transitum ei omnino præbere nequeunt, à Meridie, Gallia simul & Germania , terræ ex ea quidem parte ab Oceano remotissimæ , idem negant. Ab occasu, semissis Brabantiæ, tota Hannonia, item Flandria, multis fluminibus montibusque se opponunt. Restat igitur videamus an ad Caurum fortasse , qua Oceanus Tungris est proximus , locum habeat hæc assertio. Sed ab ea parte , qui exactius calculabitur , centum & amplius milliarium spatium inter mare Tungros-

Tungrosque intercedere deprehendet, quare priusquam istos illud queat alluere, necessum est totam Brabantiam, totamque adeo Flandriam, & Zelandicas omnes insulas inundari. Rem vel primo intuitu, Geographorum Tabulas consulenti, vanitatis & mendacii convincendam, ideoque indignam sane, quam viri docti, & præsertim ex ipso loco oriundi, memoriæ prodant, &c. Hubertus Thomas, daer van dat ick elders / als van een geleert Man eerlijck gesprooken hebbe / wil dat in de alderoudtste tijden de vloeden der Zee hier tegen aengespoelt souden hebben/ ende dat op gissinghen ende argumenten in geen waerheydt / of schijn van waerheyt bestaende / soo dat hy toont (dat hy my vergeve dat ick van hem soo spreecke) dat hy weynigh acht ghenomen heeft op de situatie van de Stadt / ende hoe verre die van de Zee leydt / jae dat sulcx niet en konde wesen / sonder alle het Landt eerst ondergevloeyt te wesen / want letten wy op de Noordt-zijde/ Gelderlandt/ Over-Yssel/ Vrieslandt / met soo veel Rivieren ende borstweringhe besedt / souden dat gheweert hebben. Aen de Zuyt zijde leydt Gallia ende Duytschlandt/ Landen alderverste van de Zee geleghen / die dat mede souden verhinderen. In 't Westen leyt halff Brabandt/ geheel Henegouwe/ met Vlaenderen/ Rivieren ende Berghen / die dat souden beletten. Is dan alleen noch overigh te sien/ of dat soude konnen wesen aen den Noordt-zijde ten Westen/ daer de Zee aldernaest Tungren leydt/ maer aen die zijde alsmen nauwe wil reeckenen / salmen bevinden / dat sy wel hondert ende meer mijlen van daer leydt/ ende dat eer de Zee daer soude connen aenspoelen/ eerst geheel Brabandt / ende Vlaenderen/ met alle de Zeeusche Eylanden moeste ingevloeyt hebben. Een saeck/ die ten eersten opsien/ by die op de Landt kaerten acht neemt / bevonden sal worden ydel ende onwaerachtigh / ende voorseker daerom onwaerdigh om van geleerde luyden / ende voornamentlijck van die daer geboren syn / tot gedachtenisse geschreven te worden / ende soo veel te grooter wort de onwaerdicheydt van die soute / om dat door de authoriteyt van dese Mannen verscheyde anderen onbedachtelijck worden aengelockt om de selve dwalinghe aen te nemen/ tot groote schade ende achterdeel des Lesers.

De oorsaecke waerom hem dit schrijven van Hubertus Thomas soo seer mishaeght / ende dat hy dat geheelijck als fabuleus verwerpt / is om dat hy de Landen niet aen en sagh in haren ouden grondt / maer in den nieuwen grondt / waer door dat de Landen vry seer gehooght syn / ende dat hy nu onmogelyck hielt / dat doen licht was/ doen de Landen hier noch laghen in haren ouden grondt/ eer dat de Duynen in Zeelandt ende Vrieslandt door de Cimbersche Diluvie waren omgeworpen/ ende doen daer geen Dijcken en waren om de Zee in haren loop te stutten.

Inden jaere 1532. was hier eenen seer swaren Vloedt / daer Guicciardijn in syn Beschrijvinghe van Zeelandt selfs gewagh van maeckt / die soo hoogh rees / dat Dionysius Mudzardt schrijft / dat ingeval het water ontrent een halve spanne noch gewassen waer/ dat het over de Dijcken hadde gestreecken / dat dan gantsch Zeelandt / ende wel halff Vlaenderen souden hebben verdroncken. Desen Vloet souden apparentelijck wel tot Tungren toe geloopen hebben / hadden de Landen hier noch in haren ouden grondt geleghen.

Men vint hier oock al mede de effecten ende werckinghen van de Cimbersche inundatie/ gelijck in andere Landen/ daer dese Diluvie geweest is.

Door de selve Cimbersche Diluvie is de Boomstortinge geschiet/ ende liggen hier de Boomen/ gelijck oock elders/ uyt den Noordt-Westen omgeworpen/ uyt welcken hoeck die Diluvie gekomen is. Daer van schrijft Grammaye, lib. cit. aldus : In

tota

toca hac camporum latitudie, quæ Mosa scaldique interiacet Taxandriorum, Ambivaritorum aliorumque regiones complexa multa sunt loca humilia, in quibus infinita vis arborum sub terra continetur, collapsarum (ut videtur) impulsu ejus venti, qui nobis inter Austrum & Zephirum medius collocatur. Omnium enim cacumina ad medium orientis & septentrionis regionem prolapsa cernuntur. In de lenghte van dit geheel Landt / tusschen de Maes ende de Schelde van Taxandria / Brabandt ende andere Landen sijn veel leeghe plaetsen / daer in een oneyndelijck gewelt van Boomen onder de aerde leydt/ met eenen Noordt-Westen wint (alst schijnt) omgeworpen / want alle de toppen ligghen naer den Zuydt-Oosten. Ende soo ligghen alle de Boomen met die Diluvie omgeworpen in Hollant/ Zeelandt/ Vrieslandt/ Groeninghen/ Over-Yssel/ ende voorts over al/ waer die Diluvie geweest is.

Dat dese omwerpinghe der Boomen oock met een Diluvie geschiet is / sonder dat hy die weet laen te wijsen / wat dit door een Diluvie geweest is/ dat schrijft mede Grammaye als hy hier voorders by voeght: Situs porro arborum per duodecim & plura etiam milliaria Germanica inter se dissitis agris invenitur perpetuus, & omnino communis esse: cujus miraculi causa quo referenda sit, nihil reliquum video, si non ad insigne, & cæteris omnibus majus diluvium referatur. Inundationes enim altissimæ fiunt in his locis, cum totus Oceanus per fretum Britannicum ventorum vi in nostros agros impellitur. Ea cœli plaga ventum spirasse, dum hæc tempestas omnia obrueret, arborum decubitus apertissimè demonstrat, & cava loca, quæ humore plurimum abundant, ut nunc plantis educandis sunt apta, ita olim quoque arboribus vestita fuisse par est, sed cum tumidis fluctibus Oceanus his quasi canalibus quibusdam infunderetur, Sylvæ omnes, partim ventorum procellis, partim violenta aquarum irruptione, procubuerunt. De Boomen ligghen wel 12. ende meer Duytsche Mijlen doorgaens in het Landt wijt van malkanderen verscheyden / daer ick geen reden van en weet te geven/ als een swaere ende ongewoonlijcke Diluvie. Wy hebben hier de hooghste overloopen van Wateren als den geheelen Oceaen met eenen stercken wint door het Britannissche Canaal in dese onse Landen wort ghedreven. Ende dat de Wint daer doen ghewees is / als het Tempeest hier alles bedeckte/ wijst het ligghen van de Boomen selfs wel uyt/ de holle plaetsen/ gelijck die de vetste zijn / ende noch best de planten voeden / zijn meest met Boomen beset geweest / maer als hier de Oceaen met sijn opgeswollen baren als door sommighe Canaalen wierde ingedreven / soo sijn alle de Bosschen / ten deel door de kracht van den wint/ ten deele door het sterck invallen der wateren/ nedergestort. Hy voecht daer by: nec intelligo qua ratione ab hac sententia debeam discedere, qua pronuntio ab inundatione quadam enormi, & solitos limites egressa sylvas has dejectas fuisse. Ick en sie oock niet waerom dat ick van dit mijn gevoelen soude veranderen/ waer door ick verstae dat de Bosschen door een onmatigh ende buyten sijn gewoonlijcke palen gaende inbreuck zijn omgeworpen.

Dese Schrijver en weet dese Diluvie niet aen te wijsen/ maer wy houden dat dit de Cimbersche Diluvie geweest is/ ende dat/ om dat dit die grootste ende swaerste was die hier opt gevallen is / ende om andere redenen meer / die wy in een bysondere beschrijvinghe haest door den druck hoopen gemeen te maecken.

Nu gelijck de Cimbersche Diluvie hier sijn effect ende werckinghe getoont heeft in het omwerpen van de Boomen / soo heeft die Boomstortinghe hier / gelijck mede op de andere plaetsen daer die mede gevallen is / voortgebracht de Veenen/ ofte Moeren/ die hier in de Meyerije van den Bosschen veel zijn / ende di men in 't

Quar-

Quartier van Peelandt den naem van Peel geeft / waer van dat hier Grammaye oock schrijft. Alwaer hy verhaelt hebbende / dat de Bosschen op de voorsz. wijse zijn omgeworpen / voecht daer by : quarum reliquias necessariis ad ignem usibus quotannis effodi videmus. Arbores enim paulatim putrefactæ , cœno & pluviis ita emarcuerunt, ut genus quoddam terræ spongiosæ crearint , non aliter quam si quis omne genus ramentorum è diversis lignis in exigua aqua computrescere sinat,& deinde id in massam cogat, &c. Iacet autem hæc massa sub terra, à marcidis putridisque lignis coacta , crassitudine nonnunquam octo cubitorum , & in ea adhuc ligna integra. De overblijfselen daer van noot saeckelijck tot den brandt / sien wy jaerlijcx opgraven : Want de Boomen allenskens verrot / ende door slijck ende reghen soo verteert/dat daer een seker soorte van spongieuse materie van geworden is / niet anders als ofmen alderley affschaessel of afsnijtsel van verscheyden houdt in een cleyn water liet rotten/ende dat tot eenen cloemp t'samen druckten. Dese stoffe van dit vergaen en verrot houdt 't samen gebrocht/leyt onder de aerde dickmaels wel acht cubiten dick/ ende liggen daer wel geheele houten noch in. Hier van handelen wy wijtloopig in het voorsz. Tractaet/ ende sullen daerom hier niet breeder daer van handelen/alleenlijck met een woort daer by voegen/dat het eenen mislagh van velen is/die meynen/ datmen hier de aerde brant/alsmen Torff brant/in welck gevoelen Plinius was die van de Chauquen schrijft in 't 1. Capittel des 16. boecks : terra cibos & rigentia septemtrionevi viscera sua urunt. Branden met aerde hare spijse/ende verbrosen ingewanden. Dit is hier oock een gemeen gevoelen / als dat blijckt uyt een gemeen spreeckwoordt / vande Peelanders / dat Grammaye voor goet opneemt / ende past dat op de Kempenaers , ende schrijft lib. cit. pag. 68. quam verum in vulgo natum & notum triverbium. Campinienses terra sua ignem , equis prandia , aurigis lectos foere. Sive ut alij , terram comburere , equos mandere , aurigis condormire. Het spreeck-woordt luydt in 't Duyts aldus : Sy branden haer aert/sy eten haer paert/sy slapen by den Voerman. Den Torff branden sy / dat verkeert ghenoemt wort aert te branden. Haer Ossen gebruycken sy voor Paerden/die eten sy. De Vrouwen dryven de Karre / die doen het werck van eenen Voerman/ende daer slapen sy by/ ende dat heet by den Voerman te slapen. Doch de aerde en brandt niet/selfs oock die aerde niet/ die onder of neffens de Veenen leydt. Wy branden hier die oude Bosschen / maer onder een ander gedaente ende naem.

De Geestighe Poët Barlæus heeft dit Raedtsel voorgestelt.

Dic quibus in terris pereunt tot rura Colonis
Ipsaque concepto fomite flagrat humus.
Et mox effossi vectantur navibus agri
Najadesque natant nunc, ubi Vesta stetit?

Als de Zee hier haren vryen loop hadde/ soo heeft die sandt opgeworpen/op sommighe plaetsen tot hooghe berghen ende Duynen / die evenwel merckelijck verschillen van de Zee-Duynen / want sy en-ligghen soo hoogh / ofte oock soo dicht niet/ ende dat/ om dat het Zee water binnens Landts het sandt soo wel niet en can by sich houden / maer meer besinckt ende sijn sandt verliest staende op het Landt/ als wel in de volle Zee. Ende op andere plaetsen/ daer het sandt tot geen berghen ofte Duynen en is opgeworpen/daer leyt het dunner/ende daer is het met een sabighe korst overgroeyt/ende daer in wast de heyde. In de leeghte / daer de heyden

hare afwateringhe hebben / daer valt het landt vetste / ende daer ligghen de be-
ste Dorpen / want daer vallen de beste Wey-landen / daer kanmen Vee voeden/
ende daer krijghtmen mes / om de acker-landen te messen / ende om de selve door
dat middel vruchtbaer te maecken/ ende hebbende de leeghe landen mede dit voor-
deel in de hooghe ende drooghe Meyerije/ dat die oock minder / als de hooghe lan-
den verdrooghen.

De Meyerije heeft al mede hare water-lossinge/ende brenght al haer Water door
verscheyde Canaalen ende water-gangen in de groote Riviere de Maes/ende is wel
den grootsten Water-stroom inde Meyerije de Dommel die met eenen stercken loop
comt uyt de Luyckische Kempen / ende loopt door de Quartieren van Kempen-
landt / Peelandt ende Oosterwijck. De Aa is de sterckste stroom naest de Dom-
mel / ende heeft sijn heffinghe in den Peel. Daer zijn noch meer Water-stroom-
kens / die haer heffinghe meest hebben in d'eene of d'andere heyde/als de Gender/
ende andere die met den naem van Aa bekent sijn/maer hebben meest alle hare Wa-
ter-lossinghen in de Dommel ende Aa voorsz. ende vereenighen die met malcande-
ren binnen de Stadt van den Bossche/ende loopen door de Dijse in de Maes.

V. De Meyerije die leyt vol Dorpen / ende onder de selven veel groote Dor-
pen / extraordinaer wel behuyst ende bewoont / ende sijn daer veel schoone Huy-
sen / sware gebouwen van Kercken / Casteelen / ende Cloosters / dat voor den
Vreemdelingh het grootste wonder is / door dien datmen daer niet eenen voet aer-
de by nae en vint/dat bequaem is/om daer steen van te backen/maer de vette aerde/
daer de steenen van gebacken worden / is de oude grondt / die leyt met den nieu-
wen schralen grondt bedeckt / die en sietmen niet / ende moet die vette aerde door
de Leemputten wel diep uytgehaelt worden. Voorders weten de Ingesetenen sich
al te geneeren in de magere Meyerije / zijnde een Volck / dat sich met een kleyntje
weet te behelpen / stellende hare teeringhe naer haer neeringhe : Men en plachte
daer van geen Bancquerotten te weten/ of geen Bancquerottiers te kennen. De
ouden souden liever armoede geleden hebben / als dat sy yemanden soude verkort
hebben. Haren ordinare lijftocht is sober. Gebraden Knollen/ die spijse van dien
grooten Roomschen Curius Dentatus waren / als hy de groote schatten van de Ge-
santen van de Samniten weygerden aen te nemen/sijn hare delicatessen. Des so-
mers gaen sy bloets voets / ende hebben dat met de luyden van de waerme lan-
den gemeen / ende des winters gaen sy met holle Blocken / gelijck Primislaus aen
hadde / als hy van de ploegh tot eenen Prins gecoren wiert / als Æneas Sylvius,
daer nae Paus onder den naem van Pius 2. schrijft in Historia Bohemica cap. 6. De
Ingeseten leven hier gantsch armlijck/ ende zijn evenwel werckfaem / ende door-
gaens gesondt ende stercke luyden / ende komen veel tot een seer hooghen Ouder-
dom. De meeste menichte geneert sich met Landtbouwen/ oock eenighe met de
Schapen te hoeden / die hier om de goede ghelegenheydt van de heyden veel
zijn / daer in de tusschenloopende dallen / ende aen de jongh opkomende heyde de
Schapen goet voetsel vinden / ende die sijn hier veel / en heeft alleen Loemel/ dat
seer wel inde heyde leydt / een groote menichte van Schapen/waer van dat Gram-
maye lib. cit. Tit. Campinia , viderunt 18 Ovium millia uno ex hoc loco pabulatim
egredi. Soo waren daer ontrent 18 Duysent Schapen ontrent den jaere 1610.
want doen is sijn Boeck gedruckt. By onsen tijdt heeft Loemel vijfthien duysent
pondt Wollen uytgelevert / gelijck wy dat verstaen hebben van den overleden Se-
cretaris Ooms/dewelcke meest alle die Wolle kochte ende ontfinghs.

Dese overvloedicheydt van Wolle/ die in de Meyerije valt/ geeft oock occasie tot het Drapenieren / ende het Wollen weven / ende wilmen dat alleen binnen Tilborch wel tusschen de 300 ende 400. Wolle Laeckens getouwen soude gaen/ die in meer andere plaetsen al mede gevonden worden / dat de plaetsen seer populeus/ of Volck-rijck maeckt/ want als Iustus Lipsius in syn Lovanium lib. 2. cap. 2. verhaelt hadde uyt de jaer-boecken / ende uyt de overleveringhe van de Voor-Vaders/ dat in 't jaer 1350. drie / jae vier duysent Wollen Wevers getouwen inde Stadt van Loven waren/ voecht daer by : addunt autem, cuique textrino opus fuisse non minus triginta aut quadraginta homines. Sy voeghen daer by : dat tot elck getouw niet minder als dertigh of veertigh Menschen moesten wesen. Dit Drapenieren/ende Weven van Wollen Lakens is hier in voortijden al een bysondere neeringhe geweest/ ende vinde dit Privilegie daer van by Hertogh Ian den 3. van dien naem / gegeven tot Bruessele op onser Vrouwen dach conceptionis , int jaer ons Heeren 1335.

Wy Ian by der gratien ons Heeren Hertoghe van Lotharinghen/van Brabandt/ ende van Limborch / doen cont allen den ghenen die dese letteren sullen sien ende hooren lesen/ dat wy hebben gegeven/ ende geven onsen Schepenen/ ende Gesworen/ende allen onsen Poirteren gemeynlijck van onse Stadt van den Bosch/ die nu zijn/ of namaels zijn sullen/dat niemant die woonachtich is binnen onsen Schoutheitschap vanden Bosch Laken maken en mach/ noch doen maken/ getouwe/noch camme setten / ten sy alleene binnen onse Stadt ende vryheyt van den Bosch/ wtgenomen die Dorpen ende Vryheden daer ander heren in deylen met ons/ of alleen. Ende soo wie dat brake / ende dat niet en hielde / hy soude verbueren alsoo dicke alst gevíele v. lib. zwert / den goten voor xvj. Os. half ons / ende half onse voorsz. Stadt/ende dat Laken dat hy maeckte toe/ tot onser behoef.

De Byen sijn hier oock veel / ende vinden den Honich seer overvloedigh op de heyde ende op den Boeckweyt/ die hier beyde overvloedigh wassen.

Van het Schapen-Vleesch ende den Honigh dat de Heyde hier seer overvloedich geeft / vinden wy het volghende in een geschreven oudt Latijnsche Boeck/ dat wy voor de Lief-hebbers uyt 't selve Boeck sullen laten by drucken. Sicca hæc erica ingentes ovium greges saluberrimo pabulo nutrit , & à pulmonis , lienis , Iecorisque. obstructionibus præservat , harum si carnes Galenus gustasset , inter laudatissimas eas enumerasset , tum ob delicatissimum saporem , tum ob facilem concoctionem & probum nutrimentum , quod omni humore superfluo careat , non ob loci modo & herbæ siccitatem , sed propter vires etiam ericæ : Nec mel , quod de floribus apes legunt , tam aspernandum est quam Dioscorides & Plinius scripserunt , ut enim non sit de probatissimis , non tamen est rejiciendum , cum longè illis antecellat , quæ in Hispaniæ plurimis locis e ladani frutice & Cysti variis generibus colliguntur. Est enim quam illa multo suavius ad edendum & citra insignem calorem , qui in melle Stechadite & Thymijthe viget : Obstructiones aperit, crassa attenuat, lenta incidit & detergit, spleneticis inprimis expetendum. Erica enim & præsertim flores, tumores & collectiones citra caloris alicujus incommodum digerunt , & per habitus dissipant, atque id tanta efficacia ut quidam podagricis & paralyticis horum fotu medeantur , crassos & tenaces humores discutiendo. In obstructionibus igitur Lienis nulli ferè medicamentorum est secundum , nec illic solum valet , sed venenatorum etiam ictibus opitulatur , & oculorum turgidulis venis sanguinem impactum exugit. Euboici non minimam hujus mellis curam habuerunt , quod ab ericâ apeslegunt , credentes eam gratissimum illis esse pastum.

De

De rederije / ende de bleyckerije van de Lijnnen stucken / is hier oock seer ge-
meen. Item hier sijn veel Vet-weyers van Ossen ende Beesten/ Huyvetters/ Ros-
tuyssers / ende meer andere Coop-luyden / ende een groote menichte van Voer-
luyden / diemen over al op de Banen vindt / ende eene ongeloofelijck gewicht met
hare Karren wech voeren.
Hier syn oock veel Valckeniers/ die de Valcken ende andere Vogelen hier leeren/
ende in meest alle de Hoven van de grooten door gantsch Christenryck verbrenghen
In somma/ het is een Volck dat sich in de magere Meyerije wel weet te geneeren/
als sy maer den toom hebben/ soo sullen sy het Paert oock wel krijghen/ volgens het
getuygenisse van Grammaye lib. cit.
Vele houden de Ingesetenen van de Meyerije voor botte ende plompe Menschen/
ende noemen haer verachtelyck gemeynlijck botte Kempenaers / maer de groote
menichte van geleerde / ende door hare Schriften vermaerde Mannen/ toont het
tegendeel/ ende daerom schrijft de Heer Prelaet Augustinus Wichmans, in Brab. Mar.

I Nunc, & stupidam Campanam dicito gentem.

Quin potius disce

Vervecum in Patriâ, cassoque sub äere nasci

Magnos posse Viros, & magna exempla daturos.

Grammaye, lib. cit. pag. 69. schrijft van die selve: Homines sunt laboris & patien-
tiæ filij, industrij, & si excolas ingenia, studiis aptissimi. Menschen tot den arbeyt
ende verdraechsaemheyt geboozen/ kloeck/ ende als de verstanden geoeffent zijn/ tot
de studien alderbequaemste.
Het is een strijdtbaer Volck / cloeck inde Wapenen / die den Vyandt dickmaels
door haer eyghen macht / cloeckmoedigh hebben teghen gestaen / ende geluckigh
verdreven / voornamentlijck in den ouden Gelderschen Oorlogh/ waer door dat sy
oock seer vermaert geworden zijn. Men vindt daer een menichte van Huysen van
Edelen / ende noch meer gedachtenisse van oude Adelijcke Geslachten/ ende hebbe
menichmael van oude Luyden verstaen/ datmen het daer voor plachte te houden/
datter in geen plaetsen in Nederlandt soo veel Edelen plachten te woonen/ als inde
Stadt ende de Meyerije van den Bossche / ende gaven daer van dese twee redenen.
Ten eersten / om dat de Edelen veel genomen wierden in de Regeeringhe vande
Stadt / ende quamen dan door dat middel onder de Staten van Brabandt / daer
dese Stadt een lidt van was. Ten anderen om dat hier seer veel te Oorloghen te-
ghen de Gelderschen viel/ ende die haer daer in wel queten/ die worden van den Her-
togh tot Ridders gemaeckt/ die oock van oudts hier seer veel geweest syn/ ende in
de oude Stucken ende Brieven met den Titel van Ridder veel bekent zyn. Het was
hier oock seer vermaeckelijck voor de Edelen om te woonen / dewijle dat het hier
hoogh ende droogh Landt is / daermen altijts wegh kan/ ende geeft de Meyerije
oock al mede syn Wilt/ ende gevoghelte / ende bequaemheyt om te jaghen ende te
vliegen, dat de Edelen al mede aenlockt.

'T 3. Hooft-stuck.

I. Wat namen de deelen van de Meyerije gegeven worden.
II. Hoe de Meyerije verdeelt wordt.

I. HEt schijnt dat de deelen van de Meyerije eertijdts mede genoemt geworden zijn Meyerije. Inden bovengemelden openen bezeghelden brief van Hertogh ende Hertoghinne Wenzeslaus ende Ioanna, wort het Quartier van Oosterwijck genoemt/ de Meyerije/ Landt ende Dorpe van Oosterwijck.

In eenen Taxe van de Bede / die ick vinde in een oudt geschreven Boeck staende naer een Acte van den 10. Januarij 1406. wort de Meyerije verdeelt in dese vijf deelen/ te weten/ in het Schouthept Ambacht van Maeslant / in het Schouthepde Ambacht van Peelant / in het Schouthept Ambacht van Oosterwijck / in het Schouthept Ambacht van Kempenlant/ ende in de Schouthept Ambachten onder de smalle Heeren.

II. De Meyerije wort ordinaer nu verdeelt in vier Quartieren/ te weten/ in 't Quartier van Peelandt/ van Kempenlandt/ van Maeslant/ ende van Oosterwijck. Doch en worden dese vier Quartieren niet altijdts op een ende de selve orde gestelt/ maer wort den ranck dickmaels verandert / ende nu het d'eene / dan het andere Quartier voorgestelt.

In 't verdeelen van den gemelden Taxe van Bede / heeft de eerste plaets Maeslandt/ de tweede Peelandt/ de derde Oosterwijck / ende de vierde Kempenlandt. In een geschreven Latijnsche Boeck / staet / totum verò territorium, seu ager, Buscducensis, circumscribitur & dividitur in quatuor partes, seu confinia, nimirum in Kempiniam, Peelandiam, Maeslandiam, & Oistervicum. Hier staet Kempenlant voor aen/ ende volghen dan Peelandt/ Maeslandt ende Oosterwijck. Soo stelt die oock Ludovicus Guicciardijn in descriptione Belgicæ, in Sylvaducis. Ioan. Bapt. Grammaye in sijn Taxandria stelt eerst Peelandt/ dan voorts Kempenlandt / Maeslandt ende Oosterwijck.

In de sententie tusschen den Hoogh-Schouteth van den Bossche / ende de drie Schoutethen van de drie Quartieren over 't stuck van alle preminentien ende gherechtigheden van hunne Hooghen ende in gade te slaen/ ende te ontfanghen alle keuren ende breucken ende criminele saecken/ die daer soudē vallen/ staen de Schouthe-den van de drie Quartieren (d'Schouteth van 't Quartier van Maeslant bleef daer buyten) in desen rangh: die Schoutethen van den Quartieren van Peelant/ Kempenlandt/ ende Oosterwijck.

Wy sullen dese onse Beschrijvinghe met Peelandt/ als zijnde het grootste Quartier van alle de vier Quartieren / oock aenvanghen / ende vervolghens daer op laten volghen de Quartieren van Kempenlandt/ van Maeslandt/ ende van Oosterwijck.

4. Hooft-

'T 4. Hooft-stuck.

I. Een beschrijvinghe van't Quartier van Peelandt.
II. De plaetsen daer onder behoorigh.

I. EEnighe willen dat dese Landen eertijts Taxandria geheeten hebben. Andere schrijven Toxandria. Den naem van Taxandria halen eenighe van het woort Taxe / dat sy brenghen van taxeren/ende willen dat dese Landen eertijts den Tax/portie/of erfdeel van yemant van de grooten soude geweest zijn / ende dat daer den naem van Toxandria uyt gesproten zijn. Andere maecken van Taxandria eenen twee-woordighen naem / van Tas ende Sandt t'samen gestelt / ende willen datmen eertijts geen Taxandria, maer Tassandria soude geschreven hebben / ende dat dese Landen desen naem souden gekreghen hebben/ om dat het sandt hier tot Berghen ende Duynen op malcanderen leydt getast. Wat belanght den naem Taxandria, Adrianus Scrieckius, in indice 1. Geographico Originum rerum Celticarum & Belgicarum, vertaelt den naem Toxandria, D'Hooch sandren. Altæarenositates, Francis, Ceulx-du-hault-sable. Ende schrijft daer van/ dat Plinius ende Ammianus genomen hebben voor eenen streeck Lants in Nederlant op dese zijde van de Maes. Petrus Divæus schrijft/ datter in de Brabantsche Kempen een plaets is Tessanderlo genoemt. Plinius wil dat de Toxandren veel namen gehadt hebben/ gelijck Ortelius dat aenteeckent. Becanus wil dat Tassanders, buyten twijfel de Kempenaers zijn/want die woonen in het sandt. Matthijs vander Houve, in sijn Handtvest Chronijck, lib. 5. cap. 7. mihi pag. 124. verstaet by Taxandria, het Graefschap van Teysterbant / ende niet Tessenderlo in de Kempen / noch oock de Nervios, ofte Henegouwers. Syn reden connen daer mede gelesen worden. Augustinus Wichmans, in Brabantia Mariana, lib. 1. cap. 5. Neemt Taxandria voor het Quartier van Peelandt / want hy schrijft van S. Lambert, vermoghens het schrijven van Ægidius Aureæ Vallis, & Nicolaus Canon. Leodiensis in ejus Vitâ, Taxandriam regionem (hodie de Peel in Campestri nostrâ Brabantiâ, vulgò de Kempen) idololatriæ cultu adhuc sordescentem, multâ prædicatione & patientiâ ad fidem Christi convertit: Unde etiam Taxandriæ Apostolus nominatur, inquit Molanus, sicut in S. Domitianus item Ecclesię Tungrorum quod erat Trajectum, Episcopus, qui æquè in Taxandriâ contra paganos laboravit. Die het Taxander-landt (nu de Peel in ons Kempensche Brabandt/gemeynlijck de Kempen noch ligghende in het heydendom met veel predicken ende gedult tot het Christen geloove gebrocht heeft/ waerom hy oock genoemt wort den Taxanderschen Apostel schrijft Molanus, als mede de H. Domitianus, mede Bisschop van Tungren tot Maestricht / die in Taxandria teghen de Heydenen van gelijcken gearbeydt heeft. Soo neemt hy Taxandria voor Peelandt.

Doch het out Taxandria heeft sich verder uytgestreckt als nu wel doet het Quartier van Peelandt. Iacobus Meyerus, in Annal. Flandriæ, op den jaere 974. Maeckt gewagh van een gifte / die Keyser Otto de 2. aen een Clooster tot Gent gegeven heeft / daer onder anderen in gemelt staet de Dorpen Nordwic ende Idegem. De Schrijver van het leven van S. Rombout stelt van gelijcken de Stadt Lier in Taxandria. De opene Brief van S. Truyen stelt Alem, ende van Epternaken, Loemel, ende de by geleghen plaetsen / van Crispinense Empel, ende van Laubiense Motzelam

lam onder het Landt van Taxandria. Hier uyt kanmen afnemen / dat het oudt Taxandria geſtreckt heeft tot het Landt van Kijen / ende tot Antwerpen / ende wederom van de Maſe / ſcheydende Gelderlandt / ende Tiel ende Herkam / uytſluytende de Haſbanen ende Bratuſpanten / waer van dat een deel ingehadt hebben die van Tungren / die Ambivariten ende die Pemanen / ende die verdreven of ondergebracht zijnde te Atuarij / Salij / ende Sicambers. Als de Franſſen Meeſter geworden waren / ſoo hebben ſy aen het Landt Taxandria, of dat evenveel is Toxandria den naem gegeven / ende hadden de Princen hare byſondere Tijtels / ende daer van meenen eenighe / dat de eerſte Ordonnantien van de Hertoghen van Lotharinghen beveſticht / ende dat met de Saliſche Wetten veel ghemeens hebben / gedurigh mentie maecken niet van eenen Hertogh / maer van eenen Graeff / waer van dat een is : Soo daer eenen twiſt of ſtrijdt ontſtaet / ende den Rechter den Graven-Vrede voor twee weken geeft / &c. Daer ſtaet Graven-Vrede / niet Hertoghs-Vrede. Hier toe dient oock / dat hier een oude traditie is / alhoewel onſeker / dat de laetſte Grave van Peelandt (welcken naem Peelandt in plaets van den naem Taxandria hier ſchijnt gekomen te zijn) tot Herkenrode begraven leydt / die / om dat hy onder des Biſſchops van Utrechts beſcherminghe ſtondt / ende was een van ſijn Hooff-Graven / en des ſelfs Biſſchops Stal-Meeſter / voerende drie vergulde Molen-yſers in ſijn Schilt / welck Wapen noch voeren des ſelfs Graefs nacommelinghen / als die van Montfort / de Vlierdens / de Lyropers / de Rovers / de Stakenbroucken / de Lowen / de Vladerackens / ende oock Peelant ſelfs. Dit en moet oock niemandt vreemt duncken / dewijle ſy op haere Wapenen voeren een Graven Croon / ende dat de Iaer-boecken van Utrecht met Etmundo Dijntero verhalen / dat de Biſſchop van Utrecht in den ſlagh van Woringen anno 1288. gevanghen ſijnde / al ſijn recht moeſt afgaen / dat hy in de Kempen hadde / van welcken tijdt af Peelandt ſijnen Schouteth onder de Hooft-Stadt van den Boſſche gekreghen heeft. Sie Grammaye, lib. cit. Het is wel waerſchijnlijck / dat dit Graefſchap van Peelandt daer mede vernieticht is.

Hoe dat dit Quartier aen den naem van Peelandt gekomen is / of de Peel den naem aen het Landt / of dat het Landt / dat ten grooten deel aen den Peel leydt / den naem van Peel gegeven heeft / daer van en is geen ſekerheydt. Doch het is waerſchijnlijckſte / dat Peelandt van den Peel / gelijck Maeſlandt van de Maes / den naem gekreghen heeft.

De Peel is Veen / of Moer / beſlaet in ſijn begrijp de groote van ontrent de twee mijlen Landts / ende leyt op ſommighe plaetſen wel acht cubiten diep. Wordt meer den Torff daer geſteecken / als gebagghert / doch den gebagghLerden is veel durabelder als den geſteecken / ende is den geſteecken Torff vael van coleur / ende in ſubſtantie ende coleur niet ongelijck den Torff die de Lopers ofte Huvetters van haer verrotte run maken / ende zyn die beyde van een ende de ſelve ſubſtantie.

De Peel is doncker ende vael van coleur / heeft eenen open waterachtigen gront / met een boven korſt overtoghen / op de meeſte plaetſen niet paſſabel. Den Torff wordt geſteecken met ſeer ſcherpe ſpaden / die als een Mes ſnijden / om daer mede de kleyn draykens of hayrkens van 't hout door te ſnijden / ontrent eenen voet breet ende wat langher / ende opgedrooght zijn die by nae ſoo licht als ſpongien. Als die geſteecken zijn / wordenſe opgeſchaecht doorluchtigh om van Wint ende Son te drooghen / ende worden dan op groote hoopen geſedt / huyſen hoogh / als dat ſchrijft B. Honorius eertijdts Paſtoor gheweeſt tot Helmondt / in de Beſchrijvinghe van Taxan-

Taxandria. Ende hebben de Ingesetenen van de Dorpen aen den Peel niet alleen selfs overvloet van brandt / maer brenghen dien Peel-Torff met hare Karren op andere plaetsen/ die gebreck van brandt hebben/ ende doen daer groot profijt mede.

II. De eenighe Stadt / die in't Quartier van Peelandt leydt / is de Stadt Helmondt. Dit is wel de eenighe Stadt/maer niet de Hooft-Stadt van 't Quartier van Peelandt / want het Quartier en heeft en houdt syn Dachveerdinghe ende vergaderinghe / of byeencomste niet inde Stadt Helmondt, maer in de Vryheydt van S. Odenroy.

De Stadt Helmondt leyt op 't Water-stroomken de Aa / tamelijck groot ende seer Visch-rijck / dat sijn heffinghe heeft in den Peel. Dese Stadt voert sijnen naem van den Helm / ende heeft eenen Helm in syn Schilt / ende blijckt daer uyt/ dat dese Stadt in het begin tot den Oorlogh / ende tot een frontier-Stadt teghens de Geldersche gebouwt is / ende dat de naem ende 't Schilt haer leert/ dat sy haer op haren Helm ende Wapentuygh/naest Godt/hadden te vertrouwen. Het plachte in voortijden een gebruyck te wesen / datmen op de frontieren Steden bouwde/ die met Privilegien voorsach / om haer Volck-rijck te maecken/ ende dienden die dan tot frontier-Steden teghens den Vyandt / daer dan de vermogensten van het platte Landt in weecken / om by tyden van Oorloghe van den Vyandt niet gheplondert te worden / dat den Ingesetenen van die Steden seer dede vermeerderen/ ende die Steden versterchen / ende vintmen noch veel namen onder de oude Burghers genomen van de Dorpen ende plaetsen / daer hare Voor-Ouders van daen gekomen zyn ende dat selfs in de voornaemste Steden. De Stadt Helmondt is in voortyden al een fray Stadt geweest / als dat noch wel blyckt / maer door den Oorlogh al vry verandert ende uytgemerghelt / ende van een beslooten Stadt genoechsaem een open Vleck geworden / behoudende evenwel haere oude Stadts naem / Rechten ende Vryheden. Augustinus Wichmans in Brabantia Mariana, lib. 3. cap. 61. Helmonda è minoribus Brabantiæ oppidum est, muris & portis carens, ac bellorum injuriâ miserè attritum, licet Pelandię totius sit metropolis, aut verius monopolis. Helmondt is een van de kleynste Steden van Brabandt/ sonder mueren of poorten/ door den Oorlogh seer verdorven/ al is sy de Hooft-Stadt/of waerlycker de eenighe Stadt van geheel Peelandt.

Die van Helmondt pretendeeren een Weeck-merckt/ ende vier Jaer-merckten/ uytwijsende haer Requesten inden jaren 1538. ende 1614. den 6. Augusti aen de Leden van de Regeeringhe der Stede van s'Hertoghen-Bossche gepresenteert Ende worden die gehouden saterdaeghs voor den laetsten Meert/ saterdaeghs naer den vier en twintichsten Junius/saterdaechs naer den eersten September/ende saterdaeghs naer den vijff en twintichsten November. Sy pretendeeren oock mede Tol-vry te wesen in Brabandt / ende noch meer andere Privilegien / ende heeft oock het recht van Ingebodt in verscheyde plaetsen.

De Regeeringhe bestaet daer uyt seven Schepens/ ende twee Burgemeesters/ ende is een Heerlijckheydt / ende is die Heerlijckheydt aen verscheyde Huysen geweest / ende staet daer van in een Latijnsche Boeck / onder ons berustende: oppidum de Helmont similiter tenetur in feudum à Duce Brabantię &c. pertinuitque olim ad Berlar, & de Keerberge, postea devolutum ad nobiles de Cortenbach, in quorum familia adhuc permanet. De Stadt Helmondt wort van gelijcken ten leen gehouden van den Hertogh van Brabandt/ &c. Ende zijn eertijdts daer van Heeren geweest de Heeren van Berlar ende Keerberghe / ende is daer naer gekomen tot

tot de Edelen van Cortenbach/ende is noch aen dat geslacht. Die daer een voortreffelijck Huys/ofte Casteel hebben/met een schoon Perck/ofte Bosschagie.

By dit Casteel van den Heere van Helmont plachte even buyten de Stadt een Clooster te ligghen/ genaemt onse L. Vrouwen Clooster in de Haghe by Helmont/ om dat te onderscheyden van het Clooster op de Haghe by Endoven/ maer dat is in den Vyantlijcken inval van Marten van Rossem inden jaere 1543. door de Soldaten van het Garnisoen daer binnen ligghende/ by ordre van den Heer van Helmont afgebrandt / waer van 't Chronicum M. S. antiquum Silvę-Ducense, bewaert ende geciteert by Augustinus Wichmans, lib. cit. aldus schrijft: Monasterium hoc Monialium Regularissarum, quod urbeculæ finitimum erat, jussu vel permissione Iudoci Domini Helmontensis, injecto igne conflagrare fecerunt, ac funditus everti. Dit Vrouwen Clooster van de Regularissen / dat het Stedeken al te nae lagh / hebben sy door bevel / of toelatinghe van Ioost Heere van Helmondt in brandt gesteecken/ ende in den grondt omgeworpen. Helmondt heeft anno 1539. oock eenen swaren brandt gehadt/ende bleven in dien brandt doodt drie Menschen.

Anno 1579. naem de Prins van Parma de Stadt van Helmondt in.

Anno 1588. nam de Stadt van Helmont met gewelt in de Grave van Hohenlo/ ende raeckte daer mede dese Stadt in brandt/ende branden geheel af/ soo datter niet meer over en bleef als een Huys/ende het Slot van den Heer van Helmondt.

In een oudt metter handt geschreven Boeck vinden wy dese volghende Acta/die wy in de beschrijvinghe van den Bossche mede hebben geallegeert.

Wy Ian van Berlair, Heer van Helmondt ende van Keerberghen/ Ridder/ doen kont allen luden / dat wy geloeft hebben / ende geloven met desen yegewoirdighen brieve/dat wy nimmermeer gedoen en sullen tegen der Stadt recht van den Bosch/ ende weert dat sake dat wy eimmermeer deden onwetende teghender voorsz. Stadt recht van den Bosch / dat wy dat altoes weder doen sullen binnen veerthien-nachten/na dien dat wy des versocht sullen werden vander Stadt voorsz. waer af men ons niet vorder versuecken en sal / aen ons selven / of aen onsen Schoutheyt ende Schepenen tot Helmont/ sonder argelist. Voert dat wy der voorsz. Stadt altoes te hulpe sullen comen/haer rechten te helpen houden/ als die voorsz. Stadt des van ons begheerende sal zijn. In kennisse der waerheydt soo hebben wy onsen zeghel aen desen brief doen hanghen. Gegeven int jaer ons Heeren M. CCC. negentich ende vier/ xij dage in Julio.

Rode of Roy wordt nu genoemt S. Oden-Roy, van de Maghet uyt Schotlandt Oda, die daer gewoont heeft/ende begraven is/wiert anno 713. gecanoniseert/ende anno 1103. haer Lichaem verheven door den Bisschop van Luyck Otbertum, ende geviert op den 27. November. Molanus, in Indiculo sanctorum Belgij. Miræus in fastis Belgicis. Dionysius Mudzardt op't jaer 713. Grammaye lib. cit pag. 73.

Eenighe willen dat dese plaets oock Odenburgh geheeten heeft/ van den Burgh van dese Oda, die daer op soude gewoont hebben/ende meynen dat Rode daer van noch een Burgh in sijn Schielt soude voeren.

Het is waerschijnlijck dat Rode certijdts een Graefschap geweest is / ende sulcx blijckt uyt twee Graef-schriften / die in de Collegiale Kerck tot Rode geweest zijn/ het eene bestondt in dit opschrift: A. Rodæ Comitis. A. des Graefs Rode. Het ander was van Vrouwe Hilvaris, Vrouwe van Rode ende van Hilverenbeeck, de fundaterssen ende doterssc van de Canonickdijen op beyde die plaetsen / als mede van de Collegiale Kerck aldaer/ende was aldus daer gestelt:

Nobilis

Nobilis hâc fossâ sunt Hildewaris hic ossa
De Rode & Beke Dominæ, Rodæ Comitissæ.
Ecclesias hanc, & de Beeck, quæ Virginis Odæ
Translatus anno fundavit septuageno.
Van Amelroyen solus residens Everardus
Ist hîc Canonicus, vicefungens atque Decani
Huc de quo fuerant hæc primum clausa sepulchro
Ter quingento septeno transtulit anno:
Nam lapidum quadro tumulata sub assere muro
Hujus porticui templi vicinia jacebant.

Sie Wichmans ende Grammaye, locis citatis.
Hier wordt Vrouwe Hilvaris wel uytdruckelijck ghenoemt Gravinne van Rode.
Dat hier soo veel Edelen van oudts gewoont / ende hare Slooten ende Huysen ge-
hadt hebben / dat dient al mede tot bewijs / dat Rode al meer als een gemeen Vry-
heyt geweest is / ende dat de Graven van Rode hier voor hare Kinderen / ende na-
commelinghen Adelijcke Huysen gebouwt hebben / gelijck sulcx oock gesien wordt
in de Heerlijckheydt van Heusden / ende elders.
Daer plachten eertijdts 14. Dorpen onder Rode te recht te hooren / ende geloove
dat die al mede onder het selve Graefschap gehoort hebben / die men seght datmen
oock Roedenaers noemde. Al mede een bewijs / dat Rode een groot Territorium,
of Rechts-gebiedt gehadt heeft. Wy vertrouwen / dat dese Graven van Rode, ge-
lijck de Graven van Peelandt / onder de Bisschoppen van Utrecht al mede ge-
schuylt hebben / ende als de Hertogh van Brabandt in den slagh van Woeringhen
den Bisschop van Utrecht mede gevanghen kreegh / die dan alle sijn recht op de
Kempen moest afgaen / eer dat hy los gelaten wierde / dat doen de Hertogh dit
Graefschap mede vernietiicht / de Regeeringhe hier gantsch verandert / ende de sel-
ve plaets onder de groote Roede vande Meyerije gebrocht heeft / settende daer over
tot eenen Hooch-Officier den Schouteth van den Bossche / ende heeft van dat
heerlijck Recht Huys / (dat apparentelijck de Graven in dit haer Graefschap van
Rode ghebouwt hadden) sijn Jacht-Huys ghemaeckt / gelijck de Hertogh soo-
danighe Jacht-Huysen in dit Quartier meer gehadt heeft / ende heeft dat met ee-
nighe gerechticheden meer daer na aen eenighe Edelen wegh geschoncken. Ende
heeft Rode het recht van 't Ingebodt alleen gehouden over die 14. Dorpen / die
daer eertijdts apparentelijck onder gestaen / ofte te recht gehoort hebben.
Dat dese Vrouwe Hildewaris, of Hilvaris dese Kercke tot Rode gebouwt heeft /
dat blijckt oock door dien dat daer staet in 't anniversario, of Jaer-Boeck tot Rode:
Vigesimo die Augusti anniversarium Hildewaris felicis memoriæ fundatricis præsentis
Ecclesiæ. Op den 20. Augusti is het jaer-getijdt van Hildewaris goeder gedachte-
nisse / stichterse van dese teghenwoordighe Kerck. Te weten / van de Collegiale
Kerck der wereltlijcker Canonicken / die dese Hildewaris gesundeert / ende neghen
in getalle geweest zijn / ende die van Hertogh Henrick anno 1248. den Altaer van
Eerschot kreghen / met eenen Deken. Ende dit is al eene groote Kerck met eenen
schoonen Tooren / ende dicht daer by staet de Parochie Kerck / die naer den eysch
van Rode al vry groot is / want dese plaets is soo Volck-rijck / dat hier eertijdts wel
2000. Communicanten plachten te wesen.

Hier zijn oock twee Capellen/een van S. Teunis in Ollant/ende een van S. Pieter in Eerden.

Rode heeft mede al groote Vryheydt / ende als Grammaye schrijft / Libertatem eandem quam habent Burgenses de Busco. De selve Vryheydt die de Burghers van den Bossche hebben. Dese Vryheydt hebben sy gekreghen in 't jaer 1232. van Hertogh Henrick, met hare palen ende merckten in den Octaven van Paesschen ende Kalende van October/verleydt daer na op Dynsdagh voor S. Servaes, ende Dynsdaeghs naer Bamis.

Anno 1340. heeft Hertogh Jan die van Rode macht gegeven om boeten te stellen voor die in de Merckt-waren haer vergrepen.

Vrouwe Ioanna, Hertoghinne van Brabandt / heeft anno 1403. de Vryheydt vergroot / alsoo dat die nu vijff hertganghen van allen zijden behelst / ende hebben sy daer by gekreghen een Woensdaeghsche Weeck-merckt / een publijcke Waegh/ 't recht om Wolle Laeckens te zegelen / ende om Accijsen op den dranck ende Eet-waren te stellen.

De Regeeringhe bestaet hier by 7. Schepens/ ende 7. Geswoorens. Hier plachten soo veel Edelen te woonen/dat de Recht-Banck wel met Edelen alleen is bekleet geweest.

Alle jaer worden hier drie gemeene Waerheden gehouden / ende worden dan alle de Vaders van de Huysgesinnen voor het gerecht ontbooden/ende stelt elck voor dat hy nut ende oirbaer voor het gemeyne beste meent te wesen.

Wy sullen hier by voeghen eenighe punten die de Hertoghinne Ioanna gegeven heeft / raeckende Rode ende eenighe Dorpen int bysonder/ ende voorts de geheele Meyerije int gemeen/oock eenichsints de Stadt vanden Bossche.

Item willen wy ende consenteeren onse voorsz. Stadt / datmen alle jaer op sinte Remeys dach kiesen ende setten sal in onsen Dorpen ende Vryheden van Rode/van Oirle/van Eersel/ende van Os/nieuwe Schepenen die vanden eenen sinte Remeys dage totten anderen Schepenen blijven sullen ten ware dat syt met onbescheydentheyt tegen ons ende teghen onse Heerlicheyt verbuerden.

Voirt hebben wy gegeven ende gheven met desen brieve volcomen macht onsen gueden luyden onser Meyerijen van den Bosch / dat soo wie Schepen ende Ghesworen is in eenighen van onse Dorpen onser voorsz. Meyerijen / nemen mach eenen steden vrede aen alle die ghene daers aen te doen vallen sal / gelijck die Vorster of Schoutheyt van den selven Dorpen dien vrede soude mogen nemen/indien dat de Schoutheyt of die Vorster daer niet by en is. Ende sal wat Man/ na dat hem die vrede vierwerf gheeyscht wair / den vrede niet en ghevе/ die sals zijn/ alsoo dicke als hy den vrede dairenboven weygerde/of niet en gave/op x. pont/welck gelt wy alleen heffen ende bueren sullen. Ende dat sal die Schepen of Geswooren alsoo dicke als dese vrede weer geweygert of niet gegeven en worde/te sijnen versueke moeten brengen aen den Schoutheyt of Vorster des voorsz. Dorps/ of der banck daer dat onder sal gevallen/ende hem op sijnen eet seggen/ hoe menichwerf die Man den vrede geweygert heeft/of hoe menichwerf hem die vrede geeyscht waer eer hine gaf.

Item wy willen ende consenteeren / dat een voirspraecke die yemant voortaen binnen onse Stadt vanden Bosch voorsz. verantwoirden sal van onschoude / van betichten / hebben sal voor sijnen loon iij. scellinghe payements alsuicks gelts als binnen onse Stadt vanden Bosch ghengheftich sal wesen. Ende een voirspreke van dese selve saken buyten onse Stadt in onser Meyerijen van den Bosch/ sal heb-

ben

den voir synen loon v. scillingē des selvē payements. Item sal een voirspreke die yemants woirt binnen onse Stadt van den Bosch draghen sal/ van erftalen/ hebben sal voor synen loon xx. scillinghe / ende buyten onse Stadt in de Meyerijen voorsz. xl. scillinghe des payements voorsz. Item sal een voirspreke die yemandt binnen onse Stadt/ of buyten/ ende binnen onser Meyerijen vanden Bosch/ van yemants weghen aenspreken sal van dootslage/ of die yemanden van dootslage verantwoirden/ sal hebben voir syn loon viij. ponden alsulcs gelts als boven gheschreven steet/ ende synen kost/ ende weert dat eenich voerspreke/ wie hy weer/ hem des weygerde in eenighe van de punten voorsz. die en sal van dien daghe voirt nimmer in onse Stadt ende Meyerijen van den Bosch voirspreeck wesen / noch niemants woirt draghen. Alle dese voirsz. punten hebben wy Hertoginne voorsz. voor ons/ ons oir/ ende nacomelinghen geloeft ende geloven in guede trouwe onse voorsz. Stadt van den Bosch ende Meyerijen onverbrekelijck te houden. Ende bevelen ende gebieden alle onse Schoutheden onser Stadt ende Meyerijen van den Bosch / die ten tijde wesen sullen / dat sy der selver onser Stadt ende Meyerijen die punten voirgeroert vast ende gestede houden/ ende des niet en laten / op onse hulde ende vrientschap te behouden. In oirconde ende kennisse welcker dinghen wy onsen zeghel aen desen brief hebben doen hanghen. Gegeven tot Vueren x. dage in Julio / int jaer ons M. CCC. lxxxvij.

Hier wort mede gehouden de Daghvaerden/ ofte d' t'samencomsten van't Quartier van Peelandt.

Hier zijn vier Schutters Vergaderinghen / waer in dat aengeschreven worden de voornaemste ende bequaemste van de Ingesetenen om de Wapenen te oeffenen/ ende die worden in Vaendelen/ ofte Rotten verdeelt/ die haer in het schieten oeffenen/ om in tijden van noodt gebruyckt te worden.

Hier is een Gast-huys voor de Vreemdelinghen/ ende een heeftmen voor 7. arme Vrouwen gesticht ende is met middelen voorsien door Ian van Amelroy.

Hier ligghen seven Ionckers wooninghen of Slooten/ de Laer/ 't Hout/ de Pasbogaert/ te Wey. de Boocht/ ende inden Bosch te Rijsinghen.

Rode leydt seer vermaeckelijck op de Riviere de Dommel/ heeft schoone Landerijen.

Rode wierde int jaer 1542. van de Gelderschen geheel afgebrant. Anno 1572. op S. Michiels dagh wierde 't van de Crijghs-luyden onder de leydinghe van Holsteyn geheel uytgeplondert. Anno 1576. wierden hier vele Huysen van de Soldaten uyt het Guarnisoen van Bommel afgeworpen ende verdestrueert. Anno 1581. hebben die uyt het Guarnisoen van Heusden 110. Huysen mede afgebroocken ende te niet gemaeckt. Anno 1583. quamen hier wederom de Crijghs-luyden onder het beleydt van Yselsteyn, ende branden hier beyde de Kercken af. Anno 1587. hebben de Crijghs-luyden voor den tweedemael Rode geplondert. Op dit jaer viel dien vermaerden Slagh in den Peel / daer die van Rode de minsten niet en waren / daer bleven wel vijff hondert van de Peelanders / ende wierde doen de Contributie ingevoert / daer door dat de platte landen vry waren / ende van die sware Oorloghs ongemacken verlost / dat haer te vooren by de Conincxschen niet en wierde toegelaten / alhoewel die van den platten lande daer wel ernstelijck om gesolliciteert hadden.

Liemde, of Lyembe, heeft sijn eyghen Banck.

Rixtel, Aerle ende Beeck, ende daer onder Stiphoudt, maecken een Banck/ ende voort

de hoort onder Beeck by Aerle de Donck, ende heeft Beeck twee Merckten/ d'eene Dijnsdaeghs naer half vasten/ende den anderen Dijnsdaeghs naer Bosch Kermis

Tot Aerlen is een Capelle daer een Vrouwen Beeldeken in placht te wesen / dat genoemt wierde onse Lieve Vrouwen van Aerlen in 't Sant/ die eenen grooten toeloop hadde/waer van gheschreven heeft Ioannes Beuckelius van Helmondt. Item Dionysius Mudzardt, ende Herib. Rosw. in haer Kerckelycke Historien van Nederlandt, op 't jaer 1500. Ende Augustinus Wichmans, in Brab. Mar. lib. 2. cap. 28.

In 't begrijp van de gemelde Banck sijn eenighe Slooten ofte Heeren-Huysen / ende daer onder het Huys Strijp, ende het Huys Croy, die ghehoort hebben aen de Deckers,ende aen die van Eyck, die eertijts hier Heeren geweest zijn.

Stiphout heeft sijn eygen Banck ende Schepenen.

Erp heeft ende becleedt mede sijn eyghen Banck/is eertijdts een Stamhuys van een vermaert Adelijck geslacht geweest, dat den naem van Erp gevoert heeft/in vele oude Stucken,ende Brieven bekent. Erp is groot/ende heeft 7. geheughten of Buerten/als Boerdonck/den Hoeck/de Laer/Keeldonck/Vloep-eynt/ aen de Kerck/ende aen den Dijck. Hier leydt oock een schoon Water-moelen/op de Rivière de Aa/heeft mede twee Merckten/die daer gehouden worden/d' eene den 12. Mey/op S. Servaes abondt. D' andere op S. Iacobs abondt.

Vechel heeft ende bekleedt sijn eygen Banck / is een goet ende vet Dorp / leydt seer vermaeckelijck op het Water-stroomken de Aa. Dit Dorp van Vechel is groot/ende bestaet uyt Zoensvelt/Sitaert/Carhout/Chabelt/ende beyde de Heyden

Niet verre van de Kerck leyt hier een schoon Huys of Slot / vermaert met den naem van het Huys te Vechel.

Schijndel is een groot Dorp/ heeft vijff gehuchten/ als Dwibos/ Lutde-eyndt/ Baerne / Elschot ende Weerde. Dit heeft ende becleet mede sijn eygen Banck.

Schijndel is in den Gelderschen Oorlogh al mede afgebrandt/ ende vinde in oude memorien daer van aengeteeckent : Inden jaere 1512. op den derden dagh van September/ hebben de Gelderschen afgebrandt Middel-Roede ende Schijndel,met de Kercke tot Schijndel. Hier door was Schijndel soo verarmt geworden / dat sy niet machtigh en waren haer Parochie Kerck wederom op te bouwen/ende heeft de Paus Leo de thiende van dien naem/ ter instantie ende bede van Heer Willem van Enckevoort Cardinael van Tit. van SS. Ian ende Paulus,gegeven eñ verleent de arme ellendighe verbrande Kerck tot Schijndel die groote gratien ende Aflaten by diversche Pausen in verscheyde Kercken tot Romen ende daer buyten op sekere daghen verleent / die elcke Mensche in de voorsz. Kercke van Schijndel mocht verdienen / gelijck of hy selver in persoon tot Romen de Kercken aldaer visiteerden / blijckende by de Bulle des Paus aen de Kercke van Schijndel verleent. Desen Aflaet was te verdienen met devote versuecke ende milde handtreyckinghe tot behulp ende reparatie van de Kerck/met drie Pater nosters/ ende drie Ave Maria. Welcken Aflaet doen ten Bossche gedruckt is / ende met de Aflaten / die de Kercken tot Romen gegeven zijn / die hier mede te verdienen waren / waer van een Copije onder my berust.

De Graven van Oost-Vrieslandt plachten Heeren van Schijndel te wesen / ende quam haer toe de vlucht van de Patrijsen onder dese hare Heerlijckheydt/ maer de nabueren van Schijndel hebbẽ Schijndel uyt de verpandinge van den Heer afgelost.

Son en Breugel maeckten een Dingh-Banck / ende geeft Son vier ende Breugel drie Schepens. Son heeft vier uythoecken of Buerten / als Bockt / Aenschot/ Eyckhoven/

Eyckhoven/en de Plaets. Ende drie jaer-merckten / den eersten Donderdaeghs naer half vasten / d' tweede Sondaechs naer Maria Hemelvaert, ende dan Dijnsdaeghs daer nae / den derden Sondaeghs naer SS. Simon ende Iudas, ende dan Dijnsdaeghs daer nae. Onder Breugel is Breugels Olen.

Nunen en Gerwen, t'samen een Recht-Banck. De Berkels hebben hier van outs Heeren geweest/ende daer na die van Eyck.

Nederwetten heeft/ende becleedt sijn eyghen Rechts-Banck.

Opwetten leydt by Nederwetten.

Lyshout heeft/ ende becleedt sijn eyghen Rechts-Banck/ ende heeft Ginderdoor tot eenen upthoeck.

Bakel is een Dorp dat veel Duynen heeft/ ende leydt daer by/ ende onder den selven Kerckvangh Melis, heeft van oudts gehadt een groote Parochie / ende heeft Gemert oock eertijdts onder de Parochie van Bakel gehoort/waer van hier naer.

Dorne heeft sijn eygen Rechts-Banck alleen/ paelt aen den Peel/ ende leydt daer een Block-huys eertijdts teghen de Geldersche gebouwt/ ende heeft de Heer daer mede syn Slot/met de vlucht van de Patrijsen.

Liesel heeft ende becleedt sijn eyghen Banck/ ende is daer een Slot of Huys van den Heer.

Vlierden heeft sijn eyghen Banck / ende is een oudt Stamhuys van het oudt Adelijck geslacht vande Vlierdens, die daer oock Heeren geweest zijn. Van de selve schrijft Ioannes Baptista Grammaye in Taxandria, tit. Pelandia, mihi pag. 81. Hinc oriundus Ioannes Eques secundo genitæ. Domini Aldenhovii Matrimonio conjunctus. Hinc Daniel Elizabethæ de Petersem maritus magnifico tumulo Oirschoti illatus anno 1451. post gloriosam propriis impendiis contra infideles militiam. Hinc Ioannes anno 1491. S. Dionisii circa Parisios Abbas, & alter ejusdem nominis Palatinus Francisci Valezij, &c. Hier uyt is gesprooten Ian, Ridder / met de tweede Dochter van den Heer van Aldenhoven getrouwt. Hier van is gekomen Daniel, getrouwt met Elizabeth van Petersem, die naer dat hy op sijn eyghen middelen tegens den ongeloovighen den Oorlogh gevolght hadde / tot Oirschot (daer de Oudenhovens veel gewoont hebben) seer heerlijck gebracht ende begraven. Hier uyt is gesprooten Ian anno 1491. Abt van S. Denijs by Parijs/ ende noch eenen anderen van dien naem Hoff-Meester van Franciscus Valezius, &c.

Tongelre heeft sijn eyghen Banck/ende drie upthoecken/met namen/ cleyn Tongeren/Orckhoven ende Cold. ende zijn hier 3. jaer-merckten. Donderdaeghs voor Pinxten / den tweeden Dijnsdaeghs naer S. Denijs, de derde Dijnsdaeghs naer S. Lucie. Hier is een Slot / of wooninghe voor den Heer.

Lyrop heeft sijn eyghen Banck, ende twee upthoecken/ te weten/ Hersel/ende te Boome.

Mierlo heeft sijn eyghen Banck / is vry groot/ ende is verdeelt in thien gebuerten/te weten/de Hout/'t Broeck/'t Dorp/ Luchen/Berenbroeck/Heserschoor/'t Slot/ Brandevoort/Elmer ende Bekeler. Heeft twee jaer-merckten die gehouden worden den eersten den tweeden Dijnsdagh in de Vasten / den anderen Dijnsdagh voor S. Catelijnen dagh.

Die van Grevenbroeck plachten hier Heeren te wesen/ende hebben hier noch een schoon Slot. Hier is gebooren Willem van Enckevoort, die in sijn leven seer is opgetrocken / ende is tot 't Cardinaelschap gevordert geworden. Eerst wiert hy Canonick tot Antwerpen / daer na Prepoost tot S. Salvator tot Utrecht / welck

Ampt Adrianus Florentius resigneerde als hy Cardinael wiert / ende de gemelde Adrianus Paus ghewo2den zijnde / maeckte hem sijnen Datarius, welckers Ampt is de Requesten te geven ende te onderteeckenen / ende wiert Bisschop van de Kerck van Dertusen in Spangien / ende maeckten hem Adrianus 6. alleen op den 13. dagh voo2 sijn doodt Cardinael. Tit SS. Ioannis & Pauli. Ende gaf hem de Paus Clemens de 7. 't Bisdom van Utrecht. Hy is tot Romen overleden. Den 19. Julij anno 1534. ende begraven in æde sacra S. Mariæ de Anima. Sie Valerius Andreæ Bibliotheca Belgica.

Desen Cardinael heeft op sijn geboo2t-plaetse/ te weten/ tot Mierlo, een Gasthuys gefondeert ende gedoteert voo2 12. oude Mannen / dat de naem d2aecht van Apostels-Huys / ende heeft de Paus Clemens 8. hem daer toe de volghende Bulle verleent.

Clemens Episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Wilhelmo, tituli SS. Ioannis & Pauli presbytero Cardinali, salutem & Apostolicam Benedictionem. Præclara tua de Sancta Romana Ecclesia bene merita, ac fidei constantia, & devotio sincera, quibus in nostro & Apostolicæ sedis conspectu fulgere dignosceris, non indignè merentur, ut piis petitionibus tuis, per quas pauperum & egenorum, eorum præsertim quos impotentia corporalis deprimit, necessitatibus & indigentiis salubriter consulatur, & caritatis opera peramplius propagentur, ad divini cultus succedat incrementum.

Cum itaque, sicut nobis exposuisti, tu qui Dertusensi ordinis S. Augustini, & Trajectensi Ecclesiis, ex concessione & dispensatione Apostolica, præesse dignosceris, de propria salute recogitans, ac cupiens terrena in cœlestia, & transitoria in æterna felici cum merito commutare, summopore desideres de bonis tibi à Deo creditis, in solo certæ domus, seu in certa possessione in Villa de Mierle, Leodiensis diæcesis, consistentis, sive consistente, & ad te legittimè pertinentis, sive pertinente, unum Hospitale, pro duodecim pauperibus senio confectis, saltem quinquagesimum suæ ætatis annum attingentibus, viribus suorum corporum destitutis, inibi recipiendis & confovendis, & in eodem Hospitali unam capellam construi & ædificari facere, nec non Hospitale pro victu & vestitu dictorum pauperum, & capellam hujusmodi pro sustentatione unius presbyteri idonei, in illa singulis diebus Missam celebraturi, dotare.

Nos Salvatoris nostri Iesu Christi actione instructi, pauperum & indigentium necessitatibus subveniri exoptantes, ac hujusmodi pium & laudabile desiderium tuum plurimum in Domino commendantes, tuis in hac parte supplicationibus inclinati, circumspectioni tuæ, in solo domus, seu possessione hujusmodi unum Hospitale pro duodecim pauperibus senibus, saltem quinquagesimum suarum ætatum annum attingentibus, & in eo unum capellam pro uno presbytero, qui singulis diebus in ipsa capella Missam celebrare teneatur, sine alicujus præjudicio, construi & ædificari faciendi, nec non pro ipsius Hospitalis felici statu & directione, ac Hospitalitatis observantia, & in dicta capella divini cultus augmento, quæcunque statuta sacris Canonibus non contraria, edendi, ac pro tempore edita mutandi & reformandi plenam & liberam, Auctoritate Apostolica, tenore præsentium, Licentiam & facultatem concedimus, ac quæcunque mobilia & immobilia bona per te pro premissis assignanda, ex nunc pro ex tunc, & è contra, cum assignata fuerint eidem Hospitali, auctoritate & tenore prædictis perpetuo applicamus & appropriamus.

Et insuper quod dictum Hospitale per te, vita tibi comite, seu à te deputandum, & post tui decessum, per dilectam in Christo filiam Elisabeth de Enckefoirt tuam, ut

asseris,

asseris, sororem germanam, & dilectum filium ejus virum, & post illorum obitus, per eorum Hæredes, filios masculos, si fuerint, & illis deficientibus, filias fœminas (ita quod seniores præcedant juniores) regi & gubernari, pauperesque & Capellanum ad eorum nutum poni & amoveri & loco amotorum, aut cedentium vel decedentium, alij substitui & surrogari possint, eisdem auctoritate & tenore etiam perpetuò statuimus & ordinamus, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis cęterisque contrariis quibuscumque.

Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostræ applicationis, appropriationis, concessionis, statuti & ordinationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentato præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud S. Petrum, Anno incarnationis Dominicæ Millesimo quingentesimo tricesimo primo, 8. Kalendas Septembris, Pontificatus nostri anno Octavo.

Asten heeft sijn Banck/ende bestaet uyt ses gebuerten/ ende die zijn/ 't Dorp/den Dijck d' Wolvenbergh/Voorlerdonck d' Stegen ende op Heusden.

Tot Asten sijn drie jaer-merckten/d'eerste Dijnsdagh voor S. Matthijs. D' tweede Dijnsdagh voor S. Servaes. D' derde Dijnsdaeghs voor S. Marten.

Hier leydt een schoon Slot / ende zijn daer Heeren geweest de Becken / ende was daer Heer anno 1451. Peter de Vertaing, Ridder / dewelcke inde beschrijvinghe vande Stadt s'Hertoghen-Bosch pag 56. onder de Hoogh-Schouten ghestelt wort/ende geseght wert in een schermutsinge tusschen hem/ ende die van den Bosch op S. Ioris dagh in 't jaer 1473. doodt gebleven te zijn : Maer vinde in een andere memorie/ dat hy in eenen uytval tegens de Gelderschen gebleven is. Naer desen is de Heerlijckheyt van Asten gecomen aen de Baxen, ende door Houwelyckschen alliantie van de selve aen de Brederoedens , ende wierde anno 1521. daer mede verlijdt Renier van Brederoede, by doode van sijn Vrouwe Moeder.

Ommelen leyt onder Asten , ende plachte daer een seer vermaert Marien-Beelt te wesen/ zijnde de Capelle daer van gebouwt by Ian vander Lanen, een Coopman/ waer van dat schrijven Grammaye, lib. cit, pag. 83. Wichmans, in Brab. Mar. lib. 2. cap. 27. Item Henricus vanden Weyden, sive à Pascuis, in Historia miraculosæ imaginis B. Mariæ in Omel.

Zoemeren , Summeren of Someren , heeft sijnen naem / naer de gissinghe van Grammaye, loc. cit. van een waterken Sevenmouren genoemt / dat niet verre van daer syne heffinghe heeft. Ende zijn hier eertijdts dertich wel betimmerde ende bewoonde Straten geweest / ende wel thien duysent Menschen / ende waren de Inwoonders seer strijdtbare luyden / vermaert door den Oorlogh/ daer sy wel in geoeffent waren / alsoo sy inden Oorlogh met de Gelderschen op den eersten aenstoot laghen / doch heeft den Oorlogh dit Someren , eyndelijck noch seer verdorven ende verkleynt. Doch is evenwel noch een van de grootste Dorpen in het Quartier van Peelandt/ ende als geseyt wordt/ zijn daer wel acht hondert Boeren Huysen/ behalven de wooningen van Winckeliers/ Ambachts-lieden/ ende anderen die het landt eygentlijck niet en bouwen.

't Is niet onwaerschijnlyck dat Someren is een Stam-Huys van een Adelijck geslacht dat den naem van Someren of Summeren ghevoert heeft : want Folcoldus, Grave van Teysterbandt/ de stichter van de Abdije van Berne/ was getrout met Bessela Summerensi, schrijft Wichmans lib. cit. pag. 751. ende voecht daer by : Summeren celebris in Peelandiâ pagus est, &c. cujus loci Domina fortè ea fuerit, aut in eo

nata.

naca. Wy houden dat sy daer beyde geboozen ende Vrouwe van was/ende oock de naem van dat Stam-Huys gevoert heeft / soude anders geen Huys-Vrouwe van soo eenen machtighen ende vermaerden Graef geworden zijn / die desen Prelaet Wichmans den titel van Prince/ om syn uytsteeckende qualiteyten oock toeeygent als hy van den selven schrijft : Princeps erat ditionis Mosam inter & Wahalim sitæ ac Comes in Teisterbandiâ , quæ ditio olim Heusdanum tractum , & Altenaensem cum insula Bommelanâ continebat. Mudzardt noemt desen Focoldus mede eenen Prince van Teysterbant. Het heeft eenen grooten kracht in het goet ende staet gegeven van dese Vrouwe Bessela van Sommeren, dat sy ende haren Man van malcanderen scheyden/ ende Geestelijck wierden/ ende bouwde haren Man de Abdije van Berne / ende wierde daer eenen Leecken-broer / ende sy bouwde het Clooster Woort, tusschen Maes ende Wael gelegen / ende wierde daer Mater/ of Abdisse van 70. Bagijnen. Sie Wichmans in Brab. Mar. lib. cap. 39. Dionysius Mudzard op den jaere 1134. n°. 5. Vinde eenen Henricus de Zoemeren S. Theol. Doctor Parisiensis , & Professor Lovanij & Decanus Antverpiensis , obiit anno 1472. xix. Kal. Septemb.

Heze ende Leende formeren t'samen een Banck/ende heeft Hees vier/ende Leent drie Schepenen. De gebuerten van Hees zijn Emmerick/ d'Ven / Straperecht/ Heut/Craepel/Bossche/over het water. Ende onder Leent zijn Strijp/Strijberdije/ Leend/Oosterick/ Boshoven/ de Ken. Onder de Recht-banck staen de ses gehuchten/Hoogh Geldorp/Hulst/Kiel/Hout/Gijsenrop/Genoen-Huys/ende hebben dese ses gehuchten in dese Banck twee Schepenen.

De Heer timmert hier meer als een gemeen Slot/ende is hier grondt-Heer.

Hier begint de voornaemelycke Erff-gront Heerlijckheydt van Geldrop.

Alsoo door sekere bewijsen bevonden wort Geldrop te wesen een voornamentlijcke Erff-gront / Heerlijckheydt van alle oude tijden / ende honderden jaren gheweest te sijn in 't Huys van Horen / gelijck oock de twee nabuerighe Dorpen Heze ende Leende, soo ist dat wy hier oock eenighe bewijsstucken sullen voor den nieusgierighen Leser der Outheden by brenghen / waer uyt ider kan mercken hoe Heerlijck ende overtreffelijck is de voorsz. Erff-gront/Heerlijckheydt/blijckende ten deele uyt dese volghende Acte.

Condt sy allen den ghenen die desen brieff sullen sien oft hooren lesen / dat ick Ian Heer van Geldrop , lije ende kenne dat ick overgegeven hebbe / ende geve met voorwaerden mijnen lieve luyden van Geldrop alsulcken heye ende gemeynt als ick hadde ende hebbe in mijnen gerichte/ ende alsoo verre sy my toebehoorende is/ mynen luyden te bruycken / ende te besighen tot heuren schoonsten voor viertich Brabandts dobbel mottoen / die sy geloeft hebben Ian Oem mijnen swagher van mijnent weghen voor mijne ghemeynt / ende die bruycken ende te besighen sonder eenich wedersegghen / van my / ofte van mynen geerffden / nae my / alsoo langhe als sy dese voorsz viertich dobbel gelden / ende voort soo ist voorwaert / dat ick hen nimmermeer geschatten noch gebeden en sal / noch geenrehande ongelde opslaen en sal / ende sal hun doen Vonnisse ende Recht mijnre Schepenen/ ende niemandt halssen op dat hy borghen heeft/ende verborghen wil/welcke borghen/ die de Schepenen van Geldrop kennen datter goet voor sijn / ende voort soo eest voorwaerde/ of eenich doodtslach geschieden onder my / daer yemandt onschuldich in geleght worde / die voorcomen woude / dat ick hem sijnen voorspreeck niet benemen en sal en sul-

en ſullen hem laeten hebben met gunſten ende met vrientſchappen / ende ſal hem Vonniſſe ende Recht doen mijnre Schepenen / ende waert dat ſaecke dat hy dan met Vonniſſe quijt ginghe/ſoo ſoude elck Cleger weſen om thien pondt oudts gelts/ ende daer ſal die Heere alſoo veel aen hebben / ende die geene die daer met den Recht quijt is geweeſt / als ten Boſſche gewoonlijck ende Recht is / ende voorts ſoo eeſt voorwaerde dat ick ghene heyje noch gemeynte uytgeven en ſal / het en waere een noot Hoſtadt / ende die tot geven by raet mijnre Schepenen / ende of yemandt op onſen ardt woude meyen of torven van buyten dat ick voor hem niet bidden en ſal / dan hem panden voor alſulcken brueckе als hier naer genoempt ſtaet / ende oock en mach niemandt hey noch torff vercoopen uyt mijnen gerichte te voeren/ hy en ſals weſen op 5. ſchellinghen onder ſwaert/ alſoo dick als hyt dede/ ende oock eeſt voorwaerde dat ſy eenen ſchutter ſetten moghen/ op haer gemeynt te ſchutten/ welcken ſchutter ſchutten ende panden mach/ op den voorſz. breucke/ des ſal die Heer hebben 2. ſchellinghen ſwaert ende die Schepenen 2. ſchellinghen tot behoeve des ghemeynts Dorps / ende die ſchutter twaelff Denier ſwaert / ende voorts ſoo eeſt voorwaerde / dat ick gheen ghewin nemen en ſal anders dan met alſulcken chijns alſmen uytten grontgelt / ende ſoo vort ſoo en ſalmen gheenen Vorſter ſetten hy en ſy onder ons gegoyt en geboozen / ende oock eeſt voorwaerde datmen met der gebuerder maeten meeten ſal op den voorſz. breucke / ende broot te backen op 't gewicht / ende waert ſijn gewichte niet en hadde / dat hy weer op den voorſz. breucke / ende voorts ſoo eeſt voorwaerde weer yemandt / die mette gemeynt niet gelden en woude dat ick Ian Heer van Geldrop voorſz. dien afkeeren mach gelijck / eer ick deſe voorwaerde maeckte / ende voort ſoo eeſt voorwaerde/ dat die Schepenen van Geldrop deſe voorſz. xl. dobbel ſetten moghen / of 't ſetters kieſen/ ende als dit voorſz. gelt geſedt waer / ende niet gegeven en werde ter goeder tijt dan verſochten aen my / ofte aen mijnen Richter dat wy hun uytpanden / ende wijs niet en dede/ ſoo oirlove ick mijnen Schepenen dat ſijt ſelve uytpanden ende beſetten moghen of panden ſetten/ die ſy kieſen / welcken panden ſy vercoopen moghen / gelyck of ſy met allen recht vervolcht wierden / ende ſonder brueckеn ende miſdaet van my / ende overmidts dat ick wil dat deſe voorſz. voorwaerde vaſt geſtedigh ende gelooffelijck ſy ende blyve. Soo hebbe ick Ian Heer van Geldrop voorſz. ende Philips mynen Soon/ ons propre zegelen aen deſe tegenwoordighe letteren uytgehanghen/ ende overmits meerdere vaſtigheydt ende meerder zeekerniſſe / ſoo bidden wy Ian Heer van Geldrop voorſz. ende Philips voorſz. Heeren Dierck de Roever Heer van Rierxſtel ende Hendrick den Perſoon van Geldrop, ende Ian Oem Heer van Bochoven onſen ſwaegher dat ſy deſen brief / met ons beſegelen / ende overmits bede wil Ians Heeren van Geldrop ende Philips ſijns Soons / ſoo hebben wy Heer Dierck voorſz. Hendrick voorſz. ende Ian Oem voorſz. deſen brief open beſegelt met onſen propren zegelen/ upthangende int jaer vander geborten ons Heeren doemen ſchreef duyſentich dryhondertich tſeventich ende ſeven des Vrydaeghs voor alre Poſtels dach inde Hoymaent / ende was beſegelt met vijff upthanghende zegelen daer van eenighe wat ghebroocken waeren/ hanghende aen dobbelen ſtaert.

De Regeeringhe van Geldrop beſtaet in Droſſaert eenen Preſident Schepenen ende ſes andere Schepenen/ Secretaris/ twee Borgemeeſters / Vorſter ende onder Vorſter of twee Vorſters / heylige Geeſt-meeſter ende Kerck-meeſter / welcke Ampten ende bedeſetters met het bodeſchap op s'Hertoghen-Boſſche alle geſtelt ende gecoſen worden door den wel Edelen Heere aldaer / midtſgaders der ſelver

Borgemeesters ende bedesetters reeckeninghen hoerende ende bedwingende de Borgemeesters tot de selve te doen/ stellende sekeren tijt dien geexspireert wesende den interest sal loopen opcoste van de genen die sullen blijven in foute. Verandert mede de Schepenen ende andere Ampten naer gelegentheyt vande saken/ende des wel Edelen Heere ghelieven.

Dese Erffgront Heerlijckheydt is bestaende in hooghe / leeghe / ende middele / jurisdictie ende justitie/ welcke Drossaertschap voorsz. met het Castelijnschap meestendeel bedient is geweest door schiltborstighe persoonen / soo uyt Gelderlandt/ Brabandt / Vlaenderen / ende Hollandt/ als onder andere Peter van Beeck 1552. Richaert Coenen 1565. Peter de Vriese, Goyaert van Lanckvelt , Amant Triest , Iohan vanden Velde , D. H. Peter Tack , Wernaert van Keppelfox.

d' Erffgront Heerlijckheydt voorsz. staet ten appelle tot haer Hooft-Stadt s'Hertoghen-Bossche ende die vande voorsz. Stadt connen de Inwoonderen van Geldrop ingebieden 't sy door Ingebieder of daghement of beschrijff-brieven / ende andere egeene / ende de goede vande voorsz. erffgront Heerlijckheyt connen tot s'Hertogen-Bos ende Geldrop getransporteert / beswaert verbrempt ende opgewonnen worden ende op egeene andere plaetsen / ende heeft altijdt beseten geweest door die van het Huys van Horen met Hese ende Leemde / dan ontrent veertich of vijftich jaeren geleden heeft den Hoogh Edelen Heere Cleriade de Generte Marquis de Lulein als Man ende Momboir van Vrouwe Sabina van Hornes Vrouwe van Gaesbeeck Heese ende Leende de voorsz. twee Heerlijckheden Heese ende Leende vercocht dan Geldrop is gebleven in het selve Huys / waer van den teghenwoordighen Heere is den wel Edelen Heere Martinus Ignatius de Hornes , Hoogh-Schouteth der Stadt Landen ende Provincie van Mechelen een seer treffelijck Chevalier in Brabandt/ wiens Ridderlijck gemoet al de wereit aldaer bekent is/mede in dese Landen.

De voornoemde Erffgront Heerlijckheydt heeft sijn eyghen dinghbancke / oock eenighe besondere onderbindinghe locael die over lange ende buyten alle memorie aldaer onderhouden sijn welcken sijn dese hier volgende.

Allen den gheene die dese onse opene brieven van Certificatien sullen sien oft hooren lesen saluyt. Wy Ian Henricx ende Adriaen Andries , Michiel Willems , Marten Dams , Goyaert Bartholomeus , Raes Ianssen ende Goyaert Ian Ruvens Soon Schepenen in Geldrop tuygen onder onsen gemeynen zegel doende cont allen luyden certificerende voor de gerechte waerheyt/dat wy dese naebeschreven onderbindinghe locael ende Usantien hebben bevonden inder bancken van Geldrop by onsen voor-Schepenen onderhouden in hender tijdt ende die wy ten tijde wy Schepenen hebben geweest hebben naergevolght/ ende onderhouden/ende begeeren t'onderhouden/ende begeeren geen nieuwe ondervinghe locael of Usantien inghebracht te hebben ten sy het ons van boven oft onsen overhoofde geleert worde.

II. Item ten iersten dat jaergedinge dat dingt die Schouteth van jaere tot jaere altijdt in die weecke daer die Octave van derthiendach in comt oft in die weecke daer naestvolgende in soester vuegen/dat die Schouteth geen lest Vonnisse en maent/ oft ten wert oock by die Schepenen niet gewesen die Octave van derthiendagh en moet voor by ende gepasseert sijn in welcken jaergedinghe die Schouteth dingt drie dagen lanck continuelijck achter malcanderen volgende / ende maendt ten lesten dage altijt een leste Vonnisse / ten waer dat hy een wettighe oorsaecke hadde waer door dat hijt achterliet te maenen/ oft oock te dingen 't zelve jaergedinge soo voorschreven is/ende aen't selve jaergedinghe syn alle schaden / costen ende breucken dobbel.

III. Item nae desen jaergedinghe geleden sijnde vijfthien daghen soo helt die
Schouteth altijt sijn gerechten / dingende van vijfthien dagen tot vijfthien dagen
ten waere dat hy eenigh wettich letsel oft oorsaecke hadde waeromme dat hijt niet
en dingde oft gedingen en conste/ende Schouteth moet altijt ten minsten vier Sche=
penen hebben eer hy gedingen can oft mach/ ende te dingen in manieren soo dat ge=
leegt is/ ende moet in die Kercke van Geldrop geleeght sijn by den Vorster oft by den
geenen des macht hebbende te leggen.

IV. Item als een Renthier oft Heffer heffende rogh Renthen oft gelt Renthen
heeft sijnen brief doen lesen door gebreck van betaelingen sijns Pachts / dan wijsen
die Schepenen door manisse des Schoutents voor Recht dat die Heer hem N. Rech=
ten sal oft een pandt verleenen oft leveren zal op sijn onderpant nae inhouden des
briefs daer hy dat bewijsen can hem tot sijn Recht / behoudelijck eenen yegelijcken
zijns Rechts ende van dien lesen heeft die Schouteth eenen stuyver voor zijnen ban/
ende die Secretaris eenen halven stuyver / ende dan gaen twee Schepenen met den
Vorster ende haelen een pandt ende dat pandt leveren sy den geenen die die onbetael=
de Renthen heffende is ende maenende/ welck sy haelen op sijn onderpandt/ waer af
elck Schepen heeft een blanck ende den Vorster een blanck.

V. Ende dan comt die Heffer des Pachts ende brenght dat pandt in Recht / sijn
drie genechten achter malcanderen volgende ende ten derden genechte wysen die
Schepenen door manisse des Schoutets voor Recht/dat N die Heffer des Pachts
dat pandt bieden sal den genen daer hy dat af gecregen heeft vindt hy hem binnen
mijns Heeren Landen / ende en vindt hy hem niet soo zal hijt hem bieden tot zijnen
gewoer/heeft hy een gewoer/ ende heeft hy geen gewoer/ soo sal hijt hem bieden aen=
den Rinck vander Kercken / wordet gequeten hy salt 't zijn nemen / ende en wordet
niet gequeten hy salt vercoopen voor 't geen dat hy daer aen heeft / ende setten hem
dan los op den derden dagh ende al met goeder-waerheyt / welck bieden moet ge=
schieden drie dagen voort naest-volgende genecht / ende daer af hebben/die Schepe=
nen elck een blanck ende die Vorster oft Cooper een blanck.

VI. Ende dit aldus gedaen wesende ende als dat pandt geboden is den geenen
die dese gelt Renthen oft Rogh Renthen schuldich is ende brengende 't zelve pandt
in Recht soo gebiet die Schouteth van/ 's Heeren wegen den Gelder oft gebruycker
vanden selven onderpanden op eenen seeckeren peen waer af die Schouteth heeft
seven stuyvers ende indien dese Gelder oft gebruycker vanden onderpande niet en
laet sijn bruyck soo gebiedt die Schouteth hem af op eenen meerderen peen ander=
mael ende dese op wenninge aldus gedaen sijnde soo verhuert dese Evictoer (soo ver=
re hy wilt) 't selve onderpandt een jaer ten hooghsten in presentie van Schepenen
ende 't selve onderpandt als dat een jaer verhuert is geweest / ende het jaer van ver=
hueringen is om gaen soo gaet dese Heffer ende op Winder ende doet het selve onder=
pandt drie Sondagen achter-malcanderen volgende ten Bossche ter papen veylen
ende verbieden om ten hooghsten te vercoopen / assignerende die Herberghe ende
den dagh daer dese op Winder / op 't selve onderpandt sitten sal om ten hooghsten te
vercoopen desgelijcken soo moet oock die Evictoer oft op Winder 't selve Erff oft
onderpandt oock inder Kercken van Geldrop oft daermen sulcken veylinge gewoon=
lijck is/te doen den Vorster openbaerlijck drie Sondaghen achter-malcanderen vol=
gende doen veylen assignerende die Herberghe ende den dagh datmen daer op sitten
sal om ten hooghsten te vercoopen gelyckt ten Bossche gedaen is/dattet accordeert op
eenen dagh ende ten selven daege zal die Evictoer oft op-Winder op 't selve op-ge=
wonnen

wonnen erve in preſentien van twee Schepenen vander bancken ende vercoopet openbaerlijck ten hooghſten ten aencomen ende afgaen van alle Man/ende laet openbaerlijck daer af eenen ſlagh uytgaen met uytganck van eender bornender kerſſen.

Om gelt ſchulden ende andere Actien met Recht te vervolgen.

VII. Item een Creditoer oft die geene die wettelijck ſchulde oft Actie ende oorſaecke op eenen anderen heeft oft pretendeert te hebben die gaet ende doet ſijnen Schuldenaer daer hy deſe Actie oft ſchulde op heeft by den Vorſter dagh doen 's daeghs te vooren goets tijts met der ſonne-ſchijn voor het genecht voor hoet ende anders niet oft tot ſijnen geweere met proteſtatien van Schepenen/ende deſen dagh aldus gedaen ſijnde ſoo comt deſe aenleggere ende geeft ſijnen verwerdere ticht ende aenſpraecke ten naeſten genecht daghe / ende dan is deſe verwerdere gehouden ende verbonden / ſoo verre die ſchulde is bedraegende onder die thien gulden mede te antwoorden / oft wort met eenen leſten Vonniſſe gecontumaceert ende verſteecken van antwoort maer gedreeght die ſchulde meer dan thien gulden / oft datter den Eedt in gheleghen is / ſoo heeft die ſchuldenaer dagh van beraet veerthien daghen om ten naeſten genechte te antwoorden/ ende indien hy dan niet en antwoordt ſoo wordt hy gecontumaceert oft verſteecken met eenen leſten Vonniſſe / ende indien een verwerdere wort gecontumaceert oft verſteecken met eenen leſten vonniſſe door qualijck toeſien oft dat hy wettelijcke oirſaecke heeft / ofte en konſte niet preſent geweeſen om te antwoorden die magh gaen ende preſenteren coſten van retardatien (ſoo verre daer eenighe ſijn) ende midts weygeringhe van ontfanghen magh hy de ſelve coſten ſtellen onder die weth met preſentatien te meerderen ende te minderen nae taxatien van Schepenen/ ende midts ſoo doende wordt die ſelve ghecontumaceerde ontfanghen in recht.

VIII. Item als daer aenſpraecke ende verantwoorden gebuert ſonder contumacie/ ende Lis is geconteſteert/ ſoo exhibeert die aenleggere Replycke met eenen genechte / ende die verwerdere exhibeert duplycke oock met eenen genechte ſonder meer genechten daer op te hebben.

IX. Nae deſen ſoo leydt die aenleggher principael waerheyt op welcken termijn die aenleggere heeft drie genechten / ende indien hy kan een wittighe oirſaecke geallegeren ſoo wordt hem den vierden termijn ex gratiâ toegelaten / ende als die aenleggere ſijn principael waerheyt heeft geleyt ſoo leydt die verwerdere oock ſijn principael waerheydt met drie genechten als die aenlegger heeft gedaen/ ende indien des noot ſy ſoo wordt hem het vierde genecht ex gratiâ toegelaten ende gegeven.

X. Daer nae leyden ſy ſchut waerheyt te beyden ſyden die aenleggere voor ende die vertwerdere nae elck met drie genechten / ende by aldien dattet noot ſy ſoo wort hem ende elcken van hen het vierde genecht ex gratiâ geconſenteert nae deſen / ſoo beyde elck hen ſaluatie die aenleggere voor met drie genechten ende het vierde ex gratiâ wordt hem toegelaten / ende deſgelijckx die verwerdere nae leydt oock ſaluatie met drie genechten ende het vierde wordt hem toegelaten ex gratiâ , nae deſen ſoo exhiberen die aenleggher voor op een genecht ſijn concluſie ſonder meer genechten daer op te hebben / ende ſluyt daer mede / ende deſgelijcken ſoo exhibeert die verwerdere oock ſijn concluſie op een genecht ende ſluyt daer mede in toto ende begeeren te beyden ſyden Vonnis ende Recht.

XI. Item dat aengaende de materien van reconventien is geordonneert / ghemerckt de ſelve in onſer bancken niet veele geuſeert en is / dat die aenleggere recon-

ventig-

ventioneel (soo verre het twee verscheyden saecken sijn die conventie ende die reconventie die eene niet uyt den anderen spruytende) sal gehouden ende verbonden sijn den aenleggere conventionael dagh te doen doen by den Vorster / eer hy hem ticht ende aenspraecke sal moghen geven by materien van reconventien / ende dan sullen die Schepenen die saecken moghen met eenen Vonnisse beslichten / of die materie conventionael voor / ende die materie reconventionael nae / soo sy dat sullen bevinden na recht te behooren nae gelegentheydt vander proceduren / sonder dat sy gehouden sullen sijn dat teenemael te moeten Vonnisselijcken beslichten / ghebruyckende daer inne henne discretie.

XII. Item eñ indien daer een Vonnisse is gewesen ten achterdeel vanden aenleggere oft verwerdere / ende dese die succumbeert oft verliest wilt segghen dat hy gegraveert is metten selven Vonnisse / soo magh dese succumbant contradiceren mits dagh ende recht daer teghens te nemen / ende hem den dagh ende recht by den Schouteth geset sijnde soo moet die triumphant den succumbant ticht ende aenspraecke gheven ten naesten genechte in materie van contradictien / ende dit aldus gedaen sijnde soo heeft die verwerdere in deser materien van contradictien dagh ende beraet om te antwoorden ten iersten genecht daege daer naestvolghende / ende dan moet hy antwoorden opt versteeck / ende dan procederen sy voorts in deser materien van contradictien van genechte tot ghenechten soo sy inde ierste instantien ghedaen hebben / ende indien dese contradicteur andermael geraeckt te succumberen ende te verliesen / soo brueckt hy seventhien ponden die thien ponden voor den Heere ende die seven ponden voor den Schepenen / ende sal eens dagh hebben ende niet meer / want die eens dagh heeft gehadt en magh niet andermael dagh hebben / noch oock en magh niet gestaen in manieren van contradictien met te tellen costen van retardatien.

XIII. Item indien daer een Vonnisse is ghewesen ten achterdeel vanden aenleggere oft verwerdere / ende die succumbant wilt seggen te wesen gegraveert met den selven Vonnisse soo magh hy binnen thien daghen appelleren aen de Eerweerghe Heeren Schepenen van s'Hertogen-Bossche als het wettigh immediaet overhooft / ende moet dese appellatie verheffen binnen dertich daghen met gelt pandt ende borghen settende soo veele gelts die appellant daermen 't selve proces mede magh brenghen aent hooft ende aldaer die Heeren betaelen ende weder laten komen / ende den schrijver loonen van sijn schrijven / ende binnen dertich daghen bedwinghen hoe hy aent hooft soude comen / ende anders is die Appellatie nul ende machteloos ende van onweerden / ende moet die appellatie sijnder conterpartijen den behoorlijcken weete doen doen by den Vorster / soo verre Appellatus niet tegenwoordigh en is geweest doen hy appelleerde binnen behoorlijcken tijden.

XIV. Ende indien die Schepenen 't selve Proces niet wijs oft vroet en sijn / om daer af een klaer Vonnisse te wijsen soo wijsen die Schepenen dat aen het Eerweerdich Over-hooft die Schepenen van s'Hertoghen-Bossche om daer aff gheleert te worden / ende dan soo moeten aenleggere ende verwerdere / te samen soo vele gelts setten daermen 't selve Proces ofte leeringe mede betaele aen die Eerweerdighe Heeren / overdraeghe ende weder laet comen.

XV. Item in versterff van goederen inde nederdaelende linie / opgaende linie / ende collaterael / daer gebruycktmen in die bancke van Geldrop het recht soomen in anderen bancken van Peelandt useert ende anders geen sonderlinghe recht en useertmen daer aff.

XVI. Ende want nu is in deser bancken bracht dat die aenleggere dient van aen-

aenspraecke ende die verwerdere van antwoorde / ende oock van waerheden als principael waerheydt schutwaerheyt oft oock saluatie sonder die schriftelijck te exhiberen / oft over te geven / is daeromme geordonneert dat die geene die alsoo dient het sy van aenspraecken van antwoorde of waer aff dattet sy / zal gehouden ende verbonden wesen 't selve in scriptis over te gheven drie daghen voor 't naestvolghende genecht of soo langhe daer voor dat die wederpartije daer aff goedt tydts copije magh hebben/ende by foute van dien/soo salt soo veele wesen oft hijt niet gedient en hadde.

XVII. Item die yet gheteeckent wilt hebben int memoriael oft verbael moet geven van elcken teeckenen eenen halven stuyver half voor die Schepenen ende half voor den Secretaris.

XVIII. Item van brieven te maecken geeftmen van elcken brieff drie stuyvers/van een procuratie of certificatie geeftmen ses stuyvers/ende van een Vonnis brieff geeftmen negen stuyvers/ ende vanden los die nu inden Constitutie brieff getogen wort daer af geeft die vercoopere eenen stuyver.

XIX. Ende wanter nu veel versuecken worden overgegeven / is geordonneert dat indien die versuecken sulckx sijn / datter die wederpartije op behoort te worden verhoort / datmen op sulcke versuecken niet appoincteeren en zal / parthije advers en sal ter contrarien daer op verhoort worden eermen appoincteeren sal / ende oock versuecken die van swaeren saecken syn daer vele aenhanght / oft van duysteren saecken / datmen die beslichten sal met dagh ende recht met aenspraecke ende verantwoorden ende oock waerheden / ende niet met versuecken desgheliјcken als daer aenspraeck ende verantwoorden is gebuert / ende comen alsdan met versueck incidentael / datmen daer op niet appoincteren en sal (soo verre die gheheele saecke daer aen hanght) mer sal 't selve suspenderen ende continueren tot den eynde vanden Proces ende datment alsdan t'samen Vonnisselijcken beslichten sal.

XX. Item dan aengaende van yemanden dagh te setten tegen een Vonnis appoinctement versueck oft Executie / oft waer tegen dattet 't selve zy dat moet alleen die Schouteth van s'Heeren wegen/ten waere dat hy den Vorster oft eenigen Schepen die macht hadde gegeven / ende dat dagh setten moet geschieden in presentien van twee Schepenen oft ten is van geender weerden.

XXI. Item het gebuert somtijts dat nae dien aenspraecke ende verantwoorden gebuert is/ dat die aenleggere oft verwerdere leyt met eenen oft twee Genechten allen 't geen dat hy weet te allegeren oft te produceren/ ende sluyt daer mede in toto begerende Vonnis ende Recht / ende dan comt die conterpartije/ ende zal sijn vol genechten hebben/ op sijn principael waerheyt op sijn schut-waerheyt ende op sijn salvatie/ om dat hy den tuer ende dielay soude hebben/ is daerom geordonneert als die een aldus heeft gesloten in toto, dat die conterpartye en sal daer naer niet meer hebben dan drie genechten ende het vierde ex gratiâ, ende niet meer ende zal als dan gehouden zijn oock in toto te sluyten / ten waere dat hy wettige oorsaecke hadde den Recht genoch sijnde/dat hy niet gesluyten en const / ende niet langer dilay oft uytstel te hebben op dat sy eens ten eynde mogen comen.

XXII. Item dat niemant en sal mogen (van weerden wesende) hem by den Heere te doen setten in eenigen gronden van Erven ende eenen anderen daer af te doen gebieden sonder voorgaende Vonnisse ende daer toe gewesen sijnde by Schepenen.

XXIII. Item dat die Schouteth geen gast-gedingen dingen en sal voor luyden inder Heerlijckheyt woonende oft die inder Heerlijckheyt van Geldrop goeden Erffgoeden

goeden

goeden hebben liggende ende hebben aldaer ghemechtichden oft Procureurs maer alleen voor den reysenden buyten Man voor luyden hebbende in hennen huysen groote Comenschappen onderhanden om die te vervolghen alsoo dat sy upt hennen huysen niet en moghen blyven ende verderffelijck goet aengaende / oock aengaende saecken daer lijf ende leven aenhanght.

XXIV. Item dat die gheene die aen 't Recht te doen hebben ende aldaer comen niet en sullen aldaer tegen malcanderen staen kyven malcanderen injurierende met luyder stemmen die heel banck stoerende/ maer soo dickmael sy sulcxs doen/ salse die Schouteth calengieren hebbende die Vorsters daer toe / dat sy den gheenen die sulcx doet terstont sullen afnemen den hoet oft ander panden / ende sullen moeten gheven 't elcker reysen twee stuyvers eer sy hen panden sullen weder mogen hebben / Ende dat niemandt aent Recht en sal moghen comen met wapen als werp-bijl oft dierge-lijcken op die verbuertenis desselfs wapens oft werp-bijls &c. dat hem sal afgeno-men worden by den Vorster.

XXV. Item dat niemant eenen anderen en sal moghen onderstaen aen Recht in saecken die hem principaelijck niet aen en gaen sonder banden gheenen die hy onder-staen wilt te hebben Procuratie anders zal 't selve onderstaen wesen van onweerden was onderteeckent Gybels:

Geldrop voorsz. is oock niet subject te compareren op gemeene dagh-vaerden midts niet subject aenden Schouteth van Peelant, daer sijn oock vier jaer-merck-ten de jerste Dijnsdagh naer den Sondagh voor Licht misse tweede Dijnsdagh naer den derden Sondagh naer Paesschen derde Dijnsdagh naer den Sondagh voor S. Ian, vierde Dijnsdaeghs naer den Sondagh voor Bamis-dagh ende sijn vanden jaere 1371. als die noch sijn ende voor dien tijt wierden die ghehouden op Sondae-ghen/daer sijn oock weeckelijcke Merckt-daegen dan die is verslabaeckt met de Or-logen ende pestilentien die voor desen daer grasseerden wesende alle Vrydaghe als by dese mede gaende Attestatien te sien is ende te verwonderen daer niet weder ghere-staureert en wordt midts de Coop-lieden trafijck ende manufacture van Wolle-La-kenen daer seer voort gaet ende altijt gedaen heeft soo datter Coop-lieden sijn die hon-dert vijftigh ende twee hondert Menschen dagelijcx werck-geven int maken der Wollen-Lakenen midts daer seer populeus is de Attestatien sijn dese.

Op huyden den dertiehsten dach Martij xvj^c. eenen-vijftich compareerende voor my Anthoni de Louwe openbaer by den Raede van Brabant geadmitteert Notaris/ tot Eynd-hoven residerende/ende den Getuyghen hier onder genoemt/d'Eersamen persoonen Sr Iaspar Wichmans President Schepen/ende Coopman der Stadt Eynd-hoven voornoemt / oudt ontrent acht-en-vijftich jaeren/ Michiel van Eupen, oudt Schepen ende Coopman van Wolle-Laeckenen/ binnen Eynd-hoven voorsz. oudt ontrent eenen-negentich jaeren/ Peeter Hendrick Snellaerts, insgelijcx in sijnder tijdt Schepen/ende Inwoonende Borger binnen Eynd-hoven/ oudt seven-en-tachtentich jaeren onbegrepen / ende Hendrick de Hondt, oudt Borghe-meester ende Inwoo-nende Borger binnen Eynd-hoven / oudt ontrent vijf-en-'t seventich jaeren welcke Comparanten (ter Instantie ende ernstigen versuecken vande Schepenen Borge-meesters ende gemeene Ingesetenen der Heerlijckheyt van Geldrop, gelegen inden quartiere van Peelandt onder de Meyerije van s'Hertoghen-Bossche)'t samen-der-handt ende elck een van hen int besonder/op henne respective Manne waerheyt ende vromicheyt/ met presentatie van solemnelen Eede / des versocht sijnde/hebben ver-claert getuycht ende geaffirmeert/soo ende gelijck sy verclaeren/tuychden/ende affir-meerden

meerden midts desen/ voor waerachtich / 't gene des ende soo hier naer is volgende/ ierst verclaert den voorsz. Sr. Wichmans ierste attestant hem seer wel kennelijck ende indachtich te wesen / dat soo langhe sijne Memorie streckt binnen Geldrop altijdt peyselijck ende vredelijck/sonder Contradictie van yemanden onderhouden sijn gheweest vier jaer-merckten jaerlijcx/Respective genaemt/Licht-misse Merckt/ Paeschen Merckt S. Ians Merckt ende Bamis Merckt/ ende daer-en-boven al noch een Vrydachsche weeck-Merckt die van weecke tot weecke/ alle Vrijdaegen precyselijck worden onderhouden/met het voort doen/ende ter Merckt brengen / van alderhande goederen ende Coopmanschappen / allegerende voor redenen van wel-wetenthept/ dat hy Comparant ende Attestant veele jaeren by sijne Ouders binnen Geldrop heeft gewoont/ende verscheyde reysen/ soo op de jaer-Merckten / als weeck-Merckten/voor sijn Vader zal. met Wolle-Laecken heeft voort gestaen/ midts-gaders dat de voorsz. jaer-Merckten / Sondaeghs te vooren als Dijnsdaeghs daer naer haer Merckt was door den Vorster van Geldrop met Sondaeghsche Proclamatie sijn bevrijdt ende geleyt geweest ende dat savonts te voorens de selve Merckt met Clocken geluyt worde bekent gemaeckt. Item Michiel van Eupen tweede Attestant heeft verclaert hem mede seer wel kennelijck ende indachtig te sijn binnen Geldrop voorsz. onderhouden te worden / de vier jaer-Merckten jaerlijcx / genaemt Respective als hier boven verhaelt staet ende daer-en-boven eenen weeck-Merckdagh / te weten des Vrijdaeghs ende dat de voorsz. soo jaer-Merckt als weeck-Merckt-daegen / altijt van alle oude tijden ende soo lange sijne Memorie is streckende paisibelijck ende vredelijck sijn geobserveert/ende onderhouden geweest/sonder ter saecke van dien van yemanden/ 't sy Coninck oft Hertogh by sijne wete/daer inne geturbeert ofte gemolesteert sijn geworden/voorders dat de voorsz. jaer-Merckt-daeghen/Sondaeghs te voorens soo wanneer Dijnsdaegs daer naer jaer-Merckt was/door den Vorster van Geldrop by Sondaegsche Proclamatie/de jaer-Merckt worde geleyt ende bevrijt/soo hy Comparant verclaert selfs vanden Vorster doen ter tijdt verstaen te hebben gevende voor redenen van wel-wetenthept / dat hy Comparant ende Attestant / veele jaeren binnen Geldrop heeft gewoont / ende als Coopman van Wolle-Laeckenen/ met sijn Laeckenen/soo op jaer-Merckt als weeck-Merckt-daegen/heeft ter Merct gestaen ende hem attestant noch wel indachtich te wesen / dat hy op eenen weeck-Merckt-dagh voor Coopmanschap wel hondert daelders hadde ontfangen/ende over sullicx 't geene voorsz. staet waerachtich te wesen/ende daer van goede kennisse te hebben. Item Peeter Snellaerts derde Attestant verclaert hem seer wel kennelyck ende indachtich te sijn dat van alle oude tijden / soo langhe sijne Memorie is streckende/ binnen Geldrop voorsz. onderhouden sijn geweest vrye jaer-Merckten / ende oock te hebben hooren seggen / dat aldaer mede eene weeck-Merckt worde geobserveert/ ende onderhouden/sonder sijns attestants wete / daer inne by yemanden wie hy oock sy geturbeert ofte gemolesteert te sijn geweest/voor redenen van wel-wetenthept allegerende dat hy attestant verscheyde reysen / de lieden nae de weeck Merckt van Geldrop heeft sien gaen / Hendrick de Hondt leste attestant in desen / verclaert Insgelijcx voor waerachtich/hem seer wel kennelijck ende indachtich te sijn/dat binnen de Heerlijckhept van Geldrop voorsz. altijdt van alle oude tijden/ ende soo lange sijne Memorie is streckende peyselijck ende vredelijck sijn onderderhouden geweest/ vier vrye jaer-Merckten genaemt respective/als hier boven geroert staet/ende daer-en-boven eenen ter weecken / ende dat die Ingesetenen van Geldrop, int onderhou-

den

den ende gebruycken vande selve jaer-merckten ende Vrydaegsche weeck-merckt/ sijns wetens noyt en is geturbeert oft gemolesteert / noch van Coninck / Hertoghe van Brabandt noch van niemanden anders / ende dat de voorsz. jaer-Merckten/ Sondaeghs te voorens soo wanneer Dijnsdaeghs daer naer jaer-Merckt was / door den Vorster van Geldrop by Sondaeghsche proclamatie worde geroept ende bedrijdt allegerende voor redenen van welwetentheydt / dat hy attestant meer als vijf en vijftigh jaeren geleden binnen Geldrop eenghe jaeren heeft gewoont / ende alsdoen gesien te hebben de lieden soo op jaer-Merckt als weeck-Merckt daghen/ met henne goederen ende Coopmanschappen ter Merckt staen / voorders noch wel te weten / dat de Huyslieden van buyten Prochie / soo van Riel Hoogh Geldrop, als andere onder Geldrop resorterende wierde gedwonghen henne beesten peerden Ec. op de voorsz. weeck-merckten binnen Geldrop ter Merckt te brenghen eyndende hier mede dese henne depositien / ende want Goddelijck is / in alle rechtveerdighe saecken der waerheydt getuygenisse te geven / besonder alsmen daer toe versocht wort / soo verclaerden de voorsz. Attestanten bereet te sijn / henne respective depositien voor alle Heeren / hoven ende gherichten / daer des behooren sal te reitereren ende vernieuwen ; consenterende aen my Notario hier van ghemaeckt te worden acte in forma, aldus ghedaen ende ghepasseert binnen Eyndhoven/ten daege/ maende ende jaere als boven / in presentie van d'Heer Iohannes vander Haghen bedienaer des Goddelijcken woort / ende Predicant binnen Eyndhoven / d'Heer ende Mr. Iohan vanden Heetvelde , Doctor inde Medecijnen ende Sr. Govaert Coppens , als ghetuyghen hier over gheroepen / ende specialijck versocht die de minute deses beneffens d'Attestanten ende my Notario / mede beteeckent hebben/ onderstont met welcke minute dese is accorderende was onderteeckent A. de Louwe Notarius Publicus met signature.

Wy Anthonis Box , ende Anthonis Martens Schepenen der Heerlijckheydt van Heese ende Leende , inde Meyerije van s'Hertoghen-Bossche quartiere van Peelandt gheleghen / doen condt ende kennelijck eenen yeghelijcken mede certificerende voor de gherechte waerheydt / dat op ten dach der datum ondergheschreven / voor ons ghecompareert sijn / in proprien persoonen Aert Geerits de Laet , ghewesene President van Heese ende Leende , out ontrent ses en tachtentich jaeren / Wouter Janssen van Gastele , out oock inde tantentich jaeren / ende Willem Gielens , out ontrent de tnegentich jaeren/ alle dry inwoonderen der Parochie van Heese, geloofweerdighe persoonen / gherichtelijck ghedaeght / omme der waerheydt ghetuygenisse te geven / ende In forma Iuris, door den ghecommitteerde des Heere Drossaerts/ghe-eedt/ende ghe-examineert hebben ter instantie ende versoecke/van Schepenen / Borghemeesteren / ende ghemeene inghesetenen der Heerlijckheydt van Geldrop, requiranten in desen / op sekere mondelinghe Interrogatorien , hen voorghehouden voor waerachtigh verclaert ghetuyght ende gheaffirmeert / hoe dat sy deponenten goede kennisse ende wetenschap sijn hebbende/ dat van alle ouden tijden ende over memorie van menschen de ghemeyne inghesetenen van Geldrop sijn hebbende / ende oock/ binnen de voorschreven Heerlijckheydt van Geldrop, voor allen ende eenen yeghelijcken is onderhouden ghewordeu jaerlijcx / vier jaer-merckten ende des vrydaeghs / alle weecken eenen weeck-merckt-dagh dat oock niet die inghesetenen van Geldrop , over t'recht ende ghebruycke / der Privilegien / vande voorschreven vier jaer-merckten / ende vrydaeghse weeck-merckt / oyt by hender deponenten kennisse / van iemanden soude sijn geturbeert oft gemolesteert geworden

den / 't sy by eenighe Hartoghen van Brabandt / Keyser ofte Coninghen van Spanjen / verclaren mede die deponenten voorsz. dat oock by hare kennisse/ die vier jaer-merckten altijdts by henne weete / Sondaeghs te vooren / by Kerck-geboden sijn bevrijdt geworden door den Vorster vande Justitie aldaer / als wanneer Dijnsdaeghs naer dien deselve moste ghehouden worden / ende 't savonts te vooren oock met gelupt der Clocken worden geadverteert / sonder dat sy deponenten kennisse ofte wetenschap / sijn hebbende / dat daer toe / opt sijn gebruyckt ofte versocht gheworden d'Octroy oft Privilegie van dien / verclaren alnoch die voorsz. deponenten / van hooren segghen verstaen te hebben/ dat gheleden ontrent die twee hondert jaeren niet alleen / den Thoren maer oock het Casteel met eenighe huysen tot Geldrop sijn in voorige trouble tijden affghebrant / ende te niet gheraecht/ ende op welcke plaetsen / dat naer oudt ghebruyck deser omligghende Dorpen alle ghemeynts bescheeden in archivie / sijn bewaert gheworden alles sonder fraude arch ofte liste / ende want het Goddelijck ende rechtveerdich is / der waerheydt ghetuychenisse te geven besunderinge daer toe versocht wesende/ soo hebben wy Schepenen voorschreven / den ghemeynen Schependoms zeghele / van Heese ende Leende, opt spatium deser ghedruckt int jaer ons Heeren duysent ses hondert een ende vijftich den veerthiensten dach der Maent April is ende was onderteeckent Pauw. Smits Secretaris met signature ende bezeghelt al met eenen groenen zeghel onder een wit viercant papier.

Schepenen in Geldrop, doen condt eenen yeghelijcken dat op huyden dach date deses persoonlijck voor ons sijn ghecompareert Cornelis Aerts, eertijdts Borghemeester ende Kerckmeester alnoch Schepen President/ oudt ontrent de tachtentich jaeren / ende Ian Adriaen Luycas eertijdts Borghemeester / oock oudt ontrent de tachtentich jaeren / Willem Willemsen van Dijck oudt ontrent de negentich jaeren/ ende Catelijn Weduwe wijlen Franck Anthonis, oudt ontrent hondert jaeren alle gheloofwweerdighe ghetuygen ofte persoonen om der waerheydt ghetuygenis te geven/ghedaeght ge-eedt ende wel strickelijck elck besunder ghe-xamineert ende verhoort op de voorsz. aendraeght hebben ghetuyght/ verclaert ende ghe-affirmeert ter instantie van Schepenen Borghemeesteren ende voordere ingesetenen deser voorsz. Heerlijckheydt van Geldrop, op henne eeden gherichtelijck voorghestelt hun geheelijck te conformeren mette voorsz. aendracht ende verclaeren de selve waerachtich te wesen / te weten dat dese Heerlijckheyt van Geldrop ende d'inghesetenen der selver van oude tijden / ende buyten memorie van menschen hebben gehadt vier vrye jaer-merckten ende daerenboven noch een merckt ter weecken te weten alle vrydaeghen / ende verclaeren daerenboven / dat die voorsz. merckten noyt en sijn beledt ofte ghemolesteert in eenigher manieren hens weets van yemanden ter wereldt/ maer hebben d'effect van dyen altijdt vredelijck ende rustelijck ghenooten sonder yemants teghensegghen / verclaeren voorts / dat die voorsz. vrydaeghse weeck-merckt tot Geldrop placht treffelijcker te wesen als de weeck-merckt tot Eyndhoven ofte Stadt Helmont, ende dat de inghesetenen vande omligghende Dorpen seer sterck op de weeck-merck plachten te comen met alderhande goederen ende verclaert den iersten Attestant redenen van welwetentheyt / eertijts binnen der Stadt Eyndhoven ghewoont te hebben ende aldaer veyl ghehouden / ende dat hy doen ter tijdt met sijne goederen alle weecken tot Geldrop compareerden op de vrydaeghsche weeck-merckt ende voorts dede neffens andere / ende verclaeren die voorsz. voordere Deponenten redenen hunder kennisse altijdt tot Geldrop geduerende hun leven

lanck

lanck ghewoont te hebben ende oversulcx van t'gheene voorsz. is seer goede kennisse
syn hebbende. Item verclaert alnoch dat midts de troubelen vanden Oorloghe de
Kercke ende Thooren alhier by de Geldersche seer jamerlijck is affghebrandt/ ende
daer inne doodt gebleven over de twee hondert menschen / ende dat het oude Casteel
ter selver tyt met buspoeder is gesprongen/ ende dat daerenboven alhier tot Geldrop=
sulcken affgrysselijcken brandt is gheweest/ dat het meestendeel vande huysen mette
moelens syn affghebrandt ende gheconsumeert / ghelijck sy van hunne ouders/en=
de voorouders hebben hooren verclaeren / ende dat doen ter tijt de bescheyden Oc=
tropen ende Documenten syn verbrant ende te niet gecomen ofte geconsumeert/alle=
geert den voorsz ierste Attestant naerder redenen van welwetentheyt/ van synen
groot-vader die hem syn pater noster leerden bidden sulcx verstaen te hebben dat hy
den brant vande Kerck/Thoren/Casteel ende huysen selfs ghesien heeft/ ende want
Goddelijck ende behoorlyck is der waerheyt getuygenis te geven besunder in recht=
veerdige saecken daer toe versocht synde/soo hebben wy dese belast te schrijven onsen
gesworen Secretaris ende tot meerder verificatie met onsen gemeynen Schepen=
doms zeghel bezeghelt in groenen wassche int jaer ons Heeren duysent sesse hondert
ende een en vijfftich ter presentie ende ten overstaen van Schepenen ende Borghe=
meesteren naementlijck Cornelis Aerts, Ian Marten Bluyssen, Claes Hendricx, Frans
van Mierloe ende meer andere desen 29. Meert Anno 1651. oirconde Ec. onderteec=
kent Lambert de Bye Secretaris met signatuere.

De uytmuntentheyt van dese erffgrontheerlijckheydt blyckt oock uyt de ghebou=
wen aldaer staende Stadts ghewijs / ende oock de outheydt der selve uyt eenen ou=
den grooten viercanten Thoren ofte Casteel boven d'andere huysingen uytmuntende
uyt het morasch opghetimmert wesende / die men hout ghetimmert te wesen van=
de Graven ofte Hertoghen van Gelderlandt ende dat daer van synen naem soude
hebben Geldrop (ende wordt noch te leen ghehouden vanden Hertogh van Gelder=
landt ten Zutphenschen Rechten) dit voorsz. Casteel is diversche reysen beleghert
ende omrendt gheweest door de Geldersche ende andere ende met Canon opgeschoo=
ten als ooghmerckelijck te sien is aende gateren die daer inne staen door de bollen
van het Canon ghemaeckt als onder andere eens gheleden ontrent de twee hondert
ende twintich jaeren als wanneer de Gelderschen daer gheschut wierden mits de
reviere de Dommel heeft aende Ooste syde/ende dr optreckende bruggen / men
moet passeren eer men daer op comt / sommighe segghen dat eens ghesprongen is
door het buspoeder / mits die van binnen siende den vyandt vertrecken victorie
schooten / andere segghen in brandt soude ghecomen wesen door vyanden/ altijdt is
eens gesprongen als men sien can / wanneer den voorsz. Thooren in vier gewesten
is ghebersten nochtans blijven staen om de dickte der mueren ghelooue gheschiet is
als Geldrop met den Kerck-Thoren ende Kerck afbranden over twee hondert en
twintich jaeren oft daer ontrent. Tot Geldrop aende Suyde syde heeft noch ghe=
weest een fray viercant slootken oft weenhuys rontom in het water ende playsant
ghelegen met dreven ende hoven van is nu gheheel vervallen waer eertijdts ghe=
woont hebben Heeren Hendrick van Geldrop ende Seger van Geldrop persoonen van
Geldrop eer het personaet was aen het duyts ordre / is daer naer door de Heeren
van Geldrop die dat toequamen gheghebeu aen particuliere.

Aengaende het inne-comen vande voorsz. Erff-gront-Heerlijckheyt Geldrop.

VOor jerst heeft den Heere aldaer dry Erff-gront ghewin Chijns-daeghen oft Chijns-boecken den eersten bestaende in Gelden ende Oude munte den tweeden in goederen ende den derden in capoenen hebbende alle dry diversche verval-daegen/ heeft mede alder 't Recht te colligeren de grupte dat is eenen vier Rechijns volgens de Ordonnantie daer op ghemaeckt by den Keyser Carel den vijfde ende haere Ho: Mo: van date 23. October 1629. heeft mede aldaer den Thool op alle de Merckt-daegen dat is van yder Peerdt dat daer vercocht wordt eenen st. twee Oort ende van yder Os/ Koye/ Verse/ Maele/ Kalff/ Vercken/ Schaep ende diergelijcke dry Oort-stuyvers oft een blanck ende van Gansen een halff Oort dat is van yder Gans. Van Thool ende heeft aldaer oock het wegh-geldt te weten van yder Karre 't sy Koetse Kerre oft andere Karre een Oort-stuyvers / 't sy gheladen oft on-geladen ende van eenen Wagen/dobbel gespan in eene Karre/een Koetse-wagen oft Carrosse met twee Peerden van yder een halven st. ende van Coetsen met vier Peerden een stuyver ende ses Peerden eenen stuyver ende eenen halven wesende inde Coetse/van de gecop-pelde Peerden yder Peert een Oort st. ende van yder Koye Oss/ Mael/ Verse/ Kalff/ Vercken/ Schaep/ &c. 't sy vercocht wort ofte niet een halff Oort wegh-gelt / mede de Ganssen een halff Oort wegh-geldt van yder.

Heeft mede het Recht van Hoven ende Erven dat is te wetene soo wanneer de Luyden huers erve vertien oft vercoopen soo heeft den Heere daer af alsoo veele geldts als dat Erve eens te Chijns-gelt dat compt te betaelen tot laste vanden gee-nen die tot dat Erve compt.

Heeft mede aldaer den Houdt-schadt soo van doeff als hert-houdt ende den vonde ende eene Waeghe daer de Coop-lieden ende Vlees-houwers in weghen volgens hen Oude Ordonnantie.

Heeft mede aldaer de Successie van Bastaerdt Kinderen ende Bastaerden 't sy Mans oft Vrouwen comende te sterven sonder Octroy/ oft Octroy hebbende dat niet gheregistreert hebbende ter plaetsen daer dat behoort bekendt gemaeckt te worden oock de Successie van Dienst-boden sonder oier achter-te-laeten dat sijn Bonavo-cantia/ ende 't Recht van kueren ende brueken te stellen ende 't Recht van Confis-catie van goederen soo roerende als on-roerende ende meubelen op sijnen tijdt/ heeft mede de gevonden swermen van Bien ende Beesten daer niemandt naer uyt-en-siet die comen aen den Heere.

De Visscherije inde Dommel onder Geldrop behoorende/ compt oock aenden Heere die voor desen notabel is verpacht geweest/ heeft mede den Heere de Craweyen, dan dat leste sijn belestheden vande Inwoenderen raekende de Craweyen. Item heeft allen de thienden soo oude als nieuwe soo smaele Thienden als crytende Thien-den neffens sijne gebueren.

Item 't Recht van drye warande ende patrijseren voletteren / furetteren ende met hals ende hooren te jagen/ waer toe dient dese mede gaende Attestatie.

Wy Peter Thielemans, Ian van Deurne, Merten Peters, Franck Anthonis, Corsti-aen Sebastiaens, ende Cornelis Aerdts de Vriese Schepenen der Heerlijckheydt van Geldrop doen condt eenen yegelijcken hoe dat voor ons in een gebannen Vier-schael ghecompareert sijn die eersame persoenen Henrick Henrick Snijers oudt ontrendt vier-en-tachtentich jaer / Ian Wouter Coemans oudt ontrent twee-en-'t seventich jaere/ Dielis Willems oudt ontrent 't seventich jaer ende Ian Willem Wouters oudt ontrent dry-en-vijfftich jaer alle Innegesetenen/ Innewoenderen der voorschreven

Heerlijck-

Heerlijckheydt van Geldrop ende hebben ter instantie ende versuecke van Ionck"
Heer Amandt de Hornes Heere van Geldrop &c. verclaert ende gheaffirmeert op
hunne Eeden in handen des Schouteths ghedaen ghelijck sy verclaeren ende affir-
meren midts desen goede kennisse te hebben ende waerachtich te sijn hoe dat den
voorschreven Heere Requirant ende voor hem sijne Voorsaeten ende predecesseuren
binnen voorsz. Heerlijckheyt altijdt sijn gheweest in-vredelijcke ende continuele Pos-
sessie van vrye ende libere warande soo van Patrijsen/ Conijnen/ als andere wilt en-
de dat den voorsz. Heere Requirant ende voor hem sijne antecesseuren oft hunne
Officieren altijt hebben resisteert aen alle molestanten ende Perturbateurs der
voorsz. peisibele ende continuele Possessie ja dat al-suicken Perturbateuren ende de-
linquanten met den voorsz. Heere Requirant oft sijnen Officier ter oorsaecke vande
voorsz. Perturbatie ende Molestatie hebben moeten composeren ende de Amende
ende Pene daer sy ter oorsaecke van dien in verhallen waeren moeten betaelen ende
by leggen / Hendrick Hendrick Snijers , Ian Wouter Coemans ende Dielis Willems
deponenten allegeren redenen van wel wetentheydt hoe dat sy deponenten ten tijde
van hunnen leven altijt sijn gheweest Inwoonderen der voorsz. Heerlijckheyt / Ian
Willem Wouters voorsz. deponent allegeert Redenen van wetentheyt hoe dat hy de-
ponent selve in persoone inden naeme vanden voorsz. Heere Requirant de Honden en-
de leyssen heeft af-ghenomen aende gheenen die op de waranden binnen der voorsz.
Heerlijckheyt gelegen/quamen om het wilt aldaer af-te-vangen hier mede eyndende
hunne depositien/want Goddelijck ende behoorlijck der waerheyt getuygenisse te ge-
ven soo hebben wy Schepenen boven geschreven dese opene brieven van Cortificatie
onsen Ghesworen Secretaris laeten onderteeckenen ende tot meerder Verificatie
onsen gemeynen Schependoms zegele opspatium van desen Ghedruckt / aldus ge-
daen den veerthienden Novenbris xvje. Dessthien onderstont quod attestor ende was
onderteeckent M. Alewijns met signatuere ende bezegelt met den zegel van Geldrop
in groenen wasch onder een vierkant papier noch onderstont Collata concordat quod
attestor ende was onderteeckent H. V. Keppelfox Secretaris.

Item heeft den Heere voorsz 't Recht van te hebben eenen Sluetel van de com-
me / 't gedinghe oft genechte te doen leggen de merckten ende Schut-boomen te be-
vrijen te doen be-edighen die vande Schutteryen om te doen yder sijne plicht / de
Straten-bruggen/ weghen te doen maecken/ende Revieren water-laeten ley-graven
ende treck-graven te doen ruymen ende die te begaen ende schouwen ende dat yder
voor sijn erve op peene daer toe staende &c.

Item 't Recht van af-hanghen oft over-sprongen van huysen aen straeten te ver-
leenen oft over-getimmeert af-te-doen nemen ende calengieren te laeten verchijns-
sen Item 't Recht van Notaris ende oft Secretaris te maecken binnen 't Dorp.

Tot Geldrop hebben de Heeren alnoch eenen voor-treffelijcken Water-moelen be-
staende in een coren oft alder-hande sorten van Graen-moelen/ende eenen volle ende
Oly-moelen dienende seer wel tot de Wollen-Laken-makerye.

Onder de Erff-gront Heerlijckheyt Geldrop sijn ten Erff-Recht hoerende twee ge-
huchten genoemt Braec huysen ende cleyn Brack-huysen met appendentien ende de-
pendentien van dien/beyde ghelegen over de Reviere de Dommel die dese twee ghe-
huchten schep: van het Dorp Geldrop gehoorende nochtans onder de iurisdictie van
Geldrop soo in het wercklijck als Geestelijck Recht/onder Geldrop hooren alnoch in
het Geestelijck oft Wercklijck Recht ses-gehuchten / te weten 1 Hoogh Geldrop 2.
Hout 3. Kiel dat heeft een Capel resorterende onder de Kerck van Geldrop 4. Hulst
5. Gysen.

5. Gijsenroede 6. Genoen-huys 7. alwaer den Heere van Geldrop met den persoon hebben alle de Tienden soo oude als nieuwe soo smaele als creptende Tienden ende oock eenighe Chijnsen heeft den Heere aldaer.

Welck Dorp Geldrop met sijn twee gehuchten staende ten Beyden Rechten onder Geldrop, ende ses-gehuchten staende ten Geestelijcken Rechten alleen onder Geldrop maecken t' samen der handt een Geestelijck lidt oft eene Parochie Parochierende onder de Moeder-Kercke tot Geldrop, ende soo eenige reparatie aende Kercke voorsz. valt te doen soo van Choozen/Clocken/ buyck af-hanghen ende Choozen tot welcke het jaerlijcx inne-comen niet en is genoechsaem/contribueren Geldrop met sijn twee gehuchten voor een hellicht ende de ses-gehuchten voorsz. voor d'andere hellicht.

Den Heere van Geldrop steldt ende kiest de Kerck-meesters ende Heyligh-Geest-Meesters met den persoon waer onder oock eenighe steldt vande ses-ghehuchten voorsz. soo Kerck als Heyligen-Geest-meesters (alsoo die vande ses gehuchten tot Geldrop mede vanden Heyligen-Geest genieten) die 't samen den Heyligen-Geest ende Kerck bedienen / midts doende reeckeninghe bewijs ende Reliqua aenden Heere van Geldrop ende persoon als daegelijcx geschiet.

Den Heyligen-Geest ende Kercke tot Geldrop hebben een tamelijck inne-comen/ ieder 't sijne/soo dat de Inwoonders ende goede herten die redelijck voorsien hebben.

Daer heeft tot Geldrop mede tot onderhout der Aermen geweest een Gast-huys daer van seker straetken noch heet de Gast-huys stap.

Tot Geldrop hebben sy oock de maete van bier/ ghewicht van broodt/ende geyckte elle daer van oock een dobbel onder den Heere altijt is geweest midts door hem oft sijnen Drossaert daer op staet te letten. Ende is oock tot Geldrop een voor-treffelijck personaet wesende gedoteert ontrent met vijfthien oft sesthien-hondert gulden jaerlijcx ghefondeert ende ghedoteert door de Heeren van Geldrop middelijck/die dat altijt hebben gepresenteert aende Bisschoppen die doen waren dan inden jaere 1462. 12. Julij. dat Recht gegeven door den wel Edelen ende Doorluchtighen gestrengen Heere Philips van Hoeren Heere van Basseniers Gaesbeke / Ec. Erff-borgh Grave van Winoxberghe &c. middelijck gegeven aen het vermaert duyts ordre tot Aldenbiessen als te sien is inde mede gaende Acte.

In nomine Domini Amen tenore præsentis publici Instrumenti cunctis pateat evidenter quod Anno anativitate ejusdem Domini millesimo quadringentesimo, sexagesimo secundo, Indictione decimâ mensis vero Iulij die duodecimâ horâ quasi decimâ ante meridiem Pontificatus sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Domini Py Divinâ providentiâ hujus nominis Papæ secundi Anno quarto venerabili & religioso verò Domino Nicolao de Dussen Præceptore sive commendatore ac provinciali Baliviæ de Iuncis Ordinis Teutonicorum Hospitalis gloriosissimæ virginis Mariæ Ierosolimitani ex unâ parte, nec non Illustri, strenuoque viro Domino Philippo de Huerne, Domino temporali de Bausignis de Gaelbeke, de Hondscoute, de Heze, de Geldrop Borchgravio perpetuo montis sancti Wijnnocij &c. parte ex alterâ in mei Notarij publici testiumque infra scriptorum ad hoc vocatorum & rogatorum præsentiâ propter hoc personaliter constitutis jam dictus Dominus Philippus asservit, Iuspatronatus Ecclesiæ Parochialis de Geldrop Leodiensis Diocæsis hactenus semper dependisse adhucque dependere à Domino temporali de Geldrop prætacto, dominumque temporalem ejusdem Dominij vacationum dictæ Ecclesiæ temporibus ad eandem Ecclesiam vacantem, veluti Patronum ad providendum eidem, venerabili pro tempore Domino Achidiacono Campiniæ in Ecclesia Leodiensi personas idoneas ad regendum ipsum Ecclesiam

præsen-

præsentasse hactenus per eundem Dominum Archidiaconum institutas verum quia ipse Dominus Philippus prout subjunxit dicte Balliviæ veluti loco religioso propter sacratam ejusdem Ordinis professionem super sacro sanctæ Catholicæ fidei defensione ad resistendum improbis ejusdem hostibus solidatam ex intimis multipliciter afficeretur devotionibus & in finem pro eoque quod præceptor sive commendator ac Provincialis suique Presbiteri & religiosi dictæ Balliviæ obligati & astricti fuit perpetuis temporibus specialiter orare pro eodem Domino Philippo Domino temporali ut supra suisque parentibus & prædecessoribus atque annis singulis perpetuo in Ecclesia Parochiali de Geldrop prætactâ pro ipso Domino Philippo suisque parentibus, & successoribus decimâ tertiâ die mensis Augusti proximâ siquidem ante pro festum assumptionis gloriosissimæ virginis præfatæ celebrare cum cantu, unam missam defunctorum requiem,cum cereis ad numerum tuum librarum ad minus somituque campanarum ornamentis & aliis solemnitatibus sicut i de consuetudine dicti ordinis theutonicorum hactenus consuetum est fieri. Idem Dominus Philippus Dominus temporalis de Geldrop habens ad infra scripta licentiam & consensum sibi concessos ab Illustrissimo Principe & Domino Domino Arnoldo Duce Gelrię & Iulię Comiteque Zutphaniæ Domino siquidem feudali Dominij de Geldrop prætacti, prout constabat per litteras patentes pargamenias ejusdem Domini Ducis ibidem in medium productas & prælectas sigillo ipsius Domini Ducis ut primâ faci apparebat de rubeâ cerâ in cauda pargamenâ impendentis sigillatas, ac per ejusdem Domini ducis secretarium ut similiter apparebat modo infra designato subscriptas quarum litterarum totalis tenor inferius est insertus hujusmodique licentiam & consensum acceptans ante dictum jus patronatus Ecclesiæ Parochialis de Geldrop cum omni honore suo fructu & Emolumentis pertinentijsque suis universis per se suisque heredibus & successoribus, nihil juris in illo retinendo de licentia & consensu prætacto præfatæ Balliviæ veluti loco religioso, ac Præceptori, sive commendatori Provinciali Sacerdotibus, militibus, ceterisque fratribus & religiosis ejusdem Balliviæ ac conventus de Iuncis Opidi Trajectensis supra mosam dicte Leodiensis diocesis ordinis prætacti ac suis successoribus nomine ipsius Balliviæ ad laudem Altissimi & dignissimæ virginis matris ejus præfatæ perpetuo devotius in præsentia supra dicti Domini Nicolai Præceptoris sine Commendatoris ac Provincialis vice & nomine prætactæ Baliviæ acceptatis contulit, dedit & concessit, illudque jus patronatus in ipsum Balliviam sicuti locum religiosum nihil juris retinendo pro se suisque heredibus & successoribus transtulit & transportavit super quibus omnibus & singulis præmissis Dominus Nicolaus Præceptor sive commendator ac Provincialis antestatus nomine quo supra sibi ame notario publico infra scripto fieri petivit unum vel plura publicum seu publica, si opus fuerit Instrumenta, Acta fuerunt hæc in Castro de Geldrop dictæ diocesis presentibus ibidem providis & discretis viris Leonardo cognomento Groot, Reynero & Valckenburch Trajecti supra mosam ac Gerardo de Voerendale Rijcstel sepedictæ Diocœsis Leodiensis commorantibus testibus ad premissa vocatis specialiter & rogatis, tenor vero litterarium Domini Ducis Gelriæ &c de quibus supra sit & habetur mentio sequitur in hunc modum & est talis.

Wy Arnolt vander genaden Godts Hertoghe van Gelre ende van Gulich/ende Grave van Zutphen doen cont allen luden/ ende bekennen alsoo die Patronaetschap collatie ende gifrechte der personagien der Parochie Kercken van Geldrop van allen tijden / ende dat niemandt levende anders en weyte altijt geclevende ende gehoorende is geweest aen die Heerlijckheydt van Geldrop diemen van ons ende onsen voor-Vaderen Hertoghen van Gelre ende Greven van Zutphen te Leen helt ende gheha-

behalden heeft altijt ende noch hoirt / soo dat den Heere van Geldrop die personagie ende Parochie Kercke als sy ledich was ende vaceerde / als een patroen ende erffgiseer ghegheven ende gepresenteert heeft den Eerweerdighen-Archidiaken van Kempenlant in der tijt wesende inder Kercken van Ludic bequaeme persoonen om die personagien ende Parochie Kercken te regeeren / welcke personen alsoo gepresenteert by / noch altijdt geinstitueert ende toegelaten sijn vanden voorsz. Archidiaken / ende want wy Hertoghe met innichept ende devotien gunste ende liefde dragen ende hebben totte Ballijen vanden bijesen duytschen Ordens des Hospitaels der alderhevichste Maghet Marie tot Jerusalem als tot eenre religioser weerdiger stede omme der heyligher Professie wille der selver orden die aenden Kirsten glooven te beschermen ende hoere boese viande te wederstaen / gefundeert ende bestedicht is / hebben wy Hertoghe voorsz. hier omme / ende omme bede wille des Edelen onsen lieven N ven Heeren Ph lips van Huerne Heere tot Baucignis / tot Gaesbeke / tot Hondscoute / tot Heese ende Geldrop Erffborch-Grave van Wijnnochberghe hem oock ter eeren ende te liebe den selven onsen lieven Neve voor ons / ende onsen erven ende nacomelinghen / geoorlooft / verleent ende gemechtight / ende bestedight / believen / oirloven / verlenen / bestedighen ende mechtighen met desen brieve / dat hy mach verleenen ende geven eewelijck der Ballijen vande bijsen voorsz. ende Convent tot Maestricht als eyn religiose stede der Orden voorsz. onsen gemeynden Landt-Commandeur Priesteren / Ridder / Broeder ende andere Broeders ende Religiosen der ballijen vanden bijsen voorsz. ende Convent tot Maestricht / ende horen nacomelinghen in den naeme der selver Ballijen die patronaetschap / collatie / ende erffgiffrechte der personagien / ende Parochie Kercken van Geldrop voorsz. mit alle haere eeren bruchten / mitschappen ende alle andere toebehoiren die alsoo hou aen te geven ende transfereren alsoo dat Heere Philips Heere van Geldrop voorsz. noch sijn erven ende nacomelinghen voerder daer aen geen recht noch toeseg ghen en sullen hebben / noch behalden in eynigher wijse / beheltelijck doch ons aen die Heerlijckheydt Huys ende Dorpe van Geldrop , ende voert aen die thienden Molen ende gueden / gelijck die van ons te leen rueren ons onse erven ende nacomelingen ons Leenwer ende voirt ons ende malck sijns gueden rechten daer aen ghelijck men die van aldts van ons ende onsen voor-Vaderen Hertoghen van Gelren te Leen gehalden hevet ende allremallich sijns rechts hier aen ende aen waren onse Mannen van Leen a s met namen Heeren Willem van Vledorp Ritter Erff vocht tot Ruremonde Iohan van Rossem , ende Willem van Holthuysen met meer goeden Mannen / in oorcont ons segels met onsen rechten weten ende willen aen desen openen brieff ghehangen gegeven inden jaere ons Heeren duysent vierhondert twee-entsestich op sinte Kiliaens avont Martiris, mette selve lettere was geschreven soo volght Mandato Domini Ducis , G. de Moza Secretaris Ec. ende daer nae was onderschreven aldus : Et ego Goswinus de Lijenden clericus trajectensis diocesis publicus , Imperiali authoritate , Curiæque Leodiensis juratus notarius , quia premissis omnibus & singulis dummodo & forma prænarratis fierent & agerentur una cum prænominatis testibus præsens interfui , eâque sic fieri vidi & audivi , id circo hoc prẹsens publicum Instrumentum manu alterius fidelis me interim certis aliis præpedito negoti s descriptum exinde confeciet in hanc publicam formam redegi signo que & nomine meis solitis & consuetis me hic propriâ manu subscribens signavi regatus & requisitus in fidem & testimonium omnium & singulorum premissorum J. H. locus sig iaturẹ inferius scriptum erat Collatione factâ cum suo , originali sub scripto & subsignato ut prẹfer-

præfertur concordat, per me Nicolaum a Cortenbach sacris Apostolica & imperiali authoritatibus notarium publicum . per consilium Brabantiæ admissum & in amplissimo Romanę Carię Archivio Immatriculatum , Trajecti Mosę residentem Teste &c. & erat subsignatum N. Cortenbach notarius inferius habebatur Concordiam hujus cum sua autentica copia attestor ego Notarius Publicus, signatum Lau. Hub. van Lomel.

Welcke inne-comen nu van Leen ghemaeckt wesende Allodiael / is seer verbeteert ende bestaet meestendeel in Thienden waer van de hellicht den Heere treckt soo op de voorsz. ghehuchten als in Geldrop ; den persoon oft Pastoor treckt d'ander hellicht.

Anno 1512. den 25. September/ als de Geldersche af-gebrandt hadden Orthen/ Hynthan met vijff Molens/ ende Schijndel met de Kerck/ zijn sy mede ghekomen tot Geldrop, 'tselve afbrandende mette Kerck/ inde welcke veel menschen verbranden.

Op den derden Kersdagh 1627. wierde het spits vanden Kerck Thooren by een on-weder ende donder vanden hoet op-gelicht/ ende door het Schip vande Kerck gesmeten/ waer door wel dry hondert menschen gedoodt ende ghequest wierden.

Tot Geldrop sijn oock in wesen twee Schutterijen als synde de oude Schutterije onder den tijtel van St. Ioris waer onder den Heere ordinaris is/ ende hen jaerlijcx vereert een tonne bier/ als sy schieten/ op conditie datse moeten assisteren alsser eenige ghevangenen of delinquanten moeten in gehechtenisse gehouden ende gebracht worden mede tot de justitie/ ende de jonge Schutterije onder den titel van S. Catelijn welcke twee sijn in goeden staet ende treffelijck met Vendelen ende Tamboiren voorsien als sy schieten de Papegay ende optrecken/ daer is noch eene geweest onder den titel van St. Anthonis dan die is vergaen / &c.

Cranendonck is een Baronije / ende begrijpt onder hem Maerheze , Surendonck ende Budel. Hier is een oudt Slot van de Baronnen.

Maerheeze , Surendonck ende Gastel , maecken 't samen een Banck/ ende heeft Maerheeze drie / Surendonck drie / ende Gastel eenen Schepen.

Budel heeft sijn eyghen Banck / ende vier jaer-merckten / d'eerste Maendaeghs naer S. Servaes. D'tweede Maendaeghs naer Maria Visitatie. D'derde Maendaeghs naer Bamis dagh. De vierde Maendaeghs naer S. Catharijnen. Eenighe stellen den vierden Maendaeghs voor Bamis / of naer Cathariinen dagh. Hebben haer Appel tot Aken. De Ingesetenen sijn veel Cremers / loopen het geheel landt door / ende seghtmen datter geen Merckten in Nederlandt zijn/ daer geen Budelaers en zijn/ ende willen eenighen dat sy den naem van den Budel hebben / om dat sy grroote traffijequen doen / ende den Budel veel handelen. Sy hebben eertijts in groote questie met die van Weert gehadt/ die vier hoorens plachten te hebben/ waer van dat die van Budel eenen hoorn haer met gewelt hebben afgenomen/ die daer noch getoont wort.

Gemert is een Heerlijckheydt/ ende heeft de eene helft van de selve Heerlijckheydt Hertogh Ian ten leen gegeven aen de Duytsche Ridders / d' andere helft aen Dirck van Gemert Ridder/ maer den 21. Junij 1366. hebben de nasaten van Heer Dirck van Gemert haer deel (als geseyt wordt) moeten transporteeren / om dat sy de Ridders geslaghen hadden / ende zijn van dien tijdt af de voorsz. Ridders alleen Heeren van de Heerlijckheydt Gemert gebleven. Heeft twee jaer-merckten / d'eerste s' Maendaeghs voor S. Marcus , d'andere s' Maendaeghs voor S. Mattheus.

Gemert plachte onder Bakel ter Parochie te hooren/ als dat aenteeckent August. Wichmans in Brab. Mar. lib. 2. cap. 30. ende staet de Parochie Kerck van Gemert onder den Landt-Deken van Helmondt , als dat blijckt in de Synodale Statuten van

van 't Bisdom van den Bossche van den jaere 1571. ende 1612. voozen in de Beschzijvinghe van de Stadt van den Bossche aengetooghen.

Tot Haendel onder Gemert is een Lieven Vrouwen Capellekén ende Beeldeken daer van dat schzijft Wichmans lib. cit. het volgende: Maneo sub eodem climate, & in Pelandia, in qua nobilis locus est, vulgò Gemert, prędictis adfinis, & Commendaria, ut vocant, Equitum Teutonicorum B. Marię, qui toti pago Dominantur, insignis: Sed Sacello Mariano miraculis jam olim hodieque claro insignior, &c. Ick blijve in de selve Contreye / ende in Peelandt / daer een vermaerde plaets is / gemeynlijck Gemert genoemt / dicht by de voozgenoemde / vermaert dooz de Commanderije / als sy die noemen / van de Duytsche Ridderen van de H. Maria, die Heeren van het geheel Doꝛp zijn / maer noch vermaerder dooz de lieve Vrouwen Capelle van oudts / ende noch dooz de miraculen Heerlijcker. Dese lieve Vrouwe noemt hy / nostra Domina de Handel, onse lieve Vrouwe van Haendel. Deselve Wichmans schzijft mede lib. 1. cap. 11. In Gemert, Pelandię nostrę non ignobili municipio, Capella Mariana est, dicta nostra Domina de Handel. Sie van Gemert mede Ioh. Bapt. Grammaye in sijn Taxandria, Tit. Pelandia, pag. 84.

Onder Gemert leyt het Adelijck Stam-Huys van de Edelen genoemt Lanckvelt / welcken naem men wil dat sy gekreghen hebben / om dat sy soo yverich teghen den Vyandt streden / dat sy de laetsten / of de langhsten in het Veldt waren.

Van weghen Gemert is daer een verschil ghereesen tusschen de Ridders van de Duytsche Ozden ende tusschen de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der vereenigde Nederlanden / ende is op de volgende wijse by gelept den 8. Junij 1662.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Ho: Mo: Heere Staten Generael der vereenichde Nederlanden

Iovis den 8. *Iunij* 1662.

DE Heeren Brakel, ende andere hare Ho: Mo: Gedep^den tot de saken van Gemert hebben gerapporteert, dat haer E: achtervolgens der selver Resolutien vanden 22 Februarij 31. Martij 14. Aprilis ende 10. Mey, alle lestleden met ende nevens den Heer Tresorier Generael van Beverningh hadden geexamineert, ende geresumeert de Memorie vanden Agent vanden H^r. Erts-Hartoge Leopold als Grootm^r. vande Duytsche Ordre, rakende het Territoriael different over de Heerlijckheyt, ende het Dorp van Gemert voorn^t. mitsgaders het concept van accommodement dien aengaende op 't papier ghebracht, ende den 22. Februarij lestleden aen haer Ho: Mo: gerapporteert, dat sy oock mede hadden naegesien, ende geexamineert de missive by Schepenen, Geswoorens, ende Raeden der Stadt s'Hertoghen Bosch, van date den 8. April, ende twee distincte remonstrantien op den name vande Classis van Pedelandt ende Kempelant den 31. Martij ende 10. May voorn^t. in haer Ho: Mo: vergaderinge ingedient, vervattende verscheyde redenen, ende argumenten, dewelcke de voorsz Regeerders vanden Bosch, ende Gedep^den van den Classen meenden, dat souden

den connen dienen tot adstructie van haer Ho: Mo: Souverain ghesach , ende
recht over de voorsz. Heerlijckheydt , ende dat haer E: de Missiven ende re-
monstrantien hebbende geconfereert tegen de redenen , ende Argumenten al-
bereyts ten processe voor de wederzijts gekoorene Arbiters gededuceert ende
ingedient, ende daer op hebbende ingenomen het bericht ende advis van s'lants
Advocaten die de selve sake hebben geinstrueert , inder daet hadden bevonden
dat de voorsz. Missive , ende Remonstrantien niet een eenighe reden ofte Ar-
gument en contineren van nieuwe preuves ofte allegatien , boven ende buyten
het geene albereyts ten processe is geallegeert ende gededuceert geweest, ende
dat sy derhalven synde voortgetreden tot de examinatie vande sake ten princi-
palen , ende van het concept ende accommodement hier voorgeroert ; daer op
oock hadden ingenomen de consideratien vanden voorgem: s' Landts Advoca-
ten , doende daer op een omstandich rapport vant geene uyt de examinatie van
de stucken , ende het voorsz. advijs , aen haer was voorgekomen , waer op ge-
delibereert zynde hebben haere Ho: Mo: de voorgemelde Heeren hare Ghe-
depden voor de ghenomene moeten bedanckt , ende voorts goedt ghevon-
den ende verstaen het voorsz. concept Accoord met eenighe Ampliatie te ap-
proberen , ende 't arresteren met verdere authorisatie opgemelde Heeren haere
Ho: Mo: Gedepden om twee alleens luydende instrumenten daer van te doen
dresseren , ende deselve neffens de Gemachtichde vande Heere Erts Hertogh
Leopoldus als Grootmr. vande Duytsche Ordre te voltrecken ende te tekenen,
soo ende gelijck het selve hier nae van woorde te woorde staet geinsereert.

Alsoo tusschen de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der vereenichde Ne-
derlanden ter eenre , ende syn Hoocheydt den Erts-Hertogh Leopoldus als
Grootmr. ende de Heeren vande Duytsche Ordre ter andere sijden questie en-
de verschil ontstaen was , over de Souveraniteyt van het Dorp ende de Heer-
lijckheyt Gemert , ende die questie by wedersijts bewillingh ende submissie fi-
nalijck was verbleven ter Decisie van eenighe Heeren Arbiters daer toe ver-
socht , ende gecommitteert, ende middeler wijlen oock wedersijts was goet ge-
vonden by amicable conferentie te tenteren den wech van accommodement en-
de van accoord , soo sijn op huyden den   deses jaers 1662. tusschen
Hooghgem: haer Ho: Mo: ende oock Hoochgem: Heer Grootmr. ende de
Heeren vande Duytsche Ordre eyntelyck beraemt, besllooten, ende gearresteert
de Articulen naervolgende.

Ende voor eerst dat haer Ho: Mo: aen Hooghgem: Heere Grootmr. ten be-
hoeve van den Heeren van de Duytsche Ordre, absolutelijck sullen afstaen ende
cederen de superioriteyt, ende souveraniteyt over het voorsz. Dorp ende Heer-
lijckheyt van Gemert , in voeghen dat de selve sal werden verclaert , ghelyck
die verclaert wert by desen aen te komen ende te competeren de voorsz. Duyt-
sche

sche Ordre, onder het R: Rijck, ende dat Hoochgem: haere Ho: Mo: geenerhande reserve van superioriteyt ofte souverainiteyt daer op en houden, ofte op nieuws sullen willen pretenderen hoedanich deselve oock soude moghen sijn genaemt, behoudelijck alleen, dat die van Gemert sullen blyven subject het appel ende Ingebodt vanden Gerechte der Stadt s'Hertogen Bosch in voegen ende manieren als het selve tot noch toe is ghebruyckt, ende geobserveert geweest, maer nochtans wederom met dien verstande dat haer Ho: Mo: daer uyt nu ofte in toekomende tijden niet en sullen moghen afmeten ofte infereren eenigerhande souverainiteyt, ofte superioriteyt, dewijle daer van volkomentlijck is gerenuntieert, ende wert gerenuntieert by desen.

Ten anderen, dat de Hoochgem: Heer Grootm^r. de Heeren vanden Duytsche Ordre generalijck ende den Commandeur van Gemert inder tijt specialyck nu ende voor altoos in toekomende in het voorsz. Dorp van Gemert sullen moeten toelaten ende gedoghen, de vrije publijcque Exercitie vande ware Ghereformeerde Christelijcke Religie, ende tot dien eynde aldaer selfs, ende tot haren costen sullen doen bestellen een bequame Capelle ofte andere gelegentheyt tot Exercitie vanden voorsz. Godts-dienst, midtsgaders een bequame wooninghe tot verblijf van den Predicant, midtsgadere een Huys voor de Persoon die 't Coster ende Schoolmeesterschap sal bedienen, gerequireert tot contentement van haer Ho: Mo: midts dat aende Heeren vande Duytsche Ordre, wederom sal blyven gereserveert het recht van Patronaetschap, om 't elckens precise binnen den tijt van twee maenden, een bequaem Predicant tot den voorsz. Godtsdienst te presenteren ende voor te stellen de welcke nae examinatie door de naest gelegene Classis te doen, by haer Ho: Mo: sal werden geapprobeert, ende soo vervolghens geinstalleert, ende bevesticht nae d'ordinarise ende ghebruyckelijcke maniere, ende dat het onderhout vande voorsz. Predicants wooninghe sal staen, ende blijven, tot costen ende lasten van haer Ho: Mo: des hebben Hoochgemelten Heer Grootm^r ende de Heeren vande Duytsche Ordre oock hier beneffens beloost gelijck belooven by desen, die Ordre altijt binnen den Dorpe van Gemert voorsz. te houden, ende te doen onderhouden, dat geenerhande Cloosters van geordende Priesters. Monicken, ofte andere religieusen aldaer sullen werden aengestelt ofte ghedoocht, ende voorts die voorsieninghe doen dat die gene die sijn, ende professie sullen willen doen vande ware Gereformeerde Christelijcke Religie als voorsz. nu ieghenwoordich ofte die in het toekominde haer aldaer souden moghen bevinden, soo in wooninge als exercitie vande voorsz. Religie als vooren sullen blijven onbecommert ende onverlet, ende eyndelijck dat haer Ho: Mo: in manieren als boven van haren eysch ende conclusie voor de Gemelde Heeren Arbiters in lite gedaen ende genomen renuntierende ende het Souverain ghesach over het voorsz. Dorp ende

de Heer-

de Heerlijckheydt Gemert aende Heer Grootm[r.] ende de Heeren vande Duytſche Ordre cederende, deſelve boven het gene voorſz. is aen haer Ho: Mo: in drie termijnen ſullen betalen een ſomme van veertich duyſent gulden te furneren, onder den ontfanger Gerl: Doubleth alhier inden Haghe in goeden ghevalueerden gelde het eerſte derdepart over ſes maenden nae date deſes, ende de twee reſterende derde parten t'elckens een jaer daer naer met deſen verſtaende, dat haer Ho: Mo: tot het effect van deſen niet en ſullen blijven gheobligeert, in cas de voorſz: Termijnen op de preciſe tijden als vooren niet en ſouden werden voldaen, aldus gedaen ende hier nae gemaeckt twee alleens luydende inſtrumenten den

De Heeren Gedep[den] vande Provintien van Gelderlant, Vrieſlant, Over-Yſſel ende Stadt ende Lande hebben inde bovenſtaende concluſie gheconſenteert op't behaghen vande Heeren hare principalen.

De Beschrijvinghe van 't Quartier van Kempen-landt besonderlijck toe geeygent aen den Hooch Edel gebooren Heere

MARTEN CHRISTIAN SWEERTS

Hooft-Schout van 't selve Quartier.

Hooch Edel Gebooren Heere

DE Meyerije van s'Hertoghen-Bosch, heeft in het ghemeen en elck Quartier int besonder dat haer recommandeert, maer insonderheyt heeft dat Quartier van Kempenlandt al vry wat bysonders, waer in dat het selve boven de dry andere Quartieren uytmunt, en dat niet alleen daer in, dat het selve in veel oude stucken in rang de eerste plaetse gegeven wordt, dat het met het Quartier van Peelant gemeen heeft, maer voornamentlijck om dat in dit Quartier tot Bladel, die solemnele Dachvaerdinghe van den Koninck van Vranckrijck anno 863. gehouden is, op de welcke Diedrick de Soon van de Hertoch van Aquitanien tot den eersten Grave van Hollandt gemaeckt is, vermogens de Schrijvers hier naer by te brenghen, daer liet mede geinclaveert, dat oudt voortreffelyck en vermaert Hospitael Postel, by onsen tijt tot een Abdie verheven, van het welke Grammaye schrijft te twijfelen of Vranckrijck diergelycke heeft, doch seecker te zijn, dat het Nederlandt niet en heeft.

Wy oordeelen dit Quartier al mede geluckich dat u Hooch Ed: Geb: daer Hooft-Schout is, want 't zeder den korten tijdt dat u Hooch Ed: Geb. daer geregeert heeft, ist uyt veel van syne schulden geraeckt en in postuyer gebrocht, om in korte daer tenemael uyt te komen, daer het te vooren in verroert was, doch d'ingesetene en hebben oock niet anders verwacht van u Hooch Ed: Geb: voorsichtigheyt ende discretie, alsoo deselve daer korts te vooren me-

nichvul-

nichvuldighe preuves van gegeven hadt int bekleden des Presidents plats der Stadt van s'Hertogen-Bosch, dat daer het hoogste ampt is.

Dat wy dit Quartier besonderlyck ghedencken, ende u Hooch Ed: Geb: toe-eygenen, daer toe beweecht my, behalven het voorgaende, dat ick aen dat Quartier besonderlyck gehouden ben, ende dat ick seer groote kennisse met eenige van de voornaemste van u Hooch Ed: geslachte in myne studie in de Academie tot Leyden gehadt, ende langhen tijdt daer naer onderhouden hebbe, wiens Ouders soo wel als u Hooch Ed: Geb: Voor-Ouders haer Vaderlant wegens de persecutien van de Religie hadden moeten verlaten en quiteren d'Aensienlyckste Ampten, die in Brabant en by sonderlijck tot Brussel oit door ymant van die seven Adelijcke geslachten vande selve Stadt (waer uyt u Hooch Ed: Geb: oorspronckelijck afkomstich is) syn bekleedt geweest, gelijck sulcx breeder te vinden is in Puteani Bruxella, Iuris Prudentia Heroica en meer andere Brabansche Schrijvers. 't Selve soude oock tot overvloet konnen blijcken in d'oude Chartres en Registers gehouden doe men d'eerste fundamenten van desen Stadt leyde, als wanneer u Hooch Ed: Geb: Heere Groot-Vader Iacob Sweerts geseyt Swerius loflijcker gedachten met den Heere van St. Allegonde eñ meer andere Heeren wegens de Provintie van Brabant in verscheyde occasien soo in de Stadt van Delft als elders Gedeputeerdens wegens de Staten van Brabant de vergaederinghe van haer Ho: Mo: de Heere Staten Generael hebben by gewoont. Hier mede eyndigende, is ons ernstich versoeck, dat u Hooch Ed: Geb: dit ons werck doch sich wel late gevallen, die wy toewenschen een lang en salich leven ten goede van de Stadt ende het Quartier.

Uwe Edelheyts dienstwilligen

IACOBUS van OUDENHOVEN

'T 5. Hooft-stuck.

I. Beschrijvinghe van 't Quartier van Kempenlandt.
II. De plactsen onder dat Quartier resorterende.

I. DEn naem Kempen brengt Grammaye lib. cit. Tit Campinia, Cap. 1. pag. 88 vande Cimbren/ die hy wil dat inde Kempen mede ghewoont hebben/ end schrijft daer van. Quin autem hunc, quo de agimus, agrum etiam Cijmbri tenuerint, tan tum abest, ut dubitem, ut etiam ipsum Campinię nomen inde existimem permanare Nec enim interest inter Kimbers & Kimpffers, maxime cúm omnes in eo sint, ut opinentur Cijmbros à Kampffen sive Kimpffen/ quod pugnare sonat, nuncupatos, & fidem faciant diplomata Vicum Campinię Cimerfelt. 1. Cimbrorum agrum appellatum, qu nunc abrasa syllaba Mirfelti vocabulo notior est. Imo amplius supersunt apertè Cijmbrorum Deorum pagis aliquot, ubi fortè culti, indita nomina, nominatim Mercurij in Woensel/ Honoris in Eersel/ Martis in Roysel. Uti enim Woen Mercurium eis dictum, alias docui, & Eer Honorem esse omnes sciunt, Ita Roy Martem à colore sanguineo cognominatum ostendunt illi, qui tertiam hebdommadis feriam Roydach indigitant. Dat dit Landt/ daer van wy handelen/ de Cimbren bewoont hebben en twijfele wy niet/ maer houden voor vast/ dat de naem Kempen daer van gekomen is/ want daer en is oock gheen onderscheyt tusschen Kimbers ende Kimpffers/ dewijle het een ghemeyn gevoelen is/ dat sy willen dat de Cimbren den naem hebben van Kampffen of Kimpffen/ dat vechten beteeckent/ dit doen ons oock ghelooven de oude stucken of brieven daer een Dorp inde Kempen ghenoemt wordt Cimerfelt/ dat is/ 't velt der Cimbren/ dat nu door wechneminge van een syllaba met den naem van Mirfelt best bekendt is. Daer sijn oock eenighe Dorpen met de namen van de Cimbersche Goden genoemt/ misschijn om dat die daer zijn ghedient gheweest/ als van den Godt Mercurius Woensel/ van den Godt Honor Eersel/ van den Godt Mars Roysel gelyck wy op een ander tijdt gheleert hebben/ dat Woen Mercurius beteeckent/ ende gelijck men weet dat Honor voor Eer ghenomen wordt/ alsoo weten oock dat Roy Mars beteeckent van weghen sijn bloedighe coleur/ die den derden dagh inde weecker Roydagh noemen.

Eenighe willen/ dat dit Kempelandt eertijts een Hertochdom soude geweest zijn/ ende dat Drago, de Soon van Carolus Magnus dit Hertochdom soude hebben beseten. Doch dit Quartier van Kempen-landt is al-te-cleyn om een erfdeel te wesen van een Soon van soo een groot Vorst/ selfs oock te geringh voor den selven om den naem daer van te voeren.

Andere willen/ dat naer de Nederlaghe van de Deenen ende Noormans (een Volck dat dese Landen grouwelijck verwoest heeft/ die oock tot Loven geweest zijn/ ende door eenen swaren Oorlogh sijn ondergebrocht/ ofte uyt-geroept/ schrijft Lipsius in Lovanio Lib. 1. cap. 4.) dese Landen van eenighe Oversten van den Oorlogh sijn beheerst geworden/ ende dat die het Wapen met pluymen van verscheyde coloren soude behanghen hebben/ gelijck de hoofden ofte Oversten van den Oorlogh van oudts ghewoon zijn met soodanighe pluymen te pronken. Men weet wel/ dat sulcke Landt verdervende Oorloghen oock wel een groot veranderinghe in de Regeringhe geven/ ende dat men de verwoeste Landen aen soo-danighen Helden/ naer de over-

winninghe/

winninghe/ oock wel placht te vereeren/ ende soo condt oock wel geweest zijn/ dat de Hoofden ende Regenten van dit Landt door desen Oorlogh om-gebrocht zijnde/ dat het selve Landt/ om wederom bevolckt ende wel geregeert te worden/ aen d'eene ofte d'andere Krijghs-Overste vereert is/ die dan dese verscheyde pluymen / tot een eeuwighe gedachtenisse/ boven het Wapen van dit Landt gestelt heeft.

In voor-tyden hebben de Vorsten van Gelder-landt hier inde Kempen al een groot gesagh gehadt/ende zijn daer ofte in het geheel/ ofte ten grooten deel Heeren geweest/ende hebben daer de Bisschoppen van Utrecht al mede eenigh gesagh gehadt. Hadrianus Havermans in sijn cort begrijp van de Historie van Brabandt cap. 2. schrijft: Dat Otto, Graef van Gelder-landt/ inden jaere 1204. aen Hendrick de 1. Hertogh van Lothrijck en Brabandt / over-gegeven heeft alle sijn recht dat hy op de Kempen hadt: Insgelijcx de Bisschop van Utrecht/ gevangen in den slagh van Woeringen/ aen Hertogh Ian de 1. De slagh van Woeringhen is ghevallen by het vermaerde Casteel Woringen/niet verre van Colen anno 1288. den 5. dagh van de Maent Junij/ siet daer van Ioan Molanus in sacris fastis Belgicis ad diem Iunii quintum,& de sacrâ Ducum Brabantię Militiâ,cap.63. Mudzard op 't Iaer 1288. Aug. Wichmans,in Brab. Mar.lib.1 cap.8. Chronick van Ceulen fol. 239. In het meergemelde geschreven Latijnsche Boeck wort int breedt verhaelt hoe dat de Grave van Gelder-landt Otto tot Loven gevangen sittende met den Hertogh Hendrick over sijn rantsoen anno 1203. is verdraghen / ende wordt daer onder de Conditien op sijn los-latinghe ghevonden: Item conditionatum est quod Comes renuntiaret omni juri quod se habere dicebat in Megenio & in Territorio Campinię. Item is geconditioneert/ dat de Grave soude af-gaen alle het recht dat hy seyde te hebben op Meghen ende in het Landt van de Kempen. Soo is dan de Kempen eerst geheelijck aen Brabandt gekomen met dese twee contracten/ te weten/ van den Graef van Gelder-landt van den jaere 1203. ende den Bisschop van Utrecht/ van den jaere 1288. ende de gemelde Havermans Loc. cit. wil dat dit Landt te vooren niet gemeens en hadde met Brabandt.

Dit Quartier van Kempen-landt voert een Wapen-Schilt/ dat onder ledich is/ ende is het ander gevult met negen goude lijnien op eenen swarten grondt. Daer eenighe dese redenen van geven/ sy willen dat het onderste leedige deel soude beteeckenen/ dat het grootste deel hier eenen schraelen ende mageren grondt is/ bestaende uyt Duynen/ Heyden/ ende uyt soodanighe Landen die by naer leedich sonder vruchten liggen/ maer het ghene dat bewoont is/ dat het selve heerlijck is / ende dat het selve met neghen goude lijnien als ghevult is/ als van oudts bestaen hebbende in neghen Recht-Bancken.

Eenighe willen oock besluyten uyt dien dat de naemen van de twee vermaerste plaetsen van Kempelandt met een Oir beginnen/ dat Erf-genaem beteeckent te weten/ Oirle ende Oirschot/ dat dit Landt wel eertijts het erf-goet van 't Oir of Erf-genaem van eenigh groot Heer soude geweest zijn.

Het is een gemeen segghen / oock het schrijven van eenighe Schrijvers / dat tot Bladel inde Kempen eertijdts de eerste Graven van Hollandt gemaeckt zijn/ waer van de Hollandtsche Cronijcke Divis. v Cap. vj. op het jaer 863. aldus schrijft: men sal weten dat in het jaer ons Heeren acht-hondert ende drie-en-'t sestich / als Coningh Carele die Caluwe van Vranckrijck ghekomen was in Brabandt in een Dorp geheeten Bladele op ter Kempen / om aldaer een generaele Dach-vaert te houden tot beschermenisse der Landen/ die als doen in vele plaetsen vande Normans ende Denen verwoest ende vernielt waren/ soo zijnder vele Heeren / Princen ende

Vorsten/Geestelijck ende Wereltlijck/uyt Duytsch-landt ende Walslant totte voorsz. Dach-vaert ende Concilie gecomen. Daer oock de Paus Ioan de 8. op dien tydt tot Ments op den Rhijn wesende / sijne Legaten heeft ghesonden. Onder andere Heeren is daer mede gecomen die Edele Heer ende Graef Hagene, van kleyn Troyen/ dat is van Zanten / gelegen op den Rhijn tusschen de Steden Nuys ende Cleef/ brengende met hem sijn Suster Machtelt, Sigisbertus Wijf, Prince van Aquitanien twee Sonen. De oudtste was geheeten Walgerus, Grave van Teysterbant, dat is Tiel/Bommel/Arckel/Heusden/Altena/ Vijanen/Culenborgh/Bueren/ Leerdam/Asperen/Hoekelom/totter ouder Mase toe. De jongste Sone was ghenaemt Dirck, ende en was noch niet versien / ofte begaeft met eenige Landen. Maer hy was een vroom Ridder / die dickmaels met sijn Vader Sigisbert, Hertoghe in Provincien of Aquitanien, vele schoone feyten van Wapen/ende dickmaels victorie vercreghen hadde tegens de on-geloovighe Heydenen ende Saracenen , die als doen de Landen door-liepen/ende deden groote schade ende verdriet/ ende hy was altijdts bereydt sijn lijff te setten voor het heylighe Kersten geloove/ waerom dat hy oock groot was ende wel gesien in des Conings Karels Hoff. Als dan dese Grave Hagen van Zanten/met sijnen Neve/ ende sijn Susters Soon Dirck in deser Dag-vaert was/ heeft hy seer gearbeyt / gesolliciteert ende groote instantie gedaen by Coninck Karel van Vranckrijck / begeerende dat hy sijnen Neve Dirck gedachtich wilde zijn/ ende begaven hem door Coninckliicke mildicheyt met een plecke Landts/ onlancx vande Noormans ende Denen ghedestrueert/ want dese Dirck sijnen Neve bequaem was onder het gheloove Christi te houden 't gene vande Denen ende Noormans vernielt was / want hy eerbaer van Zeden/klaer van ghebooiten / ende uyt de Croone van Vranckrijck door die oude Troyanen gesproten was/ sterck van krachten / vroom van gemoede/onversaecht in den strijde/ende een Man ter Wapenen in alle perijckelen. De Coninck Karel dit hoorende/ende tot deser bede seer ghenepcht zijnde/ gaf desen vroomen Prins ende Ridder Dirck, Hertoge Sigisberts Soon / door bede des Legaten des Paus voornoemt/ende door supplicatie van Grave Hagene van Zanten / ende Oom van desen Dirck, 't geheele Landt van Hollandt / met een deel van Oost-Vrieslandt / totte Rivieren geheeten de Lauwers/ loopende tot Dockum/ om dat hy met sijn vromigheyt het Landt soude vrijen ende beschermen vanden aenloop der Denen ende Noormans / die als doen noch binnen de Stadt Utrecht woonden/ ende deden den Kerstenen veel schaden ende verdriets / die inden Lande woonden. Dus verre de groote Hollandtsche Chronijck

Vendelius in Glossario Salico, en steldt niet Bladel, maer Happaert by Bladel, ende wil/dat daer noch de ruyne van het gemeen Hoff van 't Graefschap Taxandria gesien worden/die noch genoemt worden de Neer-Sael/ waer getoont worden ingentes caveæ, murique & fundamenta Palatij veteris amplitudinem testantia. Seer groote kelders/muren ende fondamenten de groote van het oudt Palleys uyt-wijsende. Wy hebben in onse jeught dese ruyne ende fondamenten menichmael gesien / maer niet soodanich ghelijck Vendelius die hier beschrijft. Dat hier eertijts wel een Heeren/ ofte Edelmans Huys gestaen heeft/is wel waerschijnlijck/ maer dat dit soodanich een Palleys soude gheweest zijn dat en wijst noch het begrijp vande plaets / noch de groote vande kelders / noch de over-gebleven ruyne niet wt. Daerbeneffens en leydt oock Nedersel niet onder Hapert / maer is een Dorp ende Parochie op hem selven / ende van Hapert in Dingbanck oock onderschepden / gelijck in 't vervolgh wordt aengewesen.

Hier wil Vendelius dat Dirck d' eerste Grave van Hollandt Egmont, 't beghinsel
van 't Graefschap van Hollandt / soude gekreghen hebben/ende dat niet inden jaere
863. als de Hollandtsche Chronijck schrijft / of oock niet int jaer 913. als eenighe
willen/ maer inden jaere 923. ende dat oock niet van Karel de Caluwe, maer van Ka-
rel de Slechte.

De Edele Heer Iohan vander Does ende Noortwijck, steldt het jaer 913. ende
Karel de Slechte, ghelijck Petrus Schriverius in syn oudt Batavia mihi pag. 62. ghe-
tuyght/ ende wordt van vele Schrijvers daer in-gevolght.

Wy sullen 't Diploma, dat tot Bladel soude gegeven zijn/hier selfs by voeghen/ge-
lijck dat de Ed. Heer Ianus Dousa, Heere van Noortwijck, in sijn Holl. Annales, lib. v.
pag. 178. Naer het exempel dat daer van inde Archiven vande Abdije van Egmont
gheweest is/gesteldt heeft.

In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis.

Karolus Divinâ propitiante clementiâ Rex Francorum: Regalis Celsitudinis est, no-
stros & fideles suos donis multiplicibus honorare. Idcircò notum fieri volumus omni-
bus fidelibus Dei Ecclesiæ præsentibus scilicet atque futuris : quomodo adiens præsen-
tiam solij nostri Hagono , venerabilis Comes , expetiit à nostra mansuetudine , dari
cuidam fideli nostro , nomine Theoderico , quasdam res , Ecclesiam videlicet Hec-
munde cum omnibus ad eam jure pertinentibus , à loco qui dicitur Zwtherdes-Haege
usque ad fortrapa & Kinnem. Cujus petitionem benignè (uti decebat) suscipientes ,
concedimus præfato fideli nostro hæc omnia ex integro cum mancipiis , quæsitis & in-
quirendis (F. acquirendis) pratis , siluis , pascuis , aquis , sive aquarum decursibus. Præ-
cipientesque jubemus , ut sicut reliquis possessionibus , quibus jure Hæreditario videtur
uti , ita & his nostri Muneris largitate rebus impensis valeat securè omni tempore vitæ
suæ frui ipse, & omnis ejus posteritas. Unde & hoc Præceptum nostræ Clementiæ ei su-
per his conscribi jussimus , per quod præcipimus atque Mandamus , ut libelè hæc om-
nia teneat atque possideat habeatque de his potestatem juxta libitum suum ordinandi, seu
faciendi , Deo in omnibus propitiante , & nemine inquietante. Et ut hoc nostrę Largi-
tionis munus per succedentia tempora firmius habeatur , & attentius observetur , manu
propriâ subter firmavimus, & Anuli nostri impressione jussimus sigillari. Signum Karoli
gloriosissimi Regis. Hagano Notarius ad vicem Rotgeri Archiepiscopi , summique
Cancellarij recognovit. Datum A. D. DCCCLXIII. xvij. Kalend. Iulias. Actum Pla-
dellâ Villâ feliciter. Amen.

Inden name der Heyligher Drievuldigheydt.

Karel by der gratien Godts Coninck van Vranckrijck. Want onser Coninckllijc-
ker Hoogheyt betaemt ende toebehoort / dat wy onsen lieven ende getrouwen met
menigerley giften sullen eeren ende geweerdigen. Soo doen wy verstaen allen ker-
sten Menschen / die nu zijn / ofte namaels wesen sullen/ dat in onser presentie en-
de teghenwoordigheydt quam Hagano , die Edele ende eerweerdighe Grave / bid-
dende ons dat wy geven wilden eenen Edelen Prince ende onse getrouwen Dienaer
Diederick eenighe goeden / te weten / de Kerck van Egmont met alle datter rech-
telijck toebehoort / vander plecken diemen heet Suytherdershaghe / tot fortrappe
ende Kinhem toe. Wes supplicatie wy goedertierlijck ende weerdelyck ontfangen-
de / gonnen ende geven onsen getrouwen Man Diederick voornoemt alle 't landt
in als voorsept metten dienstluyden / die nu zijn / of namaels wesen sullen/of ver-
creghen worden / met Bemden / Bosschen / Weyden / Wateren / ende Water-
loopen. Ghebiedende dat hem niemant hinder hier in en doe / maer dat hy dese

Landen / door onse mildicheydt hem gegeven / behouden / besitten ende gebruycken sal / hy ende syn nacomelinghen ten eeuwighen daghen / gelijckerwijs hy sijn andere possessien ende goeden met erff recht besit. Ende want wy willen dat dese gift vol ende gestadich blyve ende onderhouden werde inder eeuwigheydt. Soo hebben wy desen Brief bezeghelt met onsen gulden Vingerlingh Karels signet alder-glorieuse Coninck. Hagano Notarius in des Aertsch-Bisschops Rutgerij ende des Overste Canceliers stede heeft gerecognieert en bekent. Gegeven tot Biadelle int jaer ons Heeren 863. opten 17. Kalende van Julio / geluckelyck. Amen.

Dit hebben wy hier wat ruym gesedt/om dat Biadel in dese stucken bekent staet/ als daer de Coninck van Vranckrijck sijn Daghvaerdinge soude gehouden hebben/ in de welcke de eerste Grave van Hollant soude gemaeckt zijn.

II. Ghelijck wy de beschrijvinghe van de plaetsen van het Quaetier van Peelandt hebben aengevanghen met de beschrijvinghe van de Stadt Helmondt, sijnde de eenighe Stadt in dat Quartier van Peelandt. Soo sullen wy hier oock aenvanghen de beschrijvinghe van de plaetsen die onder dit Quartier van Kempenlandt resorteeren / met de beschrijvinghe van de Stadt Eyndhoven, zijnde mede de eenighe Stadt in dit Quartier van Kempenlandt.

Eyndhoven leyt int quartier van Kempelant ende is daer die eenighe Stadt ende tot een Stadt gemaeckt van Hertogh Henrick van Lothrijck 1232. ten Bosch wesende/ende heeft int selve jaer ende dag mede hen vergunt een weeck-merckt die van diversche Hertogen daer naer is geconfirmeert/ende is niet als sommighe meenen/ dat dese Stadt soo out soude sijn als de Stadt vanden Bossche alsoo in hen Privilegie bevolen wort dat die van s'Hertogen-Bossche humme vonnissen voor soude schrijven versocht sijnde/ende van henne vonnissen die van Eyndhoven sullen bericht worden. Ende is op den selven tijdt die van Eyndhoven ghegheven eene jaer-merckt met Vedwanck om die daer onder hooren ende ghebueren daer ter merckt soude comen als te sien is in het medegaende Privilegie.

Henricus Dei gratiâ Dux Lotharingе. Omnibus hoc scriptum videntibus salutem, notum facimus universis, quod nos opido ende Burgensibus nostris de Eyndhoven eandem libertatem, & easdem sententias concessimus, quas habent opidum & Burgenses nostris de Busco, mandamus eisdem Burgensibus de Busco, ut cum requisiti fuerint sententias eis dictent, & jura sua eis pronuncient, cum ad eos venerint pro consilio requirendo, volumus etiam, ut idem Burgenses de Endehoven singulis septimanus uno die forum habeant, infra suam libertatem præcipimus etiam eisdem circummanentibus ut ad forum prædictum conveniant singulis septimanis, in hujus rei testimonium præsentes litteras fecimus sigillari datum apud Buscum Anno Domini millesimo ducentesimo trigesimo secundo.

Henrick by de ghenade Godts Hertogh van Lotharingen. Allen die desen brief sullen sien salicheyt. Doen cont allen luyden / dat wy onse Stadt ende Burghers van Eyndhoven gegeven hebben de selve Vryheyt ende Rechten / die de Stadt ende Burghers vanden Bossche hebben / ende beveelen den Burghers vanden Bosch/ dat sy/des versocht sijnde / haer berecht van vonnisse sullen doen / soo wanneer sy haer advijs versoecken. Wy willen oock dat de Burgers van Eyndhoven alle weecken binnen hare Vryheyt eenen merckt-dagh sullen houden / ende ghebieden alle de omgelegene plaetsen daer dan ter merckt te komen. Tot getuygenisse deses hebben wy desen brief doen besegelen. Gegeven ten Bossche / int jaer ons Heeren duysent twee hondert twee en dertigh.

Veele

Vele meynen dat dese plaets te vooren soo desolaet ende onbewoont was / datter maer in alle de Huysen die daer waren / maer eenen oven en wierde ghevonden / ende dat de Stadt daer van den naem van Eenen-Oven soude ghekreghen hebben / welcken naem eerst in Eenoven, ende eyntelijck in Eyndhoven soude verandert sijn/ gelijck de oude namen veele veranderingen zijn onderworpen geweest. Mede soo stellen sommighe dat Eyndhoven maer gebout en soude wesen int jaer 1274 onder Hertogh Ian den eersten. Doch andere geven een andere naem-reden van den naem Eyndhoven. De Heer Prelaet Augustinus Wichmans in sijn Brab. Mariana lib. II. cap. 21. Eyndovia, sive ut antiquitas legit, Eyndhovia, quasi Villarum finis. Volunt enim quidam ita dictam, quod olim Mare liberius ibi percurrerit, ac finis pagorum ac domorum fuerit. Eyndhoven, of gelijck de oude leesden Eyndhoven, is als het eynde der hoeven. Sy willen die soo genoemt te sijn / om dat de Zee daer eertijdts sijnen vryen loop soude gehadt hebben/ ende dat daer 't eynde van de Dorpen ende Huysen soude gheweest sijn.

De Stadt Eyndhoven plachte een redelijcke stercke Stadt te wesen / hebbende Wallen / wijde ende diepe Vesten / die het water in overvloet upt de twee loopende stroomen / de Dommel ende den Gender trocken/ loopende de Gender door/ ende Dommel dicht by de Stadt Eyndthoven ; maer is by den laetsten Oorlogh ontmantelt / ende tot een open Vleck gemaeckt / is van oudts af oock een seer volckrijcke Stadt gheweest / het welck blijckt upt den brief van Hertogh Ian van Beyeren / elect van't Bisdom van Luyck / hier onder te brengen / waer in dat hy dese Stadt noemt : opidum satis populosum, een ghenochsame volckrijcke Stadt/ Ec.

De Regeeringhe van de Stadt Eyndthoven bestaet up seven Schepens / ende twee Burgemeesters / die alle jaer verandert worden / ende eenen Drossaert ofte Schoutet ende Secretaris ende vijff Mannen.

Het is ten platten Lande oock seer ghebruyckelijck / dat by de Schepenen eenighe Mannen tot de Regeeringhe gevoecht worden/ doch op de eene plaetse meer als op de andere / daer apparentelijck ghelet is op de groote van de plaetsen/ ende worden op sommighe plaetsen Mannen / ende op andere plaetsen Raedtsmannen ghenoemt/ doch die en zijn over al niet.

De Stadt Eyndthoven heeft thien jaer-merckten/ als

Dijnsdagh naer Nieuwen-Jaers-dagh.
Dijnsdagh voor Vasten-avondt.
Dijnsdagh voor Palm-Sondagh.
Dijnsdagh voor de Cruys daghen.
Dijnsdagh voor Sacraments-dagh.
Dijnsdagh voor Bossche-Kermis.
Dijnsdagh voor S. Jacobs-dagh.
Dijnsdagh naer den eersten Sondagh in September.
Dijnsdagh naer Bamis-dagh.
Dijnsdagh voor S. Martens-dagh.

Boven alle dese jaer-merckten/ hebben sy noch een weeck-merckt op den Dijnsdagh/ waer in sy veel Steden in Brabandt te boven gaen.

De Stadt Eyndhoven heeft een groote Kerck / ende plachte te hebben eenen grooten Tooren / die op den 8. Februarij anno 1525. met een extraordinaer Tempeest omwepden / ende de Kerck seer beschadichden.

Dese Kerck is geworden een Collegiale Kerck / door het oprechten van 't Capittel

tel van wereltsche Canonicken in de selve Kerck / waer van de Conformatie-Bulle luyt als volght:

In nomine sanctæ & individuę Trinitatis, Amen. Universis Christi fidelibus præsentes spectaturis Ioannes à Bavaria, Dei & Apostolicæ sedis gratia Electus Leodiensis, salutem, quam Iesus Christus ex Virgine gloriosa natus toti generi perfudit humano.

Inter sollicitudines curæ pastoralis nobis relictæ illa præ ceteris insidet cordi nostro, ut ea quæ divini cultus augmenta in populo Dei conspiciunt, diligentius prosequamur, & ad effectum deducamus salutarem.

Sanè prospiciendum attentè, quod in Parochiali Ecclesia de Eindoven nostræ Leodiensis Diœcesis, quæ in opido satis populoso situata est, Rector ipsius, Capellani & alii ministri, qui in sufficienti numero ad divinum Officium, populo hactenus idem officium minus diligenter persolverunt, ad honorem omnipotentis Dei, gloriosæ Virginis Matris ejus, & omnium Sanctorum, ut Ecclesiasticæ plebis conventui illic plenè satisfiat: de consensu, licentia & auctoritate Archidiaconi loci illius, ac nobilis Viri Wilhelmi de Milenberch, Domini temporalis de Septem fontibus & Cranendonck, Patroni prædictæ Ecclesiæ, & Domini etiam temporalis ejusdem loci, atque Guilielmi de Dornen dictæ Ecclesiæ Rectoris, absque præjudicio juris Parochialis, memoratam Ecclesiam etiam in collegiatam erigendam statuimus & ordinamus, ut in ipsa Ecclesia novem Canonici, & secundum modum dicendi totidem præbendæ pro nunc constituantur singulis Canonicis, quorum etiam erit unus Decanus, pro tempore conferendæ datum anno 1399.

Inden naem van de heylighe ende onverdeelde Drie-eenigheydt / Amen. Wy Johan van Beyeren by de gratie Godts ende des Apostolischen Stoels Elect van Luyck wenschen allen Christ geloovigen/ die desen sullen comen te sien de salicheyt/ die Jesus Christus het geheel Menschelijck geslacht verworven heeft.

Onder des Herders sorghe die ons gelaten is / gaet ons voornamentlijck ter herten 't gene streckt tot vermeerderinghe van den Godts-dienst onder de Gemeynte/ om dat neerstelijck te vervolghen ende te volvoeren.

Staet voorwaer wel te versorghen / dat de Parochie Kercke van Eyndoven, geleghen onder ons Bisdom van Luyck / die in een Stadt geleghen is vry Volckrijck / ende dat de Pastoor / Capellanen ende andere Dienaers in genoechsame tale den Volcken niet genoechsaem en hebben connen dienen / ter eeren Godts / sijns Moeders ende alle Heylighen / om de gemeynte genoechsaem dienst te doen / met consent / toelatinghe ende auctoriteyt van den Ertsch-Diaken van die plaets/ende den Edelen Heer Willem van Milenberch, wereltsch Heer van de seven fonteynen ende Cranendonck / patroon vande voorseyde Kerck / ende Heer van die plaets / ende Willem van Dorne Pastoor van de selve Kerck / sonder prejudicie van het Pastorael-recht / de genoemde Kerck verheffen tot een Collegiale Kerck / ende ordineeren / dat in de selve Kerck sullen wesen negen Canonicken / of alsmen seyt/ soo veel prebenden/ voor yder der selver Canonijcken/ waer van eene sal Deken wesen/ die inden tijdt sullen gegeven worden. Gegeven anno 1399.

De Stadt Eyndhoven voert in sijn Wapen eenen swarten Leeuw met drie hoorens/ welcke drie hoorens sy hebben van 't Huys van Hooren.

De Stadt Eyndhoven, met Cranendonck ende Woensel wort in hooghe/ middele ende leeghe jurisdictie te leen gehouden van den Hertogh van Brabandt/ ende daer van sijn Heeren geweest de Edelen uyt den Huysen van Milenberch, daer nae die van Horne / daer nae de Graven van Buren / daer na de Graven van Nassou/ ende

Prin

Princen van Orangien.

Eyndhoven heeft al veel Oorloghs ende brants ongemacken uytgestaen / ende wierde anno 1543. ingenomen van Marten van Rossem.

Anno 1552 branden de Stadt van Eyndhoven af / ende gaf de Graef van Bueren haren Heer/den derden penningh tot opbouwinghe der selver Stadt.

Anno 1581. den 9. Augusti nam't Statische Cryghs-volck de Stadt met overrompelinghe in / ende laghen daer binnen drie Vendels knechten ende een Cornet Italianen / ende raeckten meest om hals / den Capiteyn van't slot kreghen sy in de Stadt ghevangen / ende om de doodt te ontgaen / gaf haer te kennen/ dat daer op een swack Guarnisoen lagh/ die sy met goede woorden ende beloosten bewoogen hebben om het slot op te gheven. Doch Glaude van Barluymont, Heere van Haultepenne/met den Grave van Mansvelt belegherden wederom de Stadt Eyndthoven. Die van binnen defendeerden hen wacker / maer alsoo de Stadt slecht van noodtdruft voorsien was / ende die van buyten met stormen haer seer pranghden / hebben sy het binnen twee maenden noch moeten overgeven / ende trock de Capiteyn van't slot af / hebbende by accoort't geschut bedonghen / dat hy naer Antwerpen/ doen noch aen der Staten zijde zijnde/voerden.

Ende alsoo het Garnisoen van Eyndhoven de weghen onvry maeckten / ende de Stadt licht nu aen d'eene / dan aen d'andere zijde moeste overgaen/ ende geen van beyde de zijden grooten dienst conde doen / is de selve Stadt/ met bewillinge van weder zijde ontmantelt/ende tot een open Vleck ghemaeckt.

Oirschot is een schoon ende seer groot Dorp / behelsende elff mijlen int ront ende plachten inden Gelderschen Oorlogh op te brenghen ende uyt te leveren derthien hondert gewapende mannen / ende brenght noch op het vijffde part van de contributien ende schattinghen daer het quartier van Kempelandt mede beswaert is.

Heeft vier Schutteryen / ende plachte elcke Schutterye wel tachtentigh man sterck te wesen / ende zijn van de selve Schutteryen / van S. Joris soo oude als nieuwe 1539. van S. Catharijn anno 1595. van S. Barbara anno 1491. ende van S. Sebastiaen anno 1531. van de Princen met Vryheden ende Privilegien begiftight Oirschot is seer wijdt ende zijts gelegen / alhoewel dicht aen de Kerck op sijn steedts heerlijck betimmert / ende wordt verdeelt in Kerck-hoff/ verre ende naeste Best/ Hedel/ Spoerdonck/ Straten/ Notel ende Arsel.

Oirschot heeft sijn eyghen Banck / ende plach te hebben seven Schepenen ghe-ordonneert van den Hertogh anno 1378. die door lanckheydt van tijdt in dienst zijn ghecontinueert ghewo rden / soo dat de Regeeringhe daer nu bestaet uyt een ende twintich persoonen / die haer leven langh in de bedieninge blijven / te weten/uyt seven Schepenen / seven Gheswoorens / ende seven Raeden / die malcanderen vervolghens inde bedieninghe volghen / soo dat sy alle drie jaeren wederom Schepenen worden / ende daer nae wederom Gheswoorens / ende daer nae wederom Raeden.

Nu isser gemaeckt een Reglement/waer naer de Schepenen gestelt worden/in voege voorsz. van alle sesse jaeren sijnder nieuwe ende de geheel Weth wort alsdan veranderdt/d'een hellicht door haere Hooghm: en de andere hellicht door den Heere/te weten Heer Ferdinandus Graef van Merode ende Montfort/&c.die daer Heere is tegenwoordich/ende sijne voor-ouderen over de hondert jaren aldaer Heer sijn geweest/ende heeft daer een seer treffelijck huys onder Spordonck genoemt den Bergh omcinghelt/ met fraye Vyvers ende Grafften / ende eene levende Rivier / daer hy eenen

Molen

Molen op heeft/ende is seer Vischrijck daer van die van dat huys wel voorsien wor den midts de Visscherye comt aent huys.

Heeft een groot schoon ende rontsomme wel betimmert Merckt-pleyn/ ende daer op eenen grooten Lijnden-boom/heeft vier jaer-merckten:
Dijnsdagh naer S. Anthonis.
Dijnsdagh naer Beloken Paesschen.
Des anderen daeghs voor S Servaes.
Des anderen daeghs naer S. Huybert.

Hier is oock des Saterdaeghs weeck-merckt. Pretendeert het Privilegie datmen van des Vrydaeghs middach tot Sondagh toe hier niemant en mach arresteren.

Oirschot is de hooft-placts van het quartier van Kempelandt/ daer het selve sijn vergaderinghe op de dachvaerdinghen houdt vermits de residentie vanden hooft Officier.

Op het Dorp zijn hier twee Kercken / een seer oude Kerckskken/ dat een gebouw van Duyf-steenen is / het welck men wil dat eertijdts de Collegiale Kerck geweest is. Ende wert ghesustineert dat by de Heydenen ofte Romeynen dese Kerck soude ghetimmert sijn. De andere Kerck is een groote ende seer schoon Kerck / die soo ten aensien van sijn Heerlijcke Fabrieck / als ten aensien van sijn groote bequaem ghenoch soude wesen tot een Parochie Kerck van een groote Stadt / ende is mede een Collegiale Kercke van elf wereltlijcke Canonicken.

Anno 1283. heeft de Hertogh het incomen van dese Canonicken met byvoeginge van eenighe thienden vermeerdert/ende heeft haer eenen Deken gegeven. Hertogh Ian, Hertoginne Ioanna, ende Hertogh Anthonis, hebben dese Canonicken met bysondere Privilegien genobiliteert / ende hebben onder haer oock veel Edelen / ende oock veel gheleerde Mannen ghehadt / ende worden vergeven door d'eene helficht door haere Ho: Mo: ende door de Doorluchtighe Heeren van het huys van Merode voor d'andere helficht als sy comen te vaceren e.

Dese Kerck heeft eenen swaren hooghen Tooren / ende plachte te hebben een hooghe spits / die anno 1558. met eenen swaren storm windt om weyden / ende met sijnen val de Kerck seer beschadichden / ende wierde wederom opgetimmert/ doch is by onsen tijdt door het vier van den blixem afgebrandt / ende is nu sonder spits / boven stomp.

Onder het district van Oirschot tot Best / is geboozen S. Odulphus, die eerst Pastoor was tot Oirschot, daer nae Coninck van S. Salvatoor, geseyt oudt Munster/ tot Utrecht/ ende heeft tot Hemelen by Staveren in Vrieslandt een Clooster van S. Benedictus orde ghebouwt/sijn wooninghe was op Salvadoors Kerck-Hoff/ende stonden daer dese versen:

Odulphus, sacrum quem clara Brabantia ab Oirschot,
Misit ad hoc Templum, has habitavit Presbiter ædes.

Eenighe on-kundighen willen hem brenghen van Aerschot/ maer is eenen grooten mislagh.

Hy is ghecanoniseert / ende heeft sijnen Feest-dagh den 12. Junij. heeft gheleeft anno 830. Aubertus Mireus, in Annal. Belgicis, ad annum 830. Auctor Magni Chronici Belg. de SS. Germ. Molanus in Indice SS. Belchij. Snoyus Histor. Lib. 4. Haræus in Brabanticis, Divæus Lib. 1. Rer. Brab. Fuffridus Petri de Script. Fris. Bockenbergius in Alberico Episcopo. Ioannes Gerbrandus in Hist. Hollandiæ. Becanus in Historia Ultra-

Ultrajectina. Laurentius Surius Tom. 3. Augustinus Wichmans Brab. Lib. 2. cap. 34. Mudzaerts op 't Iaer 837. op de wooninge van sijn Ouders is tot Best een Kerck gebouwt / die om de menichte van de ingesetenen van Oirschot tot een Parochie Kercke verheven is / als te sien is in 't Register van de Parochie Kercken van 't Bisdom van den Bossche voorzen aengeteeckent/ waer van dat Wichmans in de ghemelde plaetse schrijft: propter magnam populi multitudinem, & vagam incolarum hujus Municipij habitationem, Ecclesia S. Odulphi, quæ in ejus prædio fundata fuit, in secundam parochialem erecta est, vulgò Varen-best/ ita enim is locus nominatur.

Hier in Oirschot zijn oock eenige Capellen / ende onder de selven van ons Lieve Vrouwe ten Heylighen Eyck / daer Wichmans. Loc. cit. oock al breedt naer sijn maniere van schrijft.

Hier zijn oock al eenighe Gast-huysen ende Armen huysen by bysondere persoonen gefondeert/ende gedoteert/als by de Merodens, by Embrecht Bat, by Laurentius Rosæus, onder-Deken van 't Capittel aldaer/ende by meer anderen/die oock rijckelijck van hare middelen daer toe gecontribueert hebben.

Hier liggen al mede eenige Huysen van Edelen/doch onder de selve munt uyt 't Slot van de Merodens,dat seer plasantigh op de Rivier leydt. Op het Dorp inde Vryheyt staet het hoogh-huys / al mede een oudt ende swaer ghebouw. Tegenwoordich bewoont by den Heer Hooft-Officier. Pieter Casteleyn schrijft in synen Hollandtschen Mercurius, van het Iaer 1663 inde Maent van Iulio,pag. 102. ende vervolgens aldus.

Tot Oirschot by s'Hertoghen-Bossch was dese dagen onder 't gebiedt van haer Ho: Mog: groote toeloop van menschen uyt alle plaetsen / alwaer een Chirurgijn woonde/die het geluck hadde veele menschen van hare Qualen te genesen/ sommige oock wel niet.

De Roomsche verbreyden als of hy dit wel door kracht van de Olye mochte doen/ die sy geloofden dat uyt het lichaem van Ioffr. Marguarita van Valckenesse vloeyde/ die in haren tijdt Religieuse in 't Carmeliten Convent t' Oirschot was geweest.

Dit doode Lichaem van Ioffr. Valckenesse nu door ordre van haer Ho. Mog. getransfereert zijnde naer s'Hertogen-Bosch / ende aldaer eerlijck begraven zijnde / is't nochtans / dat Oirschot even seer floreert door den toeloop van ontallijcke patienten / bynae van alle gewesten van geheel Europa derwaerts toevloeyende/ om van haere accidenten genesen te worden/ door de cure vanden seer experten ende wijt-beroemden Mr. Arnoldus Fey, wiens kunste soodanigh geprobeert is / dat oock de aller-grootste Koninghen ende Princen van Christen-rijck den selven op 't aller-heerlijckste tot haer ontbieden ; gelijck hem voor weenighe jaeren de Koningh van Vranckrijck Louwijs den 14. naer Parijs tot genesinghe zijnder Moeder heeft doen haelen.

Oerle,gemenlijck Oers, is een Dorp dat Hertogh Ian de derde van dien naem anno 1325. de palen van haer Vryheyt ghesedt ende gegeven heeft / die Hertoginne Ioanna den 10. Julij anno 1387. uyt-gesedt / ende haer Vryheyt vergroot heeft. Den 25. September anno 1505 hebben de ingesetenen van Oirle consent gekregen om tachtentich voeten van haren grondt afseycken boomen te moghen planten. Sy voeren oock in haer Wapen eenen Eyck / ende hanght daer aen eenen Schilt ghewapent met vier Leeuwen / met dit op-schrift : Sigillum commune Libertatis de Oerle. De gemeyne zegel van de Vryheyt van Oerle, de Hertoginnne Ioanna heeft op den voorverhaelden tijdt mede seven Schepens geordonneert / die daer jaerlijcx soude genomen worden. Tot Oerle plachten acht Dorpen te recht te hooren/die an-

no 1560. daer van af-gesondert zijn / ende hebben haere eyghen Recht-Banck ghekregen. Wy vinden in het meergemelte Latijnsche gheschreven Boeck : Kempiniæ caput est Municipium de Oerl, habet sub se pagos & Dominia. 't Hooft van Kempen is de Vryheyt van Oers, ende heeft onder hem Dorpen ende Heerlijckheden. Sy pretendeeren geheel Brabandt door Tol-vry te wesen. Sy hebben dr Schutteryen / de Vrouwen-Bruers / die anno 1540. hare Wetten / ende die va den Handt-Boghe / die anno 1598. ende van den Voet-Boghe / die anno 1322. hai Privilegien van de Hertoghen gekreghen hebben. Midden in het Sandt plach hier onder eenen Linden-Boom de Banck gespannen / ende recht gedaen te worden.

Oers heeft seven jaer-merckten / te weten / Maendaeghs naer S. Paulus. Woensdaeghs naer half-vasten. Woensdaeghs naer S. Jans dagh. Maendaeghs nae S. Servaes. Maendaeghs naer den Sondagh naer Marien Hemelvaert. Woensdaeghs naer S. Matthijs / ende Woensdaeghs naer S. Catherijnen-dagh. Philippu de derde van dien naem Hertoghe von Brabant / ende de tweede van dien naem Coninck van Spaengnien / heeft anno 1551. aen die van Oers gegeven een weeckmerckt / die daer alle Maendaghen gehouden wordt.

Oerle wordt verdeelt in Sant-Oers ende Kerck-Oers, ende leyt onder Kerck-Oers del Boon-bergh / daer eenige willen dat eertijts een Casteel gestaen soude hebben van eel sekere Clementina, die haer Casteel tot een heyligh gebruyck aen 't Huys van Poste soude gegeven hebben / die daerom oock op de Kalende van Januarius in 't Jaerboeck de fundatresche van de Kerck genoemt wordt / ende men segt dat sy den Pastoor de thienden van de Moere gemaeckt heeft by de Moere of Mere wordt verstaen de Visscherije int nedereynt van het Dorp / van het Sant onderscheyden. Leet hier aen slinckerhant van de Kerck op de Hoeck-toorekens / ende op de wijde ende hooge graften die de selve omringelen / ende denckt dat den toeganck een Brugge gehadt heeft / daer de schraghen noch voor eenighe jaeren gheweest zijn / soo salmen daer uyt wel konnen afnemen / dat het selvighe noch al overblijfselen van een Casteel zijn.

Oers mach wel Sandt-Oers heeten / want den gront is hier soo sandich ende droogh datmen seydt / dat soo yemant hier eenighe capitale misdaet mochte begaen hebben / ende hy verborgh sich in eenen hoy-opper / ofte vluchte in een veldt / dat rontsomme in het water lagh / dat die vry soude wesen / om datmen 't daer voor houdt dat daer dit in dat sandige drooghe landt niet te vinden en is / ende is evenwel Oerle, voornamentlijck aen de plaets / een schoon ende wel betimmert Dorp. d'Halff-mijl hoort onder Oers.

In den laetsten Nederlantschen Oorlogh sijn hier tot Oerle by de Crijghs-lieden meer als hondert huysen afgebrandt / die driemael naer den jaere 1582. het Dorp uytgeplondert hebben.

Merefelt, of Merefelthoven, leyt op't water-stroomken de Gender / heeft sijn eyghen Banck / ende is hier mede geweest een vermaerde Lieve Vrouwen Beeldt / ghesevt onse Lieve Vrouwe in den Eyck / de reden van die benaminghe ende wat daer aen vast is / sie daer van Wichmans loc. cit. lib. 1. cap. 11. & lib. 2. cap. 32.

Zeelt, Velthoven ende Blaerthem, maecken t'samen een Dingh-Banck / ende heeft Zeelst 3. Velthoven 2. ende Blaerthem 2. Schepenen.

Velthoven heeft vier upthoecken / Heers, Sonderwijck Schoot, ende Broeck.

Sonderwijck, heeft sijn eyghen Parochie / ende is daer van oudts al een aensienlijcke Kerck gheweest / ende vinde in de oude Registers metter handt gheschreven /

dat

dat dese Parochie Kerck van Sonderwijck ghestelt wordt door Media, waer van siet onse aenteeckeninghe inde Beschrijvinghe van het Bisdom van den Bossche/ in de Beschrijvinghe vande Stadt van den Bossche.

Tot Blaerthem liggen de Slooten van de Edelen van vander Eyck/ ende van de Edelen ghesepdt Suremont, met het huys van den Heer van Blaerthem, dat al een groot Slot is.

Oister-beers ende Middel-beers, ofte Wester-beers, maecken t'samen een Recht-Banck / ende heeft Oister-beers 4. ende Wester-beers 3. Schepenen.

Onder Oister-beers leyt Meulen-broeck, een seer wel gelegen plaets aen het broeck/ ende op het water-stroomken d'Aa/ daer tot Meulen-broeck oock een water-moelen op leydt.

Vessem, Knechtsel ende Wynterle maecken t'samen een Banck/ende heeft Vessem drie/ende Knechtsel ende Wyntelre elck twee Schepenen. Vessem heeft verscheyde deelen/als de Donck/'t Meer-veen/'t Vonder-eynt/den Heykant/het Ven-eynt/ende de drie huysen. Het water-stroomken de Aa loopt door Vessem, ende langs het selve zijn hier goede wey-landen/ daer oock wel hop gewonnen wort/ ende heeft een groot ende schoon broeck/dat seer bequame weyde voor het Vee geeft. Is oock altijdts een welvarent Dorp gheweest/daer veele Schaep-koopers plachten te woonen/ende andere welvarende Inwoonders / die het Dorp van alle extraordinare lasten in die oude sware tijden meest vrij gehouden hebben / ende daer meest alle de Dorpen Hoeven hebben / die den Geestelijcken Godts-huysen ende vreemden toecomen / daer en is hier niet een Hoeff / maer is hier alles vrij huys-luyden landt / dat den Ingesetenen/of die daer van ghesprooten waeren/oock meest plachte toe te comen.

Eersel, Duysel ende Steensel, maecken t'samen een Richt-Banck / ende heeft Eersel 3. Duysel 2. ende Steensel 2. Schepenen.

Eersel is een groot ende schoon Dorp / aen de plaets seer wel betimmert / ende heeft van Hertogh Jan den 3. ghelijck die van Oers haer Vryheyt gekregen/ ende de Magistraet van Hertoginne Ioanna, doch wordt die daer meer op de wijse van die van Oirschot, als naer de ghewoonte van Oerle gekoosen. De open bezegelde brieven raeckende de Magistraet alhier / zijn van den jaere 1387. ende 1424. Sy hebben een woensdaeghsche weeck-merckt / ende acht jaer-merckten/te weten woensdaghs naer drie Coninghen / woensdaghs voor half Vasten / dynsdaghs naer den tweeden sondagh naer Paesschen / woensdaghs naer Sacraments-dagh / woensdaghs naer den sondagh naer S. Pieter ende Pauwels / dijnsdaghs voor Marie Hemelvaert-dagh / woensdaghs naer Bamis/ dijnsdaghs naer den sondagh naer S. Marten.

Onder Eersel hebben in voor-tijden neghen Dorpen te recht ghehoort / Eersel bestaet uyt dese hertgangen/ofte gehuchten / Schadewijck/ Strockelen/ den Dijck/ de Plaets. Heeft oock een groote ghemeynte / aenwijsende daer van de beemden in sijnen open brief Hertogh Ian, ghegeven anno 1326. Hier zijn twee Schutterijen/ een van den Voedt-boghe/ende een vanden Handt-boghe/ende is de eerste opgerecht anno 1506. met goetkennen van Erardus de Marcka, Bisschop van Luyck/ende Ludovicus Borgia Cardinael S. Marcelli, waer van de opene brieven gegeven sijn int selve jaer den 2. Julij Ende de andere is opgerecht anno 1480. met goetkennen vanden Bisschop Iulianus, Episcopus Sabinensis, Cardinael, ende van Ludowijck van Borbon, Bisschop van Luyck/ ende hier zijn mede de confratres van S. Sebastiaen/ op ghelijcker wijse vergadert.

Hier is een groote ende schoone Parochie Kerck / ende op de plaets een groote Capelle.

Het Legher van den Grave van Mansvelt, in het belegh van Eyndthoven anno 1581. heeft Eersel gantsch uytgerooft ende afgebrandt / ende ontstont doen hier een sware sterfte vande Peste/soodatter van drie hondert huysen qualijck drie/ ende van acht hondert menschen/die hier getelt sijn/qualijck de helft is overgebleven.

Hapert, Hoogeloon, en Casteren, maecken een Dingh-Banck/ende heeft Hapert 3. Hoogeloon 2. ende Casteren 2. Schepenen.

Onder Hapert zijn Dalem ende Hapert.

Onder Hoogeloon, de Straet, Hoogh-casteren, ende Langh-dorp.

Men wil dat Iulius Cæsar, hier met sijn Leger gheweest is / ende dat het selve tot Hapert muytineerden / tot Loon betaelt worden/ ende tot Casteren nedersloegh/ ende dat dese plaetsen den naem daer van souden gekregen hebben.

Dese Dorpen liggen op den water-stroom/van de Aa/ende gheeft goede weylanden/ende zijn daer oock goede zey-landen/ ende is tot Hapert een water-moelen.

Reusel, Bladel en Netersel, maecken t'samen een Dingh-banck / ende heeft Reusel 3. Bladel 3. ende Netersel 1. Schepen.

Onder dese Recht-banck hooren alle wereltlijcke Persoonen die tot Postel woonen.

Reusel wort inde Archiven van de Abdije van Postel Rosole, of Rosele genoemt/ leydt inde woeste Postelsche heyde / de Kerck is daer seer oudt / ende over de 500. jaren in de gemelde Archiven bekent/ want daer vindtmen: Idem Fastradus Dominus de Wtwijck habitum Religionis induit, & tertiam partem prædii Ecclesiæ de Rosole, Cœnobio quod est in Postelo dedit. Sextam verò partem allodii de Roselo, & jus patronatus Arnoldus, cognomen habens Brabent, &c. Ecclesiæ prædictæ dedit. Nu dese Fastradus heeft het Hospitael van Postel gefondeert anno 1140. ende doen hiet Reusel, Rosole of Rosele, als dat uyt de stucken blijckt. De Kerck tot Reusel is groot / ende al te groot voor de gemeynte van Reusel, ende is die soo groot getimmert om den grooten toeloop die hier plachte, te wesen in dese Kerck tot een Marien-Beeldt. Sie Wichmans in Brab. Mar. lib. 1. cap. 11. & lib. 2. cap. 33. Item in dissertatione Historica, de origine & progressu Cœnobii Postellensis, edita anno 1628.

Tot Bladel willen eenighe dat de Daghvaerdinghe anno 863. van den Coningh Carolus Calvus ghehouden gheweest soude zijn / ende dat daer Diederick Sone van den Hertoghe van Aquitanien / de eerste Grave van Hollant daer soude gemaeckt zijn / waer van hier te vooren in dit Hooft-Stuck no. 1.

Tot Netersel sietmen van de reliquien van een oudt Slot / sonder datmen weet wien dat het toebehoort heeft. Eenighe meenen dat de naem niet en is Netersel, maer Neder-zael, ende dat dit de Leegher-Sael van een groote Hoff soude geweest sijn / doch en wijsen niet aen/ waer dat groote Hoff soude gestaen hebben. Men vinter oock nerghens gheen teeckenen of overblijfselen van het begrijp van dit overblijfsel/en is oock niet seer groot.

Bladel heeft ier uythoecken/ Langelap/Heelecker/de Schrijve/ende de Swertecker / ende heeft op de Aa een Water-Moelen.

Bergheyck, Westerhoven ende Rijthoven, maecken t'samen een Dingh-banck/ ende heeft Bergheyck 3. Westerhoven 2. ende Rijthoven 2. Schepenen.

Bergheyck, eertijts genoemt Eyck ofte Eyckenberch, Hertogh Carel van Bourgongien / geseyt de Stoute / heeft die van Bergheyck anno 1468. toegheſtaen van

het Dorp een Stadt te maecken / ende die met Poorten / Wallen ende Veſten te ſtercken / ende gaf haer macht upt eenighe ſchattingen daer toe de middelen te vinden/ doch is daer van niet geworden /ende is nu Bergheyck een Stadt ſonder Wallen en Veſten/ ende voert in ſijn Wapen een Bourgondiſche Schilt aen eenen Eyck hanghende / daer S. Pieter bpſtaet met dit opſchrift : Sigillum Scabinorum Villæ de Bergheyck. 't Zegel der Schepenen der Stede Bergheyck.

Hier zyn vijff jaer-merckten / te weten / 't ſaterdaeghs voor Palm-Sondagh. Vrydaeghs naer Cruys-dagh. Op S. Jans Baptiſten avondt. Daeghs naer S. Lucas dagh. Ende op S. Thomas avondt. Saterdaeghs is hier een weeck-merckt gegeven by Hertogh Philips van Bourgongien / blijckende by de brieven gegeven te Hesdijn den laetſten Meert anno 1468 daer by voegende twee vande voorgaende jaer-merckten / tot de welcke Hertogh Carel noch twee by gheboecht heeft in de brieven van den 15. Martij anno 1486. Ende was deſen brief geſchreven : ad Consulem Senatumque Civitatis Bergeycanæ. Aen den Burgemeeſter ende Raedt der Stadt Bergheyck.

De Parochie Kerck is van een aenſienlijcke gebouw/ende van een groot begrijp/ ende is de Moeder Kerck van veele Kercken hier ontrent. Hier is een ſchoone Capelle gebouwt anno 1470.

Anno 1331. ſtierven hier 400. Inwoonders van de peſte.

Hier plachte een ſterck ende ſeer wel gefortificeert Caſteel of Slot te weſen/ met Guarniſoen beſedt/ maer Mondragon ſoeckende de platten Landen te ontwapenen/ heeft drie ſtercke Sloten/waer onder dat dit van Bergheyck een was/ laten omwerpen/ ende ſlechten/was eertijdts de wooninghe van de Vacren.

Tot Bergeyck is een Schutterije van den Hant-Booghe/ van den Hertoghe met Privilegien beveſtight.

Lommel is het upterſte Dorp van de Meyerije van den Boſſche ligghende ende grenſende aen het landt van Luyck / ende by tijden van Oorloghe op den meeſten aenſtoot. Het welck den Hertogh inſiende / heeft aen dit Dorp gegeven tot een gemeynte gemeene Wey-landen / ende Zaey-Ackers / ende tot meerder verſeeckeringhe heeft hy haer toegeſtaen anno 1322. haere plaetſe met Wallen ende Poorten te ſtercken / daer toe ordonneerende vier Op-ſienders van dat werck beneffens den Schouteth van Kempen-landt/ conſenterende haer Accijnſſen op te ſtellen / ende op dat die te meerder ſouden op-brenghen / heeft hy haer gegeven een Maendaghſche weeck-merckt/ ende eenighe jaer-merckten/ die hier noch drie alle jaeren gehouden worden / ende dat nu den eerſten Maendaghs voor Palmen-Sondagh / den tweeden/ Maendaghs voor S. Ians dagh / ende den derden / Maendaghs voor S. Bartholomeus dagh.

Dit werck van ſterckinge ende Veſtinge is wel begonnen/maer niet voltrocken/ ende datter gemaeckt was / meeſt wederom omgeworpen / ende heeft Hertoginne Iohanna anno 1381. geconſenteert / dewijle de Kerck geenen Tooren en hadde/datmen daer toe een van de drye Poorten ſoude nemen / daer de Wallen inden Kerck-Hoff gebrocht waren / om daer de klocken in te hanghen / ende datmen een yder die eenigh Landt met het leggen der Wallen verlooren hadde / naer dat de ſelve geſlecht ſoude weſen / weder ſoude krijghen. Soo wierde Loemel ontmantelt / ende tot een open-Vleck gemaeckt/doch behielt haer Stadts Privilegien.

Anno 1580. heeft de Hertogh haere oude wijſe van den Magiſtraet te verkieſen beveſticht / begheerende dat in 't een jaer drie / ende in 't ander jaer vier Schepenen ſouden

souden verandert ende vernieuwt worden.

Anno 1448. heeft de Hertogh haer byp ghestelt van 't grupt/ te weten/ dat sy niet van haere bieren en soude geven Hertogh Ian heeft den Schutters van den staelen-Boogh het recht van het ghewicht gegeven. Ende heeft Ian Koenen, Schouteth van Kempelandt / de Schutterye van S. Barbara de Wetten gegeven/soodanige als mede hebben de Schutters van S. Sebastiaen.

Tot Lommel is een groote Kerck met eenen heerlijcken Tooren. In dese Kerck is een Epitaphium van Ioannes Hangravius tot Loemel gheboozen / ende luyt als volght.

D. O. M.

Plangite Pierides quod nunc Hangravius absit,
Qui placuit Ducibus Principibusque Viris.
Hic erat egregius Cantor Sancti Dionijsi,
Ernesto à sacris non sine Laude fuit.
Auratus Miles, Comes, & Palatinus habetur,
Quem tamen in senio mors violenta rapit.

Hier sijn vijff gehuchten / ofte gebuerten / op den Hevel, d' Hese, 't Dorp/ ende Luttel-Lommel.

Lommel voert tot sijn Wapen eenen Eyck met een Schaep ende Gept / met dit op-schrift : Sigillum Scabinatus de Lommele. 'T zegel van den Schepen-stoel van Lommel. Van de menichte van haer Schaepen / ende Wolle is te sien boven in 't II. Hooft-stucken, no. v.

Hier is een loopent Stroomken / dat een groot stuck weghs sijnen loop onder de aerde heeft / ende sich in twee armen verdeelt / settende een yder der selver eenen bysonderen loop/ Een seltsaem werck/ dat verwonderens weerdigh is.

Aen de Zuyt-Ooste zijde van 't Dorp liggen eenighe Wallen of Hoochten / die den naem hebben van den Gelderschen Horst / buyten twijfel / om dat die vande Gelderschen op-geworpen zijn.

Ten tijden van den Hertogh Maximiliaen, ende van den Prince Karel, daer naer Keyser Karel de v. is dit Dorp al eens ofte anderwerff aff-gebrandt / als mede van 't Garnisoen van S. Geertruyden-bergh anno 1586. den 20. November.

Anno 1575. ende in de volgende jaren storven hier twee duysent menschen van de peste.

Aelst heeft ende bekleedt sijn eyghen Recht-banck / ende heeft de Heer aldaer onlancx gebouwt een schoon Slot.

Waelre ende Weert, geseyt Verekens-Weert, maecken t' samen een Banck / ende heeft Waelre vier ende Weert drie Schepenen. Waelre heeft drie gebuerten / ofte Hertganghen/Loon, den Heuvel,ende 't Dorp. Weert bestaet uyt Ginoiiwen / den Horckende de plaetse/ende woonen hier veel Valckeniers. heeft drie jaer-merckten/ d' eerste / op den eersten Dijnsdagh inden Vasten. D' tweede Dynsdaghs inde Bossch-kermis weeck. Den derden / Dijnsdaghs naer S. Andries dagh.

Gestel, Strijp, ende Stratum, ende ligghen daer onder Gennip ende Ekart, Strijp leyt tusschen Woensel,Geestel ende Zeelst, heeft drie water-stroomkens/de Gender/ ende die scheyt Strijp ende Geestel van malcanderen/ den Rijn-graft/ende die scheyt Zeelst ende Strijp van malcanderen / de Wijnt-graft/ ende die scheyt Woensel ende

Strijp

Strijp van malcanderen. Den Chooren ſtaet tot Strijp midden op de Kerck / ende is voorby de Kerck hier een Klock-huys. Grammaije noemt Strijp oock Strithem, ende wil dien naem gekomen te zijn van den ſtrijdt die hier met de Noormanniſſche Benden ſoude gheballen zijn.

Woenſel is een groot ende goet Dorp/leydt op de Rivier de Dommel/ende wort de Banck daer mede becleedt met ſeven Schepenen. Naer nieuwe Jaers-dagh dinghtmen hier drie Gerechten met veerthien Schepenen / waer uyt de Drofſaert ſeven kieſt / die dan voorts in de bedieninghe blijven / ende worden de ouden ghemeenlijck gecontinueert. Grammaye lib. cit. pag. 112. wil dat de Kerck van Woenſel de Moeder-Kerck ſoude weſen van 72. Kercken / doch en ſtelt die met naemen daer niet by. Wichmans in ſijn Brab. Mar. treckt dit ſchrijven van Grammaye in twijfel. Dat eertijdts tot Woenſel eenen grooten Raedt van de Geeſtelijcken ghelweeſt is/dat blijckt / uyt dien dat wy vinden / dat anno 1462. eenen Ioannes Tabulier mede gheſtaen ende geteeckent heeft het Teſtament van Heer Ian, Heere van Wemale / van Phaleis / van 't Landt van Mechelen / Ec. Die daer geintituleert wort Decanus Conſilii Woenſelenſis, Leodienſis Diœceſis, in Artibus Magiſter. Deken van den Raedt tot Woenſel, onder het Biſdom van Luyck / Meeſter in de vrye konſte. Sie Aubertum Miræum Donationum Belgicarum lib. 1. cap. 139. pag. 305. Woenſel heeft vier deelen/op Acht/Blockhoven/Tongren-broeck/ende't Dorp.

Hier zijn drie Gaſt-huyſen voor de Pelgroms/ van particuliere geſundeert ende gedoteert.

'T 6. Hooft-ſtuck.

I. Een beſchrijvinghe van het Quartier van Maeſlandt.
II. De plaetſen onder dat Quartier reſorteerende.

I. DIt Quartier draeght den naem van Maeſlandt / om dat het aen de Maſe leydt/ende de naem daer van ſoo veel als 't Landt vande Maes.

De Maes heeft ſijne heſſinghe in den bergh Vauge/liggende op de Grenſen van Langres/niet verre van daer de Borne de Seyne ende Marne uyt vlieten. Sie van den oorſpronck van de Rivier de Maes by Iulius Cæſar, De Bel. Gal lib. 4. Inde naem-reden van de naem Maes zijn de gevoelens divers. Sommige willen dat de Rivier de Maes ſijnen naem ſoude gekreghen hebben van ſijn overloopen/ende om dat hy de omliggende Landen met dreck/ſlijck of ſlijm verbult/dat ſy den naem van Maſen geven/ende in dit gevoelen was Ioannes Goropius Becanus,orig Antverp.lib. 1. ende wort daer gevolght van Grammaye, lib. cit. Tit. Maeſlandia, cap. 1. Andere die haer oeffenen in de oude frieſche ende Engel-Saxe taelen / die hier eertijts mede in gebruyck geweeſt ſouden zijn/willen dat Maſe in die talen bedupt een Wael/Weel/ ofte Wiel / ende dat Maes ende Wael het ſelve bedupt.

Maeſlandt is een leegh landt/ dat door het ſwaer waſſen ende overloopen van de Riviere de Maes veel onder het Water ſtaet/ ende moet daerom oock met Dijcken droogh gehouden worden / ende is het toeſien daer van toebetrouwt eenighe Collegien van Dijck-rechten / waer van in de Beſchrijvinghe van den Boſſche gehandelt is. Alſoo Maeſlandt van de Maes oock dit profijt heeft/dat de ſelve in haer overloopen

loopen veel slijms ende slijcks op de leege Landen brenght / ende die alsoo vry verbetert ende als toemaeckt / dat daer goede weyden veroorsaeckt / dat hier veel Ossen vet geweydt worden / die aende Maes op de buyten-waerden oock heft groeyen / ende voeren oock die van 't Quartier van Maeslandt in haer Wapen eenen rooden Os / met verguldе hoornen in een swart vel.

Grammaye lib. cit. wil dat Maeslandt eertijdts een Hertoghdom soude gheweest zijn / onder den tytel van de Princen van Lotharinghen beseten / doch dat het onseker is / hoe dat het doen bepaelt was / de Croon die veelderley coleurighe pluymen boven heeft uytsteeckende / ende het huydendaeghsche Wapen bedeckt / is al een teecken van eenen Heerlijcken ouden Tytel / of van een groote waerdigheydt / daer dit Quartier eertijts mede verheerlijckt geweest is : Men en sette doen soodanighe vercierde Croonen op geen slechte Wapenen / noch men en versach daer mede geen geringhe plaetsen.

II. Os is de Hooft-plaetse van 't Quartier van Maeslant / ende voert den naem van den Os / heeft oock gelijck het Quartier / eenen vetten Os in sijn wapen.

De Hertoginne Ioanna heeft op den 4. October anno 1399. de Inwoonders van Os vergunt / Wallen / Graften ende Poorten te maecken / ende heeft des Dijnsdaeghs een weeck-merckt / ende twee jaer-merckten / daer van d'eene gehouden wort daeghs voor Sacraments-dagh / d'andere daeghs voor S. Michiel / ende is daer een groote peerde-merckt. Item jaerlijcx seven Schepenen / en soo veel Geswoorens uyt de Ambachts-Gilden / die t'samen twee wettighe Knaepen setten / ende dat de Burghers alleen voor haren Magistraet mochten betrocken worden / dat de selve geheel Brabandt door sullen vry wesen / ende is haer gegeven het recht van Ingebodt over geheel Maeslant / alsoo dat de schult voor twee Burgers bekent / oock sonder eenighe voordere solemniteyten verbindt. Hun is oock vergunt de Wolle-weverije / ende het segelen der Wolle-Laeckens / oock vryheyt van de Houtschat. Als getuyghen van dit Privilegie hadden mede den open Brief onderteeckent / de Baronen van Wezemal / Berghen / Rotselar ende Cranendonck / I. de Immerseel Brabantiæ Seneschallus, P. oppem Magister Hospitij Brabantiæ. Men heeft dit werck oock begonnen / maer niet voltrocken / ront om de Kerck sietmen noch overblijfselen van de Wallen ende Grachten / ende sijn daer noch overigh de toorens van twee Poorten / een op den wech naer den Bosch / ende een op den wegh naer den Grave / ende willen eenighe dat het bouwen van de Stadt Os de Hartoginne van Brabandt / maer het omwerpen van hare Wallen / Poorten ende Toorens / den Hertoghe van Gelder moet toegeschreven worden / alsoo d'eerste van een open Dorp een besloote Stadt dede maecken / d'andere maeckten wederom van die beslooten Stadt een open Vleck / gelijck dat te vooren was.

Os wort in drien verdeelt / ende zijn die deelen Damsteleynd / d'Molen-straet / ende den Heuvel.

Hier is beneffens de Parochie-Kerck oock twee Capellen / d'een S. Teunis Capelle / die leyt te Stadewijck / ende een S. Willebrorts Capelle / daermen wil dat eenen Put is / diemen daer al eenighe kracht toeschrijft.

Hier is een Taeffel vanden H. Geest / gelijck sy die daer noemen / gefondeert ende gedoteert van Aert Stammelaert van Uden. Ende sijn hier vier Schutterijen / te weten / van S. Catharijn / van S. Barbara / van S. Agata / ende van S. Lucij.

Os plachte een Stam-Huys te wesen van de Edelen van Os.

Dewijle dat Os dicht by Gelderlandt leyt / soo hebben sy in den Gelderschen Oor-

loghe

loghe oock op den eersten aenstoot gheleghen / soo hebben sy door alle middelen ghetracht de Geldersche te stutten / ende hare Vyantlijcke invallen te beletten/ ende hebben met hulpe van haer gebueren een swaere Landt-weeringhe anno 1359. gemaeckt / datmen in Peelandt al mede gevolght heeft / daer van datmen de overblijffselen daer noch siet liggen. Doch sy en hebben de ongemacken des Oorlogs evenwel niet connen afwijsen/ ende zyn anno 1497. op den 19. October vande Geldersche voor den dagenraet overvallen/ die Os ende Geffen spolieerden ende afbranden.

Anno 1570. inden laetsten Oorlogh/wierden die van Os overrompelt/ gheplondert ende gebrant/ende veel mosten haer noch seer swaer rantsioneeren. Anno 1592. quamen de ghemuytineerders van Sichem, ende branden die Huysen noch voorder af/die daer noch overgebleven waren.

De Heer van Megen geloeft den Dorpen van Os, van Berchem, ende van Duer scadeloos te houden vander bewaernisse ende makinghe der Osser-sluysen.

Wy Ian Heere van Megen, doen cont allen den genen die desen brief sullen sien of hooren lesen/dat wy quyt gheschouwen hebben / ende quyt schelden die guede lude/ ende die ghebueren van Osse, van Berchem ende van Duere, die nu sijn ende namaels wesen sullen / hen/ ende hoeren guet tot ewelijken-daghen/ende alle hare naecomelingen/vander sluse die gelegen is by Huckmans/diemen heyt die Osser sluys/ van alle den recht/dat wy daer op/of ane hebben/of te hebben plegen/ of onse erf-genaem hebben mochten. Ende voert soo gelove wy voor ons ende voor onse erf-genamen / desen voorgenoemde Dorpen van dese voorseyder selusen scadelo/esquyte/ ende vry te houden tot ewlicken dagen / met voerwerden/die hier onder geschreven staen/ dat is te weten/dat wy dese sluse alsoo groot / ende alsoo wijt houwen sullen/ haeren water-gangen / alsy huyden op desen dach is / dats te weten/dat sy vij. voet wijt is/ ende altoes houwen sellen tot deser voorseyder Dorpen behoef/ ende tot ons Landts behoef/dat sy mede daer dore weteren sellen/ghelijck als sy te Heere toe ghedaen hebben/ daer hen 't nutste ende orberlichste is in te comen tot haren baten met haren water/Voert maer soo eest mede voorwerde/waer dat sake/dat wy dese sluse/ ende desen water-ganck vermeeren wouden / dat soude dese voorseyden Dorpen te orbaer/ende te bate comen/gelijck ons selven/ende onse Lande / ende al sonder haren coste/ende gelijck alse voorsz. is/ ende sonder argeliste. Ende in kennisse der waerheyt / soo hebben wy onsen zegel aen desen brief gehangen / ende omme der meerre sekerheyt / soo hebben wy onsen lieve Brueder en Gerarde van Megen, ende Gijsbrechte van Megen, persoonen van Machere, gebeden / dat sy dese voirwairde met ons geloven willen/ende wy Gereth ende Gijsbrecht van Megen voirghenoemt/om beden wille ons lieven brueders Heren Jans Here van Megen, soo geloven wy dese voirsz. voirwairde te houwen / ende te voldoen/ gelijck als hijse gheloeft heeft/ende hebben daer onse zegelen aen gehanghen met sijne voirseyde zegele / gegeven inden jaere ons Heeren alsmen schreef duysent / drie hondert dertich ende een / des saterdaghs voer Sinte Marie Magdalenen dach.

Berlicum is een groot ende goet Dorp / bestaet uyt dese vijf deelen/ Caethoven, de Loiffart, Middelroy, 't Kerck-eyndt, ende inden Hasseld. Heeft ende becleedt sijn eyghen Banck/ende heeft 7. Schepens.

Berlicum leyt seer plasantich op de Riviere de Aa/die in dit neder-eynde een schoone ende Visch-rijcke Riviere is/ende leydt hier op de selve een groote water-moelen/ ende liggen hier veel sloten ofte wooningen van Edelen/daer in voortijden gebouwt.

Heeswijck heeft sijn eygen Recht-banck / ende is een seer plasantige plaets/daer

de Heer heeft een Heerlijck Casteel / waer van't Speel-huys alleen voor een goe Edelmans wooninge wel soude connen strecken / ende is dat Casteel binnen ende buyten in weynighe jaeren van den Heer seer verbetert. Van dit Casteel schrijft Gramaye, loc. cit. Conspicitur hic insigne Comitis Castrum, antiquitate, splendore fortitudine nulli in propinquo secundum. Men siet hier een Heerlijck Graefs Casteel in oudtheydt/Heerlijckheyt ende stercke daer ontrent geen sijns gelijck.

Dinter heeft sijn eygen Recht-banck / is een schoon Dorp/ende liggen daer eenighe Adelijcke huysen. Hier is gebooren dien vermaerden Edmundus Dinterus, die in sijnen tijdt Secretaris geweest is van vier Hertogen van Brabandt/ van Hertogh Antonius, ende van beyde des selfs Soonen / te weten van de Hertogen Ian ende Philips, ende daer naer vanden Hertogh Philippus Bonus, ende heeft de daden van de Hertogen wijt-luchtich beschreven / diemen inden druck langh verwacht heeft/ ende daer seer naer verlanght wort.

Bernhese hoort ten deele onder Heeswijck, ten deele onder Dinter ende zijn die goederen anno 1196. ghegheven aen de Abdije van Berne van Alberto Heere van Dinter, ende Almerico Heere van Heeswijck.

Dese Heerlijckheden Heeswijck ende Dinter, zijn voor desen geweest aen de Graven van Oost-Vrieslandt / ende zijn daer naer gekomen aende Serclasien, Graven van Tillij. Van den tegenwoordigen Heer hier naer.

Empel ende Meerwijck maecken t'samen een Heerlijckheydt. Empel leydt langhs de Maes ende de Dijse / ende spoelt de Maes door haren stercken drijft den grondt van Empel soo seer wegh/dat de oude Kerck van Empel de Maes al wegh-genomen heeft.

Empel heeft in voortijden gehoort aen de Abdije van Crispin,ende is daer noch den Brief van den Coningh Clotarius, gegeven in het eerste jaer sijns Rijckx / op de vierde Indictie tot Aken op het Coninckleijcke Palleys / waer in dat hy verhaelt/ dat Adalbertus sijnen Godtvruchtigen ende ghetrouwen dienaer hem aenstenlijcken hadde getoont een autentijcq instrument / waer in stondt/dat Clodovæus Coninck van Vranckrijck eenighe Landen in het Dorp Henaut, in het Graefschap van Tessender-landt gelegen / aen het Clooster van Crispijn gegeven heeft / die naderhandt wederom ontnomen / ende den Regeerders aldaer tot een Leen ghegheven zijn. Dat hy daerom ten versoecke van den Abt Huybrecht, ende tot hulp van de ziele sijnes Godtsaligen Vaders Clotarij, geneyght was aen het voorseyde Clooster dat weder te geven / te weten / in't Graefschap van Thessender-landt/ in het Dorp geseyt Empel, op de Rivière werchen / de Kerck met dertich Mansen/ende alle sijn toebehooren/ met hare Slaven tot allen dienst gehouden / met de Landerijen/gelijck dat in de oude brieven begrepen is / op dat sy door dese onse wederroepinge beveele aldaer tot behoef van de Broeders/ende haere taeffel gedurigh dienen.

Empel heeft altijdts op de Rivière de Maes geleghen / ende hier wordt het geplaetst super fluvium Werchena, op de Rivière Werchena. Wy vinden dat in den Landen van Altena een Rivière de wercke geleghen heeft/ daer van tot Werckendam den dam geleghen heeft / ende is de naem van de Wercken daer noch bekent/ ende betrouwe dat dit dese Rivière Werchena ghewceest is / die wel vry verre van Empel lagh / maer hier blijckt hoe los veel oude Diplomata zijn / waer in datmen wegh gaff / datmen niet en wist waer dat het lagh/ misschien oock niet/ of sy daer toe gerechticht waren. Het aenbrenghen van d'eene ofte d'andere Hovelingh was daer toe te Hove genoech.

Als

Als het Closter van Crispijn dus hier van dese Heerlijcke goederen in possessie gesedt was / soo heeft de selve Abdye hier eenen Proost gesedt / Item bygevoegende tot sijn hulp eenige Broeders / ende heeft alsoo hier opghrecht een Proostdye / die met dese goederen oock wel rijckelijck gedoteert was / want hier waren dertigh Mansen. Wat een Manse is kanmen sien by Hotomannum, in Comment. de Verb. feud. Lydius, in Glossa, wil dat een Mansus 12. Mergen Landts zijn. Wy noemen dat een Hoeve / agri mensuram 12. jugerum, van 12. Morgen Landts schrijft Arnoldus Bucchelius. Nu dese 30. Mansen waren naer die reeckeninghe drie hondert ende t'sestich Merghen Landts / ende die hadden die van de Abdye van Crispijn hier tot Empel met de Kerck. Ende zijn de Landen hier aen de Maeskant seer vette Landen. Doch zijn al veel Landen tot Empel van de Maes wech gespoelt/ want van de Empelsche Kerck af tot Crevecuer toe / waren voor het 12. jarigen bestandt de Dijcken soo wech ghelopen ende vergaen / dat als het water in de Rivière de Maes hoogh met het opper-water wies tot Empel sonder verhinderinghe in ende uyt liep. De Kerck van Empel is al langh van de Maes wegh-gespoelt. Die van de Abdye hebben ten tijden vanden Gelderschen Oorlogh dese Proosdye verlaten/ ende voor vier hondert jaeren alle hare rechten/ende goederen / die sy hier tot Empel hadden / voor eenige andere goederen verruylt teghen den Grave van Megen, ende is daer naer Empel gekomen aen het huys van Arenberch.

Ontrent Empel sijn noch overblijffels van een vervallen Casteel / dat eenige willen dat een oudt Roomsch ghebouw soude zijn / van den Romeynen hier overghebleven / ende meent Grammaye lib. tit. cit. cap. 3. dit het Casteel te wesen / dat de oude Stucken ende Brieven van Luyck noemen: Castellum Taxandriæ in Regione Mosæ. 't Casteel van Taxandria in 't Landt vande Maes.

De Landerijen van Meerwijck, ende van Empel palen aen malcanderen.

Alem heeft ende becleedt sijn eyghen Dingh-Banck.

Geffen heeft sijn eyghen Banck ende seven Schepenen/ende komt daer de vluchte van de Patrijsen den Heer toe.

Rosmalen ende Nieulandt, maecken t'samen een Banck/ende heeft Rosmalen vijf ende Nieulandt twee Schepenen.

Rosmaelen heeft vier deelen 't Hees-eyndt, aen de Kerck, Cauwater ende Hinthem.

Nieulandt heeft eenen uythoeck genaemt de Vinckel , ende leydt onder Nieulandt het slot vanden Heer van Geffen.

Nistelroy heeft ende becleedt sijn eygen Banck.

Lith heeft sijn eygen Banck ende 7. Schepenen.

Littoyen heeft ende becleedt mede sijn eygen Banck.

Van Lith ende Littoyen staet in het meerghemelte Latijnsche geschreven Boeck raeckende de buyten-jurisdictie van de Stadt van den Bossche : Item mandavit Ioannes Dux Lotharingiæ, &c. Scabinis, Iuratis & aliis hominibus universis de Lith, Littoyen, &c. volens finaliter quatenus ex tunc in posterum sententiam quoties indiguerint apud Buscum requirant , & ad idem tanquam caput pro judicio habendo accedant , quia noluit aliqualiter quod Leodij sententiam seu judicium amplius requirere præsumant , ut patet ex literis datis die jovis post Dominicam Iudica me , anno Domini 1306.

Soo wordt die van Lith ende Littoyen belast bericht te sullen worden by Schepenen van den Bossche dier dingen die sy niet wijs en sijn/ende daer te appelleeren als tot heuren Hoofde.

Maren heeft sijn eygen Banck met 7. Schepens / met 2. of 3. onder-Schepens. Eenighe meenen dat de naem Maren sijnen oirspronck neemt van't Latijnsche woordt Mare, dat de Zee beteeckent / ende dat die plaets desen naem Maren ghekreghen heeft/doen het hier naer de Cimbersche Diluvie noch Zee was.

Kessel heeft ende becleet zijn eygen Banck / ende willen eenige dat dit het Stamhuys van de Edelen geweest is/die den naem van Kessel voeren.

Heesch heeft ende betleedt sijn eyghen Banck.

Gewanden leydt by de blauwe Sluys / ende daer mede eyndigen wy de plaetsen gelegen in't quartier van Maeslandt.

'T 7. Hooft-stuck.

I. Een beschrijvinghe van het Quartier van Oosterwijck.
II. De plaetsen onder dat Quartier resorteerende.

I. 'T Quartier van Oosterwijck wort in eenen bezeghelden open Brief gegeben den 9. September des jaers 1360. de Meyerije van Oosterwijck, ende is een van de vier Quartieren van de Meyerije van den Bossche. Dit is al een groot Quartier/ waer onder eenighe reeckenen drie en twintich/ ende andere ses en twintich plaetsen / als Wichmans schrijft in Brab. Mar. lib. 2. cap. 35. Grammaye, lib. cit. Tit. Oisterwicum, stelt dat 26. plaetsen daer onder hooren. Het Quartier van Oosterwijck heeft onder hem veel groote ende schoone Dorpen / ende daer onder oock aensienlijcke Heerlijckheden / ende obertreffen veel der selver in gebouwen/ middelen/ende menichte van Inwoonders de Vryheydt van Oosterwijck selfs / ende heeft dit Quartier van Oosterwijck seer vruchtbare Landerijen / Zay-landen in het Zuyden/ende in het Noorden goede ende vette Wey-landen.

II. Oosterwijck is de naem van de Hooft-plaets van 't Quartier/ende is eenen twee-woordighen naem / van Oost ende Wijck t'samen gestelt / ende is daer van Oosterwijck geformeert. Wat Oost beteeckent / dat is genoch bekent / ende wort dat genomen voor dat deel des wereldts/ dat sich Oost streeckt/ ofte van ons landt/ dat Oostwaert leydt. Wijck beteeckent inde oude friesche ende Engel-Saxe taelen/ die eenighe meynen dat in voortijden hier in gebruyck geweest zijn/ een wooninghe/ ofte een woonplaetse / doch meest omtrent de Zee ofte Rivieren ligghen/gelijck dat uytwijsen de naemen van honderden van plaetsen in Nederlandt/ Engelandt/ ende elders/daer die taelen eertijdts gebruyckt sijn. Nu dat Oosterwijck mede op de Riviere de kleyne Aa leydt/soo en is het niet vreemt/dat die plaetse mede den naem van Oosterwijck gekreghen heeft.

Oosterwijck voert in sijn wapen een Burght met seven hanghende Pauwen-Vederen. Eenighe meynen dat op den Bergh hoogenbergh gesept/een Burght geweest is / ende dat Oosterwijck daerom een Burgh in het Wapen voert/ ende stellen dat Wapen mede in haren publijcken Zeghel/ met dit opschrift: Sigillum libertatis de Oosterwijck. De Zeghel van de Vryheydt van Oosterwijck.

Dese Vryheydt heeft de vaert van de Riviere de Aa / waer door datmen bequamelijck tot de Stadt van den Bossche can varen / ende is deselve vaert gemaecht in

ſn/of ontrent den jaere 1434. daer de Hertogh Philips van Bourgongien haer mach-
tigh toe gemaeckt heeft/ als blijckt uyt des ſelfs Hertoghen open bezeghelden Brief
van date 1434. ende liggen aen den cant van deſe vaert Durendael ende Wijenberch,
twee Slooten / ofte Edel-luyden Huyſen ende is een van die midden in de Moeren
gheleghen/ter Borch genoemt.

Hertogh Henrick de eerſte van dien naem anno 1230. heeft die van Ooſterwijck
de ſelve wetten ende vryheydt gegeven/die de Burghers van den Boſſche by Ort-
Duynen hebben/uytgeſondert den tol op den Rhijn.

Anno 1292. Heeft Hertogh Ian de eerſte van dien naem die van Ooſterwijck ghe-
conſenteert accijſen op den dranck te ſtellen/ die naer haer gelieven oock te vermeer-
deren of te verminderen. Anno 1387. heeft Hertoginne Ioanna die to: Ooſterwijck
toegeſtaen dat de vreemdelingen ſouden blyven buyten de Vryheydt/ ende der ſelver
Privilegien / ten ware dat ſy het Burgher-recht voor twee oude Schilden gekocht
hadden/ende datmen de Burgers van deſe Vryheyt met geen beden ofte heyr-toch-
ten ſoude beſwaren/dan beneffens de Burghers van den Boſſche.

Men ſeght/dat in voortijden hier een Caſſey / of een geſteende ſtraet geweeſt is/
wel 500. ſtappen langh / aen weder-zijde wel dicht met Huyſen betimmert. Item
datter onder de Recht-banck van Ooſterwijck wel thien duyſent Luyſen te Recht ge-
hoort hebben. Item dat hier wel vijff duyſent communicanten onder den Kerck-
vangh van Ooſterwijck plachten te hooren. Item dat hier wel 500. wollen weef-
getouwen / ende 38. Brouweryen plachten te weſen. Het is een groot ende ſchoon
Dorp / ende plachten de thienden dickmaels meer als 400. mudden koorens op te
brenghen. Hier is een groot Merckt-pleyn/ ende ſtaet daer op eenen grooten ende
ſchoonen Lijnden-boom/vermaert door geheel Brabandt / ende heeft drie plaetſen
in den opganck tot omgaende ſolderen of Cameren afgeſchooten / in de ronde ſijn
ſijn tacken wel veerthien roeden wijt uytbreydende / ende is deſen Lijnden-boom
voor eenighe eeuwen in den Gelderſchen Oorlogh ſoo niet geheel/altijdts ten grooten
deele afgebrandt geweeſt.

Hier is des Woenſdaeghs een weeck-merckt/ende drie jaer-merckten/ te weten/
d'eerſte / den tweeden dagh inde Mey / ende wort genoemt de May-merckt. D'
andere naer S. Bartholomeus dagh. D' derde des anderen daeghs naer Simon
ende Judas dagh. Sie den open bezegelden brief van Hertogh Ian gegeven anno
1454.

Hier zijn verſcheyde gemeyne Huyſen/als 't Zeghel-Huys / daermen de Wolle-
Laeckens in plachte te Zegelen / waer van anno 1414. Hertogh Anthonis hun het
Privilegie gegeven heeft / ende plachten het Drapenieren ofte wullen Ambacht
hier ſeer te floreren. Het Heylighen Gheeſt Huys/ van particulieren al voor drie
eeuwen ſeer rijckelijck gedoteert/ daer de Aelmoeſſen rijckelijck worden uytgedeelt.
't Rabauts Gaſthuys/voor twee eeuwen met vryheyt van den Paus beveſticht. 'T
Siech Huys anno 1531. gheſticht. 't Maechden Huys geſondeert ende gedoteert
by Heer Nicolaes van Eſch , in ſijnen tijdt Paſtoor tot Dieſt. Item het Mannen
Huys van vijf oude Mannen / die van een Dienſtmaeght haren dienſt hebben/ ge-
fundeert ende gedoteert van Ian Ghiſſen , anno 1481. Item 't Vrouwen-Huys/
voor vijf oude Vrouwen/ontrent dien tijt mede begonſt/doch en weet niet door wien.

De Ingeſeten van deſe Vryheydt ſijn altijts ſeer tot de Studien genegen geweeſt/
ende hebben eenighe oock tot bevoorderinghe van de Studien van arme Studenten
eenighe Beurſen geſondeert / ſoo tot den Boſch in 't Frater-Huys / als tot Lo-

ven in 't Collegie van 't Vercken / ende zijn daer van de fundateurs geweest/ eenen van de gebueren/ een seer geleert Man / Mattheus Wais, Andries Emen, Ian Ghijsen, Wouter Doren ende Ian van Urkel.

Van de Kerck schrijft Wichmans loc. cit. Templum habet, vel habuit, speciosissimum, quod subditorum in illam surrexit molem, generositate. Exutum illud anno 1583. sed pro parte veteri restitutum est splendori, quem tamen iterum imminuit prolapsa turris. Odeum ad stuporem exterorum habuit marmoreum. Altaria tantę raritatis, ut admirationi fuerint artis pictoriæ peritissimis. Hier is / of is geweest een uytsteeckende Kerck / tot die groote gebrocht door de grootherticheydt van de ingesetenen/ afgebrandt anno 1583. maer ten deele tot haeren ouden luyster wederom opgebouwt doch is wederom vermindert door het vallen van den Tooren. Hier is een Orgel van Marmer geweest / ende was een verwonderinghe voor de vreemden. De Altaren waren hier soo uytmuntende/ dat de beste Schilders daer over versedt stonden. Grammaye. loc. cit. schrijft/ datter wel 20. Altaren in dese Kerck plachten te wesen/ 25. Priesters/ een heerlijck Orgel/ een Urewerck met een voorspeel van seven Clocken. Soo dat hier aen den luyster van dese Kerck niet en ontbrack.

By den Lijnden-Boom op 't Merckt-veldt / is een lieve Vrouwe Capelle/ genoemt onse lieve Vrouwe van Mirakelen aen de Linde, als Wichmans, in Brab. Mar. lib. 2. cap. 25. die noemt/ ende op sijn gewoonlijcke maniere beschrijft.

Onder Oosterwijck hooren Udenhout, Heukelum, Berckel, Haren ende Belveren. Berckel wort oock ghenaemt Oost-Tilborch, om te onderscheyden van een ander plaets Westwaert daer van geleghen / ende genaemt West-Tilborgh.

Haren ende Belveren hebben haer Parochie / gesept de Kerck van Haren, ende wort in de Synodale Statuten van 't Bisdom vanden Bossche van den jaere 1571. ende 1612. Tit. de Archipresbijteris & eorum distinctu, cap. 1. gevonden sub Decanatu Ortensi, n°. 12. Wichmans in Brab. Mar. lib. 3. cap. 30. stelt Haren onder de plaetsen daer de Abdije van Tungerloo de bedieninghe van de Parochie Kercken tot haren last hebben / die alleen in Brabandt meer als dertigh in getal zijn / ende die hy daer alle noemt.

Tot Haren plachte een oudt Mannen Huys te wesen / gefondeert ende gedoteert by Andries s'Grooten, maer dat heeft de Bisschop van den Bossche aen het Mannen-Huys tot Oosterwijck gehecht.

Hier leydt 't Slot Neemael/ of Nemelaer/ dat het honden Huys plachte te wesen/ ende heeft de Hertogh Wenzeslaus (die de handen soo vol vanden crijgh hadde / dat hem de lust tot de jacht wel vergongh) gegeven aen eenen Ian de Roovere, Ridder/ des selfs Hertoghs Hof-Meester/ ende is van de Roovers gekomen aen de Vladraekens, beyde hier seer oude ende vermaerde adelijcke geslachten / ende is noch aen de Edelen van de Vladerackens. De Hertogh heeft aen dit Huys gehecht ende vast gemaeckt de jachten van Oosterwijck, Haren, Udenhout, Berkel, Heukelum, Hertoort ende Esche, met de Visscherijen van Oosterwijck tot Essche toe.

Enschot hoort onder de Rechtbanck van Oosterwijck, maer onder den Kerck-vang van Tilborch.

S. Michiels Gestel heeft sijn eyghen Recht-banck / leyt seer vermaeckelijck op de Riviere de Dommel/ ende ligghen daer de Slooten Oudt-Herlaer ende Nieuw-Herlaer, ende meer andere Sloten van Edelen / waer onder het minste niet en is het Huys Zegewerff.

Gemonde heeft een Parochie/ maer geen jurisdictie/ ende hooren alle de Prochianen

nen van den Kerck-vangh van Gemonden elders anders onder hare naestgelegene Recht-bancken te Recht. Hier is gesticht ende van middelen versorght een Gast-Huys van ses Vrouwkens by Deliana vander Stappen, Weduwe van Ian.

Moer-Gestel, of Gestel by Oosterwijck heeft ende becleet sijn eyghen Banck/ende leyt daer het Huys van Moer-Gestel.

Van dese plaets schrijft Augustinus Wichmans in Brab Mariana, lib. 2. cap. 35. conterminus item supradicto Municipio Oosterwicano pagus est, qui ad distinctionem aliorum sibi cognominum, à frequentia paludum, Moer-Gestel dicitur, & Abbati nostro Tungerlonensi in sacris paret. Colitur hic sancta quædam, cujus neque nomen, neque vitam, neque mortem, post seriam indagationem ullibi in Kalendario, Martijrologio, vel scriptore neque ego, neque multi alii mecum hactenus inveniere potuerunt. By de selve Vryheydt Oosterwijck leyt een Dorp/ dat om van de anderen van den naem te onderscheyden / om de veel Moeren Moer-Gestel genoemt wordt/ het staet onder onsen Abt van Tungerloo in het Gheestelijcke. Daer wort een Heylighe geviert/ welckers naem/ leven ende sterven ick ende veele andere naer een neerstigh ondersoeck nergens in den Kalendier/ Martelaers Boeck of by een Schrijver hebben connen vinden. Lib. 3. cap. 30. Moer-Gestel prope Oosterwijck, ubi colitur S. Everlinus, mihi hactenus ignotus. Soo wordt hier dan gedient de onbekende S. Everlijn, gelijck sy die daer noemen.

Tilburgh Augustinus Wichmans, in Brab. Mar. lib. 3, cap. 40. Est autem Tilborgh, quasi Dry-borch, id est, Trium Castrorum, eò quod ibi olim tria castra seu nobilium aulæ fuerint. Tilborgh is soo veel als Dry-borch, dat is/ van drie Burghen / om dat hier eertijdts geweest zijn drie Borchten of wooninghen van Edelen. Ende schrijft lib. 3. cap 30. Tilborch, celebre admodum Municipium, ad tria millia Communicatum continens. Tilborgh een seer vermaerdt Vryheydt / hebbende dry duysent Communicanten. Naer de groote van Tilborgh, ende de menichte van Inwoonders wordt gegisset / dat dese plaets wel elff Compagnien Volcks bequaem tot den Oorlogh, ofte 1500. weerbare Mannen soude konnen uyt leveren.

Hier zijn 7. Schepenen/ ende twee thien Mans/ ende eenen Burgemeester/ die met de Schouteth ende de thien Mans kiest / ende haelen die de Beden ende andere Schattinghen op. Hier is 't Saterdaeghs een weeck-merckt/ ende daerenboven noch vier jaer-merckten/anno 1567. verkreghen/ende worden die gehouden.

Des anderen daeghs naer S. Pauwels dagh.
Maendaeghs naer Palmen-Sondagh.
Op S. Jan Baptisten avont.
Maendaeghs naer S. Dionijs.

Van het Drapenieren tot Tilborgh is gewagh ghemaeckt in 't Hooft-Stuck n°. 5.

De voornaemste deelen van Tilborgh zijn den Hevel, aen d' Kerck / Velthoven, d' Harsselt, Stock-harsselt, d' Heycant, Broeckhoven, 't Laer, Berredijck, Hoven, anders Eyndhoven, Broeckstraet, Kervel.

Tot Tilburch leyt het Slot van den Heere van Tilburch.

Goerle heeft ende beklëedt sijn eyghen Banck.

Venloon. Inde Meyerije ligghen twee plaetsen die den naem van Loon hebben/ een in het Quartier van Kempenlandt / ende een in het Quartier van Oosterwijck, ende om die van malkanderen te onderscheyden/ wort het eene genoemt Hoogeloon ende het ander Venloon. Nota, dat hier plachte genoemt te worden Ven / dat noemtmen in Hollandt Veen.

Ende

Ende om dat hier by Venloon veel Vens leydt / daer comt het Ven in den naem van dit Venloon, ghelijck op gelijck r wijse / ende omgelijcke redenen de Stad Venloo, oock van de byligghende Vennen den naem van Venloo gekreghen heeft. Dit Venloon wort oock genoemt Loon op het Sandt, ende dat mede van weghen sijn situatie / want gelijck Venloon aen d'eene zijde veel Vennen heeft / ende daerom Venloon genoemt wort / soo heeft het selve Venloon aen d'andere zijde seer veel groote Sandt-berghen / ende swaere Duynen / ende voert ten dien opsien oock te recht den naem van Loon op het Sandt.

Terwijlen dat in dese Vennen/ of Veenen / veel Torff gemaeckt wordt / daer de Stadt van den Bossche oock meest mede plach voorsien te worden/ ende dat de selve by ghebreck van een goede vaert daer niet bequamelijck conde ghebrocht worden/ soo heeft de Hertoginne Ioanna by opene bezeghelde brieve/ gegeven den 13. December des jaers 1395. gheconsenteert een vaert te maecken / ende die oock te brengen door de erven van de Stadt / ende wort de selve vaert genoemt de vaert van Loon, of de Loonsche vaert/ daermen met pleyten door met Torff naer den Bossche plachte te varen / maer comt nu den Torff daer soo overvloedigh uyt Hollandt/ dat hier nu niet veel vaerts met de Torff-pleyten meer en valt/ende dat dese Loonsche vaert vergaet.

Anno 1541. raeckten hier de Vennen/ Veenen/ of Moeren in brandt / ende liep den brandt onder de Moeren ende het water wijts ende zijts henen / ende wat water ende slijck men daer in goot / om den brandt te blussen/het en conde niet helpen/ ende worden eyndelijck tot eenen middel ghevonden / datmen eenen wijden ende diepen gracht soude graven / om den brandt sijn stoff ende materie daer door te ontrecken/dat oock den brandt dede uytgaen / ende waren de gravers van desen gracht die van Venloon, Tielburch, Dungen, ende van meer andere naestgelegene plaetsen. Den roock ende vlam / die desen brandt uyt gaff / was soo groot/dat de locht selfs scheen in brandt te staen. Hier van schrijft Ioan. Goropius Becanus, de Orig. Antv. Die desen brandt beleeft / ende apparentelijck oock ghesien heeft / ende noemt den selven incendium subterraneum. Eenen brandt onder de aerde/maer conde eyghentlijcker genoemt worden/ eenen brandt onder de Vennen/ Veenen/ ofte Moer/ want de aerde en brandt niet/gelijck wy dat aengeteeckent hebben in't 1. Hooft-stuck, no. 4.

Inden jaere 1590. was hier wederom diergelijcken brandt in dese Vennen/ Veenen/of Moeren. Van beyde dese branden schrijft mede Ioannes Baptista Grammaye, lib. cit. tit. Oosterovicum, Capitulo 3. pag. 139. Item ons metter handt geschreven Latijnsche boeck schrijft daer van oock seer breedt.

Wy sullen weder keeren tot de beschrijvinge van Venloon, ofte Loon op het Sandt dat al een groot ende schoon Dorp is / heeft twee uyt-hoecken / eenen aen de zijde van Oosterwijck, ende den anderen aen de vaert van Sprangh.

De Heer heeft hier een schoon Casteel / ende een vermaeckelijcke plantagie/ die by den teghenwoordigen Heer beyde seer verbetert zijn / ende is nu een vande plaisantighste plaetsen / onder alle de Heeren huysen inde Meyerije van den Bossche/ alhoewel daer veel vermaeckelijcke Slooten/ende Heeren huysen liggen.

Hilvaren-Beeck. Daer zijn veel Dorpen ende plaetsen die den naem van Beeck dragen / ende schrijft daer van Augustinus Wichmans, in sijn Brab. Mar. lib. 2. cap. 36. Tit. Diva Virgo Hilvaris-Becana. Plures in Flandro-Belgica, ac potissimum Brabantiâ, pagi sunt & Municipa, quæ cognomen à torrente , vernacule Beke sortiuntur, adeò ut non semel integrum Alphabetum similium locorum contexuerim. In Wals-

Vlaen-

Vlaenderen / ende voornamentlijck in Brabandt ſijn meer Dorpen ende Vryheden die vande Beke den naem hebben / ſoo dat ick verſcheyden reyſe van dierghelijcke plaetſen eenen geheelen A. B. t'ſamen geſtelt hebbe. Dit is oock de oorſaecke/ dat/ om die plaetſen van malcanderen te onderſcheyden / gemeenlijck daer yet by ghe- ſtelt wordt.

Hier wordt Hilvaren gevoeckt by Beeck, ende wordt deſe plaets ordinaer genoemt Hilvaren-Beeck. Veele willen dat deſe Hilvare de Cameniere ofte Dienſt-maecht van S. Oda ſoude geweeſt zijn / daer Rode S. Oden-Roy van genaemt is/ om die plaets door by-voeginghe van dien naem Oden, van een ander plaets te onderſcheyden/ die oock den naem van Rode heeft. Sie daer van Molanum, in Natal. & Miræum, in faſtis ad diem 17. Novemb. Mudzardi op den jaere 713. Die niet en ſchrijven van S. Oda, maer maecken al mede gewagh van Hilvare, die Guil. Galetius, in Hiſtoriâ ſuâ Eccleſiaſticâ Belgij Gallicè impreſſâ, mede ſtelt ende telt onder de Heylighen van't Biſdom vanden Boſſche / ende ſteldt de ſelve tot de Stichtſter van't Capittel tot Beeck. Soo doet mede Ioh. Bapt. Grammaye in ſijn Taxandria, Tit. Pelandia. Van ghelijcken doet Ioannes Beuckelius in de voor reden van ſyn Boeck van ons Lieve Vrouwe van Aerlen, dat hy den Biſſchop van den Boſſche Nicolao Zoeſio, heeft toe-geeyghent. Doch andere zijn hier van een geheel ander ghevoelen / ende en willen deſe Hilvare voor gheen S. Hilvare aennemen / ende dat om deſe redenen/ voor eerſt / om dat noch de Kerck van den Boſſche / noch de Kerck van Hilvaren-Beeck eenighe ghedachteniſſe ofte eenich Feeſt van de ſelve heeft / ende om dat geen bewijſen daer van en konnen by ghebracht worden / ende daerom ſchrijft oock hier van voorders Wichmans, loc. cit. Crediderim, ſalvo meliori judicio, jam dicta haud firmiter ſubſiſtere, quod & ipſi Domini Canonici Hilvaris-Becani agnoſcunt. Probabilus exiſtimo, quod etiam Miræus ſentit, poſt elevationem S. Odæ factam anno 1103. per Otbertum Epiſcopum Leodienſum, cum pluri-mis S. Oda clarere inciperet miraculis, nobilem matronam Hilvarem Becæ, ac Rodæ Dominam, Clericos ſeu Canonicos utroque in loco conſtituiſſe, & ab eâdem Hilvaris-Becam eſſe cognominatam. In vitâ ſiquidem S. Odæ, quam prolixè ſcriptam penes me habeo ex Codice M. S. Corſendoncano, nulla Hilvaris alicujus fit mentio, neque Becæ ullum veſtigium, ſive per imaginem, ſive per tumbam, ſive per elevationem oſſium talis Sanctæ extat. Mijn gevoelen is/ onder verbeteringhe van wijſere/ dat het ghene nu bygheb‍racht is/ niet beſtaen en mach/ dat oock ſelfs de Cononicken van Beeck bekennen. Ick houde met Miræus voor waerſchijnlijcker / dat naer dat Otbert Biſſchop van Luyck anno 1103 het lichaem van S. Oda verheven hadde/ ende ſy door de wonder wercken bekent wierde/ dat Hilvaris Vrouwe van Beeck ende Rode, in beyde die plaetſen Canonicken gheſtelt heeft / ende dat van haer Beeck den naem van Hilvaren-Beeck ghekreghen heeft. Want int leven van S. Oda dat ick wijtloopigh by my hebbe geſchreven uyt het geſchreven boeck van Corſendonck, en wordt van gheen Hilvaris gewagh gemaeckt / men vindt oock tot Beeck gheen teecken van ſoodanich een Heylighe / t'ſy door een Beeldt/ of Tumbe/ ofte door de verheffinge van de beenderen. Tot meerder bewijs van dit ſijn gevoelen ſoo brengt hy hier oock by haer graf-ſchrift dat tot Rode in de Collegiale Kercke is / daer ſy begraven leydt / dat wy in de beſchrijvinghe van Rode hebben laten invloeyen / daer ſy oock niet voor Heyligh erkent en wort. Item haer jaer-getijdt/ dat daer jaerlijckx den 20. Auguſti wierde gehouden.

De naem van deſe Vrouwe wordt by verſcheyde ghéleſen / ſommighe ſchrijven Hilva-

Hilvaris, andere Hilware, sommighe oock Hildevare. 't Capittel van Beeck meent Grammaye, loc. cit. het alderoudtste te zijn van alle de andere Capittelen van de gheele Meyerye / maer het contrarie blijckt uyt het voorgaende/door dien dat Vrouwe Hilvaris beyde de Capittelen tot Roy ende tot Beeck ghefondeert heeft / soo en can't een niet geseydt worden ouder te zijn als het andere. Tot bewijs van sijn schrijven brenght hy by eenen bezegelden brief van Hertogh Henrick den eersten van dien naem / die tot de regheeringhe quam naer de doodt van sijn Vader Godefridus den derden van dien naem / wiens doodt ghemeenlijck ghestelt wordt op 't jaer 1186. ende is ten tijden van Hertogh Henrick de eerste oock dit Capittel niet eerst ghefor-meert / maer was al in wesen als hy tot de Regeeringhe quam/ want Wichmans, loc. cit. verhaelt uyt de Archieven van sijn Abdye van Tungerlo, het ghene dat tusschen de Canonicken van Beeck ende de Abdye voorsz. 29. jaren voor de Regeeringhe van Hertogh Hendrick den eersten is voorgevallen / ende schrijft daer van aldus: Constat ex Archivis nostris an. 1157. fuisse Hilvaren-Becæ in Collegio Canonicorum præter Decanum etiam Præpositum, qui conventioni cuidam inter illos & nos factæ, primus subscripsit. Het blijckt uyt onse Archiven/dat anno 1157. in't Capittel tot Hilvaren-Beeck beneffens den Deken oock een Proost gheweest is / die een seker contract tusschen haer ende ons gemaeckt eerst geteeckent heeft.

Hilvaren-Beeck is een groot ende schoon Dorp / aende plaets / die vry groot is/ steets-gewijse met schoone huysen wel betimmert/ en heeft dese vijff jaer-merckten:

Woensdaghs voor Vastel-avondt.
Woensdaghs voor Palmen-Sondagh.
Maendaghs naer Beloken Paesschen.
Sondaeghs voor S. Jans dagh.
Woensdaghs inde Quatertemper-daghen in September.

Hilvaren-Beeck, Diesen, ende Wester-beerse, ende daer onder Rijl, maecken een Banck / ende heeft Hilvaren-Beeck vijff/ende Diesen twee Schepenen. Hier zijn oock seven Gesworens. d'Schepen van dese Banck setten tot Wester-beerse twee Beurders.

Diesen heeft twee uythoecken / te weten/ Haegorst ende Baerscot.

Tot Hilvaren-Beeck is een schoone Collegiale Kerck / die daer mede is de Parochie Kerck/ by onsen tijdt afghebrandt/ ende wederom daer naer opgebouwt/ ghebouwt door Vrouwe Hildewaris, ende is de Coppe van der selvers Kerck-fundatie te lesen by Wichmans loco citato, soodanigh als de Canonicken van Beeck hem die hadden toeghesonden / ende is dese: Anno Domini septuagesimo post translationem S. Odæ Virginis (fuit autem translata, ut prædixi, anno 1103.) nobilis Domina Hildewaris, Domina de Hilvaren-Beeck & Rode, fundavit Ecclesiam de Beeck, & Ecclesiam de Rode, in quâ sepulta est, &c. Int seventichste jaer naer de verheffinge van de H. Maghet Oda (die gheballen is / als vooren is aenghetëeckent anno 1103.) heeft de Edele Matroone Hildewaris, Vrouwe van Hilvaren-Beeck ende van Rode, gebout de Kerck van Beeck, ende de Kerck van Rode, daer in dat sy begraven is/ &c.

Beneffens dese Collegiale ende Parochie Kerck / soo is hier tot Wester-wijck een Lieve Vrouwen Capelleken / ende een in de Voort, daer Wichmans loc. cit. al mede van ghewagh maeckt.

Druenen, waer van Aug. Wichmans, in Brab. Mar. lib. 3. cap. 40. verhaelt hebbende/ dat Hertogh Henrick anno 1232. aen de Abdije van Tungerloo het recht van Patronaetschap van de Kerck van Loon, waer onder doen de Kerck van Hapaert was/ die

die doen maer een Capelle onder Loon was / soo voecht hy daer by : Item anno eodem jus patronatus Ecclesiarum de Waelwijck , Loon op 't Sandt , & de Oven. Per Oven autem intelligitur Druenen , qui est pagus Brabantiæ prope Heusden , & in antiquis scriptis vocatur modò, Oven, Uden, Huven, & Huva. Int selve jaer 't jus Patronatus van de Kercken van Waelwijck, Loon op 't Sandt, ende van Oven. By Oven wort verstaen Druenen , een Dorp van Brabandt nae by Heusden gheleghen/ ende wordt in de oude Stucken genaemt dan Oven, Uden, Haven, ende Huva.

Druenen is in 't Oosten 't laetste Dorp van de Langh-straet , ende stonden hier voor den jaere 1421. alle de Kercken tiende-recht / gelijckmen dat wel siet aen de oude Langh-straet , ende aen de situatie van de plaetsen daer de oude Kercken gestaen hebben / maer door den inbreuck van den grooten Zuyt-Hollandtsche Weerdt/ zijn alle de andere Kercken / behalven de Kerck van Raemsdonck , ende de Kerck van Druenen wegh gheraeckt / ende de nieuwe juyst op de oude plaetsen niet wederom gebouwt. Men seght dat dese twee Kercken/ te weten de Kerck van Raemsdonck, ende de Kerck van Druenen , die inde Langh straet noch beyde naer de voorsz. inundatie overgebleven zijn / ende die op beyde de eynden van de Langh-straet staen/ d'eene op 't Oost / d'andere op 't West eynde / op een fatsoen / ende als uyt een handt schijnen gemaeckt te zijn. Aen den Cuyckschen Hoeck heeft de Heer een schoon Slot/ met een heerlijcke plantagie/ ende leyt tot Gansoyen onder Druenen mede een schoon Slot.

Cuyck ofte Nieu-Cuyck heeft sijn eyghen Banck/ met een Capelle/ maer hoort onder den Kerck-vangh van de Parochie van Druenen.

Waelwijck. De ondersoeckers van de oude friesche ende Engel-Saxe talen/ willen dat de namen van de Rivieren de Maes ende Wael van eenderley beteeckenisse souden wesen / ende dat de selve namen in die talen souden beteeckenen / een Wael/ Weel/ ofte Wiel/ ende dat Wijck een wooninghe beteeckent / ende voornamentlijck als die plaetsen die den naem van Wijck voeren / by de Zee ofte Rivieren ligghen/ ende soo willen sy/ dat Waelwijck, dat eertijdts op de Maes gheleghen heeft/ oock alsoo sijnen naem soude gekreghen hebben. Waelwijck heeft Hertogh Ian de tweede van dien naem anno 1203. Stadts gerechtigheydt gegeven / met het recht van ingebodt. Ende Hertogh Willem van Beyeren , de seste van dien naem Grave van Hollandt heeft anno 1409. die van Waelwijck in Hollandt tol-vry gemaeckt/ apparentelijck op het versoeck van de Heeren van Brederode, die op dien tijt oock Heeren van Waelwijck waeren.

Waelwijck heeft een Vrydaeghsche weeck-merckt/ ende twee jaer-merckten. Den eersten/ in Meert/ op den dagh van Thomas van Aquinen. Den anderen, in Augusto/ den tweeden dagh naer S. Laurents dagh.

Waelwijck heeft een langhe ende wel betimmerde straet / ende langhs de oude Maes schoone weyden/ ende streckt met sijn gebiedt tot Gansoyen toe.

Boxtel is een Baronije/ leyt seer vermaeckelijck op de Riviere de Dommel/ ende heeft een groote plaets rontsomme wel betimmert / is overvloedigh voorsien met Water-Moelens / ende wort verdeelt in neghen deelen/ ende zijn die Celossen, Hal ende Hevet , Tongeren , de Roont , Lennich-Heuvel , Breuckel , kleyn Lijemd , Munsel, binnen Brugghen. Hier is een jaer-merckt/ die gehouden wort den laetsten Maendagh in April. De Baron heeft daer een schoon Casteel/ met een groote jacht ende groote gerechticheden.

Hier is een schoon Collegiale Kerck / die daer mede de Parochie Kerck is/ ende

is daer anno 1490. gefundeert een Capittel van eenighe wereltlijcke Canonicken/ met eenen Deken. In dese Kerck plachte te wesen het Heyligh Bloet. Hoe dat herselve daer soude zijn gekomen/ dat verhaelt in het breedt Dionysius Mudzard in sijn Kerckelijcke Gheschiedenissen in onse Nederlanden/ op 't jaer 1380. Item Grammaye loc. cit. pag. 143. Wichmans in Brab. Mar. lib. 3. cap. 21. Hier plachten eenen grooten toeloop van Volck te wesen. Anno 1540. den 13. Mey alsmen dit Bloedt hier voor het Volck hadde getoont / soo is daer eenich vier van een Tortse ghevallen in eenigh stroo/ dat op de straet lagh / ende ontstack daer uyt soo eenen brandt / dat de Huysen in de Vryheydt staende alle by na afbranden. Item het Clooster teghen over de Kerck / met alle de Herberghen/ ende verbranden op dien tijdt hier over de hondert ende 't seventich heyrtsteden / daer door datter groote schade geschieden / oock des te meer / door dien daer veel vreemt Volcks te beevaert was/ die veel haer byhebbende Bagagie door den brandt quijt raeckten.

Tot Boxtel is ghesticht ende van middelen versien een Gasthuys van thien Vrouw-persoonen by Magdalena vander Stappen , Weduwe van Ian Scheffers , Boeckvercooper ende Burger van s'Hertogen-Bossche inden jaere 1644.

Eesch leydt op het water / is een goet dorp / plachte een Heerlijckheydt te wesen/ ende te hooren onder den Baron van Boxtel, maer is afgelost/ heeft sijn eyghen Banck.

Vucht ende Cromvoirt maecken t'samen een Banck / ende heeft Vucht vijff ende Cromvoirt twee Schepens.

Vucht heeft seven gebuerten / 1. Cromvoirt, 2. Bergenshuysen, 3. de Schorvert, 4. op Deenken, 5. aen de Kerck, 6. aen de Hoeven. Heeft oock twee Parochie-Kercken/ waer van d'eene genoemt wort St. Pieters, d'andere St. Lamberts Kerck/ doch is d'eene van een veel Heerlijcker ghebouw als d'andere / ende heeft eenen schoonen Tooren/ maer het Spits is daer af / sonder wederom op gebouwt te worden.

Hier ligghen twee Slotjens / een van d'Edelen Heyms , 't ander ghenaemt het Huys te Maurich.

Vucht heeft een Heyde vermaert door den slagh van Briaute teghens Leckerbeetjen , waer van de geschiedenisse dese is :

't Gheheurde inden jaere 1600. dat Briauté, een Frans jonck Edelman uyt Normandyen / int Lant van Caux / de welcke gheduerende den Oorlogh in Vranckrijck / behaelt hadde de eere ende reputatie van een seer vroom ende vailliant Soldaet / hier in dienst van de Heeren Staten Generael Ritmeester van een Compaignie Cuirassiers ghewo rden is. Op den lesten November des jaers 1599. is sijnen Luytenant met 20. Ruyters uytgetoghen / sijnde deselve meest Francoysen/ diese Meesters noemden om datse eenspannighers / ende selfs Meesters van de paerden waeren; de welcke haer selven onvoorsichtigh van malcanderen gescheyden hebbende in tween / zijn van den Ruyteren van Grobbendonck uyt Diest overvallen/ ende gevangen binnen den Bosch gebrocht. De Luytenant van Briaute heeft dat geschreven aen Briaute sijnen Ridtmeester / versoeckende dat hy hem sijn rantsoen wilde seynden. Sijnen Ritmeester Briaute seer qualijck opnemen te dat hy hem van sijn Vyanden alsoo hadde laten vanghen / ende het rantsoen aen hem gesonden hebbende/ heeft onder anderen aen hem geschreven: je suis bien esbahij que vous avecq vingt Maistres , vous estés laisse barré de quarante coquins. Dat is/ ick ben seer verwondert dat ghy met twintigh Meesters u hebt laten slaen van 40. coquins / ofte fielen. Desen brief comende in handen van Geraert Abrahams , aliàs Leckerbeetjen,

jen, Luytenant van den Heer Anthoni Schets, Heere van Grobbendonck, ſchreef wederom aen den Heere Briaute, dat hy daer af niet en behoefde verwondert te weſen/ dewijle ſulcke Coquins ſo goede Soldaten waren/ dat ſy niet alleen in meerder getal tegens ſulcke Meesters en ſouden derven gaen/ maer oock wel in gelijck getal/ ende ſoo hy Briaute des wilden beproeven met 20. Meesters tegen hem Leckerbeetjen met 20. Ruyteren van ſijn Compagnie / ſoo ſoude hy plaetſe ende tijdt noemen/ ſy ſouden hem daer inne te gemoet commen. Briaute en konde dat niet verdragen/ende neemt de conditie aen / ende daer gaen Trompetters over ende weder over / ende worde de plaetſe genomen op de Vuchtſche heyde (mits Leckerbeetjen hem als geproſcribeert nerghens en dorſt vertrouwen) op beloſte ten beyden zijden / datmen ſonder bedroch vechten ſouden/ende dat de vechtende gheene moeyte als vande ghedestineerde partije ſoude ghescheiden. Sijn excellentie hadde dit geerne ontraeden/ ſegghende: dat de partije te ongelijck was / want hy weſende een Edelman van goeden Huyſe / en conde geen eere noch reputatie begaen teghen eenen gheproſcribeerden/ende van geen Edel bloedt zijnde. Dan 't was te vergeefs/ het Edele Francé jonge bloet was te heet / hy wilde daer mede deur. Hier op vertoogh hy upt Geertruydenbergh met ſijn partije / ende ſliep den 4. Februarij des s'nachts tot Loon op 't Sandt, alwaer hy / Roomsch geſint ſijnde/ des morghens broech hem biechte ende Miſſe dede doen / ende reedt doen voorts na Vucht / alwaer Grobbendonck haer ſont Spaenſche wijn / broot ende kaſe / daer Briaute niet af en nutte / maer wel ſijn Volck/ ende naer dat Leckerbeetjen voorts ghekomen was tot op de voorſz. heyde/ hebben de Trompetters ten beyden ſijden elck anders haer partije gaen tellen/ t' welck geſchiede ten een ure naer den middagh/ ende daer naer van beyde zijden by malkanderen gevoecht om de Charge te ſlaen:ende naer dat Briaute de perſoon van Leckerbeetjen wel gedeciffereert was/ ſtaecken de Trompetten/ waer op de voorſz. partijen op malcanderen met grooter furie Chargeerden / ende drongh Briaute op Leckerbeetjen aen / plant hem een kort Roer int viſier / ende ſchiet hem morts doodt. Noch bleven in het eerſte treffen Leckerbeetjens Broeder genaemt Anthoni Abrahamſz, Corporael vande Compagnie / ende ſijn Swagher. Ende van Briautees zijde bleven doodt ſijn Quartier-meeſter Pliſſon, ende noch eenen Francoys Beau Hubert genaemt : hier door hadde Briaute groot voordeel/indien hy dat wel waergenomen hadde / midts de Commandeurs van ſijn Vyanden ghebleven waren : maer hy was ſoo haeſtigh ende furieus / dat hy ſijn volck noyt wederom t' ſamen en bont/het welck hem int verdriet brocht / want of wel de Commandeurs van ſijn Vyanden ghebleven waren / ſoo deden d'andere als oude ervaren Soldaten / ende ſloten hen ſelven wederom in een/ſoo veel mogelyck was. Briaute d'eerſte reyſe deur de Vyandt gepaſſeert weſende / wende hem wederom terſtont naer ſijn Vyanden / ſonder naer ſijn Volck om te ſien / ende Chargeerde wederom / in welcke Charge ſijn Paert geſchooten wiert / ende doen wierden van de ſijnen geſchoten drie Ruyteren / met namen Cajou, Morcau ende le Coing : Hy dede daer naer van ſijn paerdt aſitten een ander Ruyter Sigure genaemt / ende quam ſoo weder te paerde/ ende gingh daer ten derdemael aende Charge / in welcke ſijn paerdt wederom geſchooten wierde / ende van den ſijnen noch eenen die genaemt la Rilliere. In deſe Charge waren mede te voet geraeckt noch drie van ſijne Ruyteren / die haer paerden mede verlooren hadden / te weten / la Roſe, de Noyer, ende Bremont, ende vochten alle te voet/ ende midts de quade ordre die ſy hadden gehouden / was de Vyandt hem nu te ſtijff geworden / daer door de couragie van eenighe van den ſijnen

Ld

nen begonst te faeljeren / in voeghen dat eenen la Piere, ende een ander du Lyon genaemt / met volle carrie wech reden / ende hem abandonneerden. Eenen genaemt uyt ten Eng, die gequetst was / reedt mede wech / midtsgaders oock Sint Amont, die beyde de armen aenstucken geschoten waren. Een ander genaemt la Tarte, reedt daer na oock daer van / hem excuserende op sijn paert / dat verschrickt was / ende hem teghen sijnen wille weghgedraghen hadde. Van ghelijcken wierden beschuldicht van hem verlaten te hebben Compaeugne ende Barou, die heur daer naer van sulcx hebben willen excuseeren: Niet te min hy aldus verlaten wesende ende mette anderen een wijle tijts te voet seer courageuselijck gevochten hebbende / gaf hem ten laetsten gevanghen / op toesegginge van goet quartier / gelijck mede dede la Rosen, de Noyer ende Bremont, ende ten laetsten oock sijnen Neef Thiban, die langhe gevochten hebbende noch te paerde sat. Briaute wierde daer na gelast te sitten op het paert van sijnen Trompetter / ende naer den Bosch gebracht / daer sy doen bevonden / dat Grobbendonck een Embuscade in van Voet-volck hadde doen houden: middelerwijle advertentie van sijn gevanckenisse aen Grobbendonck gedaen zijnde / ende dat sijnen Luytenant doot was / laste de selve (so men daer naer seyde) dat men Briaute met den sijnen mede soude doodt slaen / het welck schandelijck ende tegen sijn geschreven beloofsten was / ende als Briaute gecomen was inde straete van de galge / dedemen hem af-sitten / ende wiert daer met alle die by hem waren / schandelyck teghen't gheloof van't quartier hem toegeseydt / ende tegen Grobbendoncks eygen beloften te vooren ghedaen / met coelen bloede vermoort / hier toe holpen den Cornet van Grobbendonck, Grobbendoncks Dienaers ende meer anderen. Het velt was vol Huysluyden van verre toesiende / onder de welcke oock was Sigure, op wiens paerdt Briaute steegh nae dat sijn eyghen gheschooten was / met noch 3. Francoysen ende Wteninge, die seer ghequetst was / ontquamen. 26. paerden bleven op de plaets ligghen van beyde zijden. Aldus liep dit ghevecht voor Briaute qualijck af / daer of te vooren niemant hem en conde af-raden. Het Lichaem wiert tot Dordrecht gesonden / ende daer al uytgeschildert met 30. wonden / ende gebalsemt zijnde voorts na Vranckrijck gheschickt. Sie Emanuel van Meteren, op den jaere 1600. Pieter Bor Christiaensz, Everhard van Rijd, Huygo de Groot, ende meer andere.

Helvoirt leydt dicht by Vucht, heeft sijn eygen Banck / ende is daer een Slot ofte wooninghe voor den Heere.

Hooghe-mierdt, Leege-mierdt, ende Hulsel, hebben t'samen een Recht-banck / ende heeft in die Banck Hooge-mierdt drie / ende Leege-mierdt ende Hulsel elck twee Schepens.

Copije van dat de Meyerije van Oosterwijck gelost is / ende op wat wijse / vervattende een belofte / datmen die Meyerije van Oosterwijck, noch oock geen ander Dorpen / noch Vryheden inde Meyerije van den Bosch geleghen nimmermeer meer versetten en sal / noch vervreemden vander Stadt van den Bossche.

Wenzeslaus van Beme, by der gratien Godts Hertoghe / ende Iohanna by der selver gratien Godts Hertoginne van Lutzemburch / van Lotharinghen / van Brabandt / ende van Limborch / Marc-Gravinne des heylighs Rijcks. Doen cont allen luden / dat want die Schepen / Ghesworen ende ghemeenlijck die gude lude woonende inder Stadt van den Bosch in onsen noet orber ghelent hebben iij. dusentich drie ende eenen halven auder guldenen scilde / of die weerde daer af onser Meyerije van Oesterwijck mit sijnen toebehooren te lossen ende te quiten / dat verset was onser lieber Suster der Hertoghinne van Gelre voor een seker somme gelts /

soo

soo willen wy des gelts seker maken onser voorsz. Stadt van den Bosch/Schepen/
Gheswoorzen en den goeden luden onser voorsz. Stadt van den Bosch / met goeden
ripen rade daer op voer gehadt dese voorsz. iij. Dusentich iij. ende enen halven gul-
den auder scijlden / of die werde daer af te heffene op onser voorsz. Meyerijen Lant
ende Dorpen van Oesterwijck ghemeynlijck / ende bevelen hen / oock lovende den
voorsz. Schepen Gheswoorzen onser voorsz. Stadt vanden Bosch / ende geven hen
volcomen macht dat sy Aert van Wadle en Lucas van Bubnaghel , die wy daer toe
ghecoorzen hebben / setten souden metten dese voorsz. iij. Dusentich drie ende eenen
halven audene guldene scijlde op dit voorsz. Landt / Meyerije / ende Dorpen van
Oesterwijck , ende daer af elcke Dorpe syne sunderlinghe portie / de Lande best
geven / na dat hen dat duncken sal mogelijck syn en redelijck / ende oock loven hen
voert daer toe lude te kisen uter Vryheydt / Dorpen ende Landen van Oesterwijck
voorsz. ende te nemen die dit ghelt voert setten sullen / in elcken Dorpen ende Vry-
heden voorsz. by Rade onser voorsz. Schepen/Gheswoorzen ende de voorsz. Aert van
Waderle en Lucas van Bubnaghel wittelijcke ende getrouwelijcke na elckx persoens
goede ende stade sonder daer in yemande te verdraghen / mit sulcker voerwonden/
dat ons Scoutheit vanden Bosch die nu is / ende ten tijden sijn sal/ hem verbinden
sal mit goeden borghe ende sekere ghelooften jeghen ons Stadt vanden Bosch ende
jeghen Schepen ende Gheswoorzen ten tide aldaer / dat hy alsoo langhe als hy ons
Scoutheit sijn sal / dese voorsz. summe ghels / tierst dat sy gesetet sal sijn / gelijck
als voorsz. is op die Meyerije/Landt/ Dorpen ende lude van Oesterwijck wte pan-
den sal / ende doen wt panden sonder merren aen alle lude daer mense op setten sal/
soo dat onse Stadt voorsz. dese voorsz. somme ghelts hebben sal / ghelijck ende al-
temael nu tot alre helighen Misse naest toecomende/ sonder ergelist ende gevielt al-
soo/dat niet gheballen en moet / dat onse voorsz. Scoutheyt ten tiden ten Bosch dit
voorsz. ghelt vanden Landen/Meyerijen ende Dorpen van Oesterwijck soo haeste-
lijck niet vercrijghen en const / noch upte ghepanden / soo dat hijs niet betalen en
konst der voorsz. onse Stadt op aller heylighen dach / of binnen ses weken daer na
sonder ergheliſt / soo willen wy en orloven onsen voorsz. Scoutheydt te nemen uyt
onse fourtayten vander Meyerijen vanden Bosch / nu veertien nacht voer Kers-
misse naest toecomende ij. hondertich / ende xv. ander gulden scijlde ende die onse
voorsz. Stadt/ of den Schepenen ende Gheswozen aldaer te leveren ende te geven/
een scade / ende die lijfpensoen mede te betalen / die mede overmidts finantie dese
voorsz. iij. dusentich/ iij. ende eenen halven aude guldene scilde sculdich is te Brues-
sele/ ende ghevielt oock alsoo/dat onse voorsz. Scoutheit van den Bosch dese voorsz.
somme ghelts vanden iij. dusentich/iij ende eenen halven aude guldene schilden niet
soo voelcomelijck gecrijghen en conste / dat hyse al encelixen gegeven en const / of
betalen der voorsz. onse Stadt vanden Bosch tot opten xiiij. sten nacht voer S. Ians
Baptiste dach / te midde somer naest toecomende / soo is ons wil volcome/dat ons
Schoutheit dan oock nemen sal van onsen forefayten der voorsz. Meyerije ij. hon-
dertich ende wijftien oude scijlde / ende die noch onse Stadt vanden Bosch/ of den
Scepen ende Gheswozen aldaer betalen dese voorsz. lijfpensoen mede te betalen tot
Bruessel/ daer dese somme ghelts mede vercreghen is / alsoo dat onse Scoutheit
vanden Bosch alle jaer / eest dat hy dese iij. dusentich iij. ende eenen halven scijlde
niet vercrijghen en kan / noch en betaelt tusschen dit ende xiiij nachten voer S. Ians
Baptiste dach / te mid somer naest toekomende altoes voer son opten xiiij sten dach
voer alle Kersdagh / en opten xiij sten dagh S. Ians Baptist dach te midde somer ge-
ven.

ven sal/ende betalen gelijck voorsz. is / ij. hondertich ende xv. auder guldene schilden onse voorsz. Stadt vanden Bosch / of den Schepen ende Ghesworen al totten tijt toe dat dese voorsz. lijftocht verstaennen sal sijn / ende overmits dese zaken te doen/ sal onse Scoutheit vanden Bosch/ die nu is/ of namaels wesen sal / wael verborghen met ij. of met iiij goede borghen / die gegoet sijn binnen de Meyerijen vanden Bosch / die onse Schepen/ Ghesworen/ ende goede luden onser voorsz. Stadt voldoen den tijt dat hy Scoutheit sal sijn / soo datse hem billick genuegen sal/ eer sy hem schuldich sullen sijn 't ontfaen in haren Scouteth / ende in dese zake is te verstaen / ghevielt alsoo datmen dese voorsz. iij. dusentich ij. ende eenen halven oude scilde / diemen aldus setten sal opte Vryheden/ Landen/ende Dorpen van Oesterwijck alenceliken totten voorsz. daghen niet gecrijghen en konden / ende men die helft meer of min daer af en hadde/ ende men die onse voorsz. Stadt vanden Bosch betaelde / datmen dan dat nagalande gelijck af slaen soude vander voorsz. lijfpensen die tot Bruessel versoetnen sal van jaer tot jaer sonder erghelist / daer in eest dat wy onsen Schouteth vanden Bosch voorsz. die ten tide sijn sal ontbieden ende bevelen / dat hy dit voorsz. ghelt dat gheset sal werden alsoo voorseyt is / op de Meyerije / Landen ende Dorpen van Oesterwijck , uyt te panden sonder enich vertrecken/ ende alle voerwaerden hen aen te nemen te voldoen van onse weghen/ soo dats ons voorsz. Stadt content sy / en ons des niet meer en voe te volgene. Ende want ons voorsz. Stadt vanden Bosch dit ghedaen heeft in trouwen / ende des voorsz. somme gelts gefineert heeft op haer selves last/ ende avontuer : Soo ghelovren wy haer in goeden trouwen voer ons en nacomelinghen / dat wy dese Meyerije/ Lans en Dorpe van Oesterwijck nimmermeer versetten sullen / noch verbremden van onser Stadt weghe vanden Bosch voorsz. noch oock negene ander Dorpen / noch Vryheden in onser Meyerijen ghelezhen / maer willen dat sy daer aen blijven geannexeert voert aen tot ewelike daghen / ghelijck ende in alder manieren dat sy by onser voerwerden tiden gehoert hebben ende geannexeert sijn gheweest onse voorsz. Stadt ende Meyerije vanden Bosch/ sonder ergelist/ in getuyghen/welcken dingen wy onsen zeghel gehanghen hebben aen desen brief. Gegeven tot Bruessel opten ix ten dach in September/int jaer ons Heeren M. CCC. ende LX.

Inde Beschrijvinghe vande plaetsen van de Meyerije van den Bossche sijn vele Vryheden. Doch wat Vryheden zijn schrijft Valerius Andreæ van Dessel. I. C. in sijn Bibliotheca Belgica , ende aldaer in sijn Topographia Belgica , mihi pag. 10. Municipia, quæ tametsi muris fossisque cincta non sint , opidorum tamen gaudent juribus & immunitatibus, unde & vulgò Vryheiden/ hoc est Libræ Villæ nuncupantur, ac pagos celebriores, numerat Brabantia in primis Oostervicum, &c. Van gelijcken schrijft daer van Adrianus Havermans in sijn Kort begrijp van de Historie van Brabandt, in't derde Cap.ttel, de Vryheden / hoewel die niet gheen Vesten of Wallen besloten zijn / genieten nochtans de rechten ende voordeelen van de Steden.

Ende waren eertijdts dese / Turnhout, Hoochstraten, Oosterwijck, Oirschot, Merchten, Assche, Vueren, Duysborch, Over-Issche, Hulpen, Wavere, Genappe, Geel, Arendonck, Braine, Alleud, Duffele, Waelhem. Hedendaeghs zijnder meer/ ende pretenderen veel andere plaetsen den naem ende voordeelen vande Vryheden ; dan/ghelijck gheen Vryheydt tot een Stadt / alsoo en can oock gheen Dorp tot een Vryheydt verheven worden / als by uytdruckelijcke toestaen van den Hertogh/die ghehouden is al voorens de naeste Steden ende Vryheden daer op te hooren.

Dat in de Meyerije van den Bossche al veel meer Vryheden zijn/ als Havermans hier wel uytdruckt / dat blijckt claer uyt dese onse Beschrijvinghe vande Meyerije van den Bosch.

'T 8. Hooft-

'T 8. Hooft-stuck.

I. De groote van de Dorpen, ende Vryheden in de Meyerije van den Bossche.
II. De Heerlyckheden daer in gelegen met den aencleven van dien.
III. De Canonisijen, Commanderijen, Abdijen, ende Cloosters inde Meyerije geleghen.

I. INdien de Duynen hier goede teel-landen / ende de heyden goede weyden wa-
ren/ men soude de Dorpen ende Vryheden by de mergentaelen connen ver-
grooten / gelijck dat geschiet daer de Landen meest goede Landen zijn / maer de on-
vruchtbare Duynen ende schraele heyden en connen hier voor geen goede Landen
strecken. De teel-landen worden hier oock wel vergroot/als de gemeenten ten deelen
verkocht / ende tot teel-landen worden ingesteecken / ende met kracht van mest tot
teel-landt gemaeckt. Wy en sien hier geen middel/ om de groote van de Dorpen en-
de Vryheden uyt te vinden/ als uyt den Tax van yders Schattingen / of uyt yders
deel in het op-brenghen van hare Bede / daer in de plaetsen naer de geleghentheyt
van haere Inwoonders ordinaer getaxeert zijn geworden. Wy vinden de volgende
Taxe der Beden staende in een seer oudt/met een oude litter/ op de wijse van die ty-
den geschreven Boeck / dat niet verder en comt als tot 't jaer 1466. ende staet daer
de selve Taxe achter een Acte geteeckent veerthien hondert ende ses / ende gheloove
dit een Taxe van dien tijdt te wesen.

Dit is de Taxe van der Beden ons ghenadichs Heeren van Brabandt/ daer die Stadt vanden Bossche metter Meyerijen op getaxeert ende geset is.

Inden ierften die Stadt van den Bosch ij. dusent vij^c. ende lxxviij. auder scilde.

Item die Schoutheyt Ambacht van Maselant.

Item Os clxvij. aud scilde. 1. dordendeel.
Item Berchem ende Dieden liij. aud scilde. 1. dordendeel.
Item Hees lx. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Nisterle xliiij. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Geffen xcv. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Roesmalen ende Nulant ciij. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Berlikem lxxv. aud scilde. ij dordendeel.
Item Dinter, xxxviij. aud scilde. anderfalde.
Item Kessel, lxxiiij. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Littoeyen cxx. aud scilde.
Item Maren lxxviij. aud scilde.
Item Alem xxxiij. aud scilde. 1. dordendeel.
Summa ixc. xlvj. aud scilde.

Item Schoutheyt Ambacht van Peedlant.

Item Rode cxxiiij. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Liemde xlvij. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Sonne ende Broegel lx. aud scilde.
Item Nuenen, Tongelre ende Wetten cx. aud scilde.
Item Beke, Aerle ende Rijxstel cix. aud scilde. I. dordendeel.
Item Lieshout, xxx. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Stiphout xxx. aud scilde.
Item Mierle lxvj. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Helmont lxvj. aud scilde. ij. dordendeel.
Item den hout xxij. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Schijndel lxxv. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Vechel liij. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Erpe xxxvj. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Bakel lxxxvj. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Doirne ende Vlierden cix. aud scilde.
Item Someren xcix. aud scilde.
Item Lierdorp xxx. aud scilde. I. dordendeel.
Item Asten lviij. aud scilde.
Summa xij^c. ende xvij. aud scilde.

Item dat Schoutheyt Ambacht van Oesterwijck.

Item Oesterwijck mette Dingbanck cxlvj. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Helvoirt xliiij. aud scilde.
Item Essche xxix. aud scilde.
Item Waelwijck lxix. aud scilde.
Item Druenen xc. aud scilde. I. dordendeel.
Item Tilborch ende Goirle cxiij. aud scilde. I. dordendeel.
Item Gestel lxij aud scilde. I. dordendeel.
Item Beke cliij. aud scilde. I. dordendeel.
Item Mierde lxxvj. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Vucht lviij. aud scilde.
Summa viij^c. xlij. aud scilde, ende ij. dordendeel.

Item dat Schoutheyt Ambacht van Kempelant.

Item Eersel liij. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Eyke c. aud scilde.
Item Loemel xciij. aud scilde. I. dordendeel.
Item Hapaert xxix aud scilde.
Item Steensel xxiij. aud scilde. I. dordendeel.
Item Casterle xxij. aud scilde. I. dordendeel.
Item Riethoven lj. aud scilde. I. dordendeel.
Item Dusel xxiv. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Loen xxxvi. aud scilde. ij. dordendeel.

Item Dommalen xv. aud scilde. 1. dordendeel.
Item Westerhoeven xlix. aud scilde. 1. dordendeel.
Item Oirschot cxvi. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Strijp ende Straten, lxviij. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Zeelst ende Mirefelt lxiij. aud scilde.
Item Knechsel xiij. aud scilde. 1. dordendeel.
Item Orle xxvij. aud scilde. 1. dordendeel.
Item Wijnterle xv. aud scilde. 1. dordendeel.
Item Vessem xxviij. aud scilde.
Item Sonderwijck ende Velt-hoeven xxxiij. aud scilde. 1. dordendeel.
Item Berse xli. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Bladel ende Roesel lxxxiii. aud scilde. 1. dordendeel.
Summa ixc. xlv. aud scilde, ende ij. dordendeel.

Item die Schoutheyt Ambachten onder die smael heiren.

Item Lit, ende datCapittel van S. Lambert tot Ludick, cxliiii. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Meerwijck xxxiii. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Oeyen sub Dña gelrensi. xxiiii. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Heeswijck xxii. aud scilde. ij. dordendeel.
Iten Villa de Herpen, xxxiii. aud scilde. 1. dordendeel.
Item Villa de Uden, xliv. aud scilde. ij. dordendeel.
Item térra de Meghen lv. aud scilde. ij. dordendeel.
Item opidum de Grave, & Loen xxxix aud scilde. ij. dordendeel.
Item Geldrop xiii. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Ghemert xv. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Wadelre, Wedert, ende Aelst lxxxix aud scilde.
Item Leende ende Heze. c aud scilde.
Item Eyndoven cxxxiii. aud scilde. ii. dordendeel.
Item Woensel lxvi. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Maerheze ende Zoerendonck xliii. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Gestel, Herlair ende Gemonden xliiii. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Loen sub Dño de Gazebeke xxii. aud. scilde. ij. dordendeel.
Item Weelde ende Poppel sub Dña Gelrensi lxxiiii. aud scilde. ij. dordendeel.
Item Buedel xxi. aud scilde. 1. dordendeel.
Summa xc. xxiiii. aud scilde, ende. 1 dordendeel.

Summa summarum vander Taxen van alder Meyerijen vanden Bossche viij. mc. xxx. aud scilden, ende ij. dordendeel van eenen auwen scilde.

Anno 1515. is by den Staten van Brabandt/den Prince van Spagnien/ als Hertoge van Brabandt de Bede geconsenteert / ende belooft de Hertogh in de eerste Additie tot sijner blijder incomste op den 12. April des voorsz. jaers op den sesten Artijckel belooft: datmen elcke Stadt / Vryheyt ende Dorpe in den Landen van Brabandt soude stellen/ordonneren ende seynden sijnen Tax autentijck/ ses weecken voor elcken dagh / of termijn van betalinghe naer versoeck van de Haert-Steden diemen op dien tijdt van meyninghe was te doen / ende vinde dat inden jaere 1525. inde vier Hooft-steden van Brabandt een Haert-tellinghe ghedaen is / gelijck daer toe

toe oock Commissarissen uyt de Stadt ende Meyerije van den Bossche ghenomen zijn / om t'selve mede aldaer te doen / ende sijn daer toe genomineert ende gedeputeert de volgende persoonen:

Uyt de Stadt van s'Hertoghen-Bossche.

Mr. Dirck de Borch-Grave.
Herman van Deventer.
Mr. Goossen vander Stegen. } Schepenen.
Evert van Dorn.
Christiaen Coenen. } Raets-Heeren.

Van de Meyerije van s'Hertoghen-Bossche.

Ian van Kessel Schouteth tot Boxtel.
Goyaert vanden Grave.

Ende beneffens dese twee noch dese twee Secretarissen:

Mr. Marten de Grove.
Mr. Ian Lamberts.
Daniel van Vlierden.
Goyaert Grovaerts. } als Klercken.

Wy sullen hier by voeghen den Lijst van 't ghene yder Stadt/Vryheyt/of Dorp/ (geen ofte weynighe mijns wetens uytgelaten/) vande Meyerije vande Stadt s' Hertoghen-Bossche in het half jaer betalen in de Bede/dewelcke als geseyt is/op de Haert-Steden is geset/ende kan daer uyt de grootte menichte vande Haert-Steden afgenomen werden.

Oosterwijck.

	Guld.	stuyv.	Den.	M.					
Vucht	646	1	4	0	Druenen.	494	8	6	3
Gestel ende Gemonden.	736	17	8	1	Gansoyen.	9	7	5	43
Tilborgh.	1694	1	1	1	Hoogemierde.	305	14	1	0
Goirle.	346	12	1	4	Leegemierde.	233	1	2	53
Venloon op 't Sandt.	636	7	3	13	Waelwijck.	487	2	4	4
Oosterwijck.	1512	11	4	0	Hulsel onder Mierde.	167	13	7	53
Udenhout.	424	4	9	4	Gestel by Oosterwijck.	573	4	4	58
Berckel.	236	7	8	0	Hilvarenbeeck.	1646	10	8	43
Enschot ende Heukelum.	359	15	4	23	Riel.	198	13	3	33
Haren ende Belveren.	448	4	11	3	Diessen.	507	1	7	3
Helvoirt.	384	17	8	0	Westelbers.	121	17	9	3
Essche.	188	5	3	33	Boxtel.	1364	7	9	3
					Cromvoirt.	78	16	0	0

Peelandt.

	Guld,	stuy.	Den,	M.					
Mierlo.	780	18	2	53	Lierop.	346	10	11	2
Moerheese ende Surendonck.	640	0	11	3	Budel.	323	17	6	3
Bakel.	670	15	1	2	Tongelre.	360	7	10	0
Liemde.	985	13	2	5	Erp.	843	12	10	0
Odenrode.	1399	3	0	3	Stiphoudt.	307	16	2	2
Someren.	848	9	0	43	Vechel.	880	6	4	4
Geldrop.	189	6	6	1	Son.	452	17	3	0
Aerle ende Rixtel.	879	4	3	13	Breugel.	449	1	2	23
Doorne ende Vlierden.	1009	12	8	2	Lieshout.	453	9	5	23
Nuenen ende Gerwen.	789	2	5	53	Schijndel.	912	14	3	0
Nederwetten.	212	9	0	0	De Stadt Helmont.	967	9	8	43
					Beeck by Aerle.	123	16	0	0

Maeſlandt.

	Guld.	ſtuy.	Den.	M.
Dinter.	533	14	8	4
Keſſel.	123	18	8	4
Maren.	229	1	9	0
Niſtelroy.	519	2	6	3
Berlicum.	541	9	3	3
Nulandt.	304	8	8	1
Roſmalen.	578	8	2	0
Oſch.	1135	7	6	53
Littoyen.	274	0	10	3
Heeſwijck.	314	9	3	2
Alem.	153	17	11	3
Geffen.	525	4	6	4
Heeſch.	405	13	4	3
Empel eñ Meerwijck.	231	10	2	3

Kempenlandt.

	Guld.	ſtuyv.	Den.	M.
Oirſchot.	2472	12	9	33
Oooſterbeers.	236	19	10	0
Middelbeers.	151	18	6	1
Eerſel.	537	19	2	53
Bergheyck.	805	5	8	0
Duyſel.	132	5	8	0
Hapart.	206	12	2	13
Loon onder Eerſſel.	189	12	0	13
Caſtelre.	141	7	6	43
Weſterhoven.	418	4	0	3
Dommelen.	179	10	3	53
Rijthoven.	352	6	9	3
Steenſſel.	138	14	6	3
Bladel.	522	18	5	3
Reuſſel.	391	14	9	4
Loemel.	818	15	6	2
Oirle.	277	6	8	5
Veſſem.	277	0	2	43
Merefelt.	58	3	4	1
Knechſel.	86	6	0	53
Wijntelre.	168	17	4	43
Geſtel by Eyndhoven.	283	2	10	53
Strijp met Ekart.	377	16	9	3
Strathum.	217	10	1	5
Weerde.	402	5	3	4
Waelre.	333	0	8	1
Aelſt.	212	15	7	5
Sonderwijck ende Velthoven.	375	9	5	1
Blaerthem.	131	10	4	3
Woenſſel.	667	8	8	0
Zeelſt.	270	13	10	0
De Stadt Eyndhoven	815	7	10	3
't Ioffrouwen Clooſter	981	13	6	3
Hoydonck.	86	17	7	0
De Abdye van Poſtel.	272	4	0	0
Floreff met Lieſhout.	100	11	3	0

Wy vinden by Matthijs vander Houve in ſijn Handtveſt Chronijck, lib. 8. cap. 5. oock een Lijſte der ſmaldelinghe van 't Hertoghdom van Brabandt / ghetrocken uyt de Novenale Bede van hondert 40000. gulden s'jaers / voor de twee derdendeelen/ende worden daer mede geſtelt/mihi pag. 367. de Taxen van den Boſſche/metten Quartieren ende Prelaten / als mede int byſonder van een yder plaets in elck Quartier van de Meyerije van den Boſſche / die wy om cort te weſen voorby gaen/ oock des te meer/om dat ſy in't ghemelde boeck connen naeghesien worden.

Dat de plaetſen van alle de vier Quartieren oock wel bewoont geweeſt zijn/ canmen afnemen uyt het volghende / dat wy vinden in een ſeer oudt / op de oude wijſe geſchreven boeck/ waer in ſtaet pag. 206. Ordinantie ende puncten geraemt/ overdraghen/ende gheſloten vanden greven ende veſten deſer Stadt/om die te veſten ende te greven by den gemeynen Lande / ende naer verhael van dat de Hertoginne Ioanna aenſiende dat de Stadt van den Boſſche / met huere Meyerijen / die opt uyterſte van de palen s'Landts van Brabandt te deſer ſijden waert geleghen is/een veſte ende voirbalye is s'voorſz. s'Landts van Brabandt / behoefde verſien te weſen van graven / veſten ende ſterckeniſſe / huere Stadt voorſz. verleent heeft ſekere Privilegien/om de ingeſetenen van de Meyerije ten ſelven eynde te moghen beſchrijven / ghelijck daer verhaelt wordt gheſchiet te zijn / ende dat daer op het ſchrijven van de voorſz. Stadt gecomen zijn om te graven.

Ierste die ingesetenen des Ampts van Kempelandt.

Te weten / die van Vucht met c. Mannen / die van Oirschot met iijc. Mannen/ die van Beerse by Oirschot xlv. Mannen / die van Eersel met lxxx. Mannen / die van Bergheyck met c. Mannen / die van Duysel met xviij. Mannen / die van Hapart met xxiiij. Mannen / die van Hoogeloon met xxxvj Mannen/die van Castelre met xviij. Mannen / die van Westerhoven met xlij. Mannen / die van Dommele met xxj. Mannen / die van Riethoven met xlij. Mannen / die van Steensel met xviij. Mannen/die van Bladel met lxxxviij. Mannen/die van Roesel met xlviij. Mannen / die van Loemel met c. Mannen / die van Oerle met xlij. Mannen/die van Vessem met xxxij. Mannen / die van Knechsel met xv. Mannen / die van Merefelt met xij. Mannen / die van Wintelre met xviij. Mannen / die van Gestel, Stryp ende Stratum by Eyndhoven met lvj. Mannen / die van Weerde met xlij. Mannen / die van Wadelre met xxxvj. Mannen / die van Aelst met xxiiij. Mannen / die van Zonderwyck ende Velthoven met xlij. Mannen / die van Blaerthem met ix. Mannen / die van Woensel met xl. Mannen / die Stadt van Eyndhoven met cxij. Mannen / die van Zeelst met xviij. Mannen / die van Boxtel met cxxxij. Mannen / die van Liemde met l. Mannen / die van Gestel ende Gemonden met lxxij. Mannen.

Uten Ampt van Oesterwijck.

Te wetene die van Venloen met lj. Mannen / die van Oesterwyck mette dingh-banck met cclxxiiij Mannen/ die van Helvoirt met xlvj. Mannen / die van Essche met xxj. Mannen/die van Tilburch metten ding-banck met ijc.xvj. Mannen/ die van Druenen met lviij. Mannen/die van Mierde met lxxx Mannen/die van Waelwyck met xlviij. Mannen / die van Gestel by Oesterwyck met lxxviij. Mannen / die van Hilrewaerdebeke metten dingh-banck met iijc. xc. Mannen.

Uten Ampt van Maeslandt.

Te wetene/die van Nulant ende Roesmalen met cxj. Mannen/die van Geffen met lxx. Mannen / die van Beerlikem met lxxx. Mannen / die van Os met cxlv. Mannen / die van Heeswyck met xlvj. Mannen / die van Dinther met liij. Mannen/ die van Niftelre met lxvij. Mannen / die van Berchem met lx. Mannen / die van Hees met lx. Mannen/ die van Empel ende Meerwyck met xxx. Mannen / die van Maren met xxv. Mannen / die van Alem met xx. Mannen / die van Kessel met xx. Mannen / die van Lith met lxv. Mannen / die van Littoeyen met xxx. Mannen / die van Megen met xxx. Mannen / die van Macheren met xij. Mannen / die van Haren met x. Mannen/die van Tephelen met v. Mannen.

Uten Ampt van Pedelandt.

Te wetene/ die van S.Oeden-Rode met ijc. Mannen/ die van Erpe met c. Mannen / die van Vechel met cxx. Mannen / die van Schijndel met lx. Mannen / die van Sonne ende Broeghel met cl. Mannen / die van Nuenen , Tongelre ende Nederwetten met lxx. Mannen / die van Stiphoudt met xxxj. Mannen/ die van Lieshoudt met lx. Mannen / die van Helmont met cxxvj. Mannen / die van Mierle met c. Mannen/die van Geldrop met xlvj. Mannen/ die van Liedrop met l. Mannen / die van Zomeren met cxx. Mannen / die van Asten met cx. Mannen / die van Doerne ende Vlierden met cxxx. Mannen / die van Gemaert met c. Mannen/ die van Bakel met lxxxj. Mannen/ die van Buedel met c. Mannen/ die van Heese ende Leende met clxxv. Mannen / die van Zoerendock , Maerheese ende Cranendonck met cxxv. Mannen.

II. In

II. In de Meyerije van den Bossche ligghen veel Dorpen ende Vryheden die van den Hertogh van Brabandt plachten te Leen gehouden worden/ sommighe in hooghe/ middele ende leeghe jurisdictie/ sommighe in de middele ende leeghe jurisdictie alleen / ende zijn sommighe van de selve alleen beleendt geweest met een seeckere somme van penninghen/ende zijn veele der selver oock al wederom afgelost geworden. Vinde in geschreven Memorien: anno 1505. wierden inde Meyerije van den Bossche sekere Dorpen verkocht tot behoef van Hertogh Philips van Oostenrijck voor sijn reyse naer Spangien. Heer Cornelis van Sevenberghen kocht Berlicum ende Schijndel. Mr. Jan van Vladeracken, Heer van Geffen kocht Nuelandt. Heer Jan van Doren, Dom-Heer tot Luyck / kocht Vlierden ende Bakel. Lambert Millinck, Heere tot Waelwijck die kocht Vucht. Heer Jan Bax, Ridder/ die kocht Rosmalen.

Nota. hier wordt koopen al ruym genomen / ende zijn eenighe alleen beleent geweest/dat daer upt blijckt/ om datter al eenighe vande selven daer naer afgelost zijn.

In een seker geschreven Latijnsch Boeck in of ontrent den jaere 1608. staen de volghende plaetsen aengeteeckent voor Baronnijen / ofte Heerlijckheden gelegen in de Meyerije van den Bossche.

Sub territorio seu agro Buscoducensi comprehenditur Baronia de Cranendonck, & Baronia de Boxtel, Item Toparchiæ seu Dominia subsequentia: Heze, Leende, Geldrop, Asten, Doerne, Lieshout, Arlebeeck, Rixtel, Stiphout, Mierloo, Waelre, Oerl, Wedart, Woensel, Aelst, Nuenen, Blaerthem, Zeelst, Oirschot, Hilvaren-beeck, Gestel by Oisterwijck, Tilborch, Goirl, Druenen, Venloen, Waelwyck, Nieuwen Cuyck, Onsenoirt, Liemde, Helvoirt, Gestel by Herlaer, Kessel, Aelem, Empel, Meerwyck, Geffen, Heeswyck, Dinther, Oyen, Lith, &c. tenenturque in feudum à Duce Brabantiæ, partim cum altâ, mediâ, & infimâ, partim cum mediâ & infimâ jurisdictione dumtaxat.

Vele grooten ende Edelen hebben hier van outs hare Heerlijckheden gehad. Eerste Heeren ende daer naer Baronen of Bander-Heeren van Cranendonck zijn geweest de Milenbergers, die van Cuyck, de Schoonhorsten, die van Hoornes, die van Gaesbeeck, die van Egmont Isselsteyn, ende daer na die van Nassou. Van Boxtel die van Merham, de Bertholts, die van Ranst, ende daer naer die van Hoorn. Heeren zijn geweest/ van Heze ende Leende die van Hoornes, die van Gaesbeeck, de Renessens. Van Geldrop die van Hoornes. Van Berlicum, Heeswyck ende Dinther die van Vertaing, de Graven van Oost-Vrieslandt, de Serclas, Graven van Tilly. Van Empel ende Meerwyck, de Abdije van Crispijn, de Graven van Meghen, en die van Arenborgh. Van Geffen de Vladrackens, de Cocks van Opinen, van Nieulandt de Vladrackens, van Kessel, die van Hoorn. Van Asten de Becken, die van Vertaing, de Backen, de Brederodens. Van Doirne die van Wittenhorst, de Gelyns, van Aerlebeeck, Stiphout ende Rixtel die van Oudaert. Van Vlierden, de Vlierdens. Van Mierloo de Dickbiers, Swaeveu, de Boussiz, ende Rubemprez, die van Grevenbroeck. Van Nuenen ende Gerwen, de Berckels, Vlierdens en van Eyck. Van Oirschot de Merodens. Van Oirle en Merefelt de Borchgrave. Van Blaerthem en Zeelst die van Eyck. Van Hilvaren-beeck, de Merodens. Van Tilburgh ende Goerle die van Immersel, de Malsens, ende Schets. Van Venloon die van Gaesbeeck, ende Immersel. Van Waelwijck de Brederodens ende Leefdale. Van Drunen die van Haestricht van S. Michiels Gestel de Graven van den Berghe. Dit zijn de ghene die wy hier ende daer vinden aengeteeckent/ als by Grámmaye Wichmans, Valerius Andreæ, ende in verscheyde geschreven Tractaten.

Teghen

Tegenwoordigh zijn inde Meyerije de Dorpen of onder den Hertogh / wiens plaets nu becleeden de Ho: Mo: Heeren de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden/of houden die daer van te Leen / ende zijn daer van particuliere Heeren als de volghende lijst dat uyt-wijst.

Meyerije van s'Hertoghen-Bosch.

Kempelandt.

Heeren sijn	
De helft Ferdinand van Merode Grave van Montfort, de wederhelft haer Ho: Mo: als Hertogh.	Oirschot.
Den Hartogh.	Oistel-beers. Middel-beers. Vessem. Hooch-loon. Casteren. Reusel. Bladel eñ Netersel. Hapart. Duysel. Eersel. Bergeyck. Lommel. Rijthoven. Westerhoven. Dommelen. Blaertum. Zeelst. Velthoven. Merefelthoven. Steensel. Knechsel. Oerle. Wintelre.
De Wed: van de Heer vander Cluse.	Weerde. Waelre. Aelst.
Sijn Hooch: den Prince van Oragne.	Eyndhoven. Stratum. Woenssel. Strijp ende Gestel by Eyndhoven.

Peelandt.

Den Hartogh.	Schyndel. Roy. Son. Broegel. Neorwetten. Nunen. Gerwen. Tongelre. Erp. Vechel. Someren. Bakel. Lierop.
Aelbert Snoeckart van Schauwburch.	Heeze. Leendt mette ses gehuchten.
Martinus Ignatius de Hornes.	Geldrop.
Sijn Hoogt. den Prince van Oragne.	Maerhees. Zoerendoncq. Buel.
Everard de Doerne.	Asten.
Gysbert Pieck van Tienhoven.	Vlierden.
Rogier van Leeffdael.	Duerne ende Liessel.
Emond Baron van Cortenbach.	De Stadt Helmont.
Erasmus van Grevenbroeck.	Mierlo.
Philips van Leeffdael Hr. van Eten eñ Meeuwen.	Stiphout.
Charles oudart de Dompelbergh.	Aerle ende Rijcxtel.
Philips van Leeffdael.	Beeck.
Den Abt van Floreffe.	Lieshout.
Den Grave van Bassignij.	Liemdt.

Cister-

Oisterwijck.

Onder de Stadt vanden Bosse ende Vryheydt van dien.	't Reut. Orten. Dungen.
Den Hartogh.	Vucht. Leegemierde. Hoogemierde. Hulsel. Esch. Haeren. Udenhout. Oisterwijck. Berckel. Ensehot. Heuckelum. Cromvoirt. Helvoirt.
Grave van Bassignij.	Boxtel.
Den Heere van Grobbendoncq.	Tilborgh, Goirle.
Halff den Hartogh ende Halff d'Hr. Ferdinandus Grave van Merode ende Montfort.	Hilvarenbeeck. Diessen. Westelberse. Riel.
Thomas d'Immerselle Grave van Bochoven.	Venloon.
Ian van Wassenaer Heer van Wermont, &c.	Druenen.
Francois Grave van Ursel Hr. van Hoboken.	Moergestel.
De Hr. Willem Vincent van Wittenhorst Heer vanHorst, Besoyen, &c.	Ganssoyen.

Maeslandt.

Den Hartogh.	Rosmalen. Osch. Berchem. Littoyen. Alem. Heesch. Nistelroy.
Grave van Hornes.	Kessel. Maren.
d'Heer Frents.	Empel.
Die van S. Lambert tot Luyck.	Lith.
d'Heer Risoort.	Nollandt.
De Cocq van Oppijnen.	Geffen.
d'Heer Mathijs van Asperen.	Heeswijck. Dinter.
Arnoldus van Thienen.	Berlicum. Middelroy.

III. Van de Canonisijen / Commanderyen / Abdijen ende Cloosters soo Mans als Vrouwen inde Meyerije gheleghen / staet in het meergemelde Latijnsche geschreven Boeck.

In territorio Buscoducensi sunt quinque Ecclesiæ Collegiatæ 1. In opido Eindoviensi S. Catherinæ. 2. In liberitate Rhodensi S. Odæ Virginis. 3. In Baronia de Boxtel S. Petri Apostoli. 4. In Municipio de Oirschot S. Petri Apostoli. 5. In Municipio Hilvaresbeca S. Petri Apostoli.

Duæ Commandatariæ ordinis Militum Teuthonicorum. 1. In Gemert. 2. In Vucht.

In Parœcia de Vucht S. Lamberti Conventus S. Sophiæ ordinis Carthusianorum.

Cœnobium Canonicorum Regularium ordinis S. Augustini. In dumo seu Haga propè Eindoviam Beatæ Mariæ Virginis.

In Campinia Præpositura Domus de Postula, sub Abbatia Floreffensi ordinis Præmonstratensis.

In Roosmale propè Berlicum, Abbatia fœminarum & Cœnobium Virorum ordinis S. Birgit-

S. Birgittæ ad aquas frigidas S. Mariæ.

Tria Cœnobia sororum de Reg. 3. S. Francisci. 1. In Eyckendonck prope Buscumducis. 2. In Municipio de Oostervico. 3. In Ommel, sub Dominio de Asten.

Quatuor Cœnobia Virginum Regularissarum, seu Canonicarum. 1. In Hoydonck, nobilium. 2. In Annenburgh pago de Roosmaelen, nunc translatum. 3. In Municipio de Waelwijck. 4. In Soeterbeeck pago de Nuenen.

In Baronia de Boxtel Cœnobium Monialium S. Claræ, de observantia.

In Binderen Conventus Fœminarum ordinis Cisterciensis.

Wy sullen den oorspronck ende ophkommen van meest alle dese Cloosters/ die wy in de Beschrijvinghe van den Bossche niet hebben aengeroert / hier mede stellen/ ende met eenen oock gewagh maecken van de Templiers / die hier mede oock gewoont hebben / ende vinde / dat sy haer wooninghe gehadt hebben tusschen Aerlen ende Rixtel, in 't Quartier van Peelandt.

Sie Augustinus Wichmans in Brab. Mar. lib. 2. cap. 28. Ende schrijft dat sy in de uytroeyinghe van haer Orde anno 1313. hier mede / naer dat sy in 't Consilium te Vienne anno 1311. gecondemneert waren / omgebrocht zijn. Vande Ridders de Templiers / ende haeren onderganck schrijven: Platina in Clemente V. Robertus Gaguinus in Philippo Pulchro: Crinitus lib. 24. de honest. discipl. cap. 13. Petrus Gregorius lib. 15. Syntagm. cap. 33. Ioannes Azorius lib. 13. Institut. Moral. cap. 6. Abrah. Bzovius. Dionys. Mudzardt in sijn Historie van Nederlandt. Aubertus Miræus, de orig. Equestr. ordin. cap. 5. de Templariorum excidio & causis quæsitis. Franciscus Mennius in Deliciis Equestr. ordinum. Augustinus Wichmans in Brab. Mar. lib. 2. cap. 28. Dit is geschiet als Clemens de vijfde Paus / ende Phillippus Coninck van Vranckrijck was / ende verhaelt Fulgosius: Equitem Neapolitanum cum reliquis Templariis Confratribus suis ad supplicium raptum, ad Clementem 5. Pontificem, & Philippum Franciæ Regem in fenestrâ conspectos (quorum authoritate necabatur) exclamasse: Quando mihi inter mortales nullus jam superest, ad quem adpellem, ad justum judicem Christum, qui nos redemit, adpello, ut ante ejus tribunal intra annum & diem vos sistatis, ubi causam meam exponam. Et ecce intra annum, Deo rationem redditurus, uterque mortuus est. Een Neapolitaensche Ridder met de anderen Templiers sijne mede-Broeders wierden ghebrocht om gedoodt te worden / ende siende Clemens de 5. Paus ende Philips Coninck van Vranckrijck in een Venster ligghen (door welckers macht hy moest sterven) uytriep: Naer dien ick op der aerden niemant en hebbe / tot den welcke ick kan appelleeren / soo appelleere ick aen den rechtveerdighen Richter Christum / die ons verlost heeft/ op dat ghy binnen 't jaer ende dagh voor sijn vierschare verschijnt/ daer sal ick mijn saeck voordraghen. Ende siet/ om Gode reeckeninghe te geven / sijn sy beyde binnen s'jaers gestorven. Sy wierden Templiers genaemt / om dat sy te vooren by den Tempel te Jerusalem haere wooninghe hadden.

De Ridders van de Duytsche Orde, hebben hare Commanderijen inde Meyerije gehadt tot Vucht ende Gemert, de Schrijvers verschil en over den tijdt van haer ophkomste / ende over veel andere saecken dese Orde raeckende / wy sullen een gemeyn gevoelen volghen / ende meest aenteeckenen/ die de nieusgierighen leser daer over kan nasien. Naer het gemeen segghen hebben sy dan haer beghin gehadt in de belegeringhe te Ptolemias inden jaere 1190. daer sommighe Burgers van Bremen ende Lubeck / met Adolf Grave van Holsteyn de Zeylen van Schepen namen/ ende daer van Tenten maeckten / om de krancken ende ghequetsten daer in te ontfanghen/.

fanghen / ende te dienen / die in dat belegh veel waren / ende weynigh ghemack hadden/ het welck gewaer wordende de Velt overste Fredricus, de Soon van Keyser Fredrick den 1. heeft dit haer doen seer geroemt / ende is daer door bewooghen gheweest dese orde op te rechten / om de armen ende ellendighen in't H. Landt van alle noodtdrufstigheden te besorgen/ ende om de Christenen met hare wapenen naer haer vermoghen te beschermen / ende heeft dese orde der Duytschen Ridders de Keyser Henrick de 6. ghepresen / ende de Paus Celestinus de 2. bevestight op den 22. Februarij anno 1191. gevende hen eenen witten mantel/ met een swart Cruys daer op/ende tot een wapen een witten Schilt met een swart Cruys / hen toestaende den baert ongeschoren te mogen dragen / ende te volgen den Regel van S. Augustyn, ende hebben macht om Ridders van den gulden Spoor te maecken. Sommige van haer passen op den Godts-dienst / andere worden gebruckt in den Oorlogh. Hebben eenen Groot-meester / ende was d'eerste Henricus Walpoth. Daer toe ghenomen in het Leger voor Ptolemais. Van dese orde schrijven Siffridus presbiter in Chronico suo ad annum 1221. Compilatio Chronologica, liber ordinis Prussiæ. Baronius tomo 12. Annalium. Vitriacus in Histor. Orient. Martinus Cromerius in Hist. Polonorum. Aubertus Miræus, de origine Equestrium, seu Militarium ordinum, cap. 3. Franciscus Mennenius in Delicijs Equestrium, seu Militarium ordinum, mihi pag 78. Alexander Guagninus in Sarmatia Europæa. pag. m. 67.

Wat aengaet de Canonicken/daer van schrijft de Cardinael Nicolaus de Cusa, lib. 1. exercitat. dat sy den haren naem hebben van Canon, dat is/ van Regel/te weten/ des H. Euangeliums / ofte van Godts Woordt/gelijck dat te sien is inde Oratie die Gisbertus Masius Bisschop van den Bossche tot de Gheestelijcken van sijn Bisdom ghedaen heeft in't Synode aldaer ghehouden anno 1612. ende is voor de Statuten van het selve Synode gedruckt Coloniæ, apud Ioannem Kinckium, anno 1613.

Wy gelooven dat de Canonicken eerst wierden onderwesen in Godts Woort/ om andere in 't Christelijcke gheloof te onderwijsen. 't Is immers seker datse eertijdts Schoolen inde Collegien der Canonicken hebben geopent. 't Welck den naem Scholasticus genoechsaem te kennen geeft.

Van't beginsel ende opkomen van't Clooster op de Haege by Eyndthoven schrijft Wichmans, Brab. Mar. lib. 3. cap. 51. dat hier op uyt loopt: By Eyndthoven naer Peelandt by 't Huys van Eyndthoven, onder het Dorp Woensel, leydt't Clooster gesprooten uyt't Clooster van Corssendonck, geseyt het Huys van Maria op de Haege.

Anno 1419. was een groot Heer / geseydt Ian van Schoonhorst, Borchgrave van Monoyen, Heer van Cranendonck, Eyndthoven ende Diepenbeke, ghetrouwt met Vrouwe Ioanna Dochter van den Heer van Rutfort, doch onvruchtbaer/ ende beyde sonder kinderen / welcke occasie heeft waerghenomen Arnoldus Roeloffen Canonick binnen Eyndthoven, ende Bichtvader van den selven Heer Ian, die door het versoeck van eenighe Burghers tot Eyndthoven, namentlijck van Goyart Wynans, Claes Wynans, Teunis Cuypers, Michiel Constantyns, ende Wouter Willemsz, ghe-resolveert zijnde het Clooster-leven aen te veerden / gegaen is by den Heer Ian van Schoonvorst, versoecken verloff om onder sijn gebiet een Clooster te mogen bouwen/ die dit versoeck met sijn Huys-vrouwe overleydt hebbende heeft dat gheconsenteert/ ende daer toe gegeven een plaets onder het Dorp Woensel genoemt Haege, gelegen tusschen de Dommel ende Ravensdonck / met alle sijn toebehooren / ende gewilt/ datmen dat Clooster noemen soude/'t Huys van de H. Maria op de Haege, ende hebben daer van gegeven eenen open bezegelden brief/ dewelcke daer beneffens Heer Ian van

van Schoonvorſt ende ſijn Huys-vrouwe mede gheteeckent ende ghezeghelt hebben/ Willem Graef van Seyen, wereltlijcke Heer van S. Agathen Rhode, met ſijn Huys-vrouwen Arnoldus van Crayenheim, ende Andries van Vranckenbergh, als naeſte erfgenamen / ende mede ten verſoeck van Heer Ian van Schoonvorſt, Hertogh Ian de vierde / Hertogh van Brabandt / ende Ian van Henſbergh, Biſſchop van Luyck / die verſocht oock voorders van Ian van Heuſden, Prior van Windeſem/ ende van Walter van Gierlen, Prior van Corſſendonck (door welckers beleydt dit werck by der handt was ghenomen) dat ſy Reguliere Canonicken tot dit nieuw Clooſter wilden beſtellen/ende wierde tot bevoorderinghe van dit nieuwe werck geſonden Broer Willem van Amſterdam, Doctor inde Medicijnen/een vermaert Man uyt het Clooſter van Marien Fonteyn by Arnhem / die Prior was gheweeſt t'Groenendal / ende den Generael van Windeſſem hier tot Prior ſtelden / by hem noch voeghende vier andere uyt het Clooſter van Corſſendonck. Dit werck is aenghevangen anno 1420. ende was het eerſte gebouwe ſlecht opgeſlagen op eenen heuvel begrepen / daermen met eenighe trappen moeſte opgaen / die anno 1443. gheſlecht is / ende het gebouw vernieuwt ende verbetert/ende is dit Clooſter inden trubbel anno 1581. afghebrandt.

De Abdije van Berne, van de Orde der Premonſtreyten is geſticht buyten Heuſden op de Maes van eenen Folcoldus, die ſyn Burght daer gelegen in een Clooſter verandert heeft / voorſiende 't ſelve ſeer ryckelijck met goederen / gongh ſelver in die Ordre / ende worden daer eenen Leecken Broeder/ waer van Aug. Wichmans, in Brab. Mar. lib. 3. cap. 39. Converſus ſeu humilis laicus effectus, annis quindecim ſanctiſſimè vixit, varijs humilitatis exercitijs (inter quæ & bubulci officium, vaccas ſæpius ipſe mulgens) glorioſus. Deceſſit è vitâ 12. April an. 1149. cujus ſacrum natalem hiſce verbis in Hagiologio ordinis noſtri commemorat R. D. Chryſoſt. vander Sterre. In territorio Heuſdano, natalis B. Folcoldi Converſi Ord. Præmonſt. & fundatoris Eccleſiæ Bernenſis: qui contemnens honorum titulos, & Teiſterbandiæ Comitatum, in humilem Præmonſtrati ordinis commutans profeſſionem, ut liberioris vitæ expiaret maculas, elegit magis abjectus eſſe in domo Domini ſui, quam habitare in tabernaculis peccatorum. Hier wordt hy geſtelt tot een Grave van Teyſterbandt / ende ſchrijft van hem te vooren Wichmans, Princeps erat ditionis Moſam inter & Wahalim ſitæ, & Comes in Teiſterbandiæ, Heribertus Roſweydus in ſijn Kerckelycke Hiſtorie, op de elfde eeuwe, op den jaere 1134. Col. 2 pag. 124. noemt deſen Fulcoldum mede / Prince van het landt tuſſchen Maes ende Wael/ ende Grave van Teyſterbandt/ende ſchrijft/dat hy met bewillinghe van ſijn Huys-Vrouwe Beſſela van Sommeren Religieus geworden is / ende dat de voorſz. ſijn Huys-Vrouwe een Clooſter van Maeghden zijnde van de ſelve Orde geſticht heeft tuſſchen Maes ende Wael ter plaetſe geſeyt Wort, daer ſy ſelve Abdijſſe in geweeſt is. Dit ſelve ſchrijft oock Wichmans loc. cit. ende Mudzardt mede op 't jaer 1134. Sie daer van / als mede van de Abdije van Berne, onſe Beſchrijvinghe van den Landen van Heuſden pag. 12. ende pag. 28.

Mudzardt ſchrijft / datmen ſeght / dat Folcoldus in laghen van ſijne Vyanden beſprongen ende gevolght zijnde / gewapent met ſijn Paert van den kant van den hooghen Dijck inde Mase geſprongen is : ende dat hem ſijn Paerdt / niet tegenſtaende de ſwaerte der wapenen / de diepte ende ſnelte des Riviers / ſonder eenigh perijckel aen het landt gebracht heeft / ende dat die aen den kant ſtaenden verſcheen/ als of achter hem op het Paert een Vrouwe ſadt / gecleedt met hemels blauw / de

welcke doe hy naerder aen het landt quam geſwommen / ende nu buyten perijckel grondt hadde/verdween. Wichmans loc. cit. maeckt daer af de Lieve Vrouwe van Berne. De rechte oorſaeck waerom dat deſen Folcoldus wiert vervolght / dat hy mede handadigh was geweeſt / of complice van Grave Herman van Cuyck, ende andere die Floris de Swarte, Broeder van Diederick de 6. Grave van Hollant/buyten Utrecht in Abſtede omtrent den jaere 1133 verradelijck hadden doodtgeſlagen/ ende wierden daer over van weghen den Grave van Hollandt vervolght / ende om die vervolginghe te ontgaen/ fondeerde hy dit Clooſter ende gongh daer in. Sie de Hollandtſche Chronijck, Divif. 10. Cap. 10. Gouthovens verbeterde Hollandtſche Chronyck pag. 114

De Abdije van Berne was een ſchoon ende ſtraer gebouwe maer wierde anno 1579. van het Crijghſ-Volck afgebrandt / ende is den Abt met ſijn Religieuſen geweecken naer de Stadt van s'Hertoghen-Boſſche / ende hebben daer eenighe jaeren gebleven in een Poort inde S. Joris-ſtraet / maer als de Biſſchop Nicolaus Zoeſius de Fratres met eenigh tractement alimenteerden / ende van het arm Fraters Huys een Seminarium fondeerden / heeft hy het overighe van het Frater-Huys/ met de wooninghe / ende Kerck van de Fratres aen den Abt van Berne Iohannes Moors verkocht/ dewelcke de ſelve plaets tot een Abdije gemaeckt heeft/ daer in dat die van de Abdije van Berne gewoont hebben totten jaere 1629. als wanneer de Stadt aen de Staten overgongh/ ende ſijn doen vertrocken met alle andere Geeſtelijcken uyt de Stadt/ende hebben hare wooninghe genomen tot Bern-Heze,ten deele onder Heeſwyck, ten deele onder Dinther geleghen.

Poſtel is van oudts geweeſt een Godts-Huys / daer arme Menſchen ende reyſende luyden wierden ontfanghen / ende gelogeert / ende heeft daer van den naem van Poſtel gekreghen / comende dien naem van 't Latijnſche woort Poſtulo, dat eyſchen beteeckent / apparentelijck / om dat Pelgroms ende armen haren noodtdruft moghen eyſſchen. Dit Godtſ-Huys is eerſt gefundeert ende gedoteert van Heer Faſtradus van Wtwyck, uyt het Landt van Altena / Ridder / ende is het incomen daer van daer naer door verſcheyden ſeer vermeerdert. De eerſte fundatie van dit Godts-Huys wort gemeenlijck geſtelt op het jaer 1173. Doch Auguſtinus Wichmans in Brab. Mar. lib. 3.cap. 35. houdt dat voor een grove dwalinghe/ende bewijſt dat uyt een oudt ſtuck/ dat noch beruſt in Archivis in 't ſelve Godtſ-Huys/dat het ſelve Godtſ-Huys ouder is/ ende voor den jaere 1173. geſticht. Ende hy voecht daer by uyt een ſeer out geſchreven Boeck in't Clooſter van Tongerlo bewaert: Anno Domini M. C. XL. Domus de Poſtulâ cœpit initium in Brabantia. Int jaer ons Heeren 1140. heeft ſijn beghin gehadt het Huys van Poſtel in Brabandt.

Van dit Hoſpitael ſchrijft Grammaye in Poſtella: Theatrum hoc Hoſpitalitatis in vaſta Ericetorum ſolitudine tredecim pagorum, ſecundo ut minus, miliario diſſitorum velut centro exertum, cui neſcio an Gallia, certe non Belgium par habet. Dit Tooneel van een Hoſpitael is in de woeſte heyde opgerecht / in 't midden van 12. Dorpen / daer de naeſten wel 2. uren van daen ligghen / en wete ick niet of Vranckrijck ſijns gelijcken heeft/altijdt is ſeker Nederlandt niet.

De Regeeringhe ende veranderinghe van dit Godts-huys van Poſtel, ende hoe dat het Proviſoirſchap tot een Abdye ghewoorden is / daer van ſchrijft hy: Porrò Cœnobium hoc Poſtelanum, ab antiquo nonniſi Præpoſitura fuit, ſive Proviſoratus, ab Abbatiâ Floreffienſi dependens,uſque ad annum nuperum 1621. quando ab illâ ſeparata, ad Abbatialem dignitatem per Reverendiſſimum Dom. Petrum Goſſetium,totius ordi-

ordinis Generalem & Reverend. Patrem Ioannem Roberti, Abbatem Floreffiensem, adsentientibus Paulo V. Pont. Max. & Alberto Pio Duce nostro, elevata est. 't Clooster van Postel was van oudts alleen een Proosdije of een Provisoorschap onder de Abdije van Floreff tot het laetste jaer van 1621. soo wanneer de selve daer van is afgescheyden/ende tot een Abdije verheven door den Eerweerdighsten Heer Hr. Pieter Coffetus, Generael van de geheel orde/ende den Eerwaerdigen Vader Ian Robertsz. Abt van Floreff/ met toestemminge van den Paus Paulus V. ende Albert de Godtsalighe onsen Hertogh. Sie hier van mede Grammaye Postella, in Appendice ad Campiniam, ende Mudzaert lib. cit. op het jaer 1173.

Het Clooster van S. Brigitta, buyten de Stadt van s'Hertoghen-Bossche/ onder Rosmalen, ghesept te Couwen-water, heeft sijn beghin gehadt in den jaere 1434.

De oorsake van de stichtinghe deses Cloosters / verhaelt de boven-verhaelde Fr. Dionisius Mudzaert, in't 2. deel van sijn Kerckelijcke geschiedenissen in onse Nederlanden/in den jaere 1434. op deser wijse:

In het gebeste van Hollandt was een Godtvruchtighe ende rijcke Weduwe/ genaemt Vrouw Milla de Kampen, van Edelen Huyse / welcke door sekere inspiratien dickmaels vermaent wiert / om een Clooster te bouwen / vande Ordre van S. Brigitta: maer onder-en-tusschen is het geschiet / dat eenen Lantman/wien de plaetse te Couwen-water toe-behoorende / aldaer eenen schoonen stal Bijen hadde. De Lantman was genaemt Peter de Gorter. Als dan dese Man sijn Bijen dickmaels besocht ende wel besorghde / soo is hy by geval s'nachts eens op gestaen / ende als hy merckelijck lettede op de ghestaltenisse der Bijen / heeft eenen soo soeten sangh uyt de Bije-karren gehoort / dat hem dochte te hooren / niet een ghesangh ofte ghesnor der Bijen/ maer meer een Hemels geluyt / in voeghen dat den Lantman/ over dit gesangh/ niet en konde versadight worden/ ende op die selve plaetse/ daer sulcx wiert ghehoort/ is nu den hooghen Autaer. Den Man verbaest zijnde/ over dit gesangh/ heeft ten laetsten gaen besien wat daer schuylen mochte/ ende den Bijen-kaer omkeerende / heeft hy in den kop vanden Korf / gesien ende gevonden een Kercxken ende twee Cloosterkens/ seer wonderlijck ghewrocht van 't alderwitste Wasch: ende ontrent dit bouwsel de hoopen der Bijen / die de plaetse schenen te bewaren. De Landtman dit werck van sijn Bijen wel besiende/ wert verslagen/ ende wech gaende tot sijnen Pastoor / heeft hem ende anderen vertelt / dat hy gedaen/gehoort ende gesien hadde. De Priester met noch anderen van sijn Onderdanen / derwaerts henen komende/ om dit wonder te aenschouwen/ hebben ghesien/ gelijck hun was vertelt/ende bevonden dat de Bijen/ rontsomme vliegende/hunnen Schepper met gesnor ende gesangh loofden.

Dit wonderwerck sich wijdt ende zijdt verbreydende/is oock den roep gekomen/ ter ooren van de Weduwe Milla de Kampen, dewelcke in aller haesten tot Couwen-water is ghekomen / ende met den Lantman heeft gehandelt / ende hy verleenden sijnen Acker om aldaer een Clooster te bouwen vande Ordre S. Brigittæ. De Weduwe hadde ten eersten veel moeyten met de Canonicken van S. Jan/ tot s'Hertoghen-Bossche / die het voornemen van dese stichtinghe pooghden te beletten. Doch te vergeefs: want door sterck aenhouden van dese Weduwe / die alles dede bevestighen by den Stoel van Roomen/soo is het werck gevoordert ende volbracht / sy de plaetse met inkomen versiende.

Men heeft geroepen Broeders ende Susters van Besancon, die in het nieuwe Clooster soude leven naer de instellinge van S. Brigitta, Godt voortaen den wasdom

gevende

gevende aen wooninghen ende Religieuse persoonen die hem dienen souden in Clooſterlijcke tuchtigheydt.

Vrouwe Milla het Clooster habijt aennemende/ is namaels Abdisse ghewozden/ ende de Deken van de Collegiale Kercke S. Ioannis, tot s'Hertoghen-Bossche Petrus Krom, siende dat hem sijn quaedt voornemen niet en ghelukte / is beweeght ghewozden van herten / ende leetwesigh over sijn aenstel teghens het nieuwe Clooster / heeft sijn weerdigheydt laten varen / ende is geworden een Religieus aldaer/ ende namaels Overste des Cloosters. Dus verre de voorsz. Fr. Dionisius Mudzaert.

In dit Clooster zijn Mannen ende Vrouwen / ende is hare wooninghe met een Muer af-gheschooten/hebbende de Mannen eenen Prioor / ende de Maeghden een Abdisse/by dewelcke het opperste Gesegh van het Clooster bestaet / ende is voor beyden van outs geweest een gesloten Clooster.

Inde selve Vryheyt was een VrouwenClooster van den derden Regel van S. Franciscus, genaemt Barberendael, geleghen ter plaetsen genaemt Eyckendonck, eenen naem van Eycken ende Donck t'samen gestelt / ende comt den naem Donck hier in desen streeck Landts al in veel namen / als te sien is in den naem van Baseldonck, Merendonck, Hoochdonck, Hoydonck, Mariendonck, ende worden eenighe plaetsen ooch alleen Donck genaemt. De beschrijvinge van dit Clooster staet by de Cloosters van de Stadt van den Bossche.

Van't Vrouwen Clooster in de Haghe by Helmondt, staet daer mede / ende van gelijcken in de beschrijvinghe van Helmondt.

Tot Oosterwyck is een Vrouwen Clooster van den derden Regel van S. Franciscus, die anno 1451. met consent van den Bisschop van Luyck een Capelle ende Clooster gebouwt hebben / ende dit Clooster daer naer anno 1501. Ian van Hoorn, Bisschop van Luyck / mede bevestight / ende het selve genoemt 't Dael van Maria ende Catherina. Sy hebben een groot Clooster gebouwt/met eenen hoogen Tooren/ maer is anno 1574. afgebrandt.

Te Ommelen onder Asten is mede een Vrouwen Clooster van die Orde / anno 1539. gesticht van Maeyken Iooſten vanden Choor.

Hoydonck leyt onder Neder-wetten, ende schrijft daer van Grammaye, Pelandiæ suæ cap. 2. Inter limites Wetteni (vernaculè hodie dicimus Neder-wetten) insignis nobilitate Prioratus fœnicollæ, cœptus erigi anno 1146. &c. Onder Neder-wetten is Hoydonck een adelijcke Prioraetschap/ begonst anno 1146. Hy stelt daer toe den Stichter eenen Leo uyt het Clooster Hertoghen-Rode in't landt van Limburgh / die twee jaer daer naer een Kerck daer soude gebouwt / ende die de Bisschop Philips van Hozebergh gewijdt soude hebben. Doch het is hier een oude traditie / dat dit Clooster gebouwt is van een rijck Edelman uyt den Huyse van Stakenborgh/ ende dat dicht by sijn Casteel / daer van noch eenighe duystere overblijfselen ghespeurt worden / ende wort dit Clooster als eenighe willen genoemt Hooghe-Donck, als zijnde een hooghe verheven Donck, of als anderen willen Hoydonck, om dat op dese Donck veel hoy wast. Dit Clooster was van de Reguliere/ ofte Canonikesse van den Regel van S. Augustyn, op de wijse gelijck de Adelijcke Abdije van S. Geertruyden tot Loven / ende is soodanighe Abdije in Nederlandt noch een tot s'Hertoghen-Rode in 't Hertoghdom van Limburgh genaemt Clooster-Rode/ onder welcken Abt dit Hoydonck staet. Ende is mede een soodanigh Vrouwen-Clooster noch onder het Bisdom van Atrecht, 2. uren van Valezyn, gemeenlijck geseyt Denain. Sie daer van Wichmans, in Brab. Mar. lib. 3. cap. 80.

Annen-

Annenborgh was een Vrouwen Clooster tot Roosmalen ghesticht anno 1505. by Heer Jan Back Ridder/ mede van den Regel van S. Augustijn, maer is met den Oorlogh weech geraeckt / ende de Bagijnen naer de Stadt van den Bossche vertrocken/ waer van in de Beschrijvinge van den Bossche int 22. Hooft-Stuck, no. 2. pag. 123. Het Vrouwen Clooster ghenaemt Nazareth tot Waelwijck is begonst inden jaere 1454. ende is haer Kerck ghewijdt anno 1510.

Zoeterbeke is mede een Vrouwen Clooster van den Reghel van S. Augustijn leyt aen de Dommel by Nuenen, is begonnen anno 1448. van eenen Henrick, toeghenaemt de Priester / was Pastoor in het by-geleghen Dorp Wetten, dese gaff hier toe sijn wooninge met eenige goeden tot Wetten, daer het Clooster eerst begonst is/ ende wordt die plaets daer noch ghenoemt 't Bagijnen Kerck-hof / ende nemt dat Wichmans lib. cit. pag. 854. mede tot een bewijs/ van dat de Vrouwen Cloosters in het gemeen plachten genoemt te werden Begginagia, Begijn-hof/ ende de Vrouwen daer in zijnde Begginæ, Bagijnen. Sie daer van in't selve Tractaet lib. 3. cap. 36.

S. Elisabeths-Dal is een Vrouwen Clooster van de armen Clarissen / ghebouwt van den Heer of Baron van Boxtel, was eerst van den derden Regel.

Agneten-Dal leydt onder Dommelen/ is een Vrouwen Clooster van den derden Regel van S. Franciscus, is begonst in ofte ontrent den jaere 1452.

Binderen is een Edelen Vrouwen Clooster / of Abdije van de orde van Cisteaux ende leyt dicht by de Stadt Helmondt, ende meenen eenighen den naem van Binderen gekreghen te hebben / om dat het als binnen de Riviere de Aa leydt/ die met sijnen loop daer als een Eylandt maeckt / is gebouwt van Maria de Dochter van Hertogh Henrick de eerste van dien naem / die getrouwt was met Keyser Otho de vierde van dien naem anno 1231. Daer van staet in Chron. M. S. Abbatum Villariensium in Arnulpho XIII. Abbate, geciteert by Wichmans, in sijn meergemelde Tractaet lib. 3. cap. 21. Non longo post tempore fundata est Abbatia de Helmondt, ab Imperatrice sorore dicti Principis. Niet langhe naer dien tijdt (te weten/ naer den Bauw van 't Clooster s'Hertoghen-Dael) is gebouwt de Abdije van Helmondt, van de Keyserinne de Suster vanden voorseyden Prince. Ten versoecke van de gemelde Keyserinne/ heeft de Paus dit Clooster den Abt van Villaers onderworpen/ ende daer van staet inde gemelde Chronijck : Desen (te weten Arnulphus de 13. Abt) is het opsicht tot Helmondt bevoolen / ende dat was anno 1246. in 't vierde jaer vanden Paus Innocentius de vierde. Sie daer van Wichmans, loc. cit. Aubertus Miræus in Chron. Cisterc. Rosweydus.

Wichmans, loc. cit. Verhaelt mede dat hier eertijdts het H. Bloedt / gelijck sy spreecken / soude geweest zijn / ende dat hy dat verstaen hadde van Vrouwe Margrieta van Kessel Abdisse / ende de Prioresse Levina van Eyl, ende dat dit haer segghen berusten Certâ traditione nobilium istarum Virginum. By overleveringhe der selver Edele Joffrouwen.

Dat de Daghvaerdt-Brieven aen dese Abdije mede gesonden wierden / dat is aengeteeckent inde Beschrijvinge van den Bossche in 't 3. Hooft-Stuck, no. 2. pag. 18.

'T 9. Hooft-stuck.

I. De Regeeringhe van de Meyerije van den Bossche.
II. Wat persoonen in Brabandt gequalificeert sijn om Officien te bedienen.

I. DE Regeeringhe in de Heerlijckheden comt de Heeren toe / die stellen daer Schepenen/Burgemeesters/ende anderen die dienst zijn voerende.

Inde Vryheden/Dorpen ende plaetsen in de Meyerije gelegen/die geen eygen Heeren en hebben/die de hooge jurisdictie hebben/ daer comt de Hoogh-Schout van den Bossche met de oeffeninge van de hooge jurisdictie/ende alle crimnele saken als van doot-slagen/fortse/gewelt/quade eeden/lemmisse ende andere diergelijcke daer toe criminele ofte arbitrale correctie staet / en die vallen ende geschieden in de Meyerye onder de groote Roede / staen tot kennisse ende correctie aldaer van den selven Hooch-Schouteth.

De Schoutethen van de vier Quartieren van de Meyerhe / heeft elck in sijn Quartier/ in de Vryheden/ Dorpen ende plaetsen onder de districten van hunne respective Officien de civile breucken/het aen ende het af-setten vande Schepenen ende Burgemeesters / ende andere die dienst zijn voerende / het publiceren van alle placcaten/de beschrijvinghe van de voorsz. Dorpen/het staen over de settingen/ende over 't verhooren vande Reeckeninghen der selver.

Eñ dewijle over de Regeeringe inde Meyerhe lange Processe geweest is/tusschen de Schoutethen van de Quartieren van Peelant, Kempenlant ende Oosterwyck, ende den Hoogh-Schouteth van den Bossche/ waer over dat sententie by den Rade van Brabant is uytgesproocken/soo hebben daer van de sententie hier by gevoecht/geextendeert mette middelen/ende allegatien van beyder partijen/ luydende als volght:

Alsoo inden Raede van wijlen Hooch-loffelijcker Memorien den Erts-Hertoghe Aelbert (wiens ziele Godt ghenadich zy) ende van Mevrouwe Isabel Clara Eugenia Infante van Spaignien / ende nu teghenwoordichlijck van onsen ghenadichsten Heere die Coninck Philips den vierden van dien naeme Coninck van Castillien/van Arragon/ van Leon/ van beyde Sicilien / van Jerusalem / van Portugael/ van Navarre/ ende Erts-Hertoghe van Oostenrijck / Hertoge van Burgongien/ van Lothrijck/van Brabandt/ van Limborgh/ &c. Grave van Habsurch/ van Vlaenderen / van Arthoys / &c. Geordonneert in desen sijns Majesteyts Lande ende Hertochdomme van Brabandt/waeren veerthien daghen inde Maent van December/ anno duysent ses hondert ende seven/ by ende van wegen die Schoutethen vanden quartieren van Peelandt / Kempelandt ende Oosterwijck / by hunne Supplicatie verthoont/ende te kennen gegeven geweest in substantie / hoe dat Joncker Philips van Brecht Hooch-Schouteth der Stadt van s'Hertoghen-Bossche hem met groote nieuwicheden hadde vervordert boven de Stadthoudere die hy inde voorsz. Stadt waere hebbende/te stellen eenen tweeden ende nieuwen Stadthoudere ten platten Lande/ende dat hy den selven hadde gegeven brieven van commissie om inde voorsz. quartieren alle preeminentien ende gherechtigheden van hunne Hoogheden t'administreren / ende alle keuren ende breucken ende crimenele saecken/ die aldaer souden occurreren / gade te slaen / ende t'ontfanghen / tot profijte van de sel-

selve hunne Hoogheden / ende dat deselve Stadthoudere alle bevelen ende Placcaten soude publiceeren / ende daerenboven in alle vergaderinghen van den platten Lande sijnen persoon representeren/niet teghenstaende die voorsz. Schouteth aldaer noyt plaetse en hadde ghehadt / mits de separatie van den platten Lande van de Stadt. Soo hadden de voorsz. Suppliantenhun inde Maent van Julio sesthien hondert sesse inde voorsz. Rade daer af by Requeste beclaecht ghehadt / ende dat doende versocht die pretense commissie vanden voorsz. tweeden ende nieuwe Stadthoudere te moghen debatteren van subreptien ende obreptien/daer toe sy ghebruyckt hebben d'acte vanden 21. Julij vijfthien hondert vier en veertich / by den welcken den Officieren vande voorsz. quartieren soo wel als den voorsz. Schouteth ghepermitteert ware te vangen ende te apprehenderen d'ingesetene vanden selven quartieren / ende oock de vreemdelinghen ende vagabonden die lijff ende goet souden verbeurt hebben / met macht ende faculteyt van die te moghen vervoeren naer s'Hertogen-Bossche/ofte die te betichten in plaetse van apprehensie / behoudelijck dat de voornaemde Officieren/soo wel als de voorsz. Schouteth/in regarde vanden ghenen die eenighe delicten ghecommitteerdt hadden / daer aen lijf ende goet niet soude verbeurt zijn / by de selve Acte bevolen werden / ticht ende aenspraecke te moeten doen ten Landrechte / soo dat de voorsz. Supplianten uyt crachte van de voorsz. Acte hebbende gelijcke macht als de voorsz. Schouteth/ende daer-en-boven het civijl alleen/volgende d'instructie van wijlen Hertoghe Maximiliaen, Hertoghe van Oostenrijck/ van Brabandt / Ec. vanden jaere veerthien hondert acht-en-t'seventich mette voorsz. Acte by extracte aende voorsz. Requeste gehecht / hun seer hadden geintresseert ghevonden van het uytgeven vande voorsz. nieuwe Commissie/daer de voorsz. Schouteth sijnen nieuwen Stadt-houdere in de voorsz. Quartieren pretenselijck waere gevende de kenninsse van alle civiele ende crimineele breucken / om die alleen te hebben / ende oock te moghen doen alle publicatien van placcaten vanden Prince/ ende om plaetse te hebben in alle Vergaderinghen ten platten Lande / niet tegenstaende 't selve noyt en ware geuseert ghelyck de voorsz. Supplianten dat al nader hadden gededuceert inden processe inden voorsz. Raede dien aengaende geresen/daer inne de voorsz. Supplianten dien niet tegenstaende op den veerthienden Septembris doen lestleden in hunne voorsz. versoeck waren verclaert niet ontfangbaer/ende tot doen gecondemneert in de costen. Ende hoe wel den voorsz. Raede soude moghen verstaen hebben/ dat de voorsz. Supplianten by het uytgeven vande voorsz. Commissie niet en soude benomen zijn / maer dat sy evenwel souden gheheel blijven/om hunne Officien t'exerceren als voor op den voet vande voorsz. Acte ende instructie: Soo pretendeerde die voorsz. Schouteth nochtans de kennisse ende ontfanck van alle criminele ende arbitrale saecken/ penen/ delicten/ ende mesusen inde voorschreve Meyerije van s'Hertogen-Bossche alleen te hebben/ ende de Supplianten te assubjecteren/ aen hem daer af te moeten rekeningen doen/naer uytwijsen vande missive in date den derden Octobris doen lestleden / ende van ghelijcken oock het civil/ naer uytwijsen van seeckere andere missive in date den 26. Aprilis daer te voorens / by copien aende voorsz. Supplicatien ghehecht / welcken aengemerckt/ende dat hun voorsz. Supplianten d'exercitien ende emolumenten van hunne Officien (die altijdt seer sober waren gheweest) by sulcken middele gantschelijck souden benomen worden / des sy verhoopten dat de voorsz. Schouteth uyt crachte vanden voorsz. Vonnisse ofte andersins niet en consten gepretenderen / ende dat de sobere emolumenten van hunne Officien oock niet en verdroeghen daeromme van nieuws proces aen te nemen/

nemen / soo ware der Supplianten ernstich versoeck / dat den voorsz. Rade ghelieven wilde by maniere van interpretatie te verclaren / dat de voorsz. Schouteth uyt crachte vande voorsz. Vonnisse het in d'exercitie van hunne Officien niet en conste benemen of beletten / 't gheene des sy uyt crachte vande voorsz. acte ende instructie tot doen toe / sonder contradictie van yemanden vermocht hadden te doen / oft hun andersins sonder eenighe vordere procedure sulcken reglement te stellen / daer naer sy Supplianten soo wel/als de voorsz. Schouteth/ende syne Stadthouder hun respective souden schuldich zijn te reguleren: Welcke Supplicatie wel ende int lange inden voorsz. Raede ghesien ende ghevisiteert wesende / was by apponctemente op de marge der selver ghestelt / ghesegt/dat de voorsz. Supplianten souden overgheven by pertinente declaratie ende specificatie alle de rechten die sy pretendeerden hunne Officien toe te staen/om die gesien voorts geordonneert te worden nae behooren. In conformiteyt van welcken apponctemente ende voldoeninge van dien de voorsz. Supplianten exhiberende seecker schriftelijcke declaratie / seyden daer by/ dat sy pretendeerden hunne Officien te competeren alle civile breucken die met gelde mochten gequeten worden/ ende dat met seclusie van den Schouteth van s'Hertogen-Bossche/gelyck sy ende hunne Voorsaten die altijdt ghewoonlijck waren te ghenieten/ met secluse van den selven Schouteth ende syne Voorsaten/ ghelijck sy oock daer af ghehouden waren te doen Reeckeninghe ten behoeve vanden Hertoghe van Brabandt / volgende d'inhout vanden xj. articule ghetrocken uyt de instructie beginnende/ Maximiliaen, in date den 29. November/ veerthien-hondert acht-en-t'seventich/mette voorsz. Requeste by copie geexhibeert. Ende aengaende het crimineel hadden de voorsz. Supplianten met hunne Requeste by copie autentijcq overgegeven de Acte van den 21. Julij / 1544. daer by den voorsz. Supplianten ende hunne Officien by preventie waere gegeven de kennisse van het crimineel / ghelijck 't selve by hunne voorsz. Requeste naerder ware verhaelt / ende promptelijck ware blijckende by de voorsz. Acte daer by oock ghetuycht. Ende voor soo veele als aenginghe de politijcke saecken als van 't aen ende af setten vande Schepenen/ ende Burgemeesters / ende andere die dienst waren buerende inde Vryheden/ Dorpen ende plaetsen onder die districten van hunne respective Officien / Item van beschrijvinghe van de selve Vryheden ende Dorpen/die ghedaen moesten worden ten dienste vanden Princen ende Staten vanden Lande/ende die Propositien die aldaer vielen te doen/ende 't verhooren van Reeckeninghe vande gemeynte ende diergelycke saecken / seyden de voorsz. Supplianten/dat 't selve hun ende hunne Offecien altijdt alleen hadde ghecompeteert / met secluse van den Schouteth van s'Hertoghen-Bossche/ende alle andere daer mede sy Supplianten verhoopten den voorsz. apponctemente vanden Raede voldaen te hebben/ ende oversulcx baden dat den selfden ghe-liefden hun Supplianten sonder eenighe forme van procederen t'accorderen 't versoeck van hunne voorsz. Requeste. Welcke declaratie gesien zijnde/was op de Marge der selver ghestelt / dat die mette voorsz. Requeste daer by gevoeght / souden worden gecommuniceert aenden Hoogh-Schouteth der Stadt van s'Hertoghen-Bossche/om daer op binnen veerthien daghen / de communicatie gedaen zijnde aen den voorsz. Hoogh-Schouteth / hadde deselve daer teghens gedient van syne schriftelijcke antwoorde / ende daer by ghesecht/waerachtich te zijn dat de voorsz. puncten die de Supplianten wederom pretendeeren in debat ende questie te brenghen/ moesten ghehouden worden by den voorsz. voor geallegeerde in Vonnisse gedecideert te zijn / soo dat te verwonderen ware dat de selve Supplianten hun niet en vermijden

mijden daer mede als doen wederomme voorts te commen / want ghelijck sy in 't beginsel van 't voorsz. hunne Requeste selver bekenden / ende oock naerder blijcken soude upt de voorgaende procedure / waert noodt / soo waere waerachtich dat de voorsz. Supplianten onder pretext/van dat de selve puncten competeerden ende toestonden hun Officien hadden gepretendeert by verscheyden hunne Requesten daer op de voorgaende saecke waere begonst ende versocht de Commissie by den Rescribent syne respective Stadthouder gegeven/met aggreatie van den voorsz. Raede te moghen debatteren van subreptie ende obreptie / segghende ende te kennen gevende wel expresselijck / dat sy het crimineel per concursum ofte preventie souden hebben vermoghen te exerceren / alle preeminentien ende gerechtigheden van hunne Hoogheyden t'administreren / keuren ende breucken te ontfanghen/ Placcaten van den Prince te publiceren / ende in alle vergaderinghen ten platten lande den persoon selfs te representeren met seclusie des Rescribents / sustinerende daeromme dat de voorsz respective Commissien souden verclaert worden subreptitie/overmits de selve Stadthouders om de selve saecken inden naem des Rescribents aldaer t'exerceren naer vermoghen van syne Officie als Hooft-Officier der Stadt ende Meyerije van s'Hertoghen-Bossche / d'welck van weghen des Rescribents inde voorsz. Processe volcomelijck bewesen zijnde / ende alsoo de voorsz. Supplianten oversulcx in hunne voorsz. versoeck absolutelijck by den voorsz. Vonnisse diffinitijf verclaert waren niet ontfanghbaer/als het contrarie van hun aenbrenghen by behoorlijcke documenten van weghen des voorsz. Rescribents bewesen / mosten de voorsz. puncten gesocht worden te zijn ghediffinieert / soo dat desen aengaende hun in desen waere obstererende exceptio rei judicatæ, daer by expresselijck protesterende / ende sonder prejudicie / vande welcke nochtans/ende om desen/ behalvens in besondere te deduceeren upt de stucken inde voorsz. gewesen saecke overgegeven/ het voorder ongelijck ende ongefondeertheydt der voorsz Supplianten / ende dat de voorsz. Raede soude gelieven te verstaen / dat de voorsz. acte van den 21. Julij/ de anno 1544. int minste niet en ware dienende ter intentie der voorsz. Supplianten / daer op sy nochtans hun eenich fondament waren nemende / want voor soo veel aengonge het punct oft different van het crimineel daer van de voorsz. Supplianten by hunne voorsz. specificatie pretendeerden te hebben de kennisse/ met seclusie des voorsz. Rescribents / of daer over jurisdictie by preventie / ontkende hy Rescribent wel expresselijck dat den selven Supplianten by de voorsz. acte sulcken recht of authoriteyt soude sijn gegeven / ghelijck sy oock noyt eenighe jurisdictie crimineel en hebben ghe-exerceert / noch moghen exerceeren / zijnde alleenlijck by de voorsz. acte hun ghepermitteert / in absentie des Rescribents / de vagabonde persoonen/ ende delinquanten te apprehenderen/oft aen te tasten/ eensamentlijck geordonneert/ de selve te moeten verburen binnen de voorsz. Stadt / om teghens hun aldaer gheprocedeert te worden soo 't behooren soude/ d'welck notoorlyck moste verstaen worden dat de selve delinquanten behoorden overgelevert te worden in handen des voorsz Rescribents / om by hem/teghens hun voor Schepenen van s'Hertogen-Bossche gheprocedeert te worden naer exigentie van hunne delicten / aengesien de voorsz. Supplianten geen jurisdictie aldaer en vermochten te exerceren / noch criminele conclusien te nemen / gelijck sy oock noyt en hadden ghedaen / soo ende inder voeghen / dat sy hun mette permissie van aentasten ende apprehenderen in de selve acte geruert gheensins in desen en consten behelpen tot achterdeel des Rescribents ter materie subject / alwaert oock soo dat die by Vonnisse waren beslicht geweest/des

jae / aengesien sy insgelijckx tot hunne voordeele de selve acte hadden inde voorgaende saecken overgegeven om pretenselijck daer mede te bethoonen / dat hun het crimineel competeerde/ende dat alsoo de voorsz. Commissie vanden Stadthoudere des Rescribents in sijnen name het crimineel ten platten Lande inde voorsz. Meyerije te bewaren soude verclaert worden subreptis ende obreptis / daer inne sy met goeden fondamente verclaert waren niet ontfanghbaer/ gelijck sy 't selve mette voorsz. hunne Requeste uytdruckelijck hadden te kennen gegeven / geconsidereert opentlijck bleke uyt de instructie by hoogher gedachten. Hertogh Maximiliaen den 29. dach van November inden jare veerthien-hondert acht ende t'seventich uytgegeven/ by forme van instructie op de Officiers ende d'exerceren vande jurisdictie des lants ende Hertoghdoms van Brabandt overgegeven/dat den Suppliantenn geen kennisse ter werelt oft correctie van criminele saecken en hadden / d'welck oversulcx met seclusie van hun competeerde den voorsz. Rescribent/als Hooft-Schouteth der voorsz. Stadt ende Meyerije van s'Hertoghen-Bossche / maer dat sy Suppliantenn aengaende't crimineel van de persoonen criem gecommitteert hebbende ende die sy souden vanghen / ende ghebeurde dat de selve crimineele persoonen quamen tot compositie / dat de selve compositien souden worden gemaeckt by den Hooft-Officier/ te weten / den Rescribent in sijn Quartier als Stadt ende Meyerije / ende dat die voorsz. Suppliantenn als particuliere Officieren daer onder resorterende maer en souden hebben voor hun vanghen ende apprehenderen vande compositien den thiensten penninck / welcken conformelijck de voorsz. acte vanden 21. July 1544. moest worden geinterpreteert / waer uyt lichtelijck ware te colligeren / dat sy met de selve acte hun in desen geensins en konsten behelpen / noch de selve tot hunne intentie appliceeren / van dat sy by preventie souden moghen kennis nemen over de crimineele saecken / ghelijck sy pretendeeren / hoe wel te seer te merairlijck ende buyten verstandt ofte apparentie / te meer / midts de Schepenen ende Richters van hunne respective Quartieren ten platten Lande niet en hadden eenighe judicature over de criminele saecken / noch oock de Suppliantenn opt eenighe correctie of jurisdictie daer van geexerceert / noch oock eenighe reeckeninghen daer van gedaen / jae dat meer waere/hadden hunne Voorsaeten wel expresselijck inden beginsele van hunne Reeckeninge bekent / dat de voorsz. Rescribent ende sijne Voorsaeten als Hooft-Schouteth toe quame ende competeerde het bewindt voor de crimineele saecken/ als van dieften/ doodtslagen/ schaecken ende diergelijcke/ghelijck by de selve Reeckeninghe inden voorgaende Processe hadde ghebleecken by Extract auctentijcq daer uyt overgegeven Alwaer sy ter cause van dien geenen ontfanck en hadden gemaeckt / maer inne plaetse van yet daer voore te Reeckenen hadden gebrocht/ niet waer op hun de selve hunne Reeckeninghe ware ghepasseert ende gheslooten/ d'welck in desen volcomen probatie moste geven / ghelijck inde voorsz. voorgaende Processe hadde gedaen/ daer op de decisie van desen puncte gelijck inde voorsz. voorgaende behoorden ghenomen te worden. Aenghesien de voorsz. voorgaende saecke van weghen der voorsz. Suppliantenn : Insgelijcx begonst op gelijcke questie/ van dat den Suppliantenn soude competeren de kennisse oft exercitie vande crimineele saecken by preventie oft per concursum, ghelijck dat wel soude blijcken uyt de stucken van den selven Processe / soo verre die voorsz. Suppliantenn de selve Stucken met hunne Requeste nochtans overgegeven hadden derven den Rescribent communiceren / ende inden voorsz. Processe laten berusten / des sy niet en hadden gedaen/ maer de selve achtergehouden / vreesende dat sy daer by souden achterhaelt worden

den in desen van quader trouwe / ende geconvinceert wederomme voorts te brenghen het geene d'welck eens is gedisputeert ende gedecideert tot hunne achterdeele/ geconsidereert hier toe / dat by certificatie van Schepenen der Stadt van s'Hertoghen-Bossche turbsche wijse gegeven den twintichsten Februarij/ 1550. daer by wel klaerlijck bleke dat den voorsz. Rescribent / volghende de costuyme aldaer onverbreeckelijck altijt onderhouden van alle crimineele saecken/als van doodtslagen/ fortsen/gewelt/quade eeden/lemnisse/ende van alle andere saecken/daer toe criminele oft arbitrale correctie ware staende/ die vielen ende geschieden soo binnen der voorsz. Meyerije als Stadt van den Bossche/die kennisse alleen competeerde ende toestonde ter correctie vanden Hoogh-Schouteth der selver Stadt ende Meyerije / ende niet ter correctie vande leege Officiers der voorsz. Meyerije / daer mede volkomelijck waere ende wierde bewesen het groot onghelijck ende ongefondeertheydt der voorsz. Suppliant en voor d'eerste desen puncte aengaende/ te meer gemerckt daerenboven noch bevonden werde by seecker acte van den Raede / den sevenden Julij/ inden jaere 1554. in effecte terstondt daer naer gegeven / gestatueert te zijn / ende den Hooft-Schouteth van den Bossche des Rescribents Voorsaet te dier tijdt ghepermitteert / alle delinquanten ende quaetdoenders van Officie weghen aen te tasten ende te apprehenderen / ende uytte voorsz. Meyerije voeren ende te transporteren binnen de voorsz. Stadt op de poorte / om aldaer teghens de selve te procederen naer qualificatie ende gelegentheydt van de delicten / ende dat alle subalterne Officiers / als waren de voorsz. Supplianten/ gehouden waren de voorsz. Hooft-Schouteth als hunne Over-Hooft te obedieren ende assisteren / ende dat op seker debat tusschen hem ende den Heer van Oirschot voor date van de beleeninghe der selver Heerlijckheydt geresen / waer uyt wel waere te colligeren dat den voorsz. Rescribent soo wel buyten de voorsz. Stadt ten platten Lande/ als binnen der selver/ alleenlijck van 't voorsz. crimineel de kennisse competeerde met seclusie der voorsz. Supplianten / ende dat de selve Supplianten geensins en konsten pretenderen eenighe kennisse van het selve crimineel 't ware by preventie oft andersins met seclusie des voorsz. Rescribents / want andersins ten voorsz. tijde de Schouteth des Quartiers van Kempenlandt / daer onder de voorsz. Heerlijckheydt waere geleghen / hem wel soude hebben gemoeyt met de selve delinquanten van Oirschot, of daer van gepretendeert kennisse ende correctie te hebben / des neen / waerom grootelijcx te verwonderen waere / dat de voorsz. Supplianten hunne Officien pretenderden te esgaleren met het Officie des Rescribents/voortbrengende tot dien eynde/ dat de voorsz. Meyerije van de Stadt soude zijn gescheyden ende afgesneden/d'welck waere onwaerachtich / immers in regarde vanden Officier / gelijck sulcx oock lichtelijck te bemercken ware uytte commissie des selfs Rescribents / daer by bleke dat hem gegeven ware het Hooft-Schouteth ampt / niet alleen over de voorsz. Stadt / maer mede over de Meyerije / volghende den ouden voet / als blijckt by de Copie oock inden voorgaenden Processe geexhibeert / midts alleen d'welcken ende aengemerckt de voorsz. Supplianten in dese conjecture van tijde als de Rescribent door vreese van Vyandt niet vryelijcken mochte ten platten Lande verkeeren/ hunne auctoriteyt meer hadden geextendeert als behoorde / ende verscheyden compositien van criminele ende arbitrale saecken / gemaeckt sonder hem Rescribent daer van bewijs ende reliqua te doen : Soo hadde hy met goede fondamente by sijne Missive van den derden Octobris 1607. versocht van hun Supplianten daer af reeckeninghe / bewijs ende reliqua / die de selve Supplianten oock wel gehouden

waeren te doen / ende daeromme te verwonderen waere dat sy hun daer over quamen beclaeghen/ende waere oock van gelijcken te verwonderen/dat sy hun beclaeghden over het verbodt inde Missive by oft van weghen des Rescribents aenden Dorster van Oosterwijck den 26. Aprilis inden voorsz. jaere 1607. geschreven / begrepen van geen Mey-boomen af te houden / aengesien soodanighe ander lieden voomen teghens wil ende danck vande proprietarissen af te houden / notoirlijck moeste gehouden worden voor crime / daer toe arbitrale correctie waere staende / ende alsoo geensins eenighe civile breucken competerende den voorsz. Supplianten/ die den voorsz. Rescribent ten platten Lande hem niet en begeerden aen te dragen/maer de selve liete ten profijte ende ter dispositie der voorsz. Supplianten/die alsoo geen oorsaecke en hadden over hem Rescribent hun te beclagen. Ende voor soo veele als aengonge/dat de voorsz. Supplianten pretendeerden henne Officie te competeren/ ende hunne Voorsaeten gewoonlijck geweest te zijn/te genieten alle breucken/die met gelde soude moghen gequeten worden/ met seclusie des voorsz. Rescribents/ daer op seyde de selve Rescribent wel expresselijck t'ontkennen dat hun Supplianten indistinctelijck alle keuren ende breucken souden toecomen die met gelde souden sijn te quijten/ oft moghen gequeten worden: In dien verstande gelijck sy dat allegeren/ende dat sy daer van schuldich soude zyn Reeckeninghe te doen aende Reecken-camere in Brabant/d'welc ware buyten apparentie:aengesien de selve jaerlyex met negen of twaelf gulden quamen te ghestaen / oft en brochten niet meer in ontfanck tot behoef van den Prince vanden Lande ter cause van breucken toestaende hunne respective Officien / d'welck waren alleenlijck keuren ende breucken die op seecker gelt ghestelt waren / als van buysten slaghen / messen trecken / ende diergelijcke in conformitept van welcke verstaen moeste worden het extract / ghetrocken uyt de instructie daer op de Officiers van justitien in Brabandt schuldich waeren te bedienen hunne Officien by hoogher gedachten Hertogh Maximiliaen uytgegeben den 29. Novembris anno veerthien hondert acht en t'seventich articulo 11. Maer geensins die ter arbitrage vanden Richters stonden oft van onseeckere compositien van arbitrale delicten / de welcke/ als het crimineel soo wel competeerde binnen de voorsz. Meyerije als Stadt / den voorsz. Rescribent / met seclusie der voorsz. Supplianten gelijck te speuren waere uytten extracte ghetrocken uytter voorsz. Ordonnantie oft instructie van Hertogh Maximiliaen by oft van weghen des Rescribents inde voorgeroerde saecke overgegeven articulo xxij. alwaer worde bevonden den particuliren Officieren van justitie gheordonneert te zijn t'allen tijden ernstelijck ende sonder vertreck over te brenghen ter kennisse vande principalen oft Hooft-Officier alle saeken ende breucken aengaende lijf oft lidt/op pene van hunne Officien te verbeuren; ende waere uyt den selfden artijckele ende naervolghende vijf en twintighsten der voorsz. instructie ofte Ordonnantie lichtelijck te colligeren / dat de voorsz. Rescribent werde gehouden voor den principalen Officier soo wel binnen der voorsz. Stadt als daer buyten inde Meyerije van s'Hertoghen-Bossche / ende die voorsz. Supplianten voor particuliere Officiers geen voorder kennisse hebbende dan van civile gelijck 't selve daer by expresse woorden werde uytgedruckt bevonden te zijn/ met besondere nominatie van der voorsz. Supplianten Officien/ende dat hun gelijck andere van gelijcke auctoritept aldaer verhaelt verboden werde eenige compositien te maecken van crimineele saecken/alwaert oock soo/dat sy die delinquanten hadden gevanghen : in welcken gheballe waeren sy gehouden den ghevanghen over te geven den principalen Officier / om by hem de compositien daer van gemaeckt te worden/

ende

ende dat sy voor hun moeyten van de selve te vanghen maer en mochten hebben den thiensten penninck / daer op de voorsz. Raede int decideren deser saecke soude gelieven sonderlinghe regard te nemen / daer by bleke dat de voorsz. Suppliantem niet alleen en competeerde de kennisse van 't crimineel/'t ware by preventie oft concursum , maer mede oock niet de breucken die met gelde mochten ghequeten worden/met seclusie des voorsz Rescribents/waer toe dienende noch geconsidereert datter bleke uytte costuyme der voorsz. Stadt ende Meyerije by de Wedt-houders aldaer ter Ordonnantie van haere Hoocheden inden voorsz. Raede overgesonden / dat alle criminele saecken/als van doodtslaghen/ fortse/ gewelt/ quade eeden/ lemmisse / ende andere diergelijcke / daer toe crimineele oft arbitrale correctie waere staende / die vielen ende gheschieden soo binnen der voorsz. Stadt als Meyerije onder die groote Roede / stonden ter kennisse ende correctie vanden Hoogh-Schouteth aldaer / d'welck ware desen Rescribent/ende niet van de leege Officiers als waeren de voorsz. Supplianten / daer van oversulcx copije wort geexhibeert by extract conform der voorsz. Schepenen certificatie vanden jaere vijfthien hondert vijftigh. Ende belanghende het af ende aensetten vande Schepenen ende Burgemeesteren ende andere dienstvoerende inde Vryheden / Dorpen ende Plaetsen onder het district vande Supplianten respective Officien / seyde de voorsz. Rescribent dat hy hem daer mede niet en was moeyende/noch de auctoriteyt daer van immediate tot hem nemende/ soo dat de selve Supplianten te vergeefs hem daer over quamen beklagen/gelijck de Commissie der Stadthouderschap by hem Rescribent aen Ian van Hoevele ten platten Lande gegeven daer van geen mentie ter werelt en maeckte / soo oock niet en dede van eenighe civile breucken die op seecker gelt waren gesedt / maer voor soo veele aengongije de beschrijvinghe van de selve quartieren ende propositien / die mosten gehouden ende gedaen worden ten dienste vanden Prince ende Staten vanden Lande/ ende het publiceren vande Placcaten/daer op seyde de voorsz. Rescribent/dat 't selve raeckte de souvereniteyt / ende alsoo hem als hooft ende principael Officier / soo wel binnen de voorsz. Meyerije/ als Stadt competeerde/ende hem geoorloft behoorden te zijn daer inne te compareren/'t waere by hem selven oft sijnen Stadthouder/sonder dat d'selve Supplianten gepermitteert behoorden te worden/soo veele beschrijvinge te doen ende dachvaerden te houden/als hem goet soude duncken / niet tegenstaende sy 't selve in trouble tijden hadden ingedrongen ende geusurpeert/ aengesien 't selve tenteerde tot groote belastinghe van d'ondersaten / geconsidereert de voorsz. Supplianten beschreven de quartieren soo dickmaels als 't hen geliefde / ende oock wel sonder pregnante redenen / maeckende ende uytseyndende verscheydene groote taxen ende particuliere smaldeylingen daer van over de gemeynte/ naer hunne fantasije ende seer onbehoorlijcke/ ende oversulcx wel redelijck ware dat de voorsz. Rescribent over soodanighe saecken sijne auctoriteyt interponeerde / daer by de gemeynte souden worden meer verlicht als beswaert / ghelijck dat inde voorgaende saecke volkomelijck waere/ende in desen wierde bewesen / gelijck sy Supplianten met hunne Requeste genoch bekennen / ende daerom de commissie van sijns Rescribents Stadthoudere ware by den voorsz Vonnisse nopende dit punct onder andere geconfirmeert / daer by desen aengaende wel expresselijck persisterende. Van gelijcken nopende het staen over de Reeckeninghe vande generaele quartieren / gelijck gepermitteert ware te doen nopende het punct van Reeckeninghe der voorsz. Stadt / geconsidereert de gemeynte daer by geen beswaernisse en gheschiede / maer daer door beter toesicht soude worden ghenomen/

ghenomen/dat der ghemeynte penninghen wel ende te recht worden geemployeert/
sonder dat te letten stonde op de corruptele by de selve Supplianten 't sedert ettelyc-
ke jaeren doen herwaerts binnen dese quade tyden dien aengaende geusurpeert /
aengesien sulcx niet en konste getrocken worden in consequentie / noch daer op ee-
nigh recht van prescriptie oft andersins gefondeert : ontkennende wel expresselijck/
dat sy Supplianten ghedurende de trouble tijden niet en souden geexcedeert hebben
in compositien te maecken / ende diergelijcke handelinghe ende saecken d'auctori-
teyt ende jurisdictie van hunne Officien / die welcke hy Rescribent hun geensins en
begeerde te benemen te beklaghen/want en soude hy de voorsz. acte van den 21. Ju-
ly 1544. niet bevonden worden hun Officien te competeren de kennisse oft correctie
vande puncten by de voorsz. hunne specificatie gepretendeert/ende overgegeven/em-
mers niet voorder dan de voorsz. Rescribent en hadde verklaert/ volgende de voorsz.
instructie van Hertog Maximiliaen, verclaren van Steden van s'Hertogen-Bossche
ende henne Voorsaten reeckeningen conform de Commissie by hem aen synen Stadt-
houder gegeven/ by Vonnisse diffinityf geconfirmeert/ welken volgende hy sustineer-
de sijne Officie te mogen bedienen/ofte doen bedienen/ende daer mede den voorsz. ap-
poinctemente voldaen te hebben/ ende dat de voorsz. Supplianten om gepretendeert
te hebben indistinctelijck de kennisse ende correctie vanden voorsz. puncten hunne
Officien te competeren ende andersins int versoeck byden dispositive hunner voorsz.
R queste gedaen soude verklaert werden/ immers in vuegen ende maeten soo sy dat
hadden gedaen/niet ontfanghbaer/ende gecondemneert in de costen : Van welcke re-
scriptie die voorsz. Supplianten communicatie gehad hebbende/ hebben daer tegens
overgegeven gehadt hunne schrifture van Replycke / ende mits de redenen daer
inne geallegeert / persisteert by den dispositive van hunne voorsz. Requeste / ende
dat den voorsz. Rescribent om hem voorder in d'Officien van de voorsz. Supplian-
ten te willen intruderen/ als nopende de voorsz. kennisse van crimineele saecken per
concursum , ende d'een by preventie van d'ander/, verklaert souden worden niet ont-
fanghbaer met ,ondemnatie van kosten : Op welcke Replijcke de voorsz. Rescri-
bent naer versoeck van expeditie vande Requeste ende Replij ke inde voorgaende
saecke bedinght / ende voldoeninghe der Rescribent en heeft gedient gehadt van sijn
Duplijcque / ende daer by insgelijcx als noch gepersisteert by de voorsz. sijne con-
clusie rescriberende ghenomen / midtsgaders by den voorsz. versoecke van exhibi-
tie / overmits 't selve niet ten vollen en ware voldaen : Ende naer dien appoinc-
temente ware ghegeven/ daer by ware géordonneert/dat de voorsz. Dublijcque des
Rescribents soude werden gecommuniceert de voorsz. Supplianten / om daer op
te dienen voor Triplijcke / ende met eem n te voldoen den voorsz. versoecke des Re-
scribents / aengaende de exhibitie van seeckere Replijcque / is by den voorsz.
Supplianten dien aengaende voldaen gheweest met hunne voorsz. Triplijcque /
waer op de voorsz. Rescribent hebbende gequadrupliceert / hadden partijen over-
mits de persisteringhe by de voorsz. hunne Schrifturen / ende mits de redenen /
middelen ende mothiven daer inne geallegeert / ghedaen versocht datmen hun soude
recht doen ende expeditie van justitie / welck Proces alsoo geinstrueert ende wel int
langhe inden voorsz. Raede ghesien ende ghevisiteert sijnde / waren de voorsz. par-
tijen by Vonnisse van den 6. Octobris 1622. geadmitteert gheweest ten thone op de
feyten by hun ten w dersijden in hunne respective Schrifturen geposeert / om den
selven thoon gesien / ende de saecke wederomme in staete van wijsen ghestelt zijnde/
voorts recht ghedaen te worden naer behooren. Volghens welcken Vonnisse sy den

voorsz. partijen gegeven geweest sijnde Commissarissen/ dewelcke overgenomen ende ontfanghen hebbende de Schrifturen der selver partijen/ hebben hun wel ende getrouwelijck geinformeert gehadt op de feyten daer inne begrepen / ende tot dien eynde verhoort alle alsulcke getuyghen / als sy voor hun hebben willen produceren/ ende hunne depositien gestelt ende geredigeert in geschrifte / mede oock ontfanghen alle alsulcke stucken / titulen ende monumenten/ als sy in forme van thoon hebben willen overgeven/ ende naer dien de voorsz. partijen hebben gerenuncieert van voorderen thoon/ ende gehadt copije van elcks anders thoon/ hebben de Suppliantenn gedient van Reprochen/ ende den Rescribent van Salvatien/ daer mede in saecke gesloten ende recht versocht sijnde 't selve proces alsoo wederomme geinstrueert/ ende wel hersien ende hergevisiteert is by Vonnisse van den 29. Octobris 1619. Den voorsz. partijen geordineert gheweest te compareren voor de Commissarissen inde saecke ghedeputeert / om van hunne differenten vergeleecken te worden/ soo verre het doendelijck waere / ende ingheballe van geenen accoorde/ dat eerst ende voor al souden worden ghedaen seeckere devoiren by den voorsz. Raede geresolveert / om de selve ghesien ende de saecke naerder geinstrueert zijnde/ voorts recht gedaen te worden naer behooren : In conformiteyt van welcken Vonnisse die voorsz. parthijen gecompareert zijnde voor de voorsz. Commissarissen/ hebben de selve ghedaen hunne uyterste devoir om die te vergelijcken / ende tot dien eynde hun geproponeert diversche middelen / ende mits der niet acceptatie van s'een s'anderen presentatien/ hebben parthijen versocht de voorsz. Commissarissen souden gelieven te procederen volghens den tweeden Leede vande voorsz. Vonnisse / d'welck by den selven Commissarissen alsoo ghedaen zijnde/ ende den voorsz. Raede daer af Rapport ghedaen geweest zijnde / hadden de voorsz. parthijen seer instantelijck versocht ende ghebeden om recht ende expeditie van justitie / gesien ende gevisiteert wel ende int langhe inden voorsz. Raede van Brabandt 't proces der voorsz. partijen / alsoo het selve aldaer is begonst by Requeste vanden xiij Decembris 1607. ende voorts geinstrueert totter quadruplijcque toe inclusys / mette by partijen ten wederzyden daer by ghevoecht : Ghesien tot dien 't Vonnis interlocutoir vanden sesten Octobris 1612. daer op gevolght. Thoon dien volghende voor Commissarissen vanden voorsz. Rade by de voorsz. partijen geleydt / schriftelijcke Reprocen der voorsz. Suppliantenn/ ende Salvatien des Rescribents daer teghens gedient / met oock 't ghene voorder van Officie weghen daer inne is gedaen ende gebesoigneert/ ende op al wel ende rijpelijck geledt/ met oock geconsidereert 't gene desmen in desen behoorde te considereren/ ende wes eenigsins soude hebben konnen oft mogen gemoveeren. Die Coninck onse genadighste Heere/ als Hertoghe van Brabandt/ seght ende verclaert voor recht dat den voorsz. Suppliantenn van weghen hunder Officien competeren de civile breucken/ het aen ende af setten vande Schepenen ende Burgemeesters/ ende andere die dienst sijn voerende in Vryheden / Dorpen / ende plaetsen geleghen onder de districten van hunne respective Officien / dat hun oock competeren de publicatien van alle Placcaten / de beschrijvinghe vande voorsz. Dorpen / het staen over de settinghen/ ende over 't verhooren van Reeckeninghen der selver/ alles met seclusie van den Rescribent ende sijnen Stadthouder. Verklarende de voorsz. Suppliantenn om voorder oft andersints gheconcludeert te hebben/ soo sy dat hebben ghedaen niet ontfanghbaer : Ende hem voorts condemnerende in twee derdendeelen vande kosten/ d'ander derdendeel om redenen compenserende. Aldus ghedaen ende uytgesprocken binnen der Stadt Bruessele veerthien daghen inde Maent van November/

vember / int jaer ons Heeren duysent ses hondert ende dry en twintich. Was on-
derteeckent Wijtvliet. Stondt voorders daer onder het volghende : Ghecollatio-
neert teghens den originelen Vonnisse / onderteyckent als boven : Is dese daer
mede accordeerende bevonden by my Gillis Ketgen, openbaer Notaris by den Rae-
de van Brabandt geatmitteert s' Hertoghen-Bossche residerende. T' oirconde/Et.
Onderteyckent G. Ketgen Notarius Publicus admissus.

Ramingen tusschen de Stadt ende het plat Lant, geordonneert by goede Mannen van beyde zijden, om die ghe-schillen ende gebreken te vergelijcken.

ALsoo in tijde voorleden veele differenten twisten ende geschillen sijn gestaen en-
de geresen / ende alnoch dagelijcx opstaen ende rijsen / tusschen de Stadt van
s' Hertoghen-Bosch ter eenre / ende die Steden/ Vryheden/ Dorpen ende Ingese-
tenen vander Meyerijen der voorsz. Stadt / ter andere sijden/ spruytende ende oir-
spronck nemende / ter causen van transpoorten ende Schepenen brieven/ van Inge-
boden ende executie te doen/ hoemen die Beede ons aldergenedichste Heeren s' Herto-
gen betalen soude/ ende van seeckeren anderen ghebreecken ende poincten der voorsz.
Stadt ende Meyerijen aengaende. Om welcke differenten ende geschillen te verlijc-
ken/ ende een Raminge ende maniere dienende totten gemeynen oirbaer ende vrede/
der voorsz. Stadt/ Meyerije ende haeren Ingesetenen/ daer inne te vinden : maer
overmidts seeckere swaricheden ende altricatien/ die daer inne gevielen/ en heeftmen
daer inne niet eendrachtelijck connen over een comen noch geslupten. Alsoo dat daer
nae omme te schouwen die groote costen diemen altijdt inde vergaderinghe van dese
ende sonderlinge vander Meyerijen dede ende doen mochte / ende men met een ghe-
meene woort seght datmen met luttel luyde raet houden sal. Soo eest alsoo verre ge-
comen/ dat die voorsz Stadt / in heuren drien leeden/ ende die gedeputeerde vanden
Steden / Dorpen ende Meyerijen voorsz. inder voorsz. Stadt opten Raedt-huyse/
inder Raedt-cameren aldaer versaemt wesende/ van ende op die differenten/ geschil-
len ende ghebreecken voorsz. omme die tot eenen goeden eynde te brenghen/ daer op
een Raminge te maecken/ te accorderen ende te slupten/ hen gesubmitteert/ ende over-
gegeven hebben in eerbaere ende bescheydene goede Mannen/ als in minnelijcke ar-
biters/ dits te wetene die voorsz. Stadt/ In Gossen vanden Hezeacker, Mr. Willem
vanden Bosch, Iannen van Vladeracken ende Iannen Heym, als Borgemeesteren/
Schepenen / Geswooren / ende Raedts luyden / ende in Gysberden Goyaert Gielisse,
Herman Hendricxe van Orten, Lambrecht van Schynle, ende Peeter Pauwels Raessen
als inne ghebooren vande natie der voorsz. Stadt. Ende die gedeputeerde vanden
Meyerijen voorsz. inne Iannen Beck Schouth/ Gerarden Colen Rendt-meester tot
Helmont, ende Iannen Zuermont voor 't Quartier ende Schouth Ampt van Pede-
lant / Cornelissen Dickbier Schouth tot Oirsterwijck, ende Claessen Lijbrechts
Schouth tot Boxtel voor 't Quartier ende Schouth Ampt van Oosterwijck. Daniel
van Vlierden ende Gerarden die Greve, voor 't Quartier ende Schouth Ampt van
Kempenlant / Hendrick van Os, ende Reynderen van Os voor 't Quartier ende
Schouth Ampt van Mazelant. Dit aldus geschiet wesende/ soo hebben die voorsz.
goede Mannen aldus gekoren zijnde / naer grooten rijpe rade / ende deliberatie daer
op / in heure versamelinge tot diversen stonden by hen te voorens eerst ghehadt en-

ten Raedt-huyse inder Raedt-camere voorsz. in presentie van Borghe-meesteren/ Schepenen/ Gesvvooren/ Raedts-luyden ende Gesvvooren vanden natien/ representeerende de voorsz. Stadt/ ende in tegenwoordicheden der gedeputeerden der Steden/ Vryheden ende Dorpen der voorsz. Meyeryen/ die daer op beschreven waeren. Inden naeme ons Lieffs Heeren Godts/ met goeden accoorden ende eendrachtich op die differenten/ gheschillen ende ghebreecken voorsz. seeckeren poincten dienende ter welvaert/ policien ende gemeynen oorbaer ende vrede/ der Stadt/ Meyeryen/ ende heure Ingesetenen voorsz. gheraempt/ gheproduceert/ ende upt-gesproken in forme ende manieren als hier nae volght.

I. Inden iersten/ dat alle erff-brieven van transpoirten/ die upt erff-brieven gepasseert oft gheboozen in eenige vanden bancken deser Meyeryen voor Schepenen deser Stadt/ in waerachtigen contracten over gedragen of ghetransporteert sijn geweest/ totten daghen toe vander conclusien van desen/ sullen syn van werden/ ende hebben heuren effect/ staende ten Ingeboden/ kennisse ende executien/ deser voorsz. Stadt/ ende desgelijcx inde andere Steden ende Vryheden binnen deser Meyeryen gelegen: maer oft eenige gesimuleerde transpoorten weeren gedaen/ die welcke geen waerachtighe contracten of transporten en weeren/ dat die van egeenen weerden wesen en sullen. Ende als vanden toecomende tijde/ soo sullen alsulckene transporten in waerachtighen contracten voor Schepenen deser Stadt waren moghen ghebozen ende van werden wesen/ maer die kennisse vanden selven brieven sal wesen ter plaetse ende bancken daer die Originael brieven ghepasseert zyn. Ende sullen die Schouth ende Schepenen vanden selven bancken/ ende plaetsen op alsulckene deser Stadt Schepene brieven recht doen/ sonder eenighe verificatie vanden zegelen oft brieven verthoonen te hebbene. Ende desgelijcx oock soo en salmen binnen deser Stadt vanden transporten/ die voor desen tijt ghepasseert sijn/ niet dorven verificeeren die brieven of zegelen/ vanden buyten bancken/ ten waer dat inden gherichte/ die partije daer op excipieerde.

II. Item of yemandt ennighe schuldt-brieven in buyte bancken ghepasseert/ voor Schepenen deser Stadt in voorleden tijde op-ghedragen waeren oft naemaels op-ghedragen worden/ die en sal ter cause van dien hem niet mogen behelpen met den Ingeboden deser Stadt. Ende van alle anderen Schepenen brieven in deser Stadt ierst gepasseert/ sal die Stadt daer af behouden die kennisse ende d'bericht/ ghelijck dat van oudts ghewoonlijck is.

III. Item als vanden Ingeboden/ die gebueren sullen vanden transpoorten hier voormaels ghedaen/ soo sal die geene/ die wil doen Ingebieden ierst schuldich sijn den genen/ die hy alsoo wil doen Ingebieden te manen in sijnen persoon/ of tot sijnen gebuer/ in presentie van twee Poorters deser Stadt/ ende soo sal die selve noch verbeyden een maendt daer nae/ welcke maendt gheleden/ ende niet eer sal die voorsz. ghemaenden moghen doen Ingebieden/ ten waer dat die brieven inne hielden binnen deser Stadt te leveren. Ende of die onderpanden sonder consent vande Proprietaris des Pachts oft Chijns ghesplept wierden/ soo salmen gestaen met eene maninghe vanden genen die den Pacht of Chijns gewoonlijck is te geldene.

IV. Item dat de Ingebiederen deser Stadt/ sullen schuldich sijn/ overal in deser Meyeryen/ daer onse ghenedighe Heere Heer is/ alleene oft met den Smael-Heeren/ die Ingeboden selve in persoon te doen aen den ghenen die sy Ingebieden sullen/ oft tot sijnen gebuer/ sonder dat hy den Schouteth oft Vorster te mogen doen. Maer onder die Smael-Heeren/ die alleen die Heerlijckheyt hebben/ soo sal die Ingebieder

gebieder in persoon aldaer komen / ende dat versuecken aen den Schouth/oft Vorster/ of tot hare gebuer. Ende dat op sijnen Eedt verificeeren/eermen daer op Vonnisse geven sal. Ende dat is te verstaen generaelijck van alle Ingeboden/het sy van transpoorten oft andere saecken. Ende in absentie ofte weygeringe des Schouteths oft Vorsters voorsz. soo sal den Ingebieder de weet doen aen den genen die Ingeboden wort/of tot sijnen ghebuer.

V. Item dat die Ingebiederen/naedien yemant bevonnist sal sijn/ schuldich sullen wesen/ ende moghen dat ghericht ende die executie van dien selve doen / alsoo wel onder de Smael-Heeren als onder onse genedighen Heer / ten weer dat die bevonniste hem aff-hendich maeckte ende alsoo aen hem niet en conste gekomen. In welcken gevalle men hem brieven van juris-subsidium verleenen sal/ sal nochtans die selve Inghebieder op sijnen Eedt nemen/dat hy den gevonnisde inne persoone ghesocht heeft/om daer aen te richtene/ eermen hem die voorsz brieven van juris-subsidium verleenen sal mogen.

VI. Ite m oft yemandt binnen deser Stadt Ingeboden oft bevonnist waer/ende die Stadt verleenden daer op brieven van juris-subsidium aenden Schouth oft Vorster / soo sal die Schouth oft Vorster daer op versocht schuldich sijn sonder eenighe simulatie sijne neerstichept te doen den Bevonnisden aen te tastene/inne helde te houdene/ ende ten versuecke vanden Ingebiedere den selven bevonisden te leveren/ ten waer dat suicke Vorster oft Officier bereedt weer op sijnen Eedt te houdene/ dat hy sijne uyterste diligentie om den voorsz. bevonnisden te krygene gedaen hadde/ ende dat hijs niet kryghen en conste. Ende oft die partyen conste bewijsen dat die Schouth oft Vorster daer mede simuleerden / soo sal die partye sijn ghebreck opten selven Officier moghen verhalen/beheidelycken dat die partye den Officier innestae voor sijnen Salaris ende costen.

VII. Item als die Poortier yemanden die bevonnist en opter poorten/heeft soo sal die Poortier die cost niet mogen verhalen op dat goet/ erve/ oft have / of oock opten Proprietaris/oft den genen die totten coope vanden selven erve comt/ oft den genen diet bevonnist heeft/maer alleen op dien persoone die ghevanghen is/of op sijnen gueden/ende soo mach die Poortier hem daer inne besorgen aen den gevangen/ waer hy syne costen halen sal by opsluyten vande gheholen borghen ofte andersints / het en waere dat een andere inne de selve costen naemaels met recht gedoempt worden.

VIII. Item datmen nu voortaene niet voorder maenen oft eysschen en sal van achterstellen Pachten oft Chijnssen dan alleen van drie jaeren/ niet tegenstaende eenich bestoir oft maen-brieven/behoudelijck eenen yegelijck op sijn rechte van voorleden tijden. Ten waer dat die eysschere binnen den drie jaeren sijnen Pacht/ ofte Chijns met procedueren van rechte vervolghden / ende dan die proceduere voorder verliepe Soo sal hy dat metten voorsz. drie jaeren mogen eysschen ende hebben.

IX. Item soo wie eenige Erven vercoopt/oft opdraecht/oft Renten oft Pachten daer uyt vest/ die sal schuldich sijn synen Cooper te noemen/ allen die lasten daer uyt gaende/ die hy gegouwen oft selver ghekocht heeft/ende of hy wetende daer inne iet verswayghe. Soo sal hy verbueren 't sestich gouwe bourgonische gulden half tot behoef des Heeren daer dat gebreck ghebeuren sal/ ende half ter plaetschen daer die gelosten ende contracten gebeuren / ende of hy die breucke niet mechtich en waer te betaelen. Soo sal hy verbeuren sijne rechter-handt oft alsulcken correctie als den Heere wethouderen ten tijde wesende ter plecken daer dat ghebeurt sal duncken behooren.

X. Item oft yemant eenighe Renthen oft Pachten vesten uyt eenige onderpanden hem niet toebehoorende/ die sal verbeuren syn lijff/ oft alsulcken correctie als den Heere ende Wet houderen ter plecken daer dat gebeurt sal duncken nae recht behoorende.

XI. Item niemant en sal Erff-Pachten oft Erff-Renthen op hem moghen nemen daer af hy die onderpanden niet en heeft op te verbeurene 't sestich goude bourgonische gulden/ of die een handt. Ende omme dat te moghen onderhouden worden/ soo is overdragen dat die Kinderen / Erff-genamen ofte nae volgers vande gueden/ die hen aenkomen mogen oft sullen / daermen diversche Pachten oft Chynssen verscheyde persoonen uyt geldende sijn / gehouden ende schuldich syn voor die weth deser Stadt oft daer die goeden gelegen syn met malkanderen eene Erff-deylinghe oft scheydinghe te doene / daer af sy den Renthiers die Pachten oft Chijnssen hebbende voorder selver deylinge oft scheydinge behoorlyck weet sullen doen / ten eynde dat sy weten moghen waer sy haer onderpanden vinden / ende haer Pachten oft Chijnssen manen sullen. Ende sullen die selve Renthiers tot heuren begeerten ende kosten daer af coppye geven op die peene als boven / behoudelijck oock dat die Renthiers Chijnssen ende Pachten daer uyt hebbende/ ende op die deylinge gheroepen synde schuldigh sullen syn haer brieven oft bescheyt aldaer te brengene / ende haer onderpanden te weten seeckerlijck / ende die deylinge daer nae te maecken / inne desen nochtans altyt gereserveert die discretie der Weth-houderen deser Stadt/ oft ter plecken daer dat gebeurt / op die gebreecke die inne desen oft des gelycken inne toekomenden tijde gevallen mochte.

XII. Item dat een Huerlinck oft Pachtenaer uyt-gescheyden Erff-Pachten op-leggende sijne huere oft Pachtinghe/ende sijn handt voort-lichtende vande Erve/ sal daer mede gestaen sonder voorder by den geenen die daer Chijnssen oft Pachten uyt heeft / belast te moghen werden / wel verstaende of den voorsz. Huerlinck of Pachtenaer van sijne hueringe oft Pachtinge verschenen wesende betaelt hadde synen Meester eer hy vanden ghenen die Chijnssen oft Pachten uyt dien Erve hadde gemaent oft geadverteert weer gheweest/ soo sal die selven Huerlinck oft Pachtenaer gestaen inne der maniere voorsz. inne desen altijdt versien dat ploech recht daer inne gelegen/ maer inne dien die Pachtenaer vande Chijnssen oft Pachten gemaent oft gheadverteert is gheweest / ende daer-en-boven sijne huere ofte Pachtinghe sijnen Meester betaelt eer die selve Chijnssen oft Pachten betaelt zijn. Soo en sal hy niet gestaen sijn handt te lichtene/ maer sal schuldich syn die Pachten ende Chijnssen van sijne tijde te betaelene/ soo verre die penningen vander selver huere oft Pachtinge hen soo verre strecken.

N XIII. Item oft saecke waer dat yemandt ouder Pachten oft Chijnssen hadde/ ende die gelovere daer af doodt waere / ende die Renthier niet en conste bewijsen syne onderpanden nae begrijp zijnre brieven. Soo sal nochtans die selve Renthier mogen doen Ingebieden ende procedeeren opten lesten herbrengere ende betaelder vanden selven Pachten ende Chijnssen / ende dien bevonnissen soo dat nae recht deser Stadt ende den Landt-recht schuldich is te ghescheidene / ende dat selve Vonnisse salmen ter executien stellen op sijn lijff-have ende Erve ter tijt toe dat hy den Renthier bewesen sal hebben sijne panden/ oft eenige schuldiger nae begrijp sijnre brieven.

§ Item desghelycx van dese twee poincten ende allen voorsz. poincten salmen onderhouden opt plat landt/ gelyck die voorsz. ende gespecificeert staen.

XIV. Item dat soo wat erve nae Vonnisse der Schepenen vanden Bossche te boeck gestelt worden. Soo en salmen die erve niet ledich dorven laten ligghen / ge-

sijckmen dat hier voormaels gheplegen heeft te doene / maer men sal die selve erven moghen bruycken ende hantplichten tot behoeff der geenre/die daer toe gerecht sullen wesen/behueldelijck den bruycker sijn ploech rechte.

XV. Item desgelijcx die erven die met Vonnissen op 't plat Landt opgewonnen worden/men nae dien dat de selve erven alsoo verkocht worden/ 't eynden vanden jaer die wederomme veylen ende daer op sitten sal/omme d'meeste daer af te crijgē. Ende datmen alle tijt vanden jaer die bevonnist de erve te boecken sal mogen setten/ behueldelijck den bruyckere sijn ploech recht.

XVI. Item dat die Ingesetene vanden platten Lande/als Steden/ Vryheden ende Dorpen/ haer beden gelden sullen van alle haeren goeden / daer sy buyck vast geseten sijn/ oft Kuysraet houdende sijn/ oft sullen woonen/het en waer dat sy togen tot eenighen gevrijden plaetsen / als Bossche, Meghen, Gemert, Ravesteyn ende diergelijcken / oft buyten der Meyerijen/ ende in dien gevalle sullen haer goede gelden daerse geleghen sijn.

XVII. Item dat alle Geestelijcke Persoonen die egeenen onraet en gelden/ dagelijcx met heuren gebueren daer sy woonachtigh sijn staen sullen ende gelden nae de instructien ghemaeckt by den Heer ende Staten vanden Lande inden jaere eenen-vijftich of naemaels gemaeckt sal worden.

XVIII. Item dat alle die gueden gelegen opt plat Landt toebehoorende den innegesetenen deser Stadt die metten selven platten Lande sedert den jaere tachtentigh ghehouwen hebben / metten selven platten Lande gelden sullen / als die tot dierstijdt gouwen inne alsulckene staet als die tot dier tijdt waeren / ende die goeden diemen sedert den voorsz. jaere van tachtentich verkreghen heeft ende noch een ygelijck verkrijghen sal moghen/ altijt metten selven platten Lande contribueren ende gelden sullen inne maniere hier nae volghende.

XIX. Item als die Stadt vanden Bossche ende Meyerije compt heuren taxe vande bede ons ghenadighen Heeren tot vijff duysent rijnsch guldens toe. Soo sal elck bosch mudde roggen gelden twee Brabants groot / ende twee beyers guldens twee Brabants groot/ ende alle goet naer advenant van dien/ op ende neder nae dat die beden van den selven genadigen Heer groot ofte kleyn wesen sal. Ende desgelijckx sullen alle Persoonen gestaen van heuren gueden buyten geleghen / inden kommer vanden grane die mede gegouwen hebben / mede gelden sullen totter tijdt toe dat alsulcke somme afgequeten sal sijn.

XX. Item dat alle de gueden opt plat Landt geleghen toebehoorende den Poirteren deser Stadt / ende verkreghen by den selven voor den jaeren tachtentigh lestleden vry sullen sijn ende blijven/ende egeensins metten selven platten Lande gelden en sullen inde bede voorsz. noch oock in eenighen anderen onraet / ende of eenighe Poirteren of gevrijde Persoonen / sedert den jaere tachtentigh verkreghen hadden/ of alnoch in toekomende tijden nae den selven jaer verkreghen teghen eenighe Poirteren of gevrijde Persoonen eenighe gueden/datsdie selve gueden vry sullen blijven also langhe als sy inder gevrijder haven blijven.

XXI. Item die gueden die by eenighe in gevrijde plaetsen gecoft sijn/oft noch gecoft moghen werden/sullen vry sijn inder manieren voorsz.

XXII. Item dat opgewonnen ende overgegeven erven voor Poirters pachten/ of chijnssen / dat vanden jaere tachtentig lestleden wesende/ vry sullen sijn ende niet voor verkregen goet gerekent en sullen worden/want die Poirters haer al die pachten ende chijnssen liever hadden gehouden/ende souden houden dan sy die erven moeten

ten hebben/ten weer dat die erven beter weeren. In welcke gevallen sy van daer beternisse gelden sullen.

XXIII. Item dat die chijnssen ende pachten / die den Poirteren sijndert den jaere tachentigh gevest ende geloofd sijn/vry van beden ende allen commer ten Bosch te leveren/datmen dien achtervolghen brieven sal/ende dat sulcken commer ende bede blijven sal aenden geloovere/ ofte aen die panden vanden pachten ende chijnssen.

XXIV. Item alsoo in sommighe plaetsen/ binnen deser Meyerije opgewonnen erven altijt te verbueten staen / soo is overgedraghen / dat alsulcke opgewonnen erven oft gueden staen sullen te verbueten een jaer lanck ende niet langher / gelijck dat inder Stadt vanden Bossche gewoonlijck is/endet'eynden den jaer/ salmen den selven opgewonnen erven doen veylen/ ende daer op sitten / omme den hooghsten te vercoopen gelijck boven geruert staet.

XXV. Item alle die gueden die alsoo hier voormaels opgewonnen sijn / die salmen binnen jaers moeten verbueten/indien men daer wederomme aencomen sal.

XXVI. Item ter plaetsen daer die op-gewonnen erven oft gueden tot egeen verbueten en staen/daer af salmen oock onderhouden 't Recht deser Stadt/te wetene dat die oock een jaere te verbueten sullen staen/ende al in manieren voorsz. in desen altijt uytgescheyden 't recht vanden genen die buyten s'landts sijn/ ende der onmondiger Kinderen/d'welck staen sal ter discretien der Wethouderen deser Stadt/oft ter plaetsen daer die gueden geleghen sijn.

XXVII. Item of alsulckene op-ghewonnen Erven oft gueden inder maniere ende vuegen voorsz. verbuet worden/ ende die op-winner eenighe costen van noden wesende totten gueden gedaen hadde / te wetene die huysen te repareeren of anders. Soo sal die verbuetene den op-winnere alsulcken costen terstont schuldich sijn aen te leggen/ ende die op-winnere oft bruyckere vanden op-gewonnen Erven syn ploegh recht laten volgen.

XXVIII. Item en sal die op-winnere / noch niemandt in sijnen name die opgewonnen Erven oft gueden binnen jaers niet mogen blooten.

XXIX. Item oft yemant eenige erve oft gueden cofte/ende die cooper den vercooper geloofden in Schepenen brieven Pachten oft penningen daer voor te betaelen/of af te legghen / ende die cooper daer naeinden selven Erve anderen commer maeckt ende dien in Schepenen brieven glooft/of voor den coope van Erve oft guede voorsz ennigen commer ghemaeckt hadde / ende dien geloofT in Schepenen brieven / dat nochtans den daet vanden voorsz. Schepenen brieven/ by den cooper ghelooft voor dat Erve voorgaen sal desgelycx van allen schult-brieven duerende ten tyde inden selven brieven begrepen.

XXX. Item dat die Stadt vanden Bossche egeen costen doen en sal voor 't pladt Landt van dachveerden oft andersints / syen sal vanden selven platten Lande eerst consent daer af hebben / ten weer dat die saecke sulcx weren dat by vertrecke schade moght gebeuren.

XXXI. Item oft die Stadt in toekomenden tijden eenighe costen dede voort 't pladt Landt/ende die ten platten Lande heysschen woude/ dat die Stadt die costen altijt binnen jaers / of een maendt daer nae onbegrepen/nae dien die ghedaen sijn/ vanden selven platte Landen heysschen sal/ende indien sy langer verbeyden dat alsdan 't pladt Landt daerinnen niet ghehouden en sal wesen. Ende datmen egeen quoten vander Stadt uyt-seynden sal / ten sy dat die Steden ende Vryheden daer op eerst beschreven syn/ende Rekeninghe metter Stadt gehouden hebben.

XXXII. Item oft in toecomende tijden ghebuerden dat tusschen eenighe partyen binnen deser Meyerijen / ende buyten deser Stadt gheseten / ten opsiene der voorsz. pointen/oft eenige van dien/ ennige discorden twisten/ gheschillen oft differenten verresen/ duysternissen oft twijffelen opstonden. Soo is overdragen dat die Weth-houderen deser Stadt ten tijden wesende/daer af gheheelijck ende al beslichtende judicatuer ende verclaeren hebben/ ende Vonnisse geven sullen / behoudelyck onsen genedigen Heer altijt in alle poincten voorsz. sijn Hoogheyt Heerlijckheyt ende rechten. Ende voorts den bancken haer hooft van Vonnisse/ tot Antwerpen hebbende oock haer recht in den poincten voorsz. ende eenen pegelycken des sijns.

Welcke poincten voorsz. ende elck bysonder / nadien die selve openbaerlijck inder Raedt-camere voorsz. in presentie als voor ghelesen waeren / hebben die voorsz. Stadt in haeren drie leden notabelyck versaemt wesende/ ende die ghedeputeerde vanden Steden/Vryheden/ ende Dorpen deser Meyerijen/ die daer oock treffelijck vergadert waren / ghepresen/ gelaudeert ende geapprobeert/uyt-gescheyde twee oft drie persoonen vanden selven gedeputeerden/die daer inne altricatie ende swaricheyt maeckten / ende sommighe vande voorsz. poincten niet volgen en wouden. Den welcken aldaer in presentie als voor wiert geseght / dat sy binnen acht dagen naestkomende volcomelijck ghelast met procuratie hier inder Stadt komen souden / seggende ende allegeerende die saecke waeromme sy die voorsz. poincten niet volgen en wouden / binnen welcken acht dagen niemandt vander voorsz. Meyerijen ghekome is/ die 't geen dat voorsz. is weder sproken heeft/ende alsoo is in vuegen ende manieren als boven daer inne eendrachtelyck gesloten.

Ende welcke poincten / ende elck bysondere die voorsz. Stadt/ in haeren drien leden notabelijck vergadert wesende / ende die voorsz. ghedeputeerde der voorsz. Meyerijen inden naeme der selver 't samentlijck geloofd hebben volkomelijck te onderhouden/ te volbrenghen/ ende in haren naeme onverbrekelijck te doen onderhouden ende volbrenghen sonder argelist. Ende omme dat dese voorsz. Raminghe ende poincten die ter best vande policien ende ghemeynen oirbaer der voorsz. Stadt ende Meyerije/ geaccordeert ende gemaecht sijn/ vast ende stedich onderhouden moghen werden. Soo hebben wy Borgemeesteren/ Schepenen/ Gheswooren Raetsluyden ende Gheswooren vanden natien der Stadt van s'Hertoghen-Bossch inden name der voorsz. Stadt / den zegel ad legata der selver / ende wy Borgemeesteren/ Schepenen ende Raedt der Stede/van Helmondt ende Eynd-hoven inden name der selver Steden / der selven Steden zegelen / ende wy Schepenen Gheswooren ende gemeyn gebueren der Vryheden van Oosterwijck, Oerle, Os, Rode, Oirschot, Loemel, Eerssel, Bergheyck, Waelwijck, Mierden ende Beeck inden naeme vanden selven Vryheden ende Dorpen in deser Meyerije gelegen/ der voorsz. Vryheden zegelen / ende wy Gossen Hezeacker, Willem vanden Bosch, Ian van Vladeracken, Ian Heym, Gijsbrecht Goyaerts Gielissoon, Herman Hendricxe van Orthen, Lambrecht van Schijnle, Peeter Pauwelssen Raessen, Ian Beck, Geraert Colen, Ian Zuermont, Cornelis Dickbier, Claes Lambrechts, Daniel van Vlierden, Geraert de Greve, Hendrick van Os, ende Reynier van Os, onse zegelen hier aen doen hangen. Ende of by negligentie oft in advertencien / eenighe zegelen der voorsz. Steden/ Vryheden of goede mannen voorsz. oock niet gehangen en weeren/ of ontbreecke/dat nochtans dies niet-te-min / dese voorsz. Raminghe ende Ordinantie van weerden blyven sal in allen haeren poincten als boven gheschreven/ staet ghegeven opten 25. dach der maent van Augusto int Iaer ons Heeren 1495.

Confirmatie vander Raminge tusschen de Stadt vanden Bossche, ende dat plat Landt.

PHilips by der gratien Godts Coninck van Castilien/ van Leon/ ende van Granaden. Erts-Hertoghe van Oostenrijck / Prince van Orangien/ Hertoghe van Bourgondien/ van Lotharingen/ van Brabant/ van Stier/ van Carenten/ allen den genen die desen brief sullen sien oft hooren lesen salupt/ van wegen onser gemeynder Borgemeesteren/ Schepenen en Raedt/ ende gemeynen Innegesetenen/ ondersaten onser Stadt ende Meyerijen vanden Bossche voor ons by Supplicatien getoont/ ende te kennen gegeven is hoe dat seeckere tijdt geleden / seeckere questien ende geschillen ende differentien gebuert ende geresen sijn tusschen die voorsz. onse Stadt ter eender/ ende die vanden platten Lande ende Meyerijen der selver ter andere syden / aengaende den transporten van Schepenen brieven / ende den innegeboden/ ende executien van dien/ ende oock seeckere andere gebreken der voorsz. onser Stadt/ ende Meyerijen vanden Bossche voorsz. aengaende / van welcken voorsz. questien / geschillen / ende differentien die voorsz. vanden Bossche/ ende anderen vanden platten Lande ende Meyerijen / om te schouwen vele ende diverse Processen / ende onder andere groote inconvenienten costen/ ende lasten / die daer wt souden moghen spruyten ende rijsen / ten eynde oock dat sy als gebueren eendrachtelijck mochten leven / ende om min ende vrientschap onder een te voeden/ ende te houden / hen hebben gesubmitteert in seeckere goede Mannen/ by welcken van hen daer toe gekoozen ende ghenoemen / die welcke 't samen ende by gemeynen overdraghen / ende accoorde eendrachtelijck uytgesprooken ende gepronuncieert hebben/ geraemt ende gheordineert zekere puncten ende articulen / alsoo sy hadden gestelt int geschrifte ende naemaels geteeckent is geweest by den voorsz. goede Mannen ende arbiteren / welcke Raminghe ende ordinantie die voorsz. van onser Stadt / ende andere vanden platten Lande ende Meyerijen der selver van nu voirtaen willichlijck ende eendrachtelijck midts dese redenen voorsz. begheeren peyselijck ende vredelijck te observeren ende onderhouden / d'welck hen niet wel moghelijck soude wesen van doen ten waer dat die voorsz. Raminghen ende Ordinantie gemaeckt ende geslooten/ als boven by ons van nieuwe gegeven ende ghetonsenteert/ ofte op dattes noodt weere gheconfirmeert/ geratificeert/ en geapprobeert worden/ daerom sy yet moedelijck hadden doen bidden/ op welcke supplicatien wy hen hadden verleent provisie ende besloten brieven aen onsen Rentmeesteren vanden Bossche Henricken vander Keelen, ende anderen onsen Officieren daer ontrent ghesetten / dat sy hen souden informeeren op elck poinct vander voorsz. Raminghen ende Ordinantien/ wat interest/ schade achterdeel ofte profijt / wy/ ofte die voorsz. vanden Bossche ende Meyerijen der selver/ approberende de selve Raminghen ende Ordinantien/ daer by soude mogen nemen/ welcke voorsz. onse Rentmeester die voorsz. sijn informatie / mitsgaders oock sijn addvijse naemaels ons hadden overgesonden/ die welcke wy altesamen oock hadden voortgesonden / onsen lieven getrouwen luyden vander Cameren onser Rekeninghen in Brabant om insgelijckx op al te hebben huere addvijs / nae den welcken wy noch hadden geordineert dat sekere informatien daer op souden genomen worden by eenighen onsen Commissarissen in Brabant daer toe by ons geordineert / d'welck ons alsoo geschiet is. Waer omme soo eest dat desen aengesien geneycht wesende ter

beeden

beeden vander voorsz. Supplicatien / ende nae dien by ons ghesien ende gevisiteert zijnde die voorsz. Raminghen/ende ordinantie ghemaeckt ende overdraghen by den voorsz. goede Mannen / ende by elcken van hen gheteyckent/ met oock die voorsz. informatie tot onsen bevelen genomen by die voorsz. onse Commissarissen / ende daer op gehadt hebbende het advijs van onsen lieven getrouwen Riddere ende Cancellier den Heere van Houthem / ende van Berghe / ende den anderen luyden van onsen Raede ende Raminghe van Brabandt voorsz. met oock onsen voorsz. Rentmeesteren vanden Bossche/gelijck voorsz. is / wy uyt onser welwetentheydt ende Princelycker macht / der voorsz. onser Stadt ende Meyeryen vanden Bossche voorsz. hebben verleent ende veraccordeert / verleenen ende accordeeren die poincten ende articulen hier voorgeschreven.

Item in dese copie behoort te staen hier nae volghende/inder vuege ende manieren gelijck/ende alsoo die by den voorsz. arbiteren ende goede Mannen / tusschen die voorsz. Supplianten / ende die voorsz. vanden platten Lande ende Meyeryen van den Bossche gepronunceert ende uytgesprooocken sijn geweest / ende alsoo hier voor geschreven staen. Item dit navolghende articule is aldaer leste vander voorsz. Raminghe ende Ordinantie.

Item oft in toecomende tijden ghebeurden dat tusschen eenighe parthyen binnen der voorsz. onser Meyeryen / ende buyten der voorsz. onser Stadt ten opsiene der voorsz. poincten/ oft eenige van dien/ eenige discordre twist geschille ofte differenten verresen duysternissen oft twijfelen op stonden. Soo is overdraegen dat die Wethouderen onser voorsz. Stadt ten tijde wesende/in alsoo verre alst behoort/daer af geheelijck ende al het beslicht/judicatuer/interpretatie/ende verclarende hebben/ ende Vonnissen geven sullen/ in desen nochtans versien/dat alle dese voorsz. poincten ende articulen niet gedraghen ofte sijn en sullen in prejudicien / ende contrarien van ons/ ofte van onsen voorsz. Heeren ende naecomelinghen / noch der hoogheydt ofte Heerlijckheydt der selver/ofte oock van eenighen van onsen Steden / Vryheden/ Dorpen / noch onser Ingesetenen ende Ondersaten vanden voorsz. onsen Landen van Brabandt/ ende den Privilegien der selver ofte den smaellen Heeren/ en Vassalen des selfs ons Landts van Brabandt / in welcken geballe wy oock verleenen by desen onse voorsz. brieven onse meyninghe ofte wille/ dat alsoo niet't sijne/noch oock eenighsins gedoghen noch gehenghen en willen.

Ontbieden hier omme ende bevelen onsen Drossaert van Brabandt / Meyerije van Loeven/ Amptman van Bruessel/Schouteth van Hantwerpen/ende vanden Bossche/ende voort allen onsen/ ende der Smaelder-Heeren/ Officieren/Richteren/ Dienaeren ende Ondersaeten ons voorsz. Landts van Brabandt/ dat sy/ ende elck van hen / soo hen dat aengaet den voorsz. Bourgemeesteren/Schepenen/Raeden/ Ingesetenen ende Ondersaeten onser voorsz. Stadt ende Meyerije vanden Bossche/ nu sijnde ende naemaels wesende / peyselijck ende vredelijck van allen den voorsz. poincten ende Raminghe ende Ordinantie voorsz. inder manieren / ende gelyck die voor gespetificeert staen / doen ende laten ghenieten ende gebruycken sonder hen/ daer inne te doene / noch te laten geschieden / eenighen hinder stoot oft letsel ter contrarien. Behoudelijck ons altijt/ende eenen yegelijck sijne goede rechten : want ons alsoo belieft / ende des te oirconden soo hebben wy den seghel dien wy tot noch toe gebruyckt hebben hier aen doen hanghen / gegeven in onser Stadt van Mechelen op den xxix. dach Augusti inden jaer ons Heeren duysent vijf hondert ende ses/ ende van onsen Rijck 't tweetste / by den Coninck daer ghy Heer Philips Vilayn Riddere/ Meester

Meester Ieronimus vander Noodt, Anthonis Haenstienshoot, ende meer andere vanden Raedt by waren.

II. Emanuel van Meteren, in 't begin van sijn tweede Boeck der Nederlantsche Historien / verhalende de Privilegie der Brabanders/door welckers infractie den Nederlantschen tachtentigh jaerighen Oorlogh is gesprooten / seght onder anderen / dat den Hertogh van Brabandt geen Officieren magh stellen dan Brabanders, ende oock sulcke als die van echten bedde gebooren zijn, behalven eenighe gespecificeerde van kleynder machte. Dit alsoo zijnde/hebben goet geacht dit Privilegie by verscheyden Hertoghen gegeven en geconfirmeert wat wijder op te haelen. Soo is 't dan dat Philippus toegenaemt de goede Hertogh van Brabant den gebooren Brabanders in 't generael verleent heeft 't volghende. Item dat oock mede voortane onse Smal-Heeren, Ambachts-Heeren, Rechteren ende Rentmeesteren particuliere van binnen onse Lande van Brabandt voorsz. gebooren sullen moeten zyn; sonder datse sullen moghen doen, ofte laeten bedienen, die voorsz. heurlieder Officien, met, ofte by eenighe uytlanders, in wat qualiteyt sy souden moghen sijn. Ende desgelycks sullen oock die Castelijnen van onsen sloten des voorsz. onses Landts van Brabandt, syn gebooren Brabanders: het en waere, dat sy stammen inden selven onsen Lande besaeten, van hen selffs, off Houwelijcks weghen. Dit Privilegie is gegeven den 5. October 1430. tot Loven / ende daer nae bevestight inden 38. artickel vande blijde incomste van Keyser Carel de vijfde. Item daer nae door desselfs Soone Philippus Koningh van Hispanien inden jaere 1549. Siet hier over 't Placcaet-Boeck van Antonio Anselmo parte prima fol. 166. ende fol. 201. Het selve Privilegie by Philippus de goede gegeven op 't jaer 1430. gaet voorders by den selven Anselmo fol. 157. aldus: Item geloven wy hen dat egeen man die van geen ghetrouwen bedde en is gekomen, nimmermeer Raet, Drossaert noch Rechter in Brabant wesen sal, noch Ambacht hebben van onsent weghen.

Philippus Koningh van Hispanien schijnende den dolierenden Brabanders eenighe satisfactie te willen doen op de voorgaende infractie van dit Privilegie / heeft op den 26. Martij 1576. 't volghende Placcaet doen publiceeren. Dat alle Persoonen houdende eenighe Officien in Brabandt, 't zy van den Coningh, syne Steden, Vasallen ofte Smaelle-Heeren, niet gebooren zynde van synen Lande van Brabandt, mitsgaders die niet geprocreert zynde in wettighen bedde. Ende oock die gene die hare Officie van Iustitie in pachte ofte pantschap, ofte beleeninge genomen hadden, terstont, ende sonder voordere pachte, ofte pantschap, ofte beleeninghe hen soude verdraghen vande exercitie ende bedienen van hare voorsz. Staten ende Officien, gelyck hy (de Coninck) deselve daer van verdraghen ende gedestitueert hadde, alwaer 't oock soo, dat de voorsz. Persoonen by hem, ofte zijne voorsaten gelegitimeert, gehabiliteert, ende tot eenighe Staten ofte Officien ontfanghen waren. Ordinerende ende bevelende voorts zyne Vasallen ende Smaelre-Heeren des voorseyden Landts van Brabandt, die in haeren dienst eenighe vreemdelinghen, uytlanders ofte andere bedienende Officien ofte dienst hebben &c. Datse deselve terstondt verdraghen, ende effectuelycken afstellen ende destitueeren: stellende in haere plaetsen andere bequame gequalificeerde Persoonen, sonder des in gebrecke te wesen.

In 't particulier heeft Wenzeslaus van Behem Hertogh van Brabant ende Iohanna desselfs gemaellinne den Bosschenaeren geconsenteert / dat niemant Schepen/ oft Deken van eenigh ambacht binnen s'Hertoghen-Bossche soude wesen / ten waere/ dat deselve gebooren Poirter derselver stede waere/volgens 't Privilegie hier van gegeven

geven binnen Brussele in 't jaer ons Heeren 1383. aldus luydende: Item consenteren ende verleenen wy derselven onser voorsz. Stadt, dat daer niemant Schepen syn en sal, noch oock Deken van egeenen Ambachte, hy en sy gebooren Poirter onser Stadt van s'Hertoghen-Bossche voorsz. uytghenomen die voortyts Schepen of Deken daer in geweest hebben, &c.

Dat dit Privilegie aende inboorlinghen verleent strict plachte onderhouden te worden / schijnt daer upt te blijcken / dat inden naem-register der Schepenen vande Stadt s'Hertoghen-Bosch bevinde / dat verschepden Persoonen vande oude Hertoghen aldaer tot Schepenen gestelt / niet tot den eedt zijn geadmitteert geworden/ter oorsaecke / datse geen gebooren Poirters waeren.

Dat behalven de bastaarden oock andere infame Persoonen van 't bedienen der Officien in Brabandt geweirt wierden / blijckt upt 't selve register der Schepenen van s'Hertoghen-Bosch / alwaer op 't jaer 1473. aengeteeckent vinde. Goeswijn Steenwech, pro Wilhelmo Steenwech, qui inhabilis fuit propter homicidium a Wilhelmo in Waltherum Goitscalcs perpetratum. Dat is: Goeswijn Steenwech in plaets van Willem Steenwech, de welcke van weghen een Neerlaegh begaen aen Wouter Goitschalcks begaen in habijt (tot 't bedienen van 't Schepenschap) is geweest.

Officieren ende Bedienaers van Ampten, naer de Reductie vande Stadt van s'Hertoghen-Bossche, by de Heeren Staten Generael in de Meyerije gestelt.

Als de Stadt van s'Hertoghen-Bossche / by de Heeren Staten Generael/ verovert was/soo hebben hare Ho: Mo: benessens de Stadt van s'Hertogen-Bossche / oock de Meyerije van s'Hertoghen-Bossche/ versorght van Officieren ende Bedienaers van Ampten / op dat deselve niet sonder goede Regeeringhe ende opsicht en soude wesen.

Tot Hoogh-Schouteth van de Stadt ende Meyerije van s'Hertoghen-Bossche/ wierde doen by hare Ho: Mo: gestelt Henrick van Bergaigne, ende naer de doodt vanden voorn: Bergaigne, is gestelt d'Heer Willem van Raessfelt tot Cortenbergh, &c.

Eenighe vande Hooft-Schoutethen van de vier Quartieren / doen by hare Ho: Mo: gestelt/als oock eenen vande Rentmeesters/ sijn overleden/ maer dese volgende/sijn of doen/ofte daer nae gestelt/ende noch in het leven.

De vier Schoutethen vande vier Quartieren:

Cornelis Prouninck, geseyt Deventer, over Peelandt. Ende naer de doodt vanden voorn: van Deventer, is gestelt Arnoldus Coenen.

Henrick van Bergaingne voorsz. over Kempenlandt. Ende naer de doodt vanden voorn: Bergaingne, is gestelt Martinus Zweerts.

Iohan Blanckaert, over Oosterwijck. Ende naer de doodt vanden voorn: Blanckaert, is gestelt Iohan de Ruyter.

Dominicus van Couverden, over Maeslandt. Ende naer de doodt vanden voorn: van Couverden, is gestelt Thomas Villers.

De Heeren Rentmeesters.

Iacobus Zweerts, Raedt ende Rentmeester Generael vande Bede van Brabant. Ende naer de doodt vanden voorn: Zweerts, is gestelt Iacobus Focanus.

Gisbrecht Pieck van Thienhoven, Raedt ende Rentmeester Generael vande Domeynen

meynen in 't Quartier van s'Hertoghen-Bossche.

Iohan Gans, Heere in Bommenede / Ontfangher vande redemptie der gemeene middelen vande Meyerije van s'Hertoghen-Bossche.

Pieter Schuyl, Raedt ende Rentmeester van de Gheestelijcke goederen / over de Stadt ende Meyerije van s'Hertogen-Bossche. Ende naer de doodt vanden voorn: Schuyl, is gestelt Rogier van Leefdael.

Pieter Lus, Licentmeester.

Eenighe particuliere Ampten hebben hare Ho: Mo: oock vergeven/ ende onder anderen Abraham Tempelaers, Stadthouder van den Hoogh ende Hooft-Schouteth over het Quartier van Kempenlandt / tot particulier Rentmeester van dat Quartier gestelt.

Daer is tot s'Hertoghen-Bossche oock een Leen-hoff / ofte Tol-kamer over het Quartier van den Bossche / als een vierdepaert van Brabandt / de welcke bestaedt uyt eenen Stadt-Houder / drie Leen-Mannen ofte Erf-laten/ende eenen Griffier/ die heeft acht op het recht van de Domeynen vanden Prince des Landts/ visiteert ende schouwt de straten/ Stegen/ Meule wegen/ herbanen/ Rivieren/ Beken/ Graften/ Water-loopen/ op dat die niet benauwt en worden door palen/ heckenen / stepgers/ ofte yet diergelycx / als alleen met consent ende beswaernisse van eenen onlosbare chijnsse. Neemt oock acht op alle water-ruyminghe/ aerdt-gaten/ heyden/ gemeynten/ de scheydinghe van de plaetsen des noodt zijnde bepalende.

Doet oock recht op de geschillen ontstaende uyt de verpachtinge van de Waegh/ Leen-banck/ Brabantsche swyghende Landt-tol/ Peert-geldt / loodt ende ghelep/ d' Gruyt, Novaille ende smalle Thienden/ Hout-schat/ Warenden/ Ec. ende en valt van haer sententie geen appel.

t' Verschil van weghen eenighe natuerlycke Kinderen / soo die sonder ghelegittimeert te zijn / ende sonder sich aen dit Hoff aengegeven te hebben / raeckt mede dit Hoff / ende worden alle hare middelen nae haer versterckt / indien gheen Ligitime kinderen naergelaten/ by de Rendt-meester aengeslaghen.

'T 10. Hooft-stuck.

I. Onder wat Heer de Meyerijen van den Bossche van oudts gheweest is, ende wie dat daer van Heeren zyn.

II. Reformatie van Religie, wanneer in de Meyerije gevallẽ is.

I. VAn oudts heeft gheheel Brabandt / soo ten aensien van de Hooft-Steden ende Smael-Steden / soo oock ten opsien van het platte Landt / ende dien volghens oock de Meyerije van den Bossche gheen ander opper-hooft erkent/ als den Hertogh/met de Staten van Brabandt / soo dat de selve waren hare Souvereynen Heeren/ende wettighe overicheden. Maer onder Philips de vijfde Hertogh van Brabandt / ende de IV. van dien naem Coninck van Spaengien is het opperhooftschap hier verandert / ende heeft de ghemelde Hoogh-gedachten Prins ende Koninck in den jaere 1648. op den 30. Januarij/ eenen eeuwighen vrede gemaeckt ende gesloten met de Hoogh-Mogende Heeren de Staten Generael der Vereenichde

Neder-

Nederlanden/ waer in dat hy mede in den derden artijckel de Meyerije van den Bosſche overgeeſt/ende op dat de nieuſgierige leſer kenniſſe hier van mach hebben/ ſal het niet ondienſtich zyn / de vrede handelinghe in hare artijckelen ſoo verre hier by te voeghen / ende luydt als volght.

Inden eerſten verklaerdt den voorſz. Heer Koninck ende erkent dat de voorſz. Heeren Staten Generael van de Vereenichde Nederlanden/ende de reſpective Provincien van de ſelve / met alle haer geaſſocieerde Landt-ſchappen/ Steden en aenhoorighe Landen / zijn vrye en Souvereyne Staten/ Provincien ende Landen/ op de welcke/noch op haer geaſſocieerde Landſchappen/Steden en Landen voorſz. hy Heer Koninck niet en pretendeert / noch nu/ noch naemaels / voor hem ſelven/ ſijne Succeſſeurs en Nakomelingen immermeer yets ſal pretenderen/ende dien volghens te vreden te zijn met de ſelve Heeren Staten te tracteren / ghelijck hy doet by deſe tegenwoordighe een eeuwighe vrede/ op de conditien hier na beſchreven en verklaert. (Te weten! Dat de voorſz. vrede ſal weſen goet/vaſt/ghetrouw/en-onverbrekelijck/ ende dien volgens ſal zijn op-houdinghe van alle Acten van Hiſtiliteyt/ van wat fatzoen die zijn / tuſſchen den voorſz. Heer Koninck ende de Staten Generael/ ſoo ter Zee / andere wateren / als te Lande in alle hunluyden reſpective Koninckrijcken/ Landt-ſchappen/Landen ende Heerlijckheden/ende voor al haerluyder Onderſaten ende Inwoonderen van wat qualiteyt ofte conditie die zyn / ſonder eeniger-hande uyt-ſonderinge van plaetſen ofte perſoonen. Een yeghelijck ſal behouden ende dadelijck ghebruycken de Landt-ſchappen / Steden/ Plaetſen/ Landen ende Heerlijckheden die ſy tegenwoordigh hebben in 't beſit / ſonder daer in getroubleert ofte beledt te werden directelijck/ noch indirectelyck/ in wat manieren dat het zy / daer onder men verſtaedt te begrijpen de Vlecken/ Dorpen/ Gehuchten ende platte Landen daer van dependerende / ende ſullen dien volghens de gheheele Meyerije van s'Hertoghen-Bosſche / als mede alle de Heerlijckheden / Steden/ Caſteelen/ Vlecken/ Dorpen / Gehuchten ende platte Landen dependerende van de voorſz. Meyerije van s'Hertogen-Bosſche : Stadt ende Marquizaet van Bergen op Zoom : Stadt ende Baronye van Breda : Stadt van Maeſtricht / ende 't reſort van dien / als 't Graeſſchap van Vroone-hoff : Grave/ende 't Landt van Cuyck/Hulſt ende Baillibage van Hulſt ende Hulſter-Ambacht ; als oock Axelle-Ambacht / ghelegghen bezuyden en benoorden de Geule / midtſgaders de forten / die de ghemelde Heeren Staten in hebben in het Landt van Waes/ende alle de andere Steden ende plaetſen de welcke de gedachten Heeren Staten houden in Brabandt/Vlaenderen ende elders blyven aende voorſz. Heeren Staten in alle ende de ſelve rechten en deelen van Souverainiteyt en Superioriteyt / niet uyt-geſondert ende even ghelyck als ſy zijn houdende de Provincien van alle de Vereenichde Nederlanden.

Ut krachte van dit contract ſoo is de geheele Meyerije van den Bosſche / als mede alle de Heerlijckheden / Steden/ Caſteelen/ Vlecken/ Dorpen / Gehuchten ende platte Landen dependeerende van de voorſz. Meyerije van den Bosſche / gekomen onder de Souverainiteyt ende Superioriteyt van hare Ho: Mo: de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

II. Naer dat de gemelde eeuwige vrede dus beſlooten was / hebben de Hooggemelde Heeren Staten Generael de Regeringhe van de voorſz. Meyerije van den Bosſche mede aengevangen / ende door hare gedeputeerden op alles goede ordre geſtelt / op dat de ſelve by tijden van vrede wederom mochte komen te floreeren. Op wat wijſe dat de Reformatie hier ingevoert is/dat kanmen ſien in het volgende Extract/

tract / genomen uyt het Register der Resolutien van de Hoogh-Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoogh-Mog: Heeren Staten Generael der Vereenchde Nederlanden.

Lunæ den 25 May 1648.

IS ter vergaderinghe andermael voort-gebracht de Requeste aen haer Ho: Mo: den 20. deses ghepresenteert op den naem ende van wegen de Classis van s'Hertoghen-Bosch/ houdende in effect/ alsoo het Godt Almachtigh gelieft heeft de Tractaten van den Vrede tusschen desen Staet ende den Coninck van Spaignien suicks te dirigeren ende zegenen / dat alreede de Vrede is gesloten/ ende geratificeert / ende onder andere poincten des selfs / mede is geaccordeert ende vast gesteldt de Reformatie vande Meyerye van s'Hertoghen-Bosch/ ende suyveringhe der selver van allerley Afgoderye en Superstitie / welcke Reformatie met den eersten sal dienen bevordert/ soo door het removeren van de Roomsche Priesters ende Geestelyckheyt/ als stellen ende introduceeren van Ghereformeerde Officieren / ende een notabel getal van Godsalighe/ geleerde ende ervaren Predikanten/ die door een suyvere Leere/ Godvruchtighen wandel ende vriendelycke conversatie / die verdwaelde menschen uyt de duysternisse des Pausdoms mochten over-brengen tot 't Licht des heyligen Evangeliums/ Soo is't, dat die van 't Classis van s'Hertoghen-Bossche/ haer niet meer latende ter herten gaen/ als d'eere Godts ende uyt-breydinghe van de Palen van 't Rijcke Jesu Christi/ hun keeren tot hare Ho: Mo: als Voedster-Heeren van Godts Kerck / onderdanighlijck versoeckende/ dat hare Ho: Mo: ghelieve de ghemelte Classe / met assumptie vande respective Kercken-raden/ onder de Classe van s'Hertoghen-Bosch resorterende/ om de grootheyt des wercks/ te authoriseren/ om/ volgens d'ordre der Kercken deser Landen / midtsgaders practicque nu mede onlangs tot Hulst in 't werck ghestelt/ te mogen/ onder de hoogh-wijse approbatie van hare Ho: Mo: beroepen eerst en by provisie een ghetal van sestien oft achtien Predikanten in de notabelste plaetsen/ waer inne sy SuppliantEN versoecken / dat hare Ho: Mo: ghelieven te wesen onbeswaert/ te meer/ alsoo in den jare 1633. soodanige authorisatie alleen aen den Kercken-raedt van den Bosch is verleent / d'welcke oock doenmaels in 't beroepen / examineren ende installeren van ses Predikanten in ses capitale plaetsen in de voorsz. Meyerye soodanige devoiren hebben gecontribueert/ datse haer Ho: Mo: hebben ghegeven volkomen contentement/ over-sulcx vertrouwen / dat in dese gelegentheyt des tijts veel min swarigheyt sal werden ghemaeckt/ ghemerckt nu alreede door ordre des Synodi van Gelderlandt ende approbatie en goedt-vinden van hare Ho: Mog: een Classe is ghereformeert / d'welcke oock is toegestaen 't recht dat alle andere Classen hebben in 't beroepen / examineren ende bevestigen van Predikanten/ en voorts in qualiteyt als Classis / alle andere Classicale functien te verrichten/ welck recht oock de meer-gemelde Classe nu ontrent de ses of seven jaren heeft geexerceert / sulcx dat sy Suppliant en/ als alreede in possessie zijnde/ seer onderdanighlijck versoecken daer in te mogen werden ghecontinueert. Waer op naer gesien wesende de Retracta op 't voorsz. subject hier te voren's alhier ghevallen

len / hebben hare Ho: Mo: nae voorgaende deliberatie in het versoeck der voornoemde Suppliianten gheconsenteert / midts dat hun in der selver besoignes sullen worden geadjungeert / gelijck sijn geadjungeert worden midts desen de navolgende Predikanten / van weghen de Generaliteyt Triglandius, Predikant in den Haghe: Uyt Dordrecht Debits; Udemans van Zierickzee; Cart Dematius uyt Utrecht; Hasius uyt Leeuwaerden; Techlerus uyt Deventer; Wesselius Emmius uyt Groningen; dewelcke alle t'samen / ofte 't meerendeel van dien met ende neffens de voorsz. Supplianten by provisie sullen dispicieren veertien bequame ende wel-begaefde Predikanten ghesont in de Leere ende goedt van leven / ende sullen de selve gedispicieerde Predikanten aen haer Ho: Mog: moeten werden gepresenteert / om te verstaen der selver approbatie tot hun beroep. Ende sullen d'Heeren Magistraten der voorsz. respective Steden worden versocht de voorsz. hunne respective Predikanten te willen los maken / volgens de ordre der Kercken / om jegens den 21. July naest-komende haer te vinden binnen s'Hertoghen-Bosch / ende de Predikanten gelast d'een d'anderen te respecteren. Was geparapheert G. Hoolck ut. Leeger stondt: Accordeert met 't voorsz. Register / onderteyckent Cornelis Musch.

'T 11. Hooft-stuck.

Menghel-Schriften van verscheyde Materien.

Dat de Heere geenderhande straten en sal moghen sluyten inder Meyerije van den Bosch / uytgenomen in openbare Oorloghe.

Wenzeslaus van Behem by der gratien Godts Hertoghe van Luccenburgh / van Lotharinghen / van Brabandt / van Limburgh / ende Marcgrave des heylighs Rijcks / ende Johanna by der selver gratien Hertoginne der Hertoghdommen / ende Marcgravinne des Marcgraefschaps voorsz. doen kont allen luden / dat wy om die goede jonste die wy draghen tot onser gueder Stadt / ende Meyerijen van den Bossche / ende om dat sy in betere neeringhe blijven moghen / der selver onse Stadt gelooft hebben / ende geloben in gueden trouwe / dat wy onse straten onser Meyerijen vanden Bosch voorsz. niet en sullen sluyten / noch versperren / noch doen sluyten / noch versparren in geenre manieren voirtaen / die coopman en sal varen moghen ende wandelen over al door onse voorsz. straten / sijn penwaerde daer door voerende peyselijck ende rustelijck. Ende en weere dat wy openbaerlijck Vyantschap hedden / ende dat wy dat daden gebieden gemeynlijck in onsen Lande van Brabant sonder argelist. In getuyghe des briefs daer wy onse zegelen aen hebben doen hanghen / ghegheven tot Bruessele xxvj. daghe in December / int jaer ons Heeren M. CCC. lxxvj.

Dat payment binnen der Stadt ende inder Meyerije van den Bossche alleeng sal wesen ende gaen.

Johanna bijder gratien Godts / Hertoginne van Luccenburgh / van Lotharingen / van Brabant / van Limburgh / ende Marcgravinne des heylichs Rijcx. Doen cont allen luden / dat wy om die guede gonst ende gratie / die wy draghen tot onsen gueden luden van onser Stadt ende Meyerije van den Bossche / hen ghegeben hebben ende verleent / geben ende verleenen met desen Brieve / dat't payment dat in

onse

onſe Stadt gaet / ende opten Lande binnen onſe Meyerijen alleens ſal weſen ende gaen / binnen onſer Stadt ende buyten / behoudelijck ons / ende een yegelijcken alſulcks chijns/ alſmen ons ende hen in ouden gelde ſchuldich is / ende tot hier toe betaelt heeft ſonder argeliſt. Ende des te orconde hebben wy onſen zegel aen deſen Brief doen hangen/ ghegeven tot Bruessel xv. daghe in Junio/ int jaer ons Heeren M. CCC. ende LXXXIV.

Een Caerte / of Handtveſt by Hertogh Philips van Bourgongien aen 't gemeen Landt van Brabandt ghegeven/ behelſende verſcheyde puncten.

Philips bider gracien Gods Hertoge van Bourgongien / van Brabandt / van Lotharingen/ van Limborch / Grave van Vlaenderen/ van Artoys/ van Bourgongien/ Palatijn van Henegouwen / van Hollandt/ van Zeelandt/ ende van Namen/ Marcgrave des Heylichs Rijcs / van Salinis/ ende van Mechelen / doen cont allen luyden / dat wy aenſiende die menichvuldighe groote dienſten / die onſe guede luyden/ ende onderſaten ons Lands van Brabandt/ onſer voirvaderen zeliger gedachten / ende ons dicwijle gedaen hebben / ende wy hen betrouwen dat ſy ons/ oft God wil/ noch doen ſullen / hebben om de ſelve onſe guede luyden ende onderſeten van allen onredelijcke laſten te verhueden / ende om die ſelve in gueden vrede ende Juſtitie ghehouwen ende geregeert te werden / hen by gueden voirdachtigen Raide gegeven/ gewillecoert / ende verleent / geven / willecoren ende verlenen met deſen onſen Brieve / voir ons/ onſe erven ende nacommelingen / Hertoghen ende Hertoginnen van Brabandt / die punten ende articulen die hier na beſcreven ſtaen/ te weten / inden ierſten / dat wy onſe voirſz. Landt van Brabandt ſullen houwen ombelaſt van allen volke van wapenen / ten beſten dat wy ſullen mogen / ende oft ons/ om beſorch van ons / onſe Landen/ oft onderſaten van node gebuerde enighe luyden van wapenen te leyden / of doen leyden/ of te doen logeren in/ ofte dore onſe voirſz. Landt van Brabandt ; ſoe ſullen wy ernſtelijck doen toeſien aen die Capiteyne van de ſelven luyden van wapenen / ende anderſins / dat ſy op onſe voirſz. guede lude egene ſchade / noch overdaet doen en ſullen / ende gebuerdet/ dat God verhuede/ dat ſy enighen ſcade / oft overdaet daden/ ſoe ſullen wy / ons dat gecundicht ſijnde/ die quaetdoenders / ende oic huere Capiteyne/ ende leydſluyde/ die daer af eenichſins culpabel ſullen worden bevonden / die ſchade doen wederkeren/ ende ooc alſoe doen wtrichten/ dat anderen exempel ſijn ſal/ hen te wachten van gelijcken.

Item dat wy onſe voorſz. Landt / ende alle onſe Onderſeten van Brabandt ſullen bevrieden van allen onredelijcken ende onbehoorlijcken hanteringhen der Geeſtelijcker juriſdictien / ende dat wy niet en ſoelen gedogen/ dat van nu voortaen / onſe Steden/ Vryheden/ Dorpen/ of ſinguliere perſone/ Ingeſetenen ons voorſz. Landts van Brabandt / van wat condicien/ of ſtaten ſy ſijn / van weghen der Geeſtelijcker juriſdictien / van Ludick/ oft van Camerijck/ oft oock van wegen der univerſiteyt van Loeven / ten vervolge van partyen/ of by den Officien vanden Hoeven der ſelver juriſdictien / ſullen werden gedaecht/ gemoeyt / oft belaſt/ vorder dan na rechten ons Landts van Brabandt behoort / ende men in tijden onſer Voorſaten geplogen heeft te doen. Ende oft yemandt daer-en-boven belaſt worde / dat wy dat ſullen doen afdoen / ende onſe Onderſeten daer af ontſlaen/ ende ontheffen / ende die gene die dat gedaen hadden / of geworde te geſchien/ laten ende doen corrigeren/ alſoe dat andere hen moghen wachten van gelijcken. Item dat wy alle onſe voorſz. goede luden ende onderſeten / ende elcken byſunder / van onſen Steden / Vriheyden/ ende Landen van Brabandt ſullen handelen ende doen handelen in allen ſaken met

vonnisse / ende met rechte / na den rechten vanden Steden ende bancken / daer
ende alsoe dat van ouds heeft behoert / ende sculdich sijn te geschien / sonder mede
enichsins te doen / of te laten dissimileren / ende sonder dat wy die saken met onsen
Brieven / oft anders elswaer sullen doen vertrecken / of scorssen / of langher dan
een genechte van Heerlicheyden doen ofte laten wtsetten in eeniger manieren. Item
dat onse Cancelier / ende andere van onsen Brabandtschen Raide / niemanden en
sullen doen dagen / oft in rechte betrecken / noch behouden / dan alleen van saken
daer af hen die kennisse nader ouder Costumen ons voirsz. Landts behoirt / ende
dat sy alle saken die voer hen alsoe behoren / ende in recht ghebracht sullen werden/
sullen handelen tusschen partijen met monde / ende sonder gescrifte / soe verre hen
na gelegentheydt der saken dat denlick dunct / ende dat sy voert die parthen/ als sy
ter informatien sullen sijn ghewesen / verhueden sullen van groten costen / verho-
rende die getuygen inder Rait-camere somierlic / als dat guedelic doenlic sal wesen/
ende anders ten minsten coste / datmen sal mogen. Item dat alle gewijsde von-
nissen / soe verre die partije dair t'vonnisse tegen gegaen is / te voeren geroepen/
ofte dat huere die wete te voren behoirlike gedaen was / ende huen niet ghewеert en
heeft daer te staen te rechte / oft heeft sy huen alsoe geweert / ende sy van sulcker
were verbeydt heeft die contumacie van die banck / sal houwen in weerden / en-
de stellen ter executien / het en were / dat die wisers hoer hadden / ende beroepen/
de dat sy bi der partijen / daer 't vonnisse tegen gelopen weer / van dien vonnisse
tot horen hoede wettelick beroepen hadde gheweest. Item dat als wy enighen
Officier tot eenighen plaetsen nuwe commissie sullen hebben ghegeven / dien niet
wederstaende d'oude Officier / die selve Officie sal blijven bedienende / tot dat die
nuwe Officier sinen eedt sal hebben ghedaen ter plaetsen daer dat behoirt. Item
dat wy onse Landen ende ondersaten van Brabandt in allen punten sullen onder-
houden / ende volcomelijck doen volschien die Privilegien / ende rechten / die wy
den selven onsen Lande ende onderseten verleent / geconfirmeert / ende gevesticht/
ende oic geloeft hebben t'onderhouden / ende datmen daer tegen van onsen weghen
egeene verbode / oft gebode en sal legghen sonder consent van den drien Staten ons
voirsz. Landts / ende dat t'gebodt vande wapenen / onlanx leden van onsen we-
gen geleght / sal cesseren / totter tijdt toe / dat by ons / onse voirsz. Staten / ierst daer
toe geroepen wesende / ende huer advijs ende goetduncken gehoirt sijnde / t'selve
gebodt behoirlick gereformeert sal wesen / navolgende den rechten ende Privilegien
ons Lands voirsz. in den welcken wy huere voirsz. advijs / ende goetduncken sul-
len hebben voir ogen / ende voirt daer in doen / dat sy egheen reden en sullen heb-
ben hen te beclagen. Item dat onse / ende der smaelre Heren Officieren ende die-
naren sullen ernstelijck onderhouden t'gebodt vanden rijbauden / ende alle andere
geboden / verboden / die van onsen weghen / ter begerten van onse voirsz. Lande/
wtgeleecht sijn / of namaels wtgeleeght sullen werden / ende die selve Officieren/
ende dienaren / sullen ernstelijck moeten vervolgen / om te gecrijgen / die Transe-
veerders / moer 't Branders / ende andere quaetdoenders / ende misdadige / daer
mede die guede lude vanden Lande swaerlijck belast worden / ende dat die voorsz.
Officiers eenen yegelijcken recht ende Vonnisse sullen doen / diet by hem selven/
oft by sijnen brieven versuect / van allen saken / die tot Hoirre-banck recht behoe-
ren / ende sonder die langher dan een ghererchte van Heerlijckheyden te Scorssen / of
te vertrecken / ende alle dit sullen wy / ende die Smalle-Heeren / alsoo bevelen te
doen allen onsen ende hueren Officieren ende dienaren op haeren eeden / ende ver-
beurten

beurten van hueren Officien / ende of yemandt daer inne worde bevonden gebrec-
kelijck / die ſal daer af werden gecorrigeert / alſoet behoirt naden rechten van den
Lande. Item dat tot alle plaetſen / daer eenen Tol leeght / ſal die wette hebben
eenen boeck vanden rechten van dien Tolle / om te weten alle die genen die daer
vry ſijn / ende wat die ongevrijde van alre haeren guede aldaer ſchuldich zijn / ende
daer die rechten vande ſelve Tolle ſtaen geſtelt op eenighe oude Tol-penninghe / die
bi der Ordinantien vander munten niet klaerlijck ghenoech en ſijn ghevalueert/ die
penningen ſullen wy / ofte onſe voorſz. Staten / ierſt daer op geroepen / ende huer
advijs ende goetduncken daer op ghehoirt hebbende / doen avalueren by adviſe van
onſen Rade / aenſiende alſoo wel den prijs daer op ſy cours ghehadt hebben / als
den prijs daer op ſy ierſt geſlagen ſijn geweeſt/emmers alſoe redelijck / dat noch die
guede lude van onſen Lande / noch oick de vreemde Coop-lude ege n reden heb-
ben en ſullen hen daer af te beklagen / ende oft ghebuerde dat enich Tollenaer van
enighen Coopman / ofte andere perſonen / van enighen guede meer hieſſche / dan
die Coopman / of andere perſone/ meynde ſchuldich te weſen / ende ſy daerom al-
ſoe onderlinge in geſchille vielen / ſoe ſullen die Weth-houders vanden plaetſen daer
dat gebuerde / ten verſuecke vanden voirſz. Coopman / oft andere perſone / den
Tollenaer voer hen verſuecken te comen / ende hem / ende den Coopman / oft ande-
re/vergelijcken van hunnen geſchille/navolgende den inhouden vanden Tol-boecke/
ende der avaluacien vanden Tol-penninghen/ ten beſten dat ſy ſullen mogen. Ende
by alſoe dat ſy partyen niet verlijcken en konnen / ſoe ſullen ſy nemen vanden Coop-
man / oft andere perſone/ guede panden / ter ſomen toe / dat die Tollenaer ſal heb-
ben geheyſcht / daer mede dan de Coopman/ oft andere perſoon ſal geſtaen / ſonder
ſijnen perſoon / of ſijne guede daerom yet te dorven blyven / oft gehouwen te wer-
den / tot dier plaetſen ſal mogen trecken / ende ſijne guede vueren / daer hem ſal ge-
lieven / ende die voorſz. Weth-houderen ſullen dan die ſaken / ende die rechte ge-
legentheydt daer af kundighen den wijſers vander Tol-camere / daer onder dat be-
hoirt / oft onſen Raide in Brabandt / die welcke daer op onvertogelijck ordineren
ſullen 't geen dat ſy bevinden ſullen dat daer af ſchuldich is te geſchien na goede re-
denen ende beſcheyde / ende daer mede ſal elc Tollenaer te vreden moeten weſen/ en-
de by alſoe dat enich Tollenaer / of onder-Tollenaer / of dienaer/tot eniger plaetſen/
van yema nde meer name van Tolle/ dan 't recht vanden ſelven Tolle / navolgende
den Tol-boecke / ende der voorſz. analuacien/ endeſdie gene dien dat alſoe weer af-
genomen / hem daer af beklaechde voer den Officier / ende die Weth-houderen
vander ſelver plaetſen / ſoe ſullen die voirſz. Officier ende Weth-houderen den kla-
ger / ende oock den Tollenaer / of ſijnen dienaer hoeren in allet dat ſy ſullen willen
ſeggen/ ende guede informatie daer af nemen/ende dat allet beſchreven over ſeynden
den wijſers van der Tol-camere / daer onder die ſake is gebuert/ oft onſen Raide
in Brabandt voirſz. om by hen die ſake te werden gherechtuodicht / alſoe behoeren
ſal / ende alſoe verre alſt bevonden worde/ dat de Tollenaer meer ghenomen hadde/
dan hy ſchuldich ware te nemen inder manieren voirſz. ſoe ſal hy 't ghene dien hijt
afgenomen hadde/ ende daer toe alle de koſten/ſchaden/ ende intreſt/ die hy daerom
ſal hebben gedaen ende geleden wederom geven / ende ſal voirt hebben verbeurt die
pene van iiij gulden rijders/die drie daer af tot onſer behoef/ ende den vierden daer
af tot behoef van den Officier/dien die klachte ſal weſen gedaen/ende ſal daer-en-bo-
ven noch worden gecorrigeert by onſen voirſz. Raide in Brabandt na gelegentheyt
der ſaken/ſonder verdrach/ende dat alſoe verre als onſe guede Steden des begeeren/
dat

dat wy in onser Stadt van Antwerpen / ende alle andere plaetsen daer egeene Tolcameren is/ordineren ende stellen sullen een seker getalle van notabilen personen/die te wetene / eick in sijnre Stadt hebben sullen / die kennisse ende 't bericht van allen saken onsen Tollen aldaer aengaende / tusschen den Tollenaer ende partyen / alsoet behoort inder manieren die Wijsers van onsen auden Tol-camere hebben / te dien eynde / dat die Cooplupden / ghereedschap / ende ontcommeringhe mogen vinden t'allen tijden / als sy des sullen begeren / ende behoeben / behoudelijck/dat boven al desen den wetten oick sal blyven alsulcken hanteringhe op die questie van de Tollen/ende dat daer aen cleeft / als sy by tiden onser voirsaten gehadt hebben. Item dat elckermalck sijns selfs goit sal moghen hueden / ende doen hueden / ende daer toe houde honwen / die boete ongecort / sonder calengieren, ende dat wy die guede lude van onsen voirsz. Lande / verhueden sullen van onredelicken schaden / van grooten Wilde ende Conijnen / alsoe dat de selve onse guede lude egeen redenen hebben en sullen hen daer af te beclaghen / ende sullen voirt in desen doen onderhouden die Privilegien van den Lande. Item als van enigen doode / vele erfghenamen bliven inder rechter nedergaende linien / of van besijden / dat sy die guede achter den dooden op hem ghebleven sullen mogen deylen / sonder die ierst te moeten ontfaen / ende dat die gedeylt zijnde / elck van hen sal mogen ontfaen 't geen des hem te dele gevallen is / betalende daer af den Heer / boven sine recht/alsoe vele/alsmen tot dier plaetsen by tiden van wijlen onser lieber ouder Moeyen / Vrouwen Johannen, ende wijlen ons liefs Oems Hertogen Anthonijs , saliger gedachten plach te doene/ende dat desgelijckx sal geschien / als maer een erfgename nae den dooden en blijft / ende oic als yemant by cope enighe erfguede vercregen heeft / sonder dat yemant daerboven belast sal werden / ende of daer af tusschen den Rentmeester/ ende den genen diet ontfanck begheert/ enich geschille gerese/dat sal beslicht worden by den Wijsers/daer voer d'ontfanck sculdich is te geschiene. Item dat wy sullen doen afleggen alle die erffelike renten ende commeren wt onsen Domaynen van Brabant gaende/soe verre die te lossen staen/behoudelijck/dat wy alsoe vele lijf-renten daer op sullen moghen vercopen / t'elker plaetsen / als daer erf-renten ghelost sullen werden / ende niet meer. Ende oft enighe van onsen guede Steden hen voirmaels voer die erflicheyt / die wy afquiten sullen / ghezegelt ende hen verbonden hadden / dat die hen oic voer die lijftochte ter ghelijcker sommen sullen verbinden/ ende dat onse voirsz. guede Steden anders sullen zegelen metten anderen Staten in maniere van consente / by alsoe / dat sy wel versekert sullen werden / dat allet gelt comende van den vercope der voirsz. lijf-tochten / bekeert sal worden totten lossingen vande voirsz. erf-renten / ende anders niet. Item dat de Geestelijckheyt van buyten Landts egeenrehande erflicheyt binnen onsen voirs. Landen van Brabandt en sal moghen gecrygen / ende dat die Geestelijckheydt van binnen Landts desgelijcks aldaer oic eghene erflicheit en sal mogen vercrijgen / by coope/dan op conditien / dat die vercopen / oft sijn erfgenamen / dat altijt sullen mogen quiten/ den penninck van achtiene. Ontbieden hier om ende bevelen onsen voirsz. Cancelier/ ende Raedsluden / onsen Drossate / Wout-meester / Warand-meester / ende allen onsen anderen ambachten / Richteren ende dienaren ons voirsz. gueds Lands van Brabant/die nu sijn/ende namaels wesen sullen/ende allen anderen dien dat aengaen mach/dat sy/ ende elck van hen / alsoe hen toebehoort / onsen voirsz. guede Lande van Brabandt/ alle der punten ende articulen boven beschreven costelijck ende vredelijck doen ende laten gebruycken / sonder hen enighen hinder/ commer/oft letsel

daer inne te doene / oft te laten geschien / in eniger manieren / want wy dat alsce gedaen willen hebben / behoudelijck onsen rechte in allen anderen saken/ende voirt in allen den voirsz. ponten / ende allen van hen / den Rechten ende Privilegien van onsen Lande / ende gueden Steden van Brabandt. Ende des t'orconden hebben wy onsen zegel aen desen Brief doen hangen / gegeven in onser Stadt van Bruessel xx. dagen in Septembri/ int jaer ons Heeren duysent vier hondert een ende vijftich. Aldus geteekent / by mijnen Heere den Hertoge/ daer ghy Henrick Magnus, Heere Aernt van Pede , Ridder/ Symon van Harbays Meesteren / Claes Clopper ende Ian die Groet by waert legher stondt/ Wachelgem.

Inde bly-incomste van Maria Hertoghinne van Bourgongien / Brabandt Ec. Art. 59. staet het volghende :

Item geloven wy hen dat elcker male sijn selfs goet sal mogen hoeden / of doen hoeden/ende daer toe honden houden die voeten ingecort / sonder callengieren/ ende waer dat eenich Wilt den hals brake / ofte gequetst worde vanden honden datmen dat Wilt sal laten liggen / ende eeten dat die luyden honden / dat sy daer af ongheschadicht sullen sijn / ende dat elcken man jaghen mach Haesen ende Vossen alle Brabandt door sonder callengieren / ende desghelijcx Conijnen buyten vrijen Warande / ende oock met Vogelen over al vliegen sonder callengieren / ende daer toe oock vangen met netten/ Mussen/ Vincken/ Leeuwercken/ Sneppen/ Pleivieren/ Swaluwen/ Quackelen ende diergelijcke / ende oock Endt-vogelen / ofte Water-voghelen schieten.

Dat alle Ridderen ende goede luyden sullen moghen jagen alderhanden groot-Wilt/ uyt-gescheyden vrye Waranden. Art. 60. Item geloven wy hen/ verleenen/ ende consenteren / ende willen dat voortaen alle Ridderen/ knaepen/ende goede luyden binnen onsen Steden ende Landen van Brabandt ende van over Maze gheseten sullen moghen jagen alle Brabant door in sijn saisoenen alderhande groot Wilt/ sonder calengeren uyt-ghescheyden inden Waranden / Wouden ende Bosschen van Zoonien/ van Saventerloon/van Grootheyst/ ende van Meerdale/ ende van grooten Houten. Ende om dat dit punte vaste ende wael ghehouden te worden/ soo hebben wy geloeft ende gheswooren / gelooven ende sweeren als voor dat wy daer tegen nimmermeer gebot/verbot/ noch Bede doen noch stichten en sullen / noch laten geschien in eeniger gevoege of manieren daer mede dat teghen dit selve punte eenigerhande stoote oft letsel geschien mochte ofte geworpen worde.

Van vrye Waranden.

Art. 61. Item ghelooven wy hen ende verleenen dat voortaen binnen onsen Lande van Brabandt egeen Waranden zyn en sullen / noch gehouden worden/ dan die vrye Waranden gheweest hebben van datmen schreeff 1367. ende diemen bewijsen can / dat van alsoo oude tijden te Leen ontfanghen zijn gheweest van den genen daer af dat behoort / ende willen dat die Waranden worden gehouden in alsulcken wesen / dat die goede luyden uyt alsulcke Waranden vanden Wilde egeen onredelijcke schade en geboren.

Wat schult datmen sal trecken ten Wout-recht/ende waer die kennisse van die sal wesen. Art. 62. Item datmen egeen Schout te Wout-recht ofte te Bosch-recht trecken en sal dan Schouth van Coopmanschap van Hout ende Bosschen/ vanden ouden Bosschen en wouden des Princen van den Landen/ ofte van andere Bosschen

ende

ende wouden diemen bewijſen can / datmen van doen men ſchreef 1367. te Wout-recht ende Boſch-rechten geſtaen hebben / ende dat alleen vanden Coopmanſchappen die eerſt gheſchieden inden vercoope vanden Houte opten grondt / ende dat alle andere queſtien ende Coopmanſchappen van Houte al waren die geſproten ofte gekomen vanden voorſz Boſſchen/ die kenniſſe ſal blijven ende toebehooren den Steden ende Landt-rechten/ende dat oock niemandt ſijn Hage/ Boſſchen noch anderen die te Wout-recht van oudts niet gheſtaen en hebben en ſal moghen vercoopen op 't recht vanden Wout-rechte/ noch partyen daer af tot alſulcken rechte te trecken met volgen ſijn gebreck van dien alſoo dat behoort nae den Steden ende Landt-rechten/ ende dat onſe Rent-meeſters ende laten inde Tol-cameren/ende der Smalder-Heeren Rent-meeſters geen kenniſſe en ſelen nemen dan van ſaecken daer af de Wech-houders van onſen Steden ende Landen ten tijden van Hertoghe Philips onſen ouden Vader aen d' Landt van Brabandt quaeme egeen kenniſſe oft beſlicht en hebben plegen te nemen nochte oock aennemen goedinge of brieven te maecken van eygenen goede of anderen ſaecken dan daer af ſy inden tijdt voorſz. plagen te uſeren/ ende dat Wech-houderen vanden plaetſen als van die ſelve blijven in heuren anderen coſten.

Wat de Rendtmeeſters vande chijnſſen nemen ſullen van Viſſeryen ende Vogelaryen.

Iohanna byder gratien Gods Hertoginne van Luccenburch / van Lotharingen/ van Brabandt / &c. doen cont ende kenlick alle luyden / dat wy aenſiende den orbair / ende profijt / die onſe Stadt van den Boſch daer aen gelegen is/ ende om die guede gunſt ende vrienſchap die wy 't onſer voirſz. Stadt hebben / der ſelver onſe Stadt verleent/ gegeven/ geconſenteert/ende gewillecoert hebben/verleenen/geven/ conſenteren/ ende willecoren met deſen brieve voir ons/onſe oir/ ende nacomelingen/ Hertogen van Brabandt erffelijck ende emmermeer te hebben / te houden / ende te beſitten die punten hier na beſchreven / inden ierſten conſenteren wy / ende verlenen onſe Stadt voirſz. dat onſe Rentmeeſteren / binnen der ſelver onſe Stadt ende Meyerijen vanden Boſch vanden gueden luyden daer in geſeten / die ons chijns van haere erve ſchuldich ſijn/ nemen ende boeren ſullen van deſen daghe voirt/ van tijde te tijde/ van onſen chijns alſoe veel als onſe Rentmeeſteren anderſwairt binnen onſen Steden ende Landen van Brabant gemeynlijck voirtaen van onſen weghen heffen ende ontfaen ſullen / ende niet meer ende deſgelijcx ſullen nemen ende boeren die Rentmeeſteren vande ſmalle Heeren in Meyerye van den Boſch den chijns die den ſmallen Heeren van hare onderſaten onder ons voirtanere vallen ende verſchijnen ſal / ende niet meer. Item hebben wy gegeven/ ende verleent/conſenteren ende verlenen als voir onſe voirſz. Stadt van den Boſch haren wille dair mede te doen / op enen jaerlicſchen erf-chijns tot enen ouden grooten allen die Viſſcherijen ende ſtroomen die wy hebben / ende ons toebehooren in onſe Stadt ende Vryheydt van den Boſch / ende inder Parochien van Vucht / behoudelijck dat wy in de ſelve Viſſcherijen ende ſtroomen onſe hooghe Heerlijckheyt behouden ſullen/ende behoudelijck oick der gueder lude graven / die ſy ſelve in haren erve hebben doen graven/ daer geen gemeyne ſtraten van rechts daer en gaet. Item conſenteren wy / ende willecoren onſer voirſz. Stadt dat elcker male in onſer Stadt/Vryheyt/ende Meyerije van den Boſch geſeten / van deſen dage voirtaen ſal mogen vangen Entvogele/ Pluviere/ ende alle ſmalle Vogelen van Reynieren binnen onſer Meyerijen vanden Boſch/ alſoe verre alſt ons toebehoert/ſonder daer aen tegen ons te miſdoen in eniger manieren.

manieren. Item consenteren wy/ende verlenen onse voirsz. Stadt/dat onse Rentmeesteren vanden Bossche / van desen daghe voirt / niet meer dan vierwerff 't jaers dinghen en sullen in egheen dinghbancks dair sy gewoenlijck sijn te dinghen / ende elck dinghtijt sal dueren ten hoochsten een maent lanck/ende niet langher. Item consenteren wy/ ende verlenen onse Stadt/ dat onse onder-Schouteth vanden Bossche ten tijde wesende / tallen tyden als eenighe gerechten van Vonnisse te manen in onse Stadt vanden Bossche geleeght sullen werden/ daerom dat die partyen dien des aenginghe / by absentie ons onder-Schoutheiten voirsz. in haren saken versuympt / of belet mochten blijven / sal moeten wesen jegenwoirdigh in onse Stadt vanden Bosch / die Vonnissen te manen / als dan toebehoort / ten en weere dat die selve onse onder-Schouteth redelijcker nootsaken hadde / dat hy op dien dach binnen onse Stadt vanden Bossche niet wesen en mucht / ende en muchte hy om redeliken nootsaken dair by niet wesen/ soe sal hy/ eer hy wyt onser Stadt vanden Bosch rijden sal / moeten komen voir alle onse Schepenen vanden Bosch/ ende sal enen goede Man van sijnen weghen in sijne Stadt moeten setten / dien hy daer toe eyden sal / ende des macht sal hebben gelijck hem selven / ende waert dat onse onder-Schouteth hier teghen dede / ende wt onser Stadt vanden Bosch reden sonder enen gueden Man in syn Stadt te setten / gelijck voirsz is / soe sal hy after dien dagh sijns Ambachts beroeft sijn/ende en geen Ambacht after dien dagh voirt meer moghen vueren in onse Stadt noch Meyerijen vanden Bosch / behoudelijck dat onse onder-Schouteth / als hy weder in quam in onse Stadt vanden Bosch/ bescheydelijck als voirsz. is sijn Ambacht weder aenverden sal / ende Schouteth wesen gelijck hy voer was / sonder argelist. Alle dese punten voirsz. ende elck sunderlinghe / geloven wy Hertoginne voirsz. in guede trouwe voor ons/onsen oir/ende nacomelinghen onse voirsz. Stadt vanden Bosch / vast ende onverbrekelijck te houden / ende daer teghens niet te gaen / noch te doen / by ons / noch by niemanden van onsen weghen in enigherhande voeghen / alle argelist uytgescheyden/ ende des te getuyghe hebben wy onsen zeghel/ met onser rechter wetentheyt / aen desen brief doen hanghen / gegeven tot Bruessele opten lesten dagh van Februario / int jaer ons Heeren M. CCC. ende XCIV. na Costume s'Hoofs van Camerick.

Confirmatie van de Privilegien des Hertoghdoms ende Landts van Brabandt, by Keyser Maximilianus &c. De welcke de Cancellier ende Raedt van Brabandt gelooft hebben t'achtervolgen, int Iaer ons Heeren, M. CCCC. LXXX.

Alsoo als mijn ghenadige Heere die Hertoghe van Oostenrijcke / van Bourgongien / van Brabandt/ onlancx ten ernstigen vervolghe vande gedeputeerden van den dry Staten des Landts van Brabandt op alsulcken versueck / clachten ende doleancien / als sy den selven zijne genaden gedaen hebben/ overmits datmen henlieden heur Privilegien voortijden gegeven ende verleent/niet en onderhielt/maer worden die gagelix gebroken/ midts doende ter contrarien van dien soo sy by doleancien ende klachten/ mijnen voorsz. Genadighen Heer/ ende daer te voren den Cancellier ende Rade van Brabandt / beyde met monde ende ghescriften over-gegeven hadden ; die voorsz. mijn Genadighe Heere de Hertoghe heeft gheordineert

ordineert ende verclaert bij acten / geteeckent Beere zijnen Soon dat zijn gheliefte is ende wille dat alle heure Privilegien / alsoo d'eene als d'andere / henlieden onderhouden worden / van poincte tot poincte/ende te dien eynde geschreven ende bevolen de voorsz. zijnen Cancellier/ende Raede van Brabandt/met twee verscheyde zijne beslotene Brieven / geteeckent met sijne genaden handt / ende oock by Beere, zijnen Secretaris hen voortaen daer na te reguleren / ende in saecken tusschen partyen daer af hen de kennisse / nae de Privilegie den voorsz. Staten / daer op ghegeven ende verleent by wylent Hertoghe Philippe Hertoge van Bourgongien/en van Brabandt saliger gedachten / int jaer van een en vijftich/toebehoort te procederen/ sonder den ondersaten vande voorsz. Lande van Brabandt voordere/oft daer buyten te belasten in eenigher manieren/ ghelijck dat alle claerlycker blyckt by den voorsz. acten ende beslotene Brieven mijns voorsz. genadighs Heere daer op ghemaeckt/ ende aenden voorsz. Cancellier ende Raede gheschreven ende gesonden van welcken de teneuren van worde naer volghen / ende sijn dese opt vertoogh ende doleancien/ die de Ghedeputeerden van den dry Staten vande Lande van Brabandt ghedaen hebben mijnen harden geduchten Heere mijn Heere de Hertoghe van Oostenrijck/ van Bourgongien/ van Brabandt/ &c. Overmits datmen henlieden niet en onderhout de Privilegien henlieden voortijdts geoctroyeert ende geaccordeert/ maer worden dagelijckx verbroken mits doende ter contrarien van dien / mijn voorschreven geduchte Heere heeft geordineert ende verclaert / ordineert ende verclaert by desen/ dat sijne geliefte is ende wille / dat alle heur voorsz. Privilegien alsoo wel d'eene als d'andere henlieden onderhouden syn van poincte te poincte / ghedaen te Gendt den seften dach van December in't jaer duysent vier hondert ende tachentich aldus gheteeckent Beere.

Vande oude jurisdictie van de Bisschoppen in Nederlandt / ende voornamentlijck in Brabandt/ende dat over wereldtlijcke saecken ende persoonen/vinden wy het volghende:

Dat de Gheestelijcken in 't Hertoghdom van Brabandt in wereldtlijcke saecken van oudts niet verder te segghen gehadt hebben als alleen in dese drie saecken:

I. Van de validiteyt ende invaliditeyt van Testamenten.

II. Van de Houwelijcksche Voorwaerden.

III. Van de geamortificeerde goeden.

De judicature van dese dry saecken waren haer toeghelaten / sonder dat sy in de wereldtsche saecken eenighe voordere kennisse of judicature vermochten te nemen/ gelijck dat kan worden afgenomen uyt alle oude Rechten/ Usantien / Hercomen ende Privilegien van den Landen van Brabandt / als mede uyt den 3. Art. vanden tweeden toe-brief totter blyder incomste / gelijck daerom oock Hertogh Philips van Bourgongien/ by syne Constitutie ende Edicte vanden 3. Januarij des jaers 1447. verboden heeft allen ondersaten van den Lande van Brabandt / op pene van confiscatie van alle heure goeden / ende andere corporele straffinge : yemanden voor den Geestelijcken Rechter te doen daghen / ofte eenige monitien/ citatien/ ofte andere geboden te verwerven in eenige saecken / ten ware dat hy eerst waer gecomen by den Officier ende Wethouderen vande Hooft-Steden daer onder de partyen waren geseten / ende den selven hadde te kennen gegeven die saecke/waeromme sy voor den Gheestelijcken Rechteren wilden procederen / ende dat die saken by den selven waren bevonden/dat nae den Rechten ende Privilegien des Landts van Brabandt

de kennisse aldaer ware behoorende/ ende dat sy den selven partyen daerom hadden geconsenteert hen met Gheestelijcken Rechte te moghen behelpen/ alles om te verhoeden/ dat de goede ondersaten by de Geestelijcke jurisdictie niet en souden werden belast ende ghemolesteert contrarie heure Rechten ende Privilegien / ende dat de Overheyt ende autoriteyt van den Princen oock niet en soude worden verrmindert Philips, Coninck van Castilien / bevindende dat de Geestelijckheyt by middele van Gheestelijcke Conservatorien / onder de wereltlijcken autoriteyt waren usurperende/ heeft dat gantsch niet willen ghedoogen / maer by Placcate vanden 4. October des jaers 1500. wel uytdruckelijck sulcke Conservatorien verboden / hoedanigh die oock soude mogen wesen / om de selve binnen den Landen van Brabandt meer te useren / op pene van overhoorichepdt / ende daer af gepunieert ende gestraft te worden. Als mede zijn voorsaten by heure blijde incomste / ende diversche andere Privilegien / den Lande hebben toegeseydt / gelooft ende gesvvooren/ dat sy niet en souden gedoogen / dat die goede ondersaten eenichsins voordere met den Gheestelijcken jurisdictien souden worden belast ende ghetravalieert / van aengaende de voorsz. drie saecken / ghelijck is blijckende onder anderen by den Brieven van den voorsz. Hertogh Philips van Bourgongien vanden 20. Octobris des jaers 1451. ende den 27. Novembris des jaers 1457. daer hy by heeft gelooft / den goeden ondersaten des Landts van Brabandt te doen behouden van alle onbehoorlijcke ende onredelijcke hanteringhe der Geestelijcker jurisdictie / ende niet te gedoghen / dat yemandt van wat conditie of staet hy ware van weghen der Geestelijcker jurisdictie soude worden gedaecht / gemolesteert ofte belast vordere dan nae den voorsz. Rechten des Landts van Brabandt behoort / en men in tijden zijnre voorsaten geplegen heeft / ende dat soo verre yemant contrarie dede / dat hy't selve soude afdoen/ ende die ondersaten daer van ontlasten / ende den geenen die dat ghedaen ofte ghedooght hadde / te doen corrigeren anderen tot een exempel. Dit hebben oock sijne nacomelingen / ende insonderheyt Keyser Carel de V. by sijne incomste ende additien der selver geconfirmeert / ende van nieuws gelooft te onderhouden ende te doen onderhouden / gelijck mede dat wel expresselijck heeft ghelooft ende besvvooren des selfs Soon Coningh Philips de II. van Spaengien by den naest-lesten/ende lesten articule van sijner blijder incomste.

Ghelijck de Geestelijcken hier geen verdere jurisdictie en hadden over de wereltsche saecken/ als voorsz. is ; soo en hadden sy hier in Brabandt gantsch geen Heerschappye over de wereldtlijcke persoonen / want stonden de selve naer den voorsz. ouden Rechten ende Privilegien van den Landen alleen onder de jurisdictie van den wereltlijcken Rechter / ende is by den Prince ghelooft ende ghesvvooren (soo blijckende is by de voorsz. Brieven van Hertoghe Philips , by Coningh Philips de II. mede geconfirmeert) dat hy de Steden/ Vryheden ende Landen van Brabant/ ende de inghesetenen der selver sal doen handelen in alle saecken met vonnisse ende met recht nae den rechten vanden Steden ende Bancken / daer ende soo van oudt behoort / ende schuldich is te geschieden/ sonder de saecken elders te doen ofte laten betrecken / ofte eenighe geboden ofte verboden ter contrarie van dien te laten gheschieden. Ende wederomme by den vijf en vijftichsten Articule vander blijden incomste des Coninckx Philips , datmen niemanden binnen den Landen van Brabandt geseten zijnde / en sal mogen apprehenderen sonder voorgaende informatie/ die de Officier vander plaetse schuldich is te nemen.

De Wereldtlijcke Princen / Potestaten ende Magistraten hebben van alle oude tijden

tijden de overheydt gehadt over heure ondersaten / oock van de Geestelijcke saecken/ immers voor soo veel die jurisdictie ende de judiciele kennisse ende correctie heeft aengegaen / gelijck daer af getuygenisse geven niet alleenlijck menichvuldige goede constitutien vanden Keyser Iustinianus, ende meer andere inde Wereltlijcke Rechten geincorporeert / maer oock diversche decreten ende constitutien der Geestelijcker Rechten / daer by't selve den Wereltlijcken Potestaten ende Magistraten wort bekent ende toegelaten / d'welck by den lesten constitutien van den selven Gheestelijcken Rechten niet en wort bevonden den voorsz. Magistraet afghenomen te zijn/ besundere tusschen/ende over al de Wereltlijcke persoonen daer deur der selver Geestelijckheydt niet en is gepermitteert extra terras Ecclesiæ, ende besondere binnen den Landen van Brabandt over den Wereltlijcken persoonen eenighe jurisdictie te exerceren / vordere dan die selve hen van oudts is toeghelaten geweest / soo oock claerlijck bewijsen de menichvuldige Ordonnantien ende goede Constitutien by den Princen vanden Lande / oock op de Geestelijckheydt / soo aengaende t' vercrijgh vanden Wereldtlijcken goeden / opheffen van Thienden / exercitie van heurder jurisdictie/als op't stuck vander heresie / ende extirpatie der selver gemaeckt / volghende den welcken daer af die kennisse den Wereldtlijcken Rechteren is gheblebeu over heure Wereldtlijcke ondersaten / ende meer diergelijcken / die alle voor den Nederlandtschen Troubel oock strickelijck wierden onderhouden / sonder dat de Geestelijckheydt daer tegens yet is gedooght te doen / of te attenteren/ gelijck oock geene rescriptien Apostolische hier te Lande en mogen geeffectueert worden/ sonder expressen consent ende wille van den Prince/ die de selve schuldich is te becoren ende te repelleren in alle't ghene des den Rechten ende Privilegien vanden Lande soude moghen contrarieren. Dit alles is wijdtlooptch met sijnen gevolghe ghestelt in de schriftelijcke Ordonnantie by de Wedthouderen der Hooft-Steden in Brabandt / ende Ghedeputeerde ten Hove wesende den 22. Januarij des jaers 1565. teghens het invoeren van de Inquisitie ende het Concilie van Trenten in den vollen Rade van Brabandt overghelevert. Sie hier van Pieter Bor Christiaen-Soon, van den oorspronck, begin ende aenvanck der Nederlantscher Oorlogen, beroerten, ende Borgerlijcke oneenicheden, gedruckt tot Utrecht, by Salomon de Roy Anno 1595.

Op den 18. Augusti anno 1541. sijn vergadert gheweest de Commissarissen van Keyser Carel de V. ende de Ghedeputeerden van den Bisschop ende Capittel van Luyck / ende zijn met malcanderen verdragen over het Recht van het Geestelijck Hof in verscheyde punten/ als:

De causis Testamentarijs, seu ultimarum voluntatum, ac dotalibus seu contractuum antenuptialium.

De causis Matrimonialibus, Legitimationis, & divortij.

De jurisdictione, & cognitione bonorum Ecclesiasticorum amortizatorum, vel non amortizatorum.

De possessioné beneficiorum & aliorum jurium Spiritualium.

De actionibus personalibus competentibus laicis contra personas Ecclesiasticas.

De actionibus competentibus Clericis conrra Laicos.

De Cessu & Interdicto.

Ubi Laici in Criminalibus sint conveniendi.

Dese ende andere punten souden wy hier by voegen / maer alsoo dat Geestelijck Recht ende Hoff hier in geen gebruyck meer en zijn / ende het werck te seer souden beswaren/soo sullen wy die hier-voorby gaen.

Alsoo hier veel Thienden vallen te geven / ende dat daer veel verschillen vallen/ ende dat soo over het heffen der Thienden/als over de lasten daer de Thienden mede beswaert zijn / soo sullen wy een weynich van die materie hier by voegen.

De Thienden sijn seer out/ende ten tijden van de Joden al bekent/want wy vinden Num. 18. 21. Dat Godt onder den Ceremonialen Godts-dienst den kinderen Levi alle de Thienden in Israël ter erffenisse gegeven heeft.

Thiend-recht is de gerechticheyt om het elfde deel van eenige vruchten te trecken.

Dit Thiend-recht plachten den Vorsten wel eer tot onderhoudt van haren staet uyt seeckere goederen / tanquam tributi species, vergunt te zijn/ Grot. Inleyd. lib. 2. tit. 45. vers. Wy seggen. Maer is uyt des selfs boedel metter tijdt aen particuliere Heeren / beneffens andere gherechticheden mede aenghecomen / ende en zijn de Geestelijcke oock niet voor by gegaen / die de Vorsten van oudts seer gunstigh gheweest zijn / ten deele / om door den aenhangh der selver te beeter over de Wereldtlijcken te konnen heerschen ende ten deele/ om door haer schrijven te meer te werden gepresen/ want in die onwetende tijden schijnen by nae gheene als alleen de Geestelijcke de Cronijcken ende Historien geschreven te hebben.

De Thienden sijn van driederley soorten:

I. Koren-Thienden.
II. Smal-Thienden.
III. Krijtende-Thienden.

De Koren-Thienden zijn van Tarw/ Rogge/ Haver/ Garst/ Weyt/ Ec.

De Smal-Thienden van Moes / Hout / Gras / Rapen/ Radijs/ Knol/ Ajuyn/ Appelen/ Peren/ Noten/ Ec.

De Krijtende-Thienden zijn van Volenen / Kalveren/ Lammeren/ jonge Verckens/ Gansen/ Byen/ Ec.

De Thienden in't gemeen zijn Leen / ofte geen Leen / ende wierden becomen ende verlooren gelijck alle ander goet dat Leen/ofte geen Leen en is.

Op dat de Thiend-Heer in sijn gherechticheydt niet te cort en gheschiede / soo en mach den bruycker van het Landt / dat met Thiende beswaert is / sijn vruchten vanden Acker niet halen / het en zy dat hy den Thiend-Heer daer van behoirlijck verwittight heeft / ende hem op sekeren dagh ghedaghvaert / om de Thiende te moghen nemen ; doch soo hy op dien ghesetten dagh niet en quam / soo mach de bruycker sijn vruchten t'huys voeren/ mits latende op den Acker den elfden Schoof voor den Thiend-Heer staen. Het welck mede alsoo schrijft Laurentius Landtmeter, de Vetere Clerico-Monacho lib. 2. cap. 28. mihi pag. 77. met dese woorden : Pluribus locis sufficit colonum manipulos, sive gerbas, (ut vocant) certiorata prius Decimatore, in fundo relinquere.

Dat de Thiend-Heer eerst behoorlijck moet verwitticht zijn / dat brenght mede 't Placcaet van Carolus de V. Keyser vanden 7. Junij / des jaers 1554. ende van Coningh Philips de II. vanden jaere 1564. den 6. Junij.

Op dat oock niemant ten onrechte met Thienden soude beswaert worden / noch oock yemandt den Thiend-Heer sijn rechte Thienden soude onthouden/ soo heeft de Keyser Carel de V. dit volgende Placcaet doen Publiceeren.

Caerle by der gratie Godts/gekoren Roomsch Koninck/ toecomende Keyser/ altijts vermeerder des Rijcks/van Castilien/van Leon/van Grenade/van Arragon/ van Navarre/van Beede/van Cecilien/van Jerusalem/ van Valence/ van Majorque/ van Sardeynne/van Corsice/Ec. Erts-Hertoge van Oostenrijck/Hertoge van Bour-

Bourgongien/van Lotharinghen/van Brabant/van Stiere/Karmer/van Kraen/
van Lemborgh/ van Luxemborgh ende van Gelre/ Grave van Vlaenderen/ van
Habsborgh/van Tirol/van Artoys/van Bourgongien Palts-Grave ende van Hene-
gouwe/ Landt-Grave van Elsaten/ Prince van Swave/March-Grave van Bur-
gauw ende des Heylighs Rijcks/ van Hollandt/van Zeelandt/van Phirt/van Kij-
burgh/ van Namen ende van Zutphen Grave/ Heere van Vrieslandt/ van den
Windismarck van Portenauw/ van Salines ende van Mechelen: Allen den ge-
nen die desen onsen brief sullen sien/ Salupt. Al is het soo dat van oude tijden/ dat
geen memorie en is ter contrarien / die Thienden diemen heeft op de Landen/ Er-
ven/ende Possessien/ van ons Landen ende Heerlijckheden van herwaerts over/ soo
wel voor die Geestelijcke luyden/ als andere/ die tot de selve Thienden gerecht ende
gebruyckende zijn / gestelt/ geordonneert zijn geweest in elck Landt ende Quartier
naerder natuere ende qualiteyt van dien. Ende dat de voorsz. Gheestelijcke luyden
by ons Voorsaten / ende andere heure fondateurs boven dien versien ende vergift
sijn geweest van veele schoone Leen-goeden / Erf-goeden / ende andere van grooter
weerden/ende jaerlijcks innekomen/daer mede sy hen mogen redelijck/eerlijck/ ende
souffisantelijck daer op onderhouden/ ende behooren wel daer mede te vreden te zijn/
gelijck hare Voorsaten gedaen hebben van ouden tijde / ende en is hen van geenen
noode / noch geoorloft op te stellen / noch exigeren andere nieuwe exactien tot laste
van ons/ende van onsen Vassalen ende Ondersaten. Desen niet teghenstaende die
Capellanen/ Parochie-Papen/ Pastoirs/Provisoirs ende andere Geestelijcke Per-
soonen niet te vreden zijnde met 't gunt dat hen ghegonnen ende geordonneert is ghe-
weest ter sake van de voorsz Thienden / ende van heuren fondatien / ende die heu-
re Voorsaten gewoonlijck sijn te nemen / ende heffen / van den selven Thienden op
die vruchten / komende van de Landen / Erve ende bedrijf / diemen doet in onse
voorsz. Landen / hebben hen gevordert / ende noch dagelijcx doen / soo lancks soo
meer / te willen opstellen / exigeren ende heffen diversche nieuwe Thienden van alle
manieren van vruchten ende andere goeden ende substantien / ende onder anderen
pretendeeren te heffen ende te exigeren Thienden van Houte/ Bosschen/ Hoy/ Kruy-
den/ Weyden/ ende van alle heure vette Beesten/ Hamelen/ Weeren/ Lammeren/
Wolle/ Verckens/ Kalveren/ Gansen ende diergelijcke/ insgelijcks van Rapen/ Ra-
dijsen/ Koolen/ Saladen/ Anguyn/ Appelen/ Peren/ Nueten ende andere gelijcke
vruchten/ ende generale mainctinerende/ dat men hen schuldigh soude wesen Thien-
den te moeten geven van allen manieren van goeden / wassende / spruytende ende
nemende voetsel vander eerden / ende omme daer toe te comen / ende onse Onder-
saten ende heur goet daer toe te brenghen ende verbinden / de voorsz. Capellanen/
Prochie-Papen ende alle Gheestelijcke luyden hebben hen oock gevordert / soo sy
noch dagelijckx doen / de selve onse Ondersaeten te doen sitten / daghen ende op-
roepen in de Gheestelijcke Hoven / ende voor Gheestelijcke Rechteren / hen lieden
favorabel wesende allen in grooter verachtinghe ende kleynigheydt van ons / dimi-
nutie van onsen Domeynen / Beeden ende andere Rechten / schade ende oppressie
van onse voorsz. Ondersaten / ende van de gemeene welvaert van dien/ ende meer
wesen sal / worde by ons hier inne niet voorsien / als wy verstaen. Soo ist : Dat wy
desen aengesien willende remedieren/ voorsien ende doen cesseren sulcke onredelijcke
abuysen ende onbehoorlijcke voornemen / ende onse Ondersaeten verhoeden rebelle-
ren / ende beschermen van sulcke nieuwe ende ondeugelijcke exactien/ ende na dat
wy des wel ende deughdelijck geinformeert zijn geweest/ wy hebben met grooter en-

de rijpe deliberatie van Rade uyt onse recht wetentheydt / authoriteyt ende eyghen wille geordonneert ende gestatueert/ ordonneeren ende statueren by forme van openbare ende eeuwighe Constitutie ende Edictie by desen onsen Brieve / dat van nu voortaen geen Gheestelijcke luyden / het zy Bisschoppen/ Abten/ Prelaten/ Proosten/ Dekens/ Provisoirs/ Canonicken/ Capellanen/ Prochie-Papen/ heure Vice-gerenten/ noch andere/ van wat state/ conditie/ dignitept die zijn/ ende wat auctoritept sy useren ende gebruycken / noch oock egeene Wereltlijcke Persoonen / hebben ende gebruycken eenighe Thienden / en sullen moghen nemen / heffen / exigeren / of eyschen / ontfanghen noch ghenieten in onse voorsz. Landen ende Heerlijckheden eenighe nieuwe Thienden / ofte andere lasten ende Rechten / van wat soorte of specie van goede dattet sy / noch andere dan sy ende heure voorders over veertigh jaren ende daer te vooren gewoonlijck hebben geweest te heffen ende gebruycken / maer hen te vreden houden metten ordinarisen Thienden ende Rechten by hen gehadt ende ontfanghen/ ende daer af sy deughdelijck geuseert ende gebruckt hebben voor den voorsz. tijdt van veertigh jaren / verbiedende seer scherpelycke alle onse Ondersaten yet anders te betalen den voorsz. Gheestelijcke lieden / het zy Parochie-Papen/ Pastoiren/ Wereldts Persoonen of andere/ dan de voorsz. oude gewoonlijcke ende ordinarise Rechten ende Thienden/ ende dat sy ter cause van den voorsz. nieuwe Thienden / ende onbehoorlijcke exactien niet en compareren noch verantwoorden in justitie voor den voorsz. Gheestelijcke Rechters / van wat authoritept sy useren / den welcken Rechters ende jughen wy oock verbieden meer eenighe citatien/ mansien/ ofte andere provisien te geven of decerneren om onse Ondersaten voor hen luyden te doen citeren / daghen / ende op-roepen ter cause van de selve nieuwe Thienden/ ende onbehoirlijcke exactien hen luyden expressehijck ordineren te cesseren/ weder-roupen / casseren ende annulleren allen proceduren te dien cause gedaen / ende begonnen/ ende hen luyden te verdraghen. Daer af vordere kennisse ofte berecht te nemen in wat manieren dattet zy / willende ende ordinerende voorts / dat de selve jughen/ mitsgaders de voorsz. Gheestelijcke ende Wereltlijcke Persoonen / die de voorsz. nieuwe ende extraordinaris Thienden soude willen heffen/ ende opsetten/ bedwonghen worden by realijck ende by feyte te cesseren ende af te laten by handtstellinghe ende arreste van heuren temporelen goede / by den Officiers van de plecken daer de fauten ende abuysen gecommitteert sullen werden 't allen tijden als het gebeuren sal / welcke Officieren wy daer toe gecommitteert ende volkomen macht gegeven hebben / ende geven midts desen / niet tegenstaende oppositie of appellatie ghedaen ofte te doen ter contrarie / omme welcke oppositie of appellatien / op datter eenige waren / wy niet en willen ofte verstaen dat d'effect ende executie van dese onse jegenwoordighe Ordonnantie eenichsins gedifferеert ofte gescherst worde / maer willen ende ordonneren dat de voorsz. handtstellinge ende arreste standt grypen sal ter tijdt toe dat de voorsz. abuysen ende attemptatien cesseren ende volcomentlijck afgedaen sullen worden. Ende of het gebeurde dat op de distinctie van den tijdt van de voorsz. veertigh jaren ende daer te voren / of op eenigh van den anderen poincten begrepen in dese Ordonnantie ende Constitutie / eenighe swaricheyt / twist ofte questie rese / wy hebben die kennisse / declaratie ende interpretatie by dien gereserveert / ende reserveren aen ons ende onsen Rade Ordinaris van den Lande / daer de selve swaricheden / twist ende questie vallen ende ghebeuren sullen / ende hebben die selve van onsen Rade geauthoriseert / ende authoriseeren midts desen onsen voorsz. brieve/ ontbieden daeromme ende bevelen onsen lieven ende ghetrouwen Cancellier/ hooft/

ende

ende luyden van onsen secreten Rade/ President ende lieden van onsen grooten Rade/ Cancellier ende luyden van onsen Rade in Brabandt/ President ende lieden van onsen Rade in Vlaenderen/ hoogh Bailliou van Henegouwen. Stadt-houder / President ende luyden van onsen Rade in Hollandt / President ende luyden van onsen Rade te Namen / Rentmeesters van Bewest-en-Beoosters-Schelt in Zeelandt/ Gouverneurs van Arthoys/ van Atrecht/ Risile ende van Namen / Prevoost van Valencienen / Schouth van Mechelen / ende allen anderen onse Justicieren ende Officieren wien dit aengaen mach / heure Stadt-houderen een yeghelijcken van heur lieden besonder soo hem toebehooren sal / dat sy dese onse Ordonnantie/ Constitutie ende Edict/ende al d'inhouden van desen kondigen ende uytroepen / of doen ende laten kondigen ende uytroepen over al den bedrijve van heure jurisdictie / daer men gewoonlijck is publicatie ende uytroepinge te doen/ soo dat niemant des cause van ignorantie pretenderen en moge / ende de selve Constitutie Edict ende Ordonnantie Registreren / onderhouden ende achtervolgen / ende doen Registreren/ onderhouden ende achtervolgen onverbreeckelijck ende sonder infractie / daer toe rigoreuselijck bedwingen die overtreders in der manieren voorsz. sonder verdragh of dissimulatie : want't ons alsoo gelieft. Ende van des te doen/ geven wy hen volcomen macht / authoriteydt ende sonderlinghe bevel / ende wantmen van desen onsen Brief te doen sal moghen hebben in veel ende diversche plaetsen / wy willen ende Ordoneren dat ante vidimus van dien gemaeckt onder't zegel autentijcq/ of die copije gecollationeert ende geteyckent by een van onse Secretaris ordinaris / of in een van onse Reken-kameren / volcomen geloove gegeven zy / gelijck tot desen origenaien Brieve/ des t'oorconde soo hebben wy onsen zegel hier aen doen hangen. Ghegheven in onse Stadt van Mechelen den eersten dach in Octobri / int jaer ons Heeren duysent vijff hondert ende twintigh / ende van onsen Rijcken / te weten / vanden Roomschen tweesten / ende van Castilien zijnde 't vijffste. Aldus ondergeschreven op de ploye / by den Coninck / ende geteeckent Haveton. Lager stondt/ ghecollationeert teghens den principaele/ Ec. ende was onderteeckent A. Sandalijn. Noch leger stondt / Geextraheert uyt het eerste Memoriael-Boeck , gehouden by tyden van Meester Arnout Sandalijn , in sijn leven Griffier van den Hove van Hollandt , berustende inde Griffie van den selven Hove , staende aldaer gheregistreert folio cccxij. recto , ende naer collatie daer tegens gedaen is't voorsz. Geextraheerde daer mede accorderende bevonden / den eersten Junij / Anno sestienhondert ende twaelf/ ende was geautentiseert ende onderteeckent Criep.

Inde Statuten Synodalen des Bisdoms van Luyck inden 17. Capittele vanden Landt-Dekenen.

WY bevelen allen Archidiakenen die geene die visiteeren de Kercken onder hunne Archidiaconije gelegen/ ende bevinden in eenighe Kercken gebreck/ inde Boecken oft Missalen / oft in eenige andere daer toe de groote Thiende vande Parochie gehouden is / dat sy sullen vermanen den geenen die de groote Thiende hebben / dat sy't selve ghebreck ofte ghebreken / suppleren binnen eenen competenten termijn / oft andersints sullen de vruchten vande voorsz. Thiende gheinbanneert worden / oft sy moeten sarcieeren / ende voldoen/ duer onse authoriteyt / ter tijdt toe dat vanden voorsz. gebreke is voldaen / ende soo wien nademael alsulcke inban-

natie is geschiet hem vande vruchten der voorsz. Thienden onderweynt / is hy een
Geestelijck oft Religieuse persoon / den selven suspendeeren wy / vanden Godde-
lijcken Dienst metter daet; eest een Wereltlijck persoon/ den selven excommunicee-
ren wy metter daet.

Declaratie vande Statuten Synodale oft Conci-lie van Luyck.

DE groote Thiende van elcke Prochie is ghehouden tot allen het gheene/sonder
den welcken den Priester niet en can gecelebreeren / besundere daghelixe / te
weten tot eender Kelcken/ Patine/ Corporael/ Wijn/ Broodt / totten buydelen der
selver / Dweelen/ Cortijne/ Amict/ Alb/ Singel/ Manipel/ Stoolde/ Casuyffel/
twee brandende kerssen opten hoogen Altaer ten tijde alsmen Celebreert/ met haren
Candelaers / twee Ampullen/ een busse om de Hostien te conserveeren / oft te be-
waeren / tot twee Manipelen voor den Priester die de Misse doet / het voorhancxel
voor den Altaer / een goet Mis-Boeck nae de Ordinantie vande Luyxer Kercken
met Musieck oft sangh / ende ingevalle het Missael niet en is ghenoteert / tot een
Graduwael oft sangh-boeck / naer de Ordinantie der selver Kercken wel genoteert
sijnde/ ende tot een Matitunael oft Brevier wel genoteert sijnde / ende oock tot een-
en Psalterium / ende andere daer toe noodich sijnde / tot een Schreynen oft Capse/
om de Ornementen ende Boecken te bewaeren / ende eest saecke dat de inwoonde-
ren der Prochien meer Ornementen begeeren als dagelijcxe/oft die voorsz. sijn/ nae
de ghelegentheydt vande Celebratie hunder Feest-dagen / die moeten sy selver be-
costigen.

De voorsz. groote Thiende is alnoch gehouden tot onderhoudinghe vanden schep
der Kercken in allen sijn deelen / te weten vanden iersten steen van den fundament
tot sijn bovenste in mueren / in twee gelasen / de claricheyt des lichts inbrengende
nae den Beelde vanden Heylighen Cruysse / tot eenen sulder / oft testudine ende
bedecksel totter grooter clocke / die welcke clocke moet wesen soo swaer van gewich-
tedat sy ghehoort can worden alsmense luydt oft als sy slaet door de gheheele Prochie
der Thienden / ende tot alle't gheene daer de voorsz. clocke op is rustende met sijne
houte timmeragie / tot eenen Varre/ tot eenen Beer / ende totten principalen ge-
laese inden Choor aende sijde Orientael vander cleynder clocken/ende vanden Thoo-
ren te onderhouden dat volght nae den recht vander voorsz. clocken / eest saecke dat
den Thooren is getimmert van hout oft steenen soo sijn de inwoonders der Prochien
daer inne gehouden / maer eest dat den Thooren staet op de mueren vanden schep
der Kercken, want de groote Thiende is ghehouden tot onderhout vanden voorsz.
schep in alle sijn deelen.

Ende de cleyne Thiende is gehouden tot onderhout vanden Choor / maer in die
plaetsen inde welcke die Pastoors oft Rectoors inde plaetse vande cleyne Thiende/
uyt andere groote Thiende seeckere pensioen sijn treckende/maer nochtans soo veele
niet / dat sy ten respecte van die portie het Choor tot noch toe hebben onderhouden/
soo blijvet ten laste der geenre die't tot noch toe hebben onderhouden.

Ende de Fabrique is ghehouden tot een Ciborie voor het H. Sacrament des Al-
taers/ tot de andere vaten vande andere Sacramenten te bewaren/ totter Vunten/
totten Boecken daermen de Vunten mede seghent / ende de kinderen uyt korsten
doet/

doet / ende de krancken het H. Olysel uyt administeert tot een Processie-Boeck/
ende tot recommandatie der zielen vanden afflijvighen / totter plaetsen daermen
preckt / tot een tappeet voor't Heylige Cruys / tot een baer-cleet/tot affsluptinge
des Choors/ tot eenen stoel int Choor voor den Priester op ten hoogen Altaer Misse
doende / tot een lampe/ totte vanen met haren Cruyssen / tot een lanterne/tot een
vierwagentjen / tot een Wiroch-vat ende schelle / om ghelupt te maken in het op-
heffen van het Heylich Lichaem Christi / ende eest saecke dat die Fabrique arm
ende weynich renten is hebbende / waer mede sy t'gheene voorsz. is soude connen
onderhouden / alsdan tot alle 't selve te onderhouden / oock mede tot onderhoudin-
ghe van de andere carssen / behalven de twee die branden moeten opten hooghen
Altaer / verclaren wy dat d'inwoonderen van hun selfs moeten becostighen.

Copia.

Op huyden den 24. Januarij 1555. nae Costuyme van schrijven inden Raede
van Brabandt : ghesien ende gevisiteert wel ende int langhe / inden voorsz.
Raede van Brabandt / seecker vonnisse inter locutoier tusschen den voorsz parthyen
gegeven / daer mede de selve impetranten sijn gecomitteert tot verificatie van sey-
ten/ in hun voorsz. prousyt begrepen.

Ghesien tot dien het verbaei ghemaeckt vande visitatien vander plaetsen metter
informatien achtervolghende den voorsz. vonnisse respective gedaen ende genomen/
ende op al wel ende rijpelijck geleth / met t'gheene oock ghe considereert desmen in
desen behoorden te considereeren / ons Heere die Coninck Hertoghe van Brabant/
seght ende verclaert voor Recht/ dat die voorsz. gedaegde nae rate van sijn Thiende
onder die voorgenoemde Prochie van Waelre ende Weerde ghelegen / ende die hy
aldaer jaerlijcx ontfanght schuldich is te contribueeren totte reparatie der Kercken
van Waelre ende Weerde / daer inne den selven gedaeghde condemnerende / ende
tot dien inde costen van desen Processe &c. die tauxatie daer af den voorsz. Raede
gereserveert / gedaen ende soo uytgesproken inde Stadt van Bruessele opten dagh
ende int jaer beyde lest voorsz. onder stont aldus accordeert cum suo originali de ver-
bo ad verbum me teste Iohan Hanryck Lijben Secretaris, suo tempore.

In het Bisdom van Luyck daer de Stadt ende Meyerije van den Bossche in
voortijden onder geweest zijn / is't voorverhaelde noch in het gebruyck/ als blijckt
uyt de Sta:uten van't Land-Deeckenschap van de Kempen / ghepubliceert int
jaer 1612. luydende als volght:

Ut recipiens majorem sive grossam decimam obligetur ad erectionem majoris Alta-
ris, ad tabulam decentem, tapetum seu mappam grossiorem Altari contiguam, ad
tres honestas mappas ad opertorium, quo sordes ab Altari arceantur, ad manutergia
quatuor, ad Antipendium, cortinas decentes, sindonem sive corporale, ejusque the-
cam honestam, ad Calicem cum cratere & patinâ argenteis, iisque recludendis saccu-
lum honestum, ad cereos duos ordinarijs & consuetis Missis celebrandis juxta Ecclesiæ
qualitatem necessarios, cum candelabris : ad vinum, vinique & aquæ ampullas, &
Hostias, & pixidem quibus recludantur : ad Missale integrum & ad probatum, tabu-
lam pacis, ad Albas duas cum cingulis, & ad amictus totidem, ad manipulum, Sto-
lam, Casulam, Psalterium, Matutinale, Processionale, Graduale, & his omnibus adser-
vandis cistam sufficientem cum debitâ clausurâ : Item ad navim Ecclesiæ à primo lapi-
de fundamenti, ad cacumen usque cum testitudine seu tabulato, & fenestris vitreis à
Lateribus

Lateribus utrimque imaginis Crucifixi, ad principalem fenestram Orientalem in Choro: ad campanam bannalem tantæ magnitudinis, ut per totum decimæ circuitum facile audiri possit, & ad omnia eidem campanæ incumbentia illiusque pulsum necessaria, ad Taurum & Verrem in commodum Parochianorum.

Ubi & Parochus declaratur obligatus ad Chori refectionem, si in majoribus decimis tertiam partem, in parvis autem sive minutis integras decimas percipit.

Dit is een oudt Recht geweest / dat van nieuws wierde gepubliceert / gelijck dat oock blijckt uyt het voorgaende.

Nademael wy voor heen in onse Beschrijvinghe vande Stadt ende Meyerije van s'Hertoghen-Bosch hebben verhaelt veele Heerlicke Privilegien den ingesetenen vande voorsz. Stadt ende Meyerije goedertierlick verleent by hare over-Edele, ende of uyt Koninghlicke, of uyt Koninghlicken bloede ghesprootene Hertoghen van Brabandt; hebben wy den goethertighen Leser ten dienst, eenen korten naem-register, ende met dien een beknoopt begrijp van der selven Hertoghen Hooghlosflicken Daeden, hierby willen voegen, gelijck't selve t'samen getrocken is uyt de vermaertste Schrijvers vande Brabandtsche saecken, naemelijck uyt *Pontus Heuterus, Ioan. Bapt. Grammaye, Barlandus Haræus*, ende *Vrient*; dewelcke wy tot waerborgen willen stellen, indien daer by geval hier inne eenighe misslagh mochte begaen zijn.

BYVOEGHSEL VAN DE HERTOGEN van BRABANDT.

Pipijn van Landen / Soon van Kaerleman, was Hof-meester van Vranckrijck / ende eerste Hertogh van Brabant en Hesbay omtrent het jaer 625. na de salighe geboorte / die de Swaeben en andere Duytsse volcken heeft verwonnen / ende by eene vrouw van Languedoc verweckt drie kinderen; met naemen Begge, H. Geertruyd, ende een Soon.

Grimoald, die na sijns Vaders wegangh omtrent het jaer 647. tweede Hertogh wiert van Brabandt / ende eer langh door bitze nijdigheydt van eenighe Grooten omgebracht.

Begge de Suster van Grimoald met haer huys-Heer Ansegijs hebben naest hem de saecken van Brabandt een wijl tijdts waer-ghenomen / ende after-ghelaeten een Soon.

Pipijn den tweeden / toe-ghenaemt den Dicken, ofte van Herestal, wesende een machtigh Slot niet wydt van Luyck op de Maes van hem gesticht. Dees heeft de doen noch heydense Vriesen wt syne Stadt-houderschap van Oost-Vranckryck verdreeven / hunne Stadt Wiltenburgh/daer nu Utrecht is nae een langhwyligh belegh verovert / en dit blinde volck door de ziel beroerende wel-spreeckentheyt van H. Willebrord allenxkens tot de kennis gebracht van de zalig-maeckende waerheyt. Wt syne eerste en wettige Vrouw Plectruyd zyn hem gebooren Drago, en Grimoald die binnen Luyck om het geloof is ontlijfdt / behalven H. Sylvius, en eene Dochter Notburgh, dan alle door den Vader af-ghestorven; die op het jaer 714. zynde het 29. van syne Heerschappy / mede den wegh van alle vleys is in-ghegaen; na dat hy op syn doodt-bedde / met believen der Standen / tot syn erf-genaem had ghekoosen syn speel-kindt Karel Martel, die hem wt syne by-zit Alpais alleen was overigh gebleven.

Karel Martel, Hertogh van Brabandt / ende gheen Koningh/ maer meester der Koninghen van Vranckryck / heeft 70000. ofte (soo andere stellen) 385000 Saraceenen by Tours vernielt; oock de Allemans Swaeben/Bourgondiers/Vriesen en andere wilde volcken onder-gebraght. Hy stierf op het jaer 741. achter-laetende eene Dochter / en twee Soons/Karelman den oudtsten die naderhandt een Monixkap aentrock/ ende

Pipijn den drieden / geseght den Korten, die (na dat de rechte Koningh Childerick om syne achteloosheydt ende lassigheydt in een Klooster was geschooven) op het begeeren van de Fransse Standen en aenraeden van Paus Zacharias, in het jaer 750. tot Koningh van Vranckryck is verheeven / ende/vermits syne vaerdigheydt in't voor-staen van de Roomsse stoel / met den by-naem van den Aller-Christelijcxsten Koningh vereert geworden. Dees heeft die van Languedoc met vele moeyten overwonnen/ende by syn Wyf Bertha, Dochter van Vorst Heraclius, gewonnen Karelman den jonghsten/die niet langh en leefde/ ende

Karel den grooten / ghewords den op het jaer 768. Koningh van Vranckryck ende naderhandt oock Keyser van Romen / die door heel Christenryck syne geseeghende wapenen heeft om-gedraeghen / ende soo wel den Godts-dienst als de vrye konsten allent-halven gevoordert en op-geholpen. Syne eerste Vrouw Hildegard heeft hem ghebaert Lodewijck, Pipijn en Karel: de tweede / met naemen Vastraed Dochter van Rudolff Grave van Oost-Vranken / twee Dochters Thideraed en Hiltruyd: de driede Luitgard was kinder-loos. Als hy (na't af-sterven van syne jonghste Soonen Pipijn en Karel) Lodewijck tot syn nae-volgher had verklaert / is hy in 't jaer 813 wesende het 71. synes ouderdoms / self over-leeden / ende binnen Aken begraeven.

Lodewijck de Vroome / Keyser van Romen en Koningh van Vranckryck heeft met de Noord-mannen en Sevenbergers geoorloght / oock de Gasconiers en Bretons hem onderdaenigh gemaeckt. By Hermingard, Dochter van Ingeram Grave van Anjou / heeft hy geteelt Lothaer, Lodewijck en Pipijn, ende by Iudith van Swaeben / Dochter van Guelf van Altorf / Karel den Kaelen, die na lange oorlogen en geschillen soo verdroegen / dat Lothaer het Keyserdom met Italien/ Provence en Austrasien soude hebben. Lodwijck Duytslandt/ ende Karel Vranckryck van de Maes tot aen de Zee/ ende Pipin, Soon van den overleden Pipin, Guyenne/ Lodewijck stierf in't jaer 840.

Zommige stellen naest Lodewijck Keyser Lothaer, als Vorst van Austrasien en Brabandt/

Brabandt / ende eersten Hertogh van Lotringen / alsoo van hem geheeten ; dien wy nochtans liever op de ry der Hertoghen van Brabandt willen door by gaen/om dat Brabandt zedert de tijden van Pipijn den drieden met het Fransse Rijck altoos vereenighdt en ghemeyn heeft geleeghen. Dan Barlandus , om sijn teem niet te breecken ofte den draedt van sijn verhael te verwerren / heeft moedt-willens menighe Vorsten van Austrasien en Fransse Koninghen/ als oock etlijcke Duytsse Keysers versweeghen / die Brabandt door rechte ofte kromme weghen met de wapenen sich hadden aen-ge-eygent : om dat hunne Stadt-houders / op de wijse van blootе Vooghden ofte Leen-mannen / geen erfelijck ofte volkoemen ghebiedt over Nederlandt en hadden. Waer over hy van Lodewijck den Vroomen voort stoutelijcken over-springht tot Godefroy met den Baerdt. Ons dunckt best en gevoeghlijcxt te zijn naest Keyser Lodewijck vervolghens te stellen sijn Zoon.

Karel den Kaelen , Hertogh van Brabandt en Lotringhen / ende te gelijck Keyser van Duytslandt en Fransen Koningh. Dees is gestorven in 't jaer 877. (sommighe schrijven verkeerdelijcken 914.) hebbende by sijne Vrouw Hermentruydt gheteelt Karelman , die sich eerst tot een Geestelijck leeven begaf / dan naderhandt teghen den Vader op-staende daer over gevanghen/ en / na 't gebruyck van die tyden / van sijne ooghen berooft wierdt : Karel, die in een by-sonderen kamp teghen den Ridder Alboin om hals raeckte : Lodewijck ende Lothaer. Sijne Dochter Iudith is / na haer eerste trouw met Adolf Koningh van Engelandt/ door Baudewijn van Haerlebeeck Bos-waerder van Vlaenderen ontvoerdt.

Lodewijck de Stamelende , Keyser / en Koningh van Vranckrijck / die met den Noordt-mannen soo veel had te worstelen / heeft wt eene by-zit twee kinderen geteelt Lodewijck en Karelman , ende wt sijne echte Vrouw Richild, Dochter ofte van den Koningh van Spanien/ofte van Engelant/een eenigen wettigen Soon/ op het jaer 916. na sijn af-sterven geboozen / te weeten

Karel den Slechten , der Franssen Koningh/ ende Hertogh van Brabandt : die Neustrijck, nu Normandijen geheeten / aen den Deenen / om vrede met hen te hebben / over-gaf/ ende eyndelijcken door laeghen van Grave Herbert is onderschept/ende op het jaer 955. te Perone in de boeyen gestorven / hebbende by Oignie, Dochter vanden Engelssen Koningh Eduard, gewonnen

Lodewijck den Onnoselen , die insghelijcx door Hugo Capet Grave van Parijs wierdt gevangen / doch/ door sijnes Vrouws Broeder Keyser Otho weder gereddert. Heeft af-gheleeft in't jaer 966. ende Geerbergh , Dochter van Henrick van Saxen / Moeder gemaeckt van Lothaer Franssen Koningh (wiens Soon Lodewijck de laetste Koningh was wt het stam-huys van Karel den Grooten) ende van

Karel den Dicken, Hertogh van Brabandt/ en sesten Hertogh van Lotringen/die na 't afsterven van sijns Broeders Soon Lodewijck het Fransse Rijck op hem wettelijcken verstorven sullende aenvaerden / na drie gehoudene velt-slaghen door Hugo Capet wiert verwonnen/ ende binnen Laon , door schelmery van Bisschop Anselm, aen sijn Vyandt over-gelevert : tot dat hy in 't jaer 986. binnen Orleans in de banden van rouw is gestorven. Hy was stichter van de Gudulen Kerck te Brussel, ende Vader van Otho sijn na-zaet : Geerbergh die getrouwt heeft den Broeder van den Grave van Henegouw / ende tot een Houwelijcx-gifte ontfanghen het Graefschap van Loeven en Brussel/neffens het Marck-Graefschap van't H. Rijck ; ende Ermegund , gepaert met den Grave van Henegouw.

Otho

Otho Hertogh van Brabandt en Lotringen / eenigh en waer erfgenaem van de
Fransse kroon / heeft liever luttel onderwindts en veele rust gehadt / dan sijn al te
hals-stercken Vyandt met gevaer van sijn leven en goederen te terghen ; ende is
daerom/ nae eene vreedighe heerschappy van 15. jaren / in 't jaer 1001. ongetrout
gestorven.

Na de doot van Otho is Henrick Hertogh van Beyeren in des over-leedens ste-
de op-geschooven. Dan Lotringhen en Wals-Brabandt verschonck de Keyser aen
Godefroy Grave van Ardenne / over de handt slaende Geerbergh de Suster van
Otho. Na Godefroy quam des selfs Broeder Goselin , wt wien zijn voort-geko-
men Steven de elfde Paus van Romen / Godefroy sijn navolgher / ende Oetjen ge-
trouwt aen Lambert Grave van Loeven. Godefroys Soon was Godefroy de drie-
de / toegenaemt met den Buchel ofte Bult , die niet alleen Lotringhen en Brabant
heeft in-gehadt : maer oock door handt-leeninghe van Willem van Gelder Bisschop
van Utrecht / Hollandt en Vrieslandt met vuyst-recht sich aengemaetight. Wiens
Suster Ida in echt sittende met Eustaches Grave van Bolonien / Moeder wiert
van Godefroy van Boullon en Balduin Koninghen van Jerusalem. Doch gemerckt
dese geene erf-Heeren maer geweldenaers sijn geweest van 't Hertoghdom / willen
wy een schreefsjen voor haer wtdoen / ende daerom weder keeren tot het echte bloet
van Karel den Grooten , te weten Geerbergh de Suster van wijlen Hertogh Otho.

Geerbergh en Lambert haer Man en lieten sich geene Hertoghen noemen/dan al-
leen Graven van Loeven en Marck-Graven des H. Rijcx. Maer wanneert Lam-
bert , Hoogh-moedigh over de segeningh teghen die van Luyck bevochten / sijne
verloorene erfvenis weder socht te halen op Godefroy van Ardenne / is hy op het
jaer 1014. in den strijdt gestruyckelt ; after-laetende eenen Soon Henrick den out-
sten ; die by Geertruyt, Dochter van Robert de Vries Grave van Vlaenderen/teel-
de Ida gehylickt aen Boudewijn Grave van Vlaenderen en Henegouw / neffens
Mechteld Huys-Vrouw aen Eustaches Grave van Bolonien/ende Lambert met den
Baert sijn na-saet;in wiens plaets/wanneer hy in een slagh was gevallen/gekomen
is sijnen Soon Henrick de tweede/gebooren wt Oetjen Dochter des Grave van Ar-
denne / die door seecker Edelman / binnen sijn Hof in eene losse ghevangenis be-
waert wordende / s'nachts op sijn legher-is vermoort. Alsoo is op het jaer 1078.
des selfs Soon Henrick den derden op het kussen geraeckt / die by de Suster van
den Vorst van Duringhen heeft verweckt Henrick , die in een gevecht by Door-
nick doodt bleef / ende Godefroy die in 't jaer 1106. van Lotringhen en Brabandt
weder meester wiert. Dese en tellen wy mede niet onder de rechte Hertoghen / om
dat sy dien naem noyt en hebben gevoert ofte het landt beseten.

Godefroy , geheeten van Loeven ofte met den Baerdt (om dat hy sich hadde ver-
swooren den baert niet te sullen af-legghen al eer dat hy sijn oudt erf-goet van Bra-
bandt en Lotringhen op Henrick Grave van Limburgh ende wt Keyserlijcke ver-
gunningh Hertogh van Lotringhen hadde weder gewonnen) heeft / sijns wegs nu
machtigh sijnde / met Arnout Heer van Grimberghen / een Man soo groot van
macht als van moet/ende die niemant boven ofte neffens hem wilde lijden/ menige
en harde schermutsels gehouden/ ende doorgaens veele Godts-Huysen op-gericht.
Is ghestorven in 't jaer 1140. ende in 't Klooster van Affligem tusschen Brussel en
Aelst begraven.

Godefroy de tweede/Soon van den eersten/heeft tegen Henrick van Limburgh/
die te vuyr en te swaert Lotringhen was in-gevallen / het harnas aengetooghen /
ende

ende S. Truyen na groot gewelt vermeestert / ende met gedwonghen hulp van de Burghers van Aken de heyr-kracht van Henrick wtgejaeght. Dan het Oorlogh dat hy voerde met de Berthouten Heeren van Grimbergh en Mechelen / is hem teghen gevallen. Na een bewint van drie jaeren en ettelijcke maenden is hy ontsla-pen/ende in de Peters Kerck te Loeven begraven.

Godefroy de driede was noch een wieghelingh/ wanneer de Berthouten in 't jaer 1146. verachtende de nederighe jaeren van den Vorst / het landt van Brabandt over al schonden en af-liepen. De Ridderen en in-saeten van Brabandt hier over ontroert/daeghden den Vyandt wt met een machtigh legher/ ende/ om te hevigher te strijden/droeghen den jongen Hertogh met de wiegh op de vecht baen (gelijck eer-tijdts die van Macedonien hadden ghedaen als sy met de Slavoniers zouden kam-pen) ende behielden alsoo het velt / nemende oock Walter van Grimberghen gevan-ghen. Margriet Dochter van Henrick van Limburgh heeft hem Vader ghemaeckt van Henrick sijn navolgher / Albert Bisschop van Luyck / ende van Aleyde Ko-ningin van Engelandt. Wt sijne tweede Vrouw / welckers naem ick niet vermelt en vinde / is gevooren Willem. Godefroy is op het 43. jaer van syne bedieningh gestorven ende insgelijckx te Loeven ond r-geleyt.

Henrick de eerste dies naems / had by Mechteld Dochter van Matthijs Grave van Bolonien twee Zoons / Henrick sijn genant en na-saet / en Godefroy, behal-ven vier Dochters ; van de welcke de oudtste Marie besteet is aen Keyser Otho den vierden / ende Margriet niet aen Otho (ghelijck Baerlandt te onrecht voor-gheeft) maer aen Geraert den drieden Grave van Gelder ; Mechtelt was eerst Huys-Vrouw van den Palts-Grave / ende daer na van Grave Fl ris van Hollant Soon van Willem. Henrick heeft het Slot Duras eerst geslecht en weder wt den grondt op-gebouwt/ende die van S. Truyen bestreeden. Heeft hier neffens in 't jaer 1197. als Velt-Heer der Christenen/ de machtigh Koop-Stadt Baruth den Turcken ont-weldight / daer na oock Constantinopolen helpen inneemen. Van daer weder naer huys keerende heeft Otho Grave van Gelder in 't jaer 1201. met bedrogh ende op 't volghende jaer Diederick van Hollandt in een strijdt by Heusden gevanghen gekre-ghen : in 't jaer 1212. met sijn schoon-Soon Gerard van Gelder Luyck en Tonge-ren beklommen en deerlijcken verwoest ; doch in den af-tocht 2000. van den sijnen verlooren. Naderhandt is hy door de Graven van Vlaenderen en Hollant ende den Vorst van Salesbury Broeder van den Engelssen Koningh / binnen Brussel bele-gert / ende niet quijt gescholden al eer hy had belooft den Franssen Koningh Philips, met wiens Dochter Marie hy doen getrouwt was / noch met gelt noch met volck te sullen bystaen. Ten laetsten is hy in 't jaer 1225. naer eene heerschappy van 48. jaren te Kolen ghestorven / als hy weder quam wt de bruyloft van Keyser Frederick den tweeden.

Henrick de tweede / Soon van den eersten / heeft wt Marie Dochter van Marie Roomssen Koninck geteelt Henrick ; Mechteld bed-genoote van des Koninghs Broeder in Vranckrijck / Marie wijf van den Hertogh van Beyeren / ende Bea-trix van den Landt-Grave van Duringhen / behalven Margriet Clooster-Juffrou s'Hertoghs-dael / door haer Vader gesticht. Sijne tweede Vrouw Sophie baerde hem eenen tweeden Henrick, ende Mechteld getrouwt aen Robert den eersten Gra-ve van Artoys en S. Paul. Hy heeft Colen een wijl tijdts besloten gehouden/en-de de hem aengeboodene Keyserlijcke kroon door sijne voorspraeck overgeset aen sij-nes

nes Susters Soon Grave Willem van Hollandt: ende is gestorven na een bewint van twee en twintigh jaren.

Henrick de derde had by sijne Vrouw Aleid van Bourgondien drie Soons/ Henrick, Ian en Godefroy, ende eene Dochter Marie gepaert naderhandt met Philips den derden Koninck van Vrankrijck. Na een vreedtsaem gebiedt van 13. jaeren is hy tot de levende wegh gehaelt op het jaer 1260.

Ian de ander Soon van Henrick is op het jaer 1268. door de meeste Standen voor-getrocken sijn outsten Broeder Henrick, die om eenighe gebreken soo van leeden als sinnen onbequaem wiert geacht tot de lant-sorgh/ ende sich/ na dat hy onder de momberschap sijnes Moeders acht jaeren had gheheerst/ te Dyon in een Klooster begaf; niet sonder op-standt en groote verstoornis van die van Loeven/ segghende dat Henrick, soo hy self daer toe niet en docht/ immers door de tweede handt konde en behoorde te gebieden. Na dat Margriet, Suster van den Franssen Koningh Philips, in de kraem was verongeluckt/ trouwde Ian eene andere Margriet, Dochter van Guido Grave van Vlaenderen; die hem voort-braght Ian, en Godefroy die in sijne jeught wt-gingh; nessens Marie ende Magriet bed-gesellle van Henrick Grave van Lutzenburgh ende daer na Roomssen Keyser. Ian heeft het Vorstendom van Limburgh/ na een moeylijcken oorlogh/ gewonnen/ en Reynald den eersten Grave van Gelder/ die sich voor naesten erfghenaem wt-gaf/ in den slagh van Woeringen gevangen. Ten laetsten is hy/ op de bruyloft van des Koninex van Enghelandts Dochter/ in een Ridder-kamp met een speer verwondt/ ende korts daer na gestorven.

Ian de tweede was huys-Heer van Magriet Dochter van Eduard den eersten Koningh van Engelandt. Onder hem waren die van Mechelen/ om de hen benoomene vryheydt van de sout en vis-koopmanschap/ met die van Antwerpen in oorlogh/ dan zijn/ na veele gedaene en geleedene schaden/ ten laetsten door den Hertogh by Rupelmond verslaegen/ ende door een groot geldt met hem versoent. Insgelijcx zijn die van Bruyssel/ daer het grauw veele huysen van de vernaemste wt verwoedheydt had omgeworpen/door hem gemuylbandt. Na 19. jaeren gebiedens is hy te Vuern gestorven/ende binnen Bruyssel begraeben.

Ian de derde is op het jaer 1312. sijn Vader in het Hertoghdom gevolght. Heeft Reynald van Valckenburgh/ om dat hy die van Maestricht plaeghde en lastigh viel/ gedwee gemaeckt/ ende met Lodewijck van Cressy Grave van Vlaenderen weghen Mechelen een hinder-lijcken krygh ghevoert. Sijne drie Soons Henrick, Godefroy, en Ian de oudtste zijn alle kinder-loos ghestorven. De oudtste Dochter Iohanna is/ na de doodt van Willem Grave van Henegouw en Hollandt/ door den Vader verlooft aen Wenceslaes Soon van Ian Koningh van Bohemen; Margriet aen Lodewijck van Malain Grave van Vlaenderen/ ende Marie aen Reynald den derden/ tweeden Hertogh van Gelder. Hertogh Ian stierf in't jaer 1355.

Wenceslaes van Bohemen (Broeder van Keyser Karel den vierden) Hertogh van Lutzenburgh/ die geseght wordt wt sijnes Moeders lichaem sonder haer letsel te zijn wt-gesneden/ is door sijne Vrouw Iohanne mede Hertogh van Brabandt geworden. Doch sijn Swagher Grave Lodewijck klaegende mis-deylt te zijn/ heeft hem een goet deel van Brabandt/ ende daer over een seer oneffen verdragh met de wapenen afgedwongen. Aen d'andere zijd heeft hy de weder-barstige Lovenaers getemt/ teghen Eduard van Gelder gekampt/ende etlijcke duysenden van de snap-

haenen/

haenen / Bon-hommes geheeten / omtrent Savoye in den pan gehouwen. In't jaer 1371. is sijn legher in den slagh van Baeswijler twee uyrtjes van Gulick (daer sijn vyandt Eduard van Gelder mede doodt bleef) vernielt / ende hy self gevreepen/ doch / op de dreygementen van sijn Broeder den Keyser / weder ontbonden. Sijn sterf-dagh wort gestelt op het jaer 1384. ende van de Hertogin (die naderhandt met Hertogh Willem van Gelder een stercken en haperlijcken Oorlogh heeft gedreven) op het jaer 1406.

Haere Suster Margriet welcke / als geseght / aen den Vlamingh getrout was/ liet after eene Dochter Margriet, welcke door de tweede reys is gehouwlijckt met Philips den Stouten Hertogh van Burgondien/ en Soon van Ian Franssen Koningh. Philips heeft by haer ghewonnen drie Soonen ; waer van Ian de oudtste Hertogh wiert van Burgondien ; de middelste Anthonis, in stede van sijne kinder-loose oude moeye Iohanne, Hertogh van Brabandt/ ende Philips Grave van Nevers.

Anthonis van Burgondien / Hertogh van Lotringen / Brabandt ende Limburgh/ ende Mark-Grave van't Rijck/ was een strijtbaer Heer/ een lief-hebber van de Latijnsse tael / ende een straf vyandt van alle straet-schenders en verdruckers der armen. Wt Iohanne van S. Paul zijn hem gebooren Ian en Philips, behalven eene Dochter die jongh stierf. Sijn tweede kamer-raedt Elizabeth van Gorlitz braght aen hem tot houwlijcx goedt het Hertoghdom van Lutzenburgh / 't welck hy met een geweldigh heyr over-getooghen en sich heeft ghehoorsaem gemaeckt. In't jaer 1415. is hy in den slagh van Blangy tot dienst van den Franssen Koningh gestruykelt/ ende te Bruyssel in't graf geleght.

Ian is op sijn 16. jaer ghetrouwt met Iacobe Dochter van Willem van Beyeren Grave van Henegouw en Hollandt : welcke echter eer langh van haer Man af-liep/ ende met den Hertogh van Glocester / Broeder vanden Engelssen Koningh hertrouwde ; wiens heyr-kracht eerst wt Brabandt / daer na oock met groote moeyten wt Henegouw is verjaeght / daer Iacobe gevanghen wiert / ende ten laetsten in een hooft-slagh by Brouwers-haven t'eenemael verbrooken. Doch Iacobe van Gent ontslippende heeft naderhandt in Hollandt nieuw spel gemaeckt. Onder dit is Hertogh Ian in't jaer 1426. sonder lijfs-vruchten over-leeden / als hy onlanx te vooren de treffelijcke Academie van Loeven hadde gesticht.

Philips de Broeder van Ian, had met de Luykenaers swaere vyandtschap / die weghen eenighe / soo sy klaeghden / hen ontnoomene Dorpen etlijcke Sloten in't gebiedt van Namen over weldighden en te gront wierpen / ende Bovigne dapper bestreeden. Waer tegens Philips, de naeste erfghenaem van dat Graefschap / gewapende wtstuyrde die wt den Burght van Namen dagheijcx wederom moeskopten in de Luyre ghewesten. Wanneer hy daer na sijne geseeckerde Bruydt Iolente, Dochter van Lodewijck Koningh van Sicilien / te gemoet sagh/ is hy middeler-wijl van de doodt verrast/ na een bewint van drie jaeren en drie maenden.

Philips de tweede / Soon van Ian den Onvertsaeghden, en wettigh erfgenaem van den over-leeden Philips, is na sijns Vaders doodt en't bedwinghen van Iacobe teffens erf-Heer geworden van Burgondien/ Lotringen/ Brabandt/ Limburgh/ Vlaenderen/ Artoys/ Henegouw/ Hollandt/ Zeelandt en Vrieslandt ; ende/ na't onvruchtbaer af-scheyden van Elizabeth Weduwe van Hertogh Anthonis, mede van Lutzenburgh. Heeft/ om den verraedelijcken moordt van sijn Vader Ian op den Dolfijn te wreecken ; met de Engelsse Vranckrijck langh ende jammerlijcken geplaeght / de weder-weerighe Burghers van Brugghen verdeemoedight / mits

gebiedende

gebiedende dat mense voor vyanden soude houden ende nergens in-laeten; als mede de Gentenaers / na dat hy eenige duysenden der selver had neder-gehouwen/ ende syn speel-kindt David tot het Bisschopschap van Utrecht op-gekroodet. Syne eerste egade Michelle, Dochter van den Franssen Koningh Karel den sesten / heeft noyt kinderen gewockt / noch oock de tweede Laude : dan de drede / Isabelle van Portugal heeft hem gebaert Anthonis en Ioost, die in hunne Kindtsheydt stierven / ende Karel syn na-saet. Philips stierf in 't jaer 1467.

Karel heeft by syns Vaders leven/ Koningh Lodewijck den elfden te Montlhery geslaghen / ende hem by besteck sommighe Steden lancx de Somme weder af-genoomen; daer na die van Dinant / die syne gehuchten met blaecken en stroopen hadden geschonden / wt-geroept; die van Mechelen / weghen hun op-stant tegen den Stadt-harder / geboet; S. Truyen ontvest; ende die van Luyck / na dat hy te vooren tweemael was verbeeden / ten laetsten (vermits het vast setten van hun Bisschop syn verwant Lodewijck van Bourbon) geweldigher hant verovert en ten naesten by om-geworpen; daer nessens de Akenaers / om dat sy de Luykenaers met voor-raedt hadden geholpen / eene groote gelt-straffe op-geleght. Door syne wapenen is oock syn voorbluchtighe Schoon-Vader Eduard Koningh van Engelandt in korte daghen in syn Rijck herstelt; ende binnen Mechelen de stoel geplant van een hooghen Raedt der Nederlanden / wiens wt-spraecke niemant en mocht wraecken. Onder 't dexel van eene afterbare verpandingh / welcke Hertogh Arnold wt een wraeck-gierigh opset/ en buyten believen van syne Stenden tot afterdeel van syn Godloosen Soon Adolf had ingegaen/ heeft hy oock Gelderlandt en Zutphen met gewelt over-rompelt. Daer na heeft hy met het noodt en baete-loos belegh van Nuys syne macht verswackt/ en tessens wtgeput met den Lotrinxen/ en Switserssen Oorlogh; alwaer hy tot driemael after een is geklopt / ende ten laetsten self voor Nancy gebleven in 't jaer 1477. Wt syne voorighe Huys-Vrouw Isabelle van Borbon (want de tweede Margriet Suster van Koningh Eduard den vierden noyt en heeft gekindert) is gebooren eene eenighe Dochter.

Marie van Bourgondien. Maer Koningh Lodewijck vernemende dat sy trouwen soude met Maximiliaen van Oostenrijck, Soon en t'syner tijt na-saet van Keyser Frederick; onderstondt wt gramschap syne ongehuyrde handen te slaen aen Atrecht / en andere Steden daer omtrent / als mede aen het Hertoghdom van Bourgondien / op het voorwerpsel dat Karel geene Mans erven had after-gelaten. In desen noodt hebben de Gentenaers den gegijselden Adolf van Gelder het Velt-heerschap opgedraghen / die Doorniker Ambacht wijdt en breet af-liep; ende selfs tot onder de vesten der Stadt sich vertoonde : wanneer de Fransse wt-vallende den al te moedighen en roekeloosen Hertogh / ende die maer een ooghenblick de opene lucht had gesmaeckt/ en noch niet hooft-saekelijck verricht/ op een groen velt afterhaelden en neder-sloeghen; sonder dat Ian Grach hem konde ontsetten / die mede op de plaets wierde gepriemt. Na wiens doodt de Geldersse sich wt de Burgoensse banden hebben ontwickelt / ende tot Vooghdesse des Landts gekoosen Adolfs Suster Catharine. Maer Maximiliaen heeft de Fransse eer langh in den ren-baen van hunne over-winninghen gestuyt / ende het weder-spannighe Gelderlandt weder een toom aengedaen. Daer na is Marie gestorven aen een val van 't paert; nae-latende/ behalven Margriet getrout met Ian Prins van Spanjen / een Soon.

Philips van Oostenrijck/ die op het jaer 1494. binnen Loeven Hertogh van Brabandt is ingehult/ ende daer na over de rijcken van Castilien en Arragon van we-

ghen ſijne Vrouw Iohanne van Arragon Dochter van Ferdinand en Iſabelle. Eer hy
voor de tweede reys naer Spanjen is getrocken (daer hy in't jaer 1506. is geſtorven)
heeft hy Arnhem en andere Gelderſſe Steden ingenomen ; ende/ om beter bewaert
te ſijn / Hertogh Karel van Egmond tot een wegh-geſel mede genomen/ die echter t'
Antwerpen ſich ſieck maeckende in een ſlechten draght is ontvlooden/ en op een vol-
len loop naer Gelderlandt toe gereeden / ende ſedert dien tijdt de landen van Philips
langhe en menighe jaeren heeft beſpronghen en gequelt. Philips was Vader van
Eleonore , eerſt Koningin van Portugal/ en daer na van Vranckrijck/ van Marie
Koningin van Hongaryen en Stadt-houderſſe der Nederlanden/ ende van
Karel , naderhandt Roomſſen Keyſer / van wien wy liever willen ſwijghen dan
niet genoegh ſpreecken alſoo gheheele boecken van deſſelfs daeden vervult ſijn.

Philips , Soon van Karel wt Iſabelle van Portugal , en tweede van dien naem
Koningh van Spanjen/ is door vrywillighen afſtant ſijns Vaders in 't jaer 1555.
geworden de vierde van dien voor-naem Hertogh van Brabandt. Heeft in 't jaer
1544. getrouwt Marie , Dochter van Ian de derde Koningh van Portugal / ende
daer by geteelt Karel die in 't jaer 1568. wt het leven is geruckt : in 't jaer 1554.
Marie Koningin van Engelandt / Dochter van Henrick den achtſten en Catharine:
1561. Elizabeth van Valoys . Dochter van Henrick den tweeden/ waer wt geſpro-
ten ſijn Iſabelle bed-genoote van Albert van Ooſtenrijck , ende Catharine Vrou van
den Hertogh van Savoye: in 't jaer 1568. heeft hy tot ſijne vierde Vrouw gheno-
men Anne van Ooſtenrijck , geboren wt Keyſer Maximiliaen den tweeden en ſijne
Suſter ; ende daer by gewonnen drie Soons / waer van Philips de derde ſijn na-
ſaet alleen in 't leven bleef. Philips heeft in 't jaer 1598. op ſijn ſterf-bedde de Ne-
derlanden onder ſeecker bedingh over-geſet op ſijne Dochter.

Iſabelle en haer Bruydegom Aerts-Hertogh Albert , Soon van Keyſer Maxi-
miliaen. Doch wanneer Albert in 't jaer 1621. ende Iſabelle 1633. ſonder lijfs-er-
ven waren afgeſtorven/ ſijn de Spaenſſe Nederlanden volghens voorgaend maegh-
geſchept weder vervallen op

Philips den vierden dies naems Koningh van Spanjen/ en Soon van Philips den
derden / over-leeden in 't jaer 1621. die 1634. Brabant en de aenbuyrende Lant-
ſchappen / ſchier op gelijcke voor-waerden als die by wijlen Albert en Iſabelle wa-
ren beſeeten/ heeft vergunt aen ſijn Broeder

Ferdinand Cardinael / die in 't jaer 1641. te Bruſſel ongetrout is geſtorven / ende
naderhandt op 't jaer 1647. aen ſijn bloedt-Vriendt

Leopold Willem , Soon van Ferdinand den tweeden en Broeder van Ferdinand
den derden Roomſſe Keyſer.

Deſe den 8. Mey 1654. de regeeringhe der Nederlanden overgegeven hebbende/
is wederom vertrocken naer Ooſtenrijck/ ſijnde naemaels te elckens nieuwe Gou-
verneurs by ſijne Koninghlijcke Majeſteyt Philips den vierden over de Nederlan-
den geſtelt/ tot dat ſijne Majeſteyt eyndelijck op den 17. September 1665. is over-
leden / naerlaetende uyt zijn eerſte Houwelijck 2. Dochteren / waer van de outſte
is getrouwt met Louwijs den 14. Koningh van Vranckrijck / de andere genaemt
Margareta met Leopold Ignatius Roomſchen Keyſer. Ende uyt 't tweede Houwe-
lijck eenen minder-jaerighen Soon

Carel den tweeden van dien name Koningh van Spangien zijnde tot Bruſſel ghehouden de triumphe
van deſſelfs inhuldinghe als Aerts-Hertogh van Brabandt op den 24. Feb: 1666. in wiens minder-
jaerigheydt den Koningh van Vranckrijck pretenſie maeckende op 't Hertoghdom van Brabandt/ hem
anno 1667. afgenomen heeft een goet gedeelte van Vlaenderen / ende in 't ſelve die Capitale Steden
Dornijck den 25. Junij/ Douwaye wenigh daer nae/ Corttijck den 19. Julij ende Rijſſel den 26. Auguſti.

FINIS.

Index

Index Topographicus
Of
Aenwijser vande voornaemste Plaetsen inde Meyerije van s'Hertoghen-Bossche.

Taeffel of Register vande Commanderijen, Canonisijen, Abdijen, Proosdijen, Mannen ende Vrouwen Cloosters inde Vryheydt vande Stadt ende inde Meyerije van den Bossche.

Dewijle ons het volgende Instrument nu eerst is ter handt gecomen / hebbe ick goet gevonden t' selve hier by te voeghen:

Wy Heer Geraert Ridder van Meerwijck / doen kondt allen luyden ende allen

den geenen die desen brief sullen sien oft hoiren lesen/ dat wy ghelovet ende geloven met desen teghenwoordighen brief den Schepenen van Huesden/ soe wanneer onse Schepenen van Empel ende Meerwijck ennich Vonnisse in rechte versuecken aen die Schepenen van Huesden / ende dat hem die Schepenen van Huesden in rechte geven/ende ons voersz. dat voer recht voort wijsen/dat wy dat Vonnisse sullen houden sonder ennich wederseggen. In kennisse der waerheyt soe hebben wy desen brief open bezegelt met onsen zegele / gegeven int jaer ons Heeren M. driehondert ende xlviij. Saterdaeghs nae Korsdagh.

Index Of Bladt-wijser vande voornaemste saken inde Beschrijvinghe vande Meyerije van s'Hertoghen-Bossche vervaet, naer den A. B. C. ende het getal der bladeren t'samen gestelt.

Siet

FINIS.

